

Voorzitter: Porthoine

Tegenwoordig zijn 125 leden, te weten:

Aantjes, Van Aardenne, Aarts, Abma, Albers, Van Amelsvoort, Andela-Baur, Bakker, Ter Beek, Beekmans, De Beer, De Bekker, Beuker, Beumer, De Boer, De Boois, Van den Broek, Du Chatinier, Coppes, G.M.I. Cornelissen, P.A.M. Cornelissen, Van Dam, Dankert, Dees, Van Dis, Van der Doef, Dolman, Drees, Van Elsen, Epema-Brugman, Evenhuis, Franssen, De Gaaij Fortman, Gardeniers-Berendsen, Geurtsen, Giebels, Ginjaar-Maas, De Graaf, Groensmit-van der Kallen, Van der Gun, Haas-Berger, Hartmeijer, Van der Heem-Wagemakers, Van der Hek, Hermes, Hermesen, Van Houwelingen, Hutsche-maekers, Huijsen, Imkamp, Jansen, Joekes, Jongeling, Kappeyne van de Coppello, Keja, Kleisterlee, Knot, Koe-koek, Kolthoff, Kombrink, Koning, De Koning (B.P.), Koningh, Konings, De Koster, Kosto, Krosse, Krouwel-Vlam, Kruisinga, Van Kuijen, De Kwaadste-niet, Lamberts, Langedijk-de Jong, Van Leeuwen, Van der Lek, Van Leijen-horst, Lückers-Bergmans, Meis, Van Mierlo, Molleman, Mommersteeg, Nooteboom, Notenboom, Nypels, Pa-tijn, Peijnenburg, Ploeg, Poppe, Por-theine, Riens, Rietkerk, Roels, Roet-hof, Roolvink, Van Rossum, Salo-mons, Schakel, Scherpenhuizen, Van het Schip, Scholten, Smit-Kroes, Sta-neke, Stoffelen, Terlouw, Van Thijn, Ti-lanus, Tuinenburg, Tuijnman, Van Veenendaal-van Meggelen, Veerman, Vellenga, Van de Ven, Verbrugh, Von-deling, Voogd, Voortman, De Vries, Waalkens, Waltmans, Wiegel, Wieren-ga, Van Winkel, Wisselink, Worrell en Van Zeil,

en de heren Den Uyl, Minister-Presi-dent, Minister van Algemene Zaken, De Gaay Fortman, Minister van Bin-nenlandse Zaken, Duisenberg, Minis-ter van Financiën, Stemerding, Minis-ter van Defensie, Westerterp, Minister van Verkeer en Waterstaat, Boersma, Minister van Sociale Zaken, mevrouw Vorrink, Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, de heren Van Hul-

ten, staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat, Mertens, Staatssecretaris van sociale Zaken, en Simons, Rege-ringscommissaris voor de Grondwets-herziening.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Laban en Van der Mei, wegens com-missie-vergaderingen van het Euro-pees Parlement te Brussel;

Beinema, Van Ooijen en Dees, wegens bezigheden elders;

Van der Sanden, wegens ziekte;

Du Chatinier, alleen voor het eerste deel van de vergadering, wegens be-zigheden elders.

Deze berichten worden voor kennisge-ving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ingekomen is een brief van de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking, over de hulpverlening via particuliere, niet-commerciële or-ganisaties in 1975 (14 100, V, nr. 38).

Deze brief, die al is gedrukt en rondge-deeld, wordt voor kennisgeving aan-genomen.

De **Voorzitter**: De overige ingekomen stukken staan op een lijst, die op de ta-fel van de griffier ter inzage ligt.

Op die lijst heb ik ook voorstellen ge-daan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van deze vergade-ring daartegen geen bezwaren zijn in-gekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met deze voorstellen heeft ver-enigd.

Aan de orde is de **beantwoording** van door de leden Hartmeijer, Kombrink en Stoffelen, overeenkomstig artikel 107 van het Reglement van Orde, ge-stelde **vragen** aan de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat en de Mi-nister van Justitie over de verhuur van telefoonafluistertoestellen door de PTT.² [De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze weekeditie.]

Staatssecretaris **Van Hulten**: Mijnheer de Voorzitter! De PTT verhuurt inder-daad toestellen, waarmee men door middel van het indrukken van twee knoppen kan meeluisteren met tele-foongesprekken, zonder dat degenen die het gesprek voeren daarvan iets bemerken. Die meeluistertoestellen zijn bedoeld voor aansluiting op de au-tomatische huistelefooninstallaties in den lande, voornamelijk bij bedrijven. Het meeluisteren kan uitsluitend ge-schieden op het netlijnverkeer, dat wil zeggen op externe, inkomende en uit-gaande gesprekken van de huistele-fooninstallaties en kan niet gebeuren op interne gesprekken binnen de huis-telefooninstallatie. De meeluisteraar krijgt geen informatie over het toestel binnen de huistelefooninstallatie, dat aan het beluisterde gesprek deelneemt en de meeluisteraar krijgt ook geen in-formatie over het externe toestel, waarmee het gesprek wordt gevoerd. De meeluisteraar kan uiteraard te we-ten komen, wie dat zijn als er namen worden genoemd of als hij stemmen zou herkennen. Overigens moet ik er-op wijzen dat ook een centralist in een centrale in vele gevallen kan meeluis-teren met een gesprek zonder dat de gesprekspartners dat weten.

Meeluistertoestellen worden al sinds de jaren dertig door de PTT aan abonnees van huistelefooninstallaties geleverd. Waar zijn deze toestellen voor? Zij geven een aantal mogelijkhe-den binnen de bedrijven, bij voorbeeld de mogelijkheid tot het bewaken van de kwaliteit van de telefoongesprek-ken van medewerkers van het eigen bedrijf met relaties van het bedrijf. Op de tweede plaats kan worden gecon-troleerd het gebruik dat van de tele-fooninstallatie wordt gemaakt ten ein-de misbruik te voorkomen. Vormen van misbruik zijn vanzelfsprekend onder andere het voeren van niet toege-stane privé-gesprekken of het voor ei-gen rekening zaken doen. In die zin zou de aanwezigheid van een meeluister-apparaat uiteraard een preventieve werking hebben.

Van Hulten

Een derde nuttige mogelijkheid van het meeluisterapparaat is dat hiermee een ander in het bedrijf assistentie kan verlenen bij telefonisch overleg of bij het telefonisch vaststellen van transacties.

In antwoord op vraag 2 merk ik op dat er inderdaad een lampje gaat branden, waardoor de meeluisteraar weet dat het nuttig kan zijn om mee te luisteren.

Ik heb bij enkele telefoondistricten laten nagaan wie meeluisterapparaten hebben. Dat blijken voornamelijk kleinere bedrijven te zijn. Het voornaamste motief dat zij opgeven voor de aanwezigheid van die apparaten is het gebruik bij belangrijke transacties. Bij deze navrage zijn geen gegevens naar voren gekomen dat ook bij de overheid meeluisterapparaten in gebruik zijn.

Overigens is het bij het huidige registratiesysteem bijzonder moeilijk op korte termijn exacte en nadere informatie te geven. De huistelefoon is als zodanig geregistreerd. Of daarin een meeluisterapparaat is opgenomen of niet is weliswaar uit het dossier te halen, maar dan moeten alle dossiers van de ruwweg 24.000 huistelefooncentrales die in het land geplaatst zijn, worden nagelopen. Het zal duidelijk zijn dat dat enige tijd kost.

In antwoord op de vierde vraag merk ik op dat het niet bekend is hoeveel van die apparaten er zijn. De schatting is dat zij op 200 tot 300 centrales worden toegepast. Over de leveringen weten we iets meer. In 1974 zijn er 36 uit het magazijn gegaan en vermoedelijk geplaatst en in gebruik genomen; in 1975 zijn er 15 geplaatst en in 1976 waren het er 17.

De PTT-ers die deze apparaten plaatsen en individuele voorlichting aan de huistelefoonabonnee verstrekken, moeten degene die een dergelijk apparaat aanschaft, adviseren zijn medewerkers op de hoogte te stellen van de aanwezigheid van het apparaat. Of het advies van de PTT wordt gevolgd, is uiteraard aan de PTT en aan mij niet bekend. De PTT is zeer terughoudend met het bekend maken van deze dienstverlening. Dat blijkt onder andere uit een voorlichtingsbulletin, dat ik bij mij heb en dat ik onder de aanwezige leden zal laten verspreiden, evenals een folder over deze toestellen.

De PTT is in deze zaak terughoudend, hoewel zij er, gezien de wet, vanuit mag gaan – daarop zal straks de Minister van Justitie verder ingaan – dat een abonnee niet het recht kan worden ontzegd te weten waartoe en

hoe er van zijn telefooninstallatie gebruik wordt gemaakt. In dit licht bezien is er geen aanleiding de meeluister-toestellen uit het PTT-assortiment te weren. Anderzijds behoeft de verkoop ervan niet te worden gestimuleerd. Daarom hebben de medewerkers van de PTT die belast zijn met het contact met bedrijven ook de opdracht geen actieve verkoop te ondernemen. Die aanwijzing staat ook in de instructie voor medewerkers van de PTT. De abonnee wordt dan ook pas over het bestaan en de mogelijkheden van meeluister-toestellen geïnformeerd, als hij daarom zelf vraagt. Het initiatief ligt bij de eventuele afnemer.

Wanneer deze dit initiatief heeft ont-plooid, wordt hij ook uitdrukkelijk gewezen op de negatieve reacties die het gebruik van meeluister-toestellen bij zijn medewerkers kan oproepen.

Ik ben het eens met de stelling, geponeerd in vraag 7, maar verwijs ook in dit opzicht naar het antwoord dat de Minister van Justitie aanstonds over de rechtmatigheid zal geven.

In antwoord op vraag 8 stel ik dat het telefoongeheim, zoals de PTT dat moet waarborgen, niets heeft te maken met datgene wat gebeurt binnen het huistelefoonnet. Daar beslist de abonnee als rechthebbende wat er gebeurt. Dat is een interne aangelegenheid van het bedrijf.

Naar aanleiding van vraag 11 merk ik op dat er een zeer geringe behoefte blijkt te bestaan aan meeluister-toestellen. Deze behoefte is overigens, gezien de motivering van mijn beantwoording van de eerste vraag, zeer respectabel.

Er is op die grond onvoldoende reden om dit toestel uit het PTT-assortiment te halen. Ik kan echter wel een aantal andere zaken doen. In de eerste plaats kan de PTT – ik vermoed dat de Kamer daar, terecht, op staat – van nu af aan bij nieuwe klanten voor dit apparaat niet alleen mondeling erop wijzen wat de repercussies van dit apparaat binnen het bedrijf kunnen zijn, maar dat ook schriftelijk doen. Bovendien kan zij het bedrijf er schriftelijk op wijzen dat het gewenst is, de werknemers op de hoogte te stellen van de aanwezigheid van de meeluisterapparaat.

In de tweede plaats zou de PTT – dat kost echter iets meer tijd, omdat daarvoor de dossiers zouden moeten worden bekeken – al degenen die op dit moment reeds zo'n apparaat hebben op dezelfde wijze kunnen benaderen. Dat kan niet meteen, omdat dat enige tijd kost.

In de derde plaats heb ik aan de PTT gevraagd een onderzoek in te stellen – het blijkt dat dit kan – naar de mogelijkheid een huistelefoonsysteem technisch zo in te richten dat degene die meegelusterd wordt dat ook aan zijn toestel kan merken, doordat er bij voorbeeld een lampje aangaat of doordat er een tikkersignaal klinkt op het moment dat het meeluisteren aanvangt. Wij moeten daarbij overigens wel bedenken dat, als wij dat doen, er vele andere technische mogelijkheden zijn om toch deze gesprekken vast te leggen zonder dat het lampje gaat branden of het tikkersignaal gaat klinken, bij voorbeeld door het opnemen van gesprekken op de band. De vraag is of wij, als wij deze technische verbetering zouden aanbrengen, niet met een proces van verplaatsing te maken krijgen van het gewraakte naar een ander technisch middel. Dat is duidelijk niet de bedoeling van mij noch van de Kamer.

In de vierde plaats is een alternatief gelegen in de mogelijkheid dat de PTT voortaan van de klanten een schriftelijke verklaring vraagt, waarin staat dat zij hun werknemers hebben geïnformeerd over de aanwezigheid van een meeluisterapparaat. Dit zou nog iets scherper toegepast kunnen worden – daarvan zou ik de consequenties heel nauwkeurig moeten bestuderen – wanneer, als de PTT tot het vragen van die verklaringen overgaat, zij eenmaal per jaar de lijst van kopers of huurders van een meeluisterapparaat publiceert waarvan een dergelijke verklaring is verkregen.

□

Minister Van Agt: Mijnheer de Voorzitter! De vragen 9 en 10 zijn nog ter beantwoording overgebleven. In vraag 10 wordt per abuis artikel 139a genoemd. Artikel 139a heeft geen betrekking op het onderwerp dat wij nu bespreken. Daarvoor is artikel 139c van belang. Dat artikel is van toepassing op gesprekken die door tussenkomst van een (mede) ten algemene nutte gebezigde telefoonrichting worden gevoerd. Artikel 139c maakt op de daarin vervatte hoofdregel een drietal uitzonderingen. De tweede daarvan is toegespitst op het gebruik van de toestellen waarvan nu sprake is. Die uitzondering heeft alleen maar zin als men ervan uitgaat dat zulke toestellen bestaan. De wet bepaalt in artikel 139c, tweede lid, onder 2°, dat het af luisteren met een technisch hulpmiddel niet strafbaar is, indien dat gebeurt 'door of in opdracht van de gerechtigde tot een voor het gesprek gebezigde tele-

Van Agt

foonaansluiting, behoudens in geval van kennelijk misbruik.'.

De Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat heeft er al op gewezen – men vindt het ook in de memorie van toelichting op het wetsontwerp dat tot deze bepaling in ons wetboek heeft geleid – dat de dominus van de aansluiting – zo heet het in de toelichting – in het algemeen rehtens in staat moet zijn na te gaan welk gebruik er van zijn aansluiting wordt gemaakt. Onder andere kan men daarbij denken aan controle dat werknemers de telefoon niet misbruiken voor het voeren van privé-gesprekken. Anders dan artikel 139a stelt artikel 139c, tweede lid, onder ten tweede, niet de eis dat de af luisterinstallatie niet heimelijk aanwezig is. Dat wil zeggen dat men niet zonder meer onrechtmatig handelt als men, zonder dat de werknemers het weten, een af luister toestel van de PTT in huis heeft. Dat neemt niet weg dat het mij een eis van fatsoen lijkt, hen daarover wel in te lichten. Ook het recht stelt beperkingen aan de geoorlooftheid van het gebruik van zulke apparatuur. Men kan onder omstandigheden denken aan onrechtmatige daad.

Strafbaar is het af luisteren door of vanwege de gerechtigde tot een voor het gesprek gebezigde telefoonaansluiting alleen dan, wanneer er sprake is van kennelijk misbruik. De memorie van toelichting heeft hierbij als voorbeeld gegeven het af luisteren alleen uit nieuwsgierigheid of uit nog verwerpelijker motieven. Het commentaar op het Wetboek van Strafrecht van Noyon, Langemeijer en Rammelink betreffende dit artikel 139c noemt kennelijk misbruik een wat rekbare term, bij de uitleg waarvan in concreto de sociale ethiek grote invloed zal hebben. De rechter zal van geval tot geval moeten beslissen of van de mogelijkheid tot af luisteren kennelijk misbruik wordt gemaakt.

Artikel 441a van het Wetboek van Strafrecht keert zich vooral tegen het maken van reclame voor af luisterapparatuur. Waar nu de wetgever uitdrukkelijk het af luisteren van een telefoongesprek door de gerechtigde tot de aansluiting in beginsel geoorloofd acht, tenzij ..., zou het ongerijmd zijn de leverancier van de daartoe benodigde apparatuur op grond van artikel 441a strafbaar te achten. De wetgever zou bij een andere interpretatie van artikel 441a immers terugnemen wat hij in 139c, tweede lid, onder ten tweede daarvan, heeft toegestaan.

De negende vraag heeft betrekking op het regeringsbeleid met betrekking

tot de privacy. Natuurlijk gaat de bescherming van de privacy de Regering ter harte, hetgeen een en andermaal is gebleken. De Regering beseft dat er spanning kan zijn en vaak ook is tussen de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en het recht van de abonnee om controle uit te oefenen op het gebruik van zijn telefoon-aansluiting.

In 1971 is de nieuwe wettelijke regeling ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer tot stand gekomen. Ik mag in herinnering roepen dat bij de parlementaire behandeling toen geen bezwaar is gemaakt tegen de uitzondering die in artikel 139c, lid 2 onder ten tweede, genoemd staat. Dat is toen zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De wetgever heeft daarbij in beginsel het recht van de abonnee erkend om door af luisteren controle uit te oefenen. Hij wilde slechts optreden, althans de mogelijkheid tot optreden scheppen, tegen kennelijk misbruik. De motieven die toen golden om deze afweging te maken en het artikel in te kleden zoals het is komen te luiden, gelden ook nu nog. De term 'kennelijk misbruik' bij aanwezigheid waarvan strafrechtelijk optreden mogelijk is, is zeer flexibel. Bij de interpretatie daarvan kan rekening worden gehouden met nieuwe situaties en veranderde inzichten.

□

De heer **Hartmeijer** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen de bewindslieden te danken voor hun antwoord. Ik wil nog enkele aanvullende vragen stellen met betrekking tot de privacy die hier in het gedrang komt. Volgens mij is dit duidelijk een interpretatie van de huidige gang van zaken bij de PTT. Er moet echter duidelijk gewezen worden op de belangen van de mensen in de bedrijven met betrekking tot die privacy.

Gaat de Staatssecretaris met betrekking tot artikel 441a met de verspreiding van de folder niet in tegen de strekking van dit artikel? Hierbij dient te worden uitgegaan van het feit dat via reclame niet mag worden aangegeven dat misbruik mogelijk is.

Mijn tweede vraag betreft de privacy. Is het niet juist dat wanneer de overheid stelt dat privacy het grootste recht is, men dan toch via een eigen interpretatie van wetsartikelen aangeeft dat een overheidsbedrijf dan zeker niet in staat mag zijn die privacy van medewerkers in een bedrijf te niet te doen? Naast de Nederlandse wetgeving wordt ook nog voorbij gegaan aan artikel 12 van de Rechten van de Mens en artikel 8 van het Verdrag van Rome.

Mijn derde vraag betreft de toezegging van de Staatssecretaris. Hij wil een en ander op papier zetten. Is het mogelijk dat de Staatssecretaris binnen een week deze gegevens op papier zet, aangevuld met een lijst van die ondernemingen die gebruik maken van deze apparatuur op dit moment. Is het mogelijk, indien deze gegevens zijn ontvangen, alsnog tot een mondelinge overleg te komen, zodat daarna een beslissing vanuit de Kamer kan komen met betrekking tot de vraag wat zij ten opzichte van deze problematiek verder wil gaan doen.

□

Staatssecretaris **Van Hulten**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal de eerste en de derde vraag van de heer Hartmeijer beantwoorden. Hij vroeg of het verspreiden van de folder – en hij doelt dan op de folder 'Meeluister toestel' – niet een vorm van reclame is die in strijd is met artikel 441a. Ik meen dat dit niet het geval is. Ik heb daarnet al gezegd dat er niet actief wordt geworven met die folder. Mensen die weten dat deze service door de PTT kan worden geboden, moeten uiteraard informatie kunnen krijgen. Het is begrijpelijk, dat die informatie gedeeltelijk in gedrukte vorm wordt verspreid.

De derde vraag betrof mijn toezegging om meer informatie te verstrekken. Ik heb er al op gewezen, dat er 24.000 van deze installaties zijn met meer en minder uitgebreide dossiers. Die zullen allemaal doorgewerkt moeten worden om uit te vinden, wie een meeluisterapparaat in zijn huistelefooncentrale via de PTT heeft opgenomen. Dat vereist wel wat meer dan enkele weken. Ik kan toezeggen, dat de PTT bij het doornemen van de huistelefooncentrales, hetgeen regelmatig gebeurt, de maatregelen zal nemen die ik zojuist heb genoemd. Verder kan ik toezeggen, dat wij zullen pogen datgene wat wij nu al weten aan de Kamer mede te delen.

Ik heb overigens mijn twijfels over de lijst van ondernemingen. Ik vraag mij af, in hoeverre de PTT gerechtigd is gegevens openbaar te maken over installaties, die zij heeft geplaatst bij haar abonnees. Ik vind wel dat dit in de toekomst moet kunnen, als een abonnee bij voorbaat weet dat een dergelijk gegeven openbaar wordt. Dan kan of moet zelfs de PTT dat openbaar maken. Of dat ook geldt voor soortgelijke gegevens uit het verleden, wil ik laten nagaan. Als dat zo is, zijn er twee stadia mogelijk. In het eerste stadium zou ik een vertrouwelijke lijst ter kennis van de commissie kunnen brengen. In

Van Hulten

het tweede stadium zou zo'n lijst openbaar gemaakt kunnen worden. Dat laatste lijkt mij het moeilijkst. Ik zal echter graag nader bezien, wat ik op dit punt kan doen. Uiteraard ben ik bereid tot mondeling overleg.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer **Hartmeijer** heeft een nadere vraag gesteld over artikel 441a en de verhouding van dat artikel tot internationale verdragen, in het bijzonder tot het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Ik heb daarstraks bij de beantwoording gepoogd duidelijk te maken, dat artikel 441a moet worden gelezen in samenhang met artikel 139, tweede lid onder ten tweede. Een redelijke wetsuitleg brengt met zich, dat artikel 441a niet van toepassing is, wanneer de toestellen waarom het gaat kennelijk bestemd zijn om te worden gebruikt op de wijze, die artikel 139, tweede lid onder ten tweede, juist heeft willen veroorloven.

Ik meen, dat dit samenstel van artikelen, artikel 139c en artikel 441a van ons Wetboek van Strafrecht, in overeenstemming is met internationale verdragen waarbij Nederland partij is. Ik vestig er de aandacht op, dat de wetgever, derhalve ook het parlement, nog pas enige jaren geleden die vraag uitdrukkelijk onder ogen heeft gezien en bevestigend heeft beantwoord.

De heer **Stoffelen** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Deelt de Minister van Justitie de mening, dat er gesproken moet worden van kennelijk misbruik van de apparatuur, als de abonnee zijn medewerkers niet op de hoogte stelt van de mogelijkheid tot meeluisteren?

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Het enkele feit, dat betrokkenen niet op de hoogte worden gesteld van het bestaan van meeluisterapparatuur en dus van de mogelijkheid tot gebruik daarvan, acht ik op zich zelf geen kennelijk misbruik.

De heer **Schakel** (ARP): Mijnheer de Voorzitter! Wil de Staatssecretaris, wanneer in overweging wordt genomen om op het in gesprek zijnde toestel via een lampje te signaleren dat wordt meegeluisterd, hierbij mede in zijn beschouwingen betrekken, dat op deze wijze een service die de PTT sinds 1930 heeft verleend in het hart wordt getroffen, te weten de service, dat in een bedrijf de mogelijkheid bestaat, te controleren of de door het bedrijf be-

taalde telefoon wordt benut, ten bate van het bedrijf, niet ten anderen bate en zeker niet ten onnutte van het bedrijf?

Staatssecretaris **Van Hulten**: Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk, dat ik met dit element rekening houd. Ik wijs erop, dat de drie positieve kanten van een meeluisterapparaat, door mij in mijn antwoord op de eerste vraag vermeld, ook kunnen meebrengen, dat het nuttig is dat de beluisterde weet, dat wordt meegeluisterd. Met name in verband met de derde overweging, namelijk het verlenen van assistentie bij het tot stand brengen van telefonische transacties, kan het heel nuttig zijn, dat de meebelusteerd zich ervan bewust is, dat hij voorbeeld zijn chef ook het gesprek kan volgen.

De heer **Schakel** wijst zeer terecht op een negatief aspect van de zaak. Dit is aanwezig en zal zeker in de beschouwingen worden meegenomen.

De heer **Beekmans** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Kan de Staatssecretaris mij duidelijk maken, of de folder 'Ijnkieser toestellen L 59', waarin de meeluisterapparatuur ook wordt genoemd, behoort tot de categorie folders die dienen ter schriftelijke informatie van mensen die – zoals hij het uitdrukte – toevallig te weten zijn gekomen, dat de PTT-ers die adviezen en voorlichting ren?

Staatssecretaris **Van Hulten**: Mijnheer de Voorzitter! Daartoe dient de folder niet. Het staat op de titelpagina van de folder. De folder is bedoeld voor PTT'ers die adviezen en voorlichting geven aan telecommunicatiegebruikers. Het is voor deze mensen een soort handleiding.

De heer **Poppe** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Als enerzijds zo weinig van deze mogelijkheid gebruik wordt gemaakt, en dan nog door kleine bedrijven, terwijl de Staatssecretaris anderzijds erkent, dat er zoveel bezwaren zijn, dat hij naar verschillende waarschuwingmogelijkheden zoekt, is het dan niet beter om met de levering van deze apparatuur te stoppen?

Staatssecretaris **Van Hulten**: Dit is, zeer terecht, de eerste overweging waarvoor men komt te staan, als men ziet dat in een bepaald jaar een aantal van 15 wordt geleverd. Deze overweging heeft een rol gespeeld toen ik zei, dat ik de zaak nog eens zeer terdege wil bezien, maar omdat ik drie zeer uitdrukkelijke voordelen zie, verbonden aan deze apparatuur, vraag ik mij toch af, ook al is de afzet zo gering – wellicht is dit het geval doordat geen ac-

tief acquisitiebeleid wordt gevoerd – of men dit artikel uit het assortiment moet weren. Wij zijn hiermee nog niet klaar. Ik denk dat inventarisatie die nu moet gebeuren en die enige tijd zal vergen meer gegevens zal leveren om tot een weloverwogen afweging en besluitvorming te komen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Bepalingen betreffende het giraal effectenverkeer (13 780)**.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De heer **Joekes** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Nederland loopt niet voorop met de officiële regeling van het giraal effectenverkeer. Integendeel, vergeleken bij een aantal andere landen lopen wij 5 à 10 jaar achter. Dat is niet zozeer een verwijt, zeker niet aan dit kabinet bij uitzondering, als wel een constatering. Wij hebben door die achterstand, gebruik kunnen maken van de ervaringen in andere landen. Blijkens het ontwerp en de toelichting hebben de voorbereidingscommissie en de Regering dat dan ook in ruime mate gedaan. Wij vinden dat verstandig. Overigens is het nogal komisch, de vanzelfsprekendheid waarmee dit kabinet in dit opzicht naar buitenlandse voorbeelden verwijst, te vergelijken met de vanzelfsprekendheid waarmee hetzelfde kabinet verwijzingen naar de praktijk in dezelfde landen afwijst, wanneer het om andere actuele wetsontwerpen gaat, zoals de vermogensaanwasdeling. Naar analogie van het begrip 'selectieve verontwaardiging', dat wij helaas nogal eens moeten hanteren, zou men hier misschien van selectieve navolging kunnen spreken.

Ik constateer, dat de Minister van Justitie glimlacht. Het is prettig hem weer eens te zien glimlachen.

Minister **Van Agt**: Dat vind ik zelf ook.

De heer **Joekes** (VVD): Dan zijn wij het weer eens.

Ook op andere plaatsen is veel voorwerk geleverd. Ook in dit debat, en niet alleen in de stukken, wil ik erkentelijkheid en bewondering uitspreken aan het adres van de commissie van deskundigen, die dit wetsontwerp heeft voorbereid: de commissie-Ras. Het was bijzonder verstandig van Minister Polak om in een dergelijke ingewikkelde, op een zeer specifiek deel van de praktijk gerichte materie, het advies in te roepen van praktijkmensen, van

Joekes

ambtenaren en van hooggekwalificeerde juristen. Dat lijkt mij de voorname verklaring van het feit dat dit wetsontwerp, met zijn méér dan 40 artikelen, lang geen 32 wijzigingen behoefde in de voorbereidingsfase. Ook dat in tegenstelling tot de VAD.

Ook in de bedrijfstak zelf is voorbereidend werk verricht. Er bestaat, dankzij puur particulier initiatief, al sinds een aantal jaren een organisatie, VABEF, die als voorloper van het door deze wet beoogde systeem kan worden beschouwd. Bovendien is de Vereniging voor de Effectenhandel klaar met de papieren voorbereiding van het giraal effectenverkeer, voor zover het de bedrijfslevenkant betreft. Als ik goed ben ingelicht zijn zelfs de nodige kluisen al beschikbaar. Ik heb dan ook enig plezier gehad bij het lezen van de opmerking bij artikel 50 in de memorie van toelichting: 'De wet dient pas in werking te treden als de daartoe nodige organisatorische voorbereidingen voldoende zijn gevorderd.'. In zijn algemeenheid is dat natuurlijk een verstandige benadering. Alleen zal in dit geval de Minister van Justitie, als bewindsman verantwoordelijk voor de invoering, bepaald niet op de betrokkenen behoeven te wachten. Integendeel, het bedrijfsleven heeft op de wetgever gewacht.

Wat is de huidige verwachting van de Regering met betrekking tot de invoeringsdatum? Ik heb in het voorlopig verslag gezegd dat er weer een jaar verloren zou zijn gegaan als de wet niet per 1 januari 1977 in werking zou kunnen treden. Ik vraag mij bij nader inzien af, of invoering in de loop van dit jaar niet toch praktisch mogelijk zou zijn. Aangezien dit waarschijnlijk de enige vraag is, die ik in de loop van mijn parlementaire loopbaan heb gesteld, en waarschijnlijk zal stellen, aan een Minister van Justitie, zie ik het antwoord met ongewone belangstelling tegemoet.

Met het wetsvoorstel dat nu voor ons ligt, kunnen mijn politieke vrienden en ik – behoudens enkele bezwaren van ondergeschikt belang – wel instemmen. Niettemin blijven er enkele vragen en opmerkingen.

Allereerst de kwestie van het toezicht, zoals geregeld in artikel 2. Het zal de Minister van Financiën verheugen, dat ik hem hier het toezicht graag gun. Niet omdat het een onmogelijke taak zou zijn, maar omdat die functie hier op haar plaats is, in tegenstelling bijvoorbeeld tot zijn voorgestelde bevoegdheden met het kredietwezen. Immers, wij hebben het hier over een

particulier instituut met een monopoliepositie. Naar Nederlands gebruik is regeringstoezicht daar op zijn plaats. Bovendien heb ik begrepen dat de Bank het toezicht op dit systeem niet begeert. Ik kan mij dat ook voorstellen, al was het maar omdat de Bank waarschijnlijk zelf een van de belangrijkste aangesloten instellingen wordt.

Ik neem aan, dat de toezichthouder vanwege de Minister van Financiën, als bedoeld in artikel 2, een hoge ambtenaar wordt, die ook als zodanig in functie blijft, dat wil zeggen die ambtenaar blijft. Heeft de Minister daarvoor al iemand op het oog? Mij dunkt dat iemand met een flinke dosis buitenlandse ervaring hier bijzonder op zijn plaats zou zijn, gezien de toekomstige aansluiting op buitenlandse circuits waar men naar streeft.

Minister Duisenberg: Zo te horen heeft de heer Joekes zelf al iemand op het oog.

De heer Joekes (VVD): Dat lijkt mij niet mijn taak. Wij proberen altijd de taken van volksvertegenwoordiging en Regering zuiver te scheiden.

Minister Duisenberg: De heer Joekes omschrijft zo precies de vereisten waaraan de man moet voldoen.

De heer Joekes (VVD): Daar kan de Minister dan dankbaar gebruik van maken. Het hoeft trouwens niet eens dankbaar.

De Minister heeft mij overtuigd met betrekking tot de vernietigingsgrond in het eerste lid van artikel 3. 'Behoorlijk giraal effectenverkeer' is in dit verband inderdaad beter, want het is nauwkeuriger, dan 'algemeen belang'.

Hij heeft mij niet overtuigd met betrekking tot het derde lid van artikel 5. Dat luidt: 'Een verzoek tot toelating als aangesloten instelling wordt geacht te zijn afgewezen indien binnen een termijn van negentig dagen na de indiening van het verzoek geen beslissing ter kennis van de verzoeker is gebracht.'.

Nu weet ik natuurlijk wel dat dit een formule is die ook in andere wetten wordt gebruikt. Ik zie ook in, dat dit systeem uiteindelijk in het belang kan zijn van de afgewezen partij die in beroep wil gaan. Niettemin vind ik het een ergerlijke figuur. Dit is ook niet de eerste keer dat liberalen er hun ongenoegen over laten blijken.

Mij steekt in dit stelsel de suggestie van traagheid er slordigheid in de overheidsdienst. Het kost geen drie maanden op een dergelijk verzoek in beroep te beslissen. Die termijn kan alleen onverrichter zake verlopen door

uiterste laksheid, of als bijvoorbeeld papieren zijn weggeraakt. Welnu, dat kan gebeuren. Dan fungeert lid 3 als veiligheidsnet. Het blijft echter weinig fraai. Misschien ziet de Minister van Financiën in deze opmerkingen aanleiding om er binnen het departement nog eens op te wijzen dat voor het contact met de rest van de maatschappij een snelle brief, ook wanneer daar 'neen' in staat, aanzienlijk beter is dan een kwartaal stilzwijgen, wanneer daar ook 'neen' uit moet worden geconcludeerd. Misschien is het ook niet te bold om te hopen dat de Raad van State, voorzover deze zaken daar terecht komen, mede rekening zal houden met de termijn en de wijze waarop een afwijzende beschikking de betrokkene bereikt.

Een van de vondsten van het systeem vind ik de toepassing van de mede-eigendom – om die ouderwetse term nog maar eens te gebruiken – op deze situatie. Het zal misschien vrij hoge eisen stellen aan het vertrouwen van de effectenbezitter die niet iedere dag met effecten omgaat. Veel mensen denken nog altijd erg Romeins-rechtelijk over hun eigendommen. Het zal ook aan de technische elementen van het systeem hoge eisen stellen; maar het lijkt ook ons de beste manier om efficiency aan rechtszekerheid te paren. En om de vergroting van de efficiency in het effectenverkeer met behoud van de rechtszekerheid is het per slot begonnen.

Daarom is het mij ook niet duidelijk waarom de Partij van de Arbeid helemaal tegen het einde van de rit, in het eindverslag, met een suggestie voor een volkomen nieuwe, en naar mijn mening duidelijk minder efficiënte bestuursvorm voor het centraal instituut is gekomen, na overigens al in het voorlopig verslag wat gesputterd te hebben tegen de voorgestelde BV. Moet ik overigens politieke betekenis hechten aan het feit, dat de PPR in het voorlopig verslag wel en in het eindverslag niet meer hand in hand loopt met de PvdA? Er is toch geen ruzie?

De heer De Graaf (PvdA): Ik kan de heer Joekes mededelen dat ik straks ook namens de PPR zal spreken.

De heer Joekes (VVD): Ik ben opgelucht.

Ik kom aan de bestuursvorm. In opzet is het voorliggende plan een puur particuliere zaak. Het initiatief is van de Vereniging voor de Effectenhandel uitgegaan. Een met dit stelsel vergelijkbaar systeem, de VABEF, draait al sinds jaren. Voorzover ik heb kunnen nagaan draait het goed. In sommige

Joekes

andere landen is het giraal effectenverkeer niet eens bij de wet geregeld, en ik heb nergens gelezen dat daar brokken worden gemaakt.

'Het instituut zal een monopolistische positie hebben', aldus de PvdA. Op die monopoliepositie heb ik zoëven al gewezen. Daarom hoort volgens ons het toezicht bij de Minister van Financiën thuis. Het instituut zal een 'dienstverlenende functie vervullen, moeten voldoen aan de eis van neutraliteit en zich ten opzichte van de aangesloten instellingen onafhankelijk moeten kunnen opstellen'. Om die redenen wenst de PvdA wat zij noemt een 'passender rechtsvorm' dan de BV. Zij bepleitte een 'opener en democratischer constructie' en meende die, althans in dat stadium, te vinden in de figuur van de stichting.

Ik vind het de moeite waard daarover nog enkele opmerkingen te maken, al is er inmiddels al een amendement uit die hoek. Wij zijn reuze voor openheid en democratisering, maar dan moeten zij wel enige zin hebben. Zij zijn middel en geen doel. Ik heb trouwens ook nooit begrepen dat een stichting als rechtsvorm zo bij uitstek open en democratisch is. Uit dien hoofde zou ik logischerwijs misschien juist vóór het voorstel moeten zijn.

De heer **De Graaf** (PvdA): De stichtingsvorm staat wel wat onafhankelijk ten opzichte van degenen die zich voorgenomen hebben de besloten vennootschap op te richten. De stichting heeft namelijk een afgescheiden vermogen en er zijn bij de stichtingsvorm natuurlijk mogelijkheden in de statuten zaken zoals de openbaarheid van bestuur vast te leggen.

De heer **Joekes** (VVD): Dat is juist. Hierop heb ik een tweeledig antwoord. In de eerste plaats is nu juist één van de redenen waarom ik er tegen ben, dat die vorm verder verwijderd is van de oprichters. Wij behoeven niet iedereen alles af te nemen, zodra zij wat gemaakt hebben. In de tweede plaats meen ik uit deze interruptie op te merken, dat de geachte afgevaardigde zijn voorkeur voor de stichting nog niet helemaal heeft verloren. Hij kan nog altijd een nader amendement indienen.

De heer **De Graaf** (PvdA): Ik meen, dat je in gemeen overleg tot het beste besluit moet komen. Als je aanvankelijk voor de stichting kiest, mag je naderhand, mijns inziens, best wel komen op een andere vorm.

De heer **Joekes** (VVD): Ik heb ook geen moment het formele noch het materiële

recht daartoe van wie dan ook bestreden. Overigens behoud ik mij wel het recht voor te reageren op alle varianten die in de loop van de voorbereidingen en het debat worden voorgesteld.

Als ik zie, dat in die fase volgens de Partij van de Arbeid het hele stichtingsbestuurook nog benoemd moet worden door dezelfde Minister van Financiën, die krachtens de wet al het oppertoezicht krijgt op het nieuwe systeem – van gemeen overleg gesproken! – dan zie ik Pelion op Ossa gestapeld en ga ik vermoeden dat hier toch wel dogmatiek in het spel is.

Ik had aanvankelijk het voornemen de heer De Graaf te vragen eens uit te leggen wat hij in de stichtingsvorm zo belangrijk vond. Bij interruptie heeft hij dat al in belangrijke mate gedaan.

Ik wil nog enkele woorden over zijn amendement zeggen.

Ik kreeg de indruk, dat het voorstel in de stukken over de stichtingsvorm eigenlijk niet zo erg serieus was, want de heer De Graaf heeft zich blijkbaar door één passage van zijn geestverwante Minister, waarin overigens naar onze smaak op voortreffelijke wijze het stichtingsvoorstel wordt bestreden, op de vlucht laten jagen. Hij heeft nu zijn toevlucht genomen tot het andere uiterste. Blijkens zijn amendement moet het Centraal Instituut nu geen stichting worden, maar een naamloze vennootschap, in tegenstelling tot een besloten vennootschap. Waarom? Ik zie maar één reden, namelijk omdat de NV haar jaarrekening moet publiceren. Welke interessante gegevens denkt de Partij van de Arbeid (en de PPR) in dit geval langs die weg gewaar te worden bij zo'n instituut? De waarde van de computer? Het inkomen van de commissarissen? Het aantal transacties, indien die al worden gegeven?

Het Centraal Instituut lijkt mij bij uitstek een instelling, waarvan het beleid vele malen interessanter is dan de financiële gegevens, die naar mijn mening misschien vergelijkbaar zijn met die van een groot accountantskantoor. Dat beleid zal namens de Minister van Financiën uit ons aller naam worden gecontroleerd. Wij vinden dit een volstrekt overbodige wijziging. Het hele systeem is opgezet door het particuliere bedrijfsleven. Dat wens de BV als vorm. De commissie-Ras gaf kennelijk de voorkeur aan de BV-vorm, al noemde zij ook de twee alternatieven. De Vereniging voor de Effectenhandel geeft er de voorkeur aan. De Regering heeft deze vorm overgenomen. Wij zien geen reden het beter te weten dan de mensen die ermee moeten werken. Wij zullen dus tegen dit amendement stemmen.

□

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met te stellen, dat met het voorliggende wetsontwerp is gepoogd, de moderne ontwikkelingen met hun eisen harmonieus te verbinden met de gevolgen van het verlies van de individualisering voor de effectenbezitter. In het voorlopig verslag heeft onze fractie haar waardering uitgesproken voor het degelijke en zorgvuldige voorbereidende werk van de commissie-Ras. Wij willen dit vandaag tijdens deze behandeling gaarne herhalen en daaraan toevoegen, dat het resultaat waartoe de commissie is gekomen, onzes inziens ten nauwste samenhangt met de brede samenstelling van de commissie. Het voorontwerp is dan ook een goede illustratie van de mogelijkheden die samenwerking tussen overheid en bedrijfsleven biedt, om alle invalshoeken, in casu het juridisch belang van het publiek en het bedrijfseconomisch belang van het effectenwezen, in een wettelijke regeling tot uitdrukking te doen komen. Ik wil dan ook erop aandringen, dat deze weg zoveel mogelijk wordt gevolgd. Alsdan is 'de brede maatschappelijke aanvaarding' die is vereist, het beste verzekerd. Deze terminologie moet het kabinet bijzonder ter harte gaan. Of dit in de werkelijkheid zo is, is een tweede. Daarom hebben wij bezwaren tegen de vele wetsontwerpen die vanuit maatschappijhervormende ideeën zonder zo'n gegeden voorbereiding zijn ingediend.

Onze waardering gaat ook uit naar de inbreng van de kant van de ambtenaren van de Ministers, die wij overigens ook dank zeggen voor de uitgebreide beantwoording van de door onze fractie in de schriftelijke voorbereiding gestelde vragen. Op bepaald niet onbelangrijke punten heeft het voorontwerp de nodige aanvulling gekregen. Ik noem hier ten eerste de invoering van een wettelijke regeling van de beroepsprocedure (artikelen 5 tot en met 7). Dit is terecht gebeurd; het betreft een zo wezenlijke kwestie – de bestaansmogelijkheid van een instelling kan op het spel staan – dat een wettelijke regeling alleszins is gerechtvaardigd. Het is onze fractie overigens nog niet duidelijk geworden, hoe de mogelijkheid die artikel 5, lid 2 en 3, biedt, dat het niet ter kennis brengen van een beslissing aan de verzoeker wordt gelijkgesteld met een afwijzing, de zogenaamde fictieve weigering, nu juist rechtszekerheid schept voor belanghebbenden. Ook na kennisneming van het antwoord op een vraag, die terzake door de VVD-fractie is gesteld – dit ant-

Van Dis

woord is te vinden op blz. 5 van de memorie van antwoord – bleef dit onduidelijk. Is het niet meer in het belang van de rechtszekerheid, de passage dat een beslissing tot toelating als een aangesloten instelling geacht wordt te zijn geweigerd (artikel 5, lid 2), te laten vervallen dan wel net andersom te formuleren? Dus als binnen 90 dagen geen reactie komt, wordt de instelling toegelaten. Ik wil hierop graag een antwoord hebben.

In de tweede plaats wijs ik op de afwikkeling van de verzameldepots. In artikel 7, lid 3, lezen wij, dat het ontwerp is aangevuld met een bepaling die voorkomt, dat met het wegvallen van de status van aangesloten instelling tevens de rechtsbeschermende paraplu van het wettelijke regime zal wegvallen.

In de derde plaats wijzen wij op het uitdrukkelijk voorkomen van machtsconcentratie bij de instellingen. Ik verwijs hierbij naar artikel 11, lid 3, waarin bij de beheerstaak van de instelling nadrukkelijk de in Boek 2 genoemde vergaderings- en stemrechten, evenals het recht van enquête worden uitgesloten.

In de vierde plaats wijzen wij op artikel 14, waarmee het girale systeem echt waterdicht is gemaakt ten aanzien van de totale uitsluiting van de revindicatie-mogelijkheid van stukken die zich in het girale systeem bevinden.

Terecht vult het wetsontwerp het voorontwerp aan, wanneer in artikel 32 verwezen wordt naar artikel 15. Wanneer het vermoeden van recht geldt ten aanzien van het recht op de uitlevering, dat geldt dat zeker ten aanzien van het stemrecht. De belangrijkste aanvulling op het werk van de commissie-Ras vinden wij de regeling van het faillissement. De wet verklaart de curator uitdrukkelijk bevoegd de deelgenoten te gaan vertegenwoordigen. Dat was ook nodig, immers, de vertegenwoordiging, aan de instellingen opgedragen, neemt niet zonder meer bij het faillissement een einde. De door mij genoemde aanvullingen van de kant van de betrokken departementen vinden wij inderdaad pluspunten van het wetsontwerp. De Minister zal het dan ook met ons eens zijn, dat in het wetsontwerp giraal effectenverkeer twee min of meer tegenstrijdige belangen op evenwichtige wijze zijn verenigd. Ik wees daar in het begin al op. Het bedrijfseconomische kostenaspect van het effectenwezen en het juridisch belang van het publiek, waarbij evenals bij de kortgeleden behandelde wet Toezicht kredietwezen met name de belangen van de kleine spaarder,

ook de kleine belegger, in het geding zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans over enkele artikelen te spreken. Bewaargeving van effecten bij een aangesloten instelling heeft tot gevolg, dat degene, die eigenaar was van die effecten, nu deelgenoot wordt in het desbetreffende verzameldepot.

Het maakt daarbij niets uit, of de bewaargever wel bevoegd was over de effecten te beschikken, of dat de bewaarnemer, de instelling, wel te goeder trouw was. Wij zouden dat toch wel een drastische ingreep willen noemen, al hebben wij er oog voor, dat giraal effectenverkeer gebaseerd is op de onderlinge verwisselbaarheid van de stukken, zodat revindicatie koste wat het kost, moest worden voorkomen. Hetzelfde geldt ten aanzien van de levering van effecten – artikel 14 – en de levering van een aandeel aan de instelling, artikel 19. Is de Minister het met ons eens, dat aan een systeem van giraal effectenverkeer toch wel een soort collectivistische trek inherent is dat daardoor het systeem als geheel slechts kan functioneren, doordat de verkrijgende instelling in ver gaande mate ten koste van het individu wordt beschermd? Is het niet zo, dat juist ook de aansluiting bij het nieuwe BW ten aanzien van de problematiek van artikel 2014 – ik verwijs in dit verband naar artikel 3.4.2.3 van het nieuwe BW – de tendens, namelijk een ver gaande bescherming van de verkrijger ten koste van de gedeposeerde, nog heeft versterkt?

Zou de Minister in dit verband dan ook uitdrukkelijk willen verklaren dat aan de verkrijgende instelling de scherpste eisen op het stuk van de goede trouw zullen moeten worden gesteld? Onzes inziens zou hier kunnen worden gedacht aan de mogelijkheid de instelling te verplichten een zeker onderzoek in te stellen naar de bevoegdheid van de vervreemder om over de effecten te beschikken. Hoe denkt de Minister daarover?

Artikel 25 behelst één van de verplichtingen die de Wet Giraal effectenverkeer op de instellingen legt in de relatie tot haar cliënten. Waar zijn of worden de gevolgen van niet-nakoming van dergelijke verplichtingen geregeld? Valt hier te denken aan het toezichtbeleid van artikel 4 of bijvoorbeeld aan de algemene voorwaarden van de instellingen? Zijn die algemene voorwaarden overigens aan goedkeuring onderworpen? Met andere woorden: waar is de sanctie op de niet-naleving van de hier bedoelde verplichtingen? Dit geldt in wezen ook voor artikel 43.

Ik kom op artikel 32. Zojuist heb ik betoogd dat artikel 12 een voor het individu grove bepaling is, maar de memorie van toelichting, blz. 33 (slot 2de alinea) merkt op: 'Daar staat tegenover dat degenen die eigenaar was van de geleverde stukken, de positie verkrijgt van deelgenoot en als zodanig recht krijgt op uitlevering van stukken van dezelfde soort.'

Is de Minister het niet met ons eens dat dit stukje optimisme, gelet op artikel 32 en de toelichting daarop, toch wel zou moeten verdwijnen? Het komt er immers op neer dat, ook al is iemand geen rechthebbende, het simpele feit dat hij effecten bij de instelling in bewaring geeft voor die instelling al voldoende is hem als rechthebbende aan te merken. 'Het is duidelijk dat dit om praktische redenen is gewenst', merkt de memorie van toelichting op, kennelijk ten behoeve van een ordelijk giraal effectenverkeer. Is de Minister echter niet van mening, dat het in dit wetsontwerp niet primair om het goed verlopen van het verkeer, maar veel meer om de belangen van de effectenbezitters te beschermen gaat? Dat was toch de opdracht aan de commissie-Ras. De Minister zal wel hebben begrepen dat wij blijven bij ons in het eindverslag neergelegde uitgangspunt dat 'de positie van de instelling méér uit een oogpunt van optimale bescherming van de rechthebbende moet worden gezien dan vanuit de belasting voor de instelling die een verdergaande prudentie inderdaad met zich brengt'.

Vindt de Minister niet met ons dat artikel 32 toch onvoldoende de zorgplicht van de bewaarnemer tot uitdrukking brengt? Mag zeker van een professionele bewaarnemer geen verder gaande voorzichtigheid worden verwacht? Wij zijn van mening dat een artikel uit de tijd van de totstandkoming van ons Burgerlijk Wetboek, 'uit de tijd van de trekschuit en de diligence', namelijk artikel 1757, lid 2, van het Burgerlijk Wetboek, een grotere zorgplicht op de bewaarnemer legt dan de huidige redactie van artikel 32.

Wij zijn van mening dat, indien op de bewaarder van artikel 1757 van het Burgerlijk Wetboek de vergaande plicht rust de werkelijke rechthebbende 'kennis te geven dat hetzelfde goed bij hem in bewaring gesteld is', artikel 32 in dit wetsontwerp de rechthebbende op de effecten toch wel wat in de kou laat staan. Ik meen dat in de wet eigenlijk tot uitdrukking zou moeten komen dat 'de positie van de instelling méér uit een oogpunt van optimale bescherming van de rechthebbende

moet worden gezien dan vanuit de belasting voor de instelling die een verdergaande prudentie inderdaad met zich brengt'.

Ik heb verschillende mogelijkheden nagegaan, waardoor dit meer tot uitdrukking zou kunnen worden gebracht. De eerste is die welke door professor Schoordijk is gesuggereerd in zijn artikel in WPNR van 1975. Daarvoor heb ik ook overleg gepleegd met de betrokken afdeling van het Departement van Justitie. Ik heb daarbij onder andere gesproken over artikel 1757, lid 2, van het Burgerlijk Wetboek, zij het dat dit zou moeten worden aangepast. De moeilijkheid daarbij is dat deze beslissing zich alleen tot de deelgenootschappen zou beperken en de niet voor giraal verkeer geschikte effecten erbuiten laat. Bovendien zouden niet alle mogelijke gevallen in een wettelijke formulering kunnen worden gevangen.

Een andere mogelijkheid is, dat deze zaak in de Beurswet wordt geregeld, in deze zin dat daarin bijvoorbeeld een meldingsplicht van verloren gegane of verduisterde effecten, of effecten waarvan de eigendom wordt betwist, zou kunnen worden geregeld. Wanneer kunnen wij een wijziging of herschrijving van de Beurswet, die al jarenlang is aangekondigd, tegemoet zien? Ik zou wat dit betreft toch wel op de nodige spoed willen aandringen.

In artikel 32 staat vermeld het vermoeden. Wat gebeurt er nu precies, wanneer de instelling er kennis van heeft gekregen dat de bewaargever geen deelgenoot is? Welke maatregelen moeten dan worden getroffen? Ik ben er niet achter gekomen wat er dan in de praktijk gebeurt. Dat is nergens geregeld. Ook dat moet in de beschouwingen worden betrokken.

Is het voorts niet mogelijk in de statuten van het centrale instituut een nadere regeling op te nemen die een meer sluitende oplossing voor dit probleem kan bieden?

Ik kom tot artikel 33. Ik sta nog even stil bij wat van de zijde van mijn fractie in het eindverslag naar aanleiding van dit artikel is gezegd. Ik doel op de problematiek rond de gelden die door de failliete instelling werden ontvangen ten gunste van de verzamel- of girodepots. In antwoord op een vraag van de zijde van de fractie van het CDA antwoorden de bewindslieden dat de vraag of geïncasseerde renten en dividenden in de faillissementsboedel vallen, moet worden beantwoord aan de hand van de algemene regels van burgerlijk recht. Is dat antwoord niet wat

onbevredigend uit een oogpunt van rechtsbescherming van het publiek? Is dat wel te rijmen met de passage op blz. 3 van de memorie van antwoord, waar staat:

'Alleen een wettelijke regeling kan aan de invoering van een giraal effectenverkeer in Nederland een solide basis verschaffen, waarbij de noodzakelijke garanties worden geboden ter waarborging van de rechtspositie van de effectencliënten.'

Naar onze mening is sprake van een zekere inconsistentie, nu wel de rechten op de effecten in faillissement zijn zekergestellt, maar de rechtspositie van de opbrengstvruchten van die effecten nog onzeker is.

Ik wil nog een opmerking maken over het antwoord op onze vragen in de nota naar aanleiding van het eindverslag. De bewindslieden menen dat er geen bijzondere grond aanwezig is ter rechtvaardiging van een voorrechtverlening als door hen genoemd op blz. 4 van de nota. Wij zijn van mening dat die grond reeds ligt in doel en strekking van het wetsontwerp, of zien wij dat verkeerd? Het gaat er immers om de effectenbezitters een deugdelijke rechtspositie te verschaffen. Dat dit zich niet tot de effecten zelf beperkt, maar zich ook uitstrekt over datgene wat er economisch en maatschappelijk ten nauwste mee is verbonden, namelijk de opbrengst van die effecten, spreekt ons inziens vanzelf. Dat is niets meer dan de lijn van een betere bescherming van het publiek doortrekken. Even verderop stellen de bewindslieden:

'Ten aanzien van het incasso van renten en dividenden verandert er niets ten opzichte van de bestaande toestand.'

Wij hebben er natuurlijk geen enkele moeite mee daarmee in te stemmen. Het gaat erom of dat gezien de strekking van het wetsontwerp wenselijk en consistent is. Vindt de Minister dat hij zonder meer de positie van de effectencliënt op een hoop mag gooien met die van andere geldcrediteuren? Het kenmerkende verschil is nu juist dat er een wet is die aan de positie van de effectencliënt een bijzondere bescherming toekent, namelijk – als dit wetsontwerp wordt aangenomen – de Wet giraal effectenverkeer. Wij vragen ons daarom af of de bewindslieden op dit punt de consequenties van hun eigen wetsontwerp, gezien uit doel en strekking en mede gelet op de opdracht van de commissie-Ras 'meer in het bijzonder met het oog op de belangen van de effectenbezitters' – zo staat het in de opdracht aan de commissie-Ras –

wel voldoende hebben doordacht.

Verdiert het geen aanbeveling artikel 10 aan te vullen met bijvoorbeeld een zinsnede als 'tot het verzameldepot behorende ten gunste van de verzamel- of girodepots ontvangen gelden' of woorden van gelijke strekking? Ik ben mij ervan bewust dat hierdoor veel wordt losgemaakt. Ik denk bijvoorbeeld aan datgene wat er met salarisrekeningen bij banken en dergelijke zal moeten gebeuren. Een onderzoek van deze kwestie lijkt mij, als de Minister mijn suggestie zal afwijzen, alleszins de moeite waard.

Ik kom ten slotte nog terug op de discussie in de stukken over de wenselijke rechtsvorm van het centraal instituut.

Moet het nu een stichting, een BV of een NV worden? Die laatste mogelijkheid is neergelegd in het amendement van de heer De Graaf. Is het mogelijk dat het centraal instituut winst maakt en zo ja, hoe moet dat dan beoordeeld worden in het licht van de opvatting dat het centraal instituut moet voldoen aan de eis van neutraliteit en zich ten opzichte van de aangesloten instellingen onafhankelijk moet kunnen opstellen? Zijn in verband hiermee de eisen, die ook in EEG-verband aan de NV-vorm zullen worden gesteld, niet veel te hoog voor dit soort instellingen? Is juist de toezichthouder ter zake niet een betere waarborg? Heeft dit centraal instituut wel de beschikking over een reëel vermogen? Op die gronden wil ik de visie van de bewindslieden vernemen alvorens ik een oordeel geef over het amendement dat door de heer De Graaf is ingediend.

Het lid **Vondeling** neemt de voorzittersstoel in.

□

De heer **De Graaf** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het thans aan de orde zijnde wetsontwerp Bepalingen betreffende het giraal effectenverkeer noopt de fracties van de PvdA en de PPR tot het maken van een aantal opmerkingen.

In de eerste plaats willen wij de commissie-Ras complimenteren voor de werkzaamheden welke deze commissie heeft verricht en welke tot indiening van het voorliggende wetsontwerp heeft geleid. Ook in de literatuur – ik denk aan de artikelen van Schoordijk en Mijnssen – is het wetsvoorstel van de commissie-Ras goed ontvangen.

In de tweede plaats willen wij in deze discussie aandacht vragen voor de meest wenselijke rechtsvorm van het centraal instituut. De heer Joekes is daar reeds in zijn betoog op ingegaan.

De Graaf

In de schriftelijke voorbereiding is de discussie gegaan over de vraag: stichting of besloten vennootschap. Beide mogelijkheden – ik wil de heer Joekes daar nadrukkelijk op wijzen – zijn in de memorie van toelichting genoemd. De Regering geeft in de memorie van antwoord de voorkeur aan een door de Vereniging voor Effectenhandel op te richten besloten vennootschap. Ik geef de heer Joekes toe dat wij in de schriftelijke voorbereiding de voorkeur hebben gegeven aan de stichtingsvorm. De heer Joekes heeft de argumenten pro en contra reeds besproken. Dat ontslaat mij van de plicht om dat nog eens dunnetjes over te doen. Ik wil de heer Joekes er wel op wijzen dat zijn stelling dat wij een doctrinair standpunt innamen onjuist is. Het feit dat wij wel terug willen naar een naamloze vennootschap toont aan dat wij erg soepel zijn en dat wij graag in de discussie tot een ander standpunt willen komen.

Het geschil kan waarschijnlijk worden opgelost door de rechtsvorm van de N.V. te kiezen. Ik wil daarvoor de volgende twee argumenten gebruiken. Door voor de naamloze vennootschap te kiezen wordt aangesloten bij de thans bestaande continentaal Europese centrale instituten welke ook naamloze vennootschappen zijn. Ik wil de heer Joekes erop wijzen dat ook dit argument in de memorie van toelichting is genoemd; hij leze het er nog maar eens op na.

In de nota naar aanleiding van het eindverslag is het jaarverslag op de perd, het centraal instituut te verplichten een jaarverslag uit te brengen. Ik wil de heer Joekes erop wijzen dat dit in de discussie in de schriftelijke stukken een nieuw element is. In de hele voorbereiding is dit nog niet aan de orde geweest.

In de nota naar aanleiding van het eindverslag is het jaarverslag op de proppen gekomen. Het jaarverslag kan ook nog door de Minister van Financiën worden gepubliceerd. De Regering zal een jaarverslag vragen, dat ook nog eens kan worden gepubliceerd. Uit een oogpunt van systematiek is het dan juister om de NV-vorm te kiezen omdat dit in dit systeem beter past. Bij de NV moet de jaarrekening namelijk al worden gepubliceerd. Het sluit er logisch op aan. De BV is slechts gehouden om de balans te publiceren, indien het vermogen groter is dan f 8 mln.

Ik wil nog een vraag stellen ten aanzien van het jaarverslag. In de jaarrekening wordt reeds een aantal gegevens

opgenomen. Mag ik hieruit concluderen dat in het jaarverslag meer gegevens zullen worden opgenomen? Zo ja, dan wil ik graag weten welke gegevens dat zullen zijn. Gaat het hierbij om verrichte handelingen, of de samenstelling van de depots? Het is maar een vraag.

□

Mevrouw **Lückers-Bergmans** (KVP): Mijnheer de Voorzitter! Allereerst wil ik mijn collega De Graaf feliciteren, die vandaag niet alleen zijn maiden-speech heeft gehouden, doch gisteren ook is geslaagd voor zijn doctoraal examen rechten. Ik wens hem veel succes in zijn verdere loopbaan.

Mijnheer de Voorzitter! Met de inwerkingtreding van de wet op het giraal effectenverkeer zal een lange periode van voorbereiding worden afgesloten. Die lange duur van voorbereiding was nodig onder meer omdat het hier gaat om een geheel nieuwe figuur in ons rechtsstelsel, een geheel nieuwe eigendomsconstructie. De gedegenheid waarmee de voorbereiding is geschied, geeft ons groot vertrouwen in de goede werking van deze wet. De buitenlandse voorbeelden op dit gebied zijn nauwgezet bestudeerd en men heeft ons inziens het goede daarvan overgenomen en correcties daarop aangebracht, waar dat nodig leek.

Het belang van het wetsontwerp ligt in de eerste plaats in zijn betekenis voor allen die beleggen in effecten of daarin bemiddelen. Het bedrijfsleven hecht grote waarde aan giraal effectenverkeer, staat er om zo te zeggen om te springen. Het wetsontwerp zal de steeds kostbaarder geworden omslachtige procedures bij de behandeling van effecten in verkeer en bewaring aanzienlijk vereenvoudigen en op moderne leest schoeien.

Uit de nota naar aanleiding van het eindverslag blijkt, dat de Minister van Financiën besloten heeft om als centraal instituut aan te wijzen een uitsluitend voor dat doel door de Vereniging voor de Effectenhandel op te richten besloten vennootschap, waarvan de aandelen in handen van genoemde vereniging zijn.

Waarom heeft de Minister geen nota van wijzigingen ingediend, waarin deze vorm voor het centraal instituut wordt vastgelegd? Is het de bedoeling om de rechtsvorm van het centraal instituut niet in de wet op te nemen, opdat ten allen tijde deze rechtsvorm veranderd kan worden, aangepast wellicht aan de verlangens van de praktijk of veranderde tijd?

Daar de Vereniging voor de Effectenhandel de enige aandeelhouder

zal zijn, lijkt ons een besloten vennootschap in de ratio te liggen, tenzij te verwachten valt dat zij zich tot een grote vennootschap zal ontwikkelen, zoals bedoeld in artikel 153 boek 2 BW, wat dan onder andere consequenties zal hebben ten aanzien van de benoeming voor commissarissen en de verplichting tot publikaties van de jaarrekening. Het zal niet zo zijn dat de aandelen ter beurze verhandelbaar zijn, noch op toonder staan. Natuurlijk kan men de naamloze vennootschap alle elementen van de besloten vennootschap laten aannemen en haar toch als naamloze vennootschap betitelen. Dan is het verschil alleen dat zij haar volledige jaarrekening bij het Handelsregister moet neerleggen, iets wat collega De Graaf verkieslijk vindt.

De vraag is overigens, verwacht men dat deze BV minder dan acht miljoen gulden aan activa zal hebben en minder dan 100 werknemers. Zelfs kan men zich afvragen of deze BV zich niet zodanig zal ontwikkelen dat zij in aanmerking komt voor de invoering van de structuur voor grote vennootschappen?

De Minister zal op een en ander wel ingaan bij de bespreking van het amendement van collega De Graaf, voorkomend op stuk no. 10 en wij zullen aan de hand van des Ministers beschouwingen, onze houding ten aanzien van het amendement bepalen.

Ik wil nog zeggen dat wij met belangstelling kennis genomen hebben van het amendement-De Graaf, omdat wij groot belang hechten aan openheid in deze zaken, waarbij zovelen belang hebben. Het effectenbezit is zeer gespreid en met name ook aanwezig bij degenen, die wij tot de zwakken in de samenleving kunnen rekenen, zoals gepensioneerden.

De wet biedt echter ook deze mogelijkheid, omdat door de Minister een publikatieplicht kan worden opgelegd aan het centraal instituut. Indien de Minister aan deze laatste methode om tot openheid te geraken de voorkeur geeft, zal hij dit zeker nader motiveren en ons enig inzicht verstrekken in de wijze waarop hij deze methode denkt te verwezenlijken.

□

De heer **Verbrugh** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Sommige ontwikkelingen in onze maatschappij kunnen nogal paradoxaal verlopen. Een toenemende democratisering die is bedoeld als een betere bereikbaarheid voor brede lagen van de bevolking heeft vaak een toenemend aantal nieuw ingestelde organen tot gevolg, alsmede een zeke-

Verbrugh

re bureaucrativering. Wij hebben dat gezien bij de universiteiten, pas nog bij de wijziging van de Jachtwet en vandaag zien wij eigenlijk iets dergelijks ten aanzien van de eigendom van effecten. Was vroeger effectenbezit een voorrecht van een financiële elite, thans is dit binnen het bereik van zeer velen gekomen. De toeneming van met name het grote aantal kleine coupures legt daarvan getuigenis af. Het effectenverkeer nam daardoor veel meer dan evenredig toe, waardoor de behoefte groeide aan een ander systeem dat eenvoudiger zou zijn en toch de rechten van de eigenaars van de effecten afdoende zou beschermen.

Het nu voorgestelde systeem van een giraal effectenverkeer wordt door onze fractie verkozen boven de systemen die tot nu toe zijn gevolgd, voor een vereenvoudiging met beveiliging van het effectenverkeer. De bepalingen van het wetsontwerp zijn over het algemeen verbeteringen. Over slechts twee zaken wil ik enkele aanvullende vragen stellen.

De kern van het wetsontwerp is wel artikel 12, waarin het verzameldepot juridisch wordt gekarakteriseerd als een 'gemeenschap'. Daarbij ontmoet men uiteraard ook het derde lid, waarin de instelling wordt verplicht tot teruggave van effecten tot een hoeveelheid die overeenkomt met hetgeen in bewaring is gegeven. De keuze van het woord 'hoeveelheid' maakt het mogelijk, de dure, vervelende en arbeidsintensieve nummeradministratie te laten vervallen. De bewaarnemer is niet meer verplicht, dezelfde coupures terug te geven. Nu de wet op dit punt toch moet worden geformuleerd, vraag ik mij echter af of het woord 'hoeveelheid' net niet iets te weinig zegt. De bedoeling is overduidelijk; toch staat er niet dat de hoeveelheid effecten die moet worden teruggegeven ook inderdaad bij voorbeeld dezelfde nominale waarde moet vertegenwoordigen als de hoeveelheid die in bewaring is gegeven.

Nu zal er niet gauw een instelling zijn die probeert, op een dergelijke wijze een cliënt te benadelen. Administratieve fouten kunnen echter worden gemaakt. Het is goed voorstelbaar dat een cliënt die een grote hoeveelheid verschillende coupures in bewaring heeft gegeven, bij een afrekening de fout toch niet opmerkt. Door in de wets tekst op te nemen dat 'de instelling is gehouden tot teruggave van effecten van de bewaargever uit het verzameldepot tot een hoeveelheid en in een soort coupures die overeenkomt met

hetgeen is ingebracht', worden de instellingen nog eens extra verplicht, in hun administratie ook voor dit soort fouten te waken. Vandaar het amendement.

De in bewaring gegeven effecten kunnen worden gebruikt voor de vestiging van een pandrecht. Ook nu kunnen effecten als onderpand dienen bij geldleningen. Als straks echter de opeenhoping van effecten veel groter is, zullen dan deze effecten, in theorie althans, niet als onderpand van veel groter geldleningen kunnen worden gebruikt? Hebben de instellingen en het centraal instituut, doordat er geen nummervantwoordening meer zal zijn, niet meer vrijheid om naar eigen goeddunken van de mogelijkheid tot de vestiging van het pandrecht gebruik te maken? Zou hierdoor niet een groter stuk moeilijk te controleren financiële macht ontstaan en betekent dit niet, dat er weer een nieuwe uitbreiding van het aantal kredietmogelijkheden wordt gecreëerd? Hierover zou ik graag de mening van de bewindslieden horen.

Onze fractie wil graag haar waardering uitspreken voor de bewindslieden die de meeste, eerder ingediende, kritiekpunten in hun uiteindelijk wetsontwerp hebben verwerkt.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Nadere wijziging van de Werkloosheidswet (Toekenning bijdragen van werkgevers in het havenbedrijf ten laste van het Algemeen Werkloosheidsfonds) (14 005)**.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Hermesen** (KVP): Mijnheer de Voorzitter! Het oprichten van de Stichting Havenarbeidsreserve door de Scheepvaartvereniging-Noord te Amsterdam, voorjaar 1945, spoedig gevolgd door dezelfde stap van de Scheepvaartvereniging-Zuid te Rotterdam en later ook in andere zeehavens, is destijds wijs beleid geweest van betrokkenen. Een ordelijk en gezond economisch geleid verkeer in onze zeehavens is erdoor bevorderd.

Een redelijke mate van bestaanszekerheid is door de jaren aan duizenden havenarbeiders, werkzaam in het scala van beroepen dat zich daar voordoet, geboden. Hun scholing is erdoor bevorderd, de veiligheid in de havens

verhoogd. Het is ook hun inzetbaarheid in soms toch wel zeer uiteenlopende soorten van arbeid binnen het havenbedrijf ten goede gekomen. Die werd erdoor verbreed, waardoor het begrip passende arbeid naar ons gevoel — dit dan ter verduidelijking van een opmerking onzerzijds in het voorlopig verslag, dat de bewindslieden niet geheel duidelijk vonden — hier toch wel ruim wordt opgevat en aanvaard, hetgeen een beroep op de loongarantieregeling binnen zeer aanvaardbare grenzen houdt.

Tot 1972 is van rijkswege een bijdrage gegeven in de aan deze vorm van arbeidsvoorziening steeds inherente leegloopkosten. Toen dat bij de noodzakelijke herijking van taken en het stellen van prioriteiten niet langer mogelijk bleek, is vanaf 1972 met behulp van een zeer wijde uitleg van artikel 34 van de Werkloosheidswet een bijdrage verstrekt uit het Algemeen Werkloosheidsfonds.

Men zou kunnen zeggen dat oneigenlijk gebruik van een wet nu ook niet altijd veroordelenswaardig is, maar dat kunnen wij verder onbesproken laten, nu met dit wetsontwerp afzonderlijke, duidelijk op de situatie met betrekking tot de havenarbeidsreserve toegesneden, bepalingen in de Werkloosheidswet worden opgenomen. Daarmee wordt een definitieve regeling voor deze bijdrage in feite aan werkgevers getroffen.

De fracties van KVP, ARP en CHU, namens wie ik hier mag spreken, stemmen gaarne in met dit wetsontwerp. De indiening liet lang op zich wachten. Het moet nu terugwerken tot 1 januari 1976. Het heeft kennelijk veel tijd geleverd, voordat het uitvoerig overleg met het bestuur van het Algemeen Werkloosheidsfonds en de belanghebbende organisaties door de Regering werd afgesloten en zij besliste met dit wetsontwerp te komen. Wij hebben daar begrip voor omdat een enge begrenzing van de werking van de wet noodzakelijk werd geacht en omdat dit duidelijk moest worden onderbouwd.

Ons resteren bij deze openbare behandeling nog twee punten, met name:

a. wordt terecht voortaan het fonds met deze bijdrage belast?

b. zal de voorliggende wetswijziging niet te eniger tijd gevolgd moeten worden door een nieuwe, om ook voor andere vormen van een soortgelijke arbeidsvoorziening als in de havens, een bijdrage mogelijk te maken?

Hermesen

Wat het eerste vraagpunt betreft, dat in het voorlopig verslag met name door de fractie van de VVD werd ingebracht, kan ik kort zijn. Wij zijn bereid de hiervoor door de Regering aangevoerde argumenten te onderschrijven. Met name één daarvan spreekt ons bijzonder aan, zonder de betekenis van de overige te ontkennen. Een bijdrage in de kosten van de havenarbeidsreserve, uit het Algemeen Werkloosheidsfonds, dat immers gevoed wordt zowel door het gehele bedrijfsleven als door de overheid, onderlijnt het bijzondere belang dat de overheid en het bedrijfsleven in zijn totaliteit heeft bij een goed en optimaal functioneren van de havens.

Ik kom tot het tweede vraagpunt. Moeten wij nu, onder alle omstandigheden, het treffen van een analoge regeling voor soortgelijke vormen van arbeidsvoorziening uitsluiten? In het voorlopig verslag wezen wij erop, dat het voor de continuïteit van de werkgelegenheid en de bereidheid om in die bedrijfstakken zijn of haar beroep te zoeken, wel eens van positieve betekenis zou kunnen zijn als bijvoorbeeld in delen van de bouw en de metaalindustrie (ik zou daar nu ook aan toe willen voegen de dienstensector) dergelijke vormen van arbeidsvoorziening zouden worden uitgebouwd. Ook andere fracties, wier woordvoerders na mij nog zullen volgen, hebben bepaalde voordelen daarvan genoemd, die ik graag naast de mijne stel.

Nu wijst de Regering in de memorie van antwoord op enige duidelijke verschillen met de situatie in de havens. Zij merkt op dat elders het werkaanbod meer incidenteel of seizoenmatig wisselt; de stijging daarvan is daar beter voorspelbaar of vertoont een zekere regelmaat. In andere bedrijfstakken is een betere werkplanning mogelijk en daar is de aanwezigheid van een arbeidsreserve, die als het ware van moment tot moment direct afroepbaar is, niet zo noodzakelijk.

Voorts wijst zij daarnaast nog eens op de problemen die in de havens zouden ontstaan indien de havenarbeidsreserve er niet was, en op de gevolgen die een niet optimaal functioneren daarvan voor onze volkshuishouding zou kunnen hebben. Dat laatste ligt inderdaad in de meeste andere bedrijfstakken minder zwaar. Toch zeggen de bewindslieden in de memorie van antwoord, dat pooling van arbeidskrachten in bepaalde gevallen nuttig zou kunnen zijn. Zij wijzen op de twee regionale organen die in de metaalnijverheid tot stand gekomen zijn – kennelijk

Rijnmetaal Rotterdam en Drechtmetaal te Dordrecht – en op het tussen een aantal metaalbedrijven, met vrijwillige medewerking van de werknemers, tot stand gekomen collegiaal uitleenen, maar zij willen de ontwikkelingen in diverse sectoren afwachten en geheel aan het bedrijfsleven overlaten.

Dit antwoord achten wij toch iets te passief. Nogmaals, er is alle aanleiding de situatie met betrekking tot de havenarbeidsreserve afzonderlijk te bezien en de verdere financiering daarvan afzonderlijk te regelen met deze wet. Uit oogpunt van kostenbeheersing en kostenbewaking mag de slagboom die hier duidelijk de grens markeert niet anders dan via een nieuwe wetswijziging en niet dan na zorgvuldige afweging van alle dan in het geding zijnde belangen, opnieuw worden geopend. Zover is het ook voor ons nog lang niet, maar wel vragen wij ons af, of, naar analogie van de arbeidsreserve in de havens en naar analogie van wat met Rijnmetaal en Drechtmetaal tot nu toe mogelijk was, het niet van belang zou kunnen zijn, zowel voor de werkgelegenheid als voor het goed en optimaal functioneren van andere bedrijfstakken, als deze richting eens wat nader werd verkend.

Misschien zou dit ook van betekenis kunnen zijn voor een meer structurele oplossing van de problematiek welke nu – ontstaan als zij is door acuut optredende ernstige werkloosheidsproblemen – bestreden wordt met stichtingen als de Arbeidsreserve Nederhorst-Staal en Strucon in de textielindustrie.

Zou de Staatssecretaris zich niet bereid willen verklaren die vraagstelling – wij laten de formulering daarvan verder gaarne aan hem over – eens voor te leggen aan de Raad voor de Arbeidsmarkt en de Sociale Verzekeringsraad?

Intussen bereikten ons berichten, dat de Stichtingen Rijnmetaal en Drechtmetaal, die als non-profitinstellingen als het ware een stuk arbeidsreserve in dienst hebben, inzetbaar in de scheepsbouw en sommige andere met de havens ergens annex zijnde metaalbedrijven, in financiële moeilijkheden verkeren, hetgeen mogelijk tot hun verdwijnen zou kunnen leiden. Ook als ik denk aan de rol die zij vervullen in de bestrijding van de koppelbazenproblematiek ben ik geneigd bij dat bericht wat zorgelijk te gaan kijken.

Hier en daar kan men natuurlijk vraagtekens zetten – overigens ook best uitroepstekens – bij de inhoud van de pleidooien die zij ons toezonden en waarin zij de noodzaak van het voortbestaan van deze vorm van arbeids-

krachtenpooling bepleiten. Deze pleidooien zullen, naar ik aanneem, ook de Staatssecretaris niet geheel onbekend zijn. Niet al de daarin gegeven gedachten lijken mij op het eerste gezicht volledig uitgekristalliseerd.

Zij lijken ons echter toch wel van zodanig gewicht, dat wij hopen dat de eerste ondertekenaar van dit wetsontwerp, de Minister van Sociale Zaken, spoedig de definitieve datum bepaalt voor het onderhoud dat hij de beide stichtingen en de FME over deze zaak wil toestaan.

Wij gaan er daarbij van uit dat hij niet alleen, zoals hij nu voornemens is te doen, daarbij de werkgeversorganisatie – de FME – in de gelegenheid stelt haar visie hierover te geven, maar ook de mening peilt van de betrokken vakorganisaties alvorens een standpunt – wat dat dan ook zijn moge – hierin te bepalen. Daarbij behoeft ook zeker niet direct aan een oplossing te worden gedacht naar analogie van de voorliggende wetswijziging. Ook andere oplossingen zijn denkbaar en ik wil zelfs voorlopig geheel in het midden laten of hier per se overheidssteun van financiële aard moet worden gegeven – daarvoor kunnen wij de zaak nu ook niet overzien –, al zou ik die evenmin bij voorbaat willen uitsluiten. De ontwikkelingen bij Rijnmetaal en Drechtmetaal verdienen echter wel de aandacht.

Wellicht wil de Staatssecretaris aan zijn Minister overbrengen, dat wij gaarne zouden zien dat hij ons te geleger tijd informeert, waartoe de uitslag van dat op handen zijnde gesprek mogelijk zal kunnen voeren.

□

De heer **Rietkerk** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik stel voorop dat ik het systeem van de havenreserves, zoals wij dat nu kennen, een bijzonder goede zaak vind, omdat hiermee op een verstandige wijze een aansluiting van vraag een aanbod in de havens tot stand kan worden gebracht en ook kan worden voorkomen dat arbeidsverhoudingen meer incidenteel geregeld moeten worden dan nu het geval is bij deze opzet.

Onze havens hebben voor onze hele economie een bijzondere positie en wij moeten, met het oog op de concurrentie met het buitenland, zorgen dat onze havens mee kunnen blijven doen. Niet omdat ik deze havenreserves geen goede zaak vind, maar om twee andere redenen moet ik toch een aantal kritische opmerkingen maken.

In de eerste plaats is de argumentatie voor de verschuiving van de finan-

ciering van deze reserves niet sterk. Ik doel op de verschuiving van de overheidsgelden naar de werkloosheidsverzekering.

In de tweede plaats moet je, indien je al van mening bent dat deze financiering voor een deel via de werkloosheidsverzekering moet plaatsvinden, voor ogen moeten houden dat dit gauw discriminatoire effecten voor andere bedrijfssectoren kan opleveren.

De aanleiding tot dit wetsontwerp is gelegen in het feit dat het vorige kabinet in overweging heeft genomen de subsidies voor deze havenreserves stop te zetten. Dat leverde grote problemen op. Het algemeen werkloosheidsfonds heeft toen tijdelijk voorzieningen getroffen om aan die problemen tegemoet te komen. Het is juist, zoals door die zijde is gesteld, dat dit juridisch geen deugdelijke, blijvende basis is. Als men langs die weg wil blijven voortgaan, is een wetswijziging nodig.

Het argument voor deze financieringsregeling is in de memorie van toelichting vooral gericht op de bijzondere positie van onze havens. Ook in het buitenland ontvangen havens overheidssteun. Wij moeten oppassen dat wij niet in een ongunstige positie komen. Als nu blijkt dat men toch niet zonder een financieringsregeling kan, waarom is dan alsnog niet voor een continuering van overheidssteun gekozen?

Het kabinet heeft dit niet gedaan. Het heeft voorgesteld dit in het werkloosheidsdeel van de werkloosheidsverzekering onder te brengen. Dat kan. Dan rijst wel de vraag waarom het werkloosheidsdeel is gekozen en niet de wachtgeldverzekering. Het argument daarvoor is vooral gelegen in het feit dat de werkloosheidsverzekering een bredere spreiding van lasten met zich brengt, omdat de overheid daarvan nu eenmaal de helft betaalt. Dat is op zich zelf juist. Het betekent ook dat het andere deel van de kosten voor deze speciale sector nu door het gehele bedrijfsleven wordt gedragen. Als dan de cijfers van de wachtgeldfondsen, die de Staatssecretaris bij de memorie van antwoord heeft verstrekt, aangeven dat de wachtgeldfondsen voor de havens in premie lager liggen dan het gemiddelde van het gehele bedrijfsleven, vraag ik mij af of wel in die richting een oplossing had moeten worden gezocht.

De Staatssecretaris heeft daarop geantwoord dat de bijdrageregeling er niet op is gericht een bedrijfstak die met kostenproblemen te maken heeft

te helpen, maar dat het gaat om het in stand houden van de havenarbeidersreserve.

Ik kan die argumentatie niet rijmen met het betoog uit de memorie van toelichting inzake de concurrentiepositie van de havens die geen tariefsverhoging rechtvaardigt.

Als je dit uit de wachtgeldverzekering zou financieren, geeft dat dan geen evenwichtiger benadering van de problematiek? Als daartegen bezwaren bestaan, is er toch geen ander argument dan het kostenargument dat daartegen pleit.

Afgezien van deze vragen en mijn twijfels over de keuze van financiering, kom ik, wanneer wij het op deze algemene wijze in de werkloosheidsverzekering onderbrengen, bij mijn tweede probleem. Ik vrees dat door dit wetsontwerp een zekere discriminatie in de wetgeving tot stand wordt gebracht, omdat het zich uitsluitend tot de havenreserves beperkt en niet de mogelijkheid biedt soortgelijke andere constructies elders in het bedrijfsleven, bestaande of komende, op dezelfde wijze te helpen. Dat gevaar van discriminatie maakt het voor mij moeilijk om mij met dit wetsvoorstel van harte te verenigen.

Ik vind dit geen evenwichtige zaak. Indien de kosten van dergelijke reserves uit het werkloosheidsfonds moeten worden betaald, moet een wetgever ten principale ook soortgelijke mogelijkheden in andere bedrijfstakken openhouden.

Wil de Staatssecretaris met name dit laatste punt nog eens nader onderzoeken? Dat zou betekenen dat met dit wetsontwerp het laatste woord niet is gezegd. Indien de Staatssecretaris daartoe bereid is, zal ik mij, met behoud van bezwaren, niet tegen dit voorstel verzetten.

□

De heer **Koningh** (DS'70): Mijnheer de Voorzitter! Zoals ook al in de memorie van toelichting staat, was het een groot voordeel voor de arbeidsrust in de havens, dat daar na de oorlog de mogelijkheid van een vast dienstverband is ontstaan. Het daarna gevoerde beleid om van 'losse' havenarbeiders 'vaste' te maken is succesvol geweest. Ook de verschillen met werknemers in andere havenbedrijven, zoals die aanvankelijk bestonden, bij voorbeeld in het verrekenen van nachturen, behoren tot het verleden. De arbeider in dienst van de Stichting Samenwerken de Havenbedrijven in Amsterdam en Rotterdam is nu geheel gelijkwaardig aan een arbeider in directe loondienst

van de onderneming. Losse havenarbeiders bestaan niet meer!

Dit heeft vanzelfsprekend grote invloed gehad op de status van de havenarbeider. De ploegen bestonden oorspronkelijk uit 'losse' krachten voor het ongeschoolde werk; het kaderpersoneel daarentegen was 'vast'. Nu bestaat er geen verschil meer tussen twee soorten personeel: ruimpersoneel en kaderpersoneel worden door de SHB bij een bepaalde onderneming geplaatst en fungeren daar net als het personeel dat direct bij de betreffende onderneming in dienst is.

Een van de zaken die in de havens opgelost is, is de problematiek van de 'passende' arbeid. Een havenarbeider doet al het werk: vandaag werkt hij als ladingschrijver, morgen in het ruim onder de balen of in het graan en overmorgen misschien als vorkheftruckchauffeur. Men is bereid en in staat al het werk dat gedaan moet worden, aan te pakken. Wat in andere bedrijfstakken nodig is gebleken, namelijk dat men buitenlandse arbeiders moest aantrekken voor het zware en vuile werk, is in de havens nooit nodig geweest. De havenarbeider is bereid elk soort werk te doen.

Een tweede voorbeeld: koppelbazen of zogenaamde 'goede' uitleenbedrijven krijgen in de havens geen kans. Op grond van bovengenoemde voorbeelden ben ik het met de Staatssecretaris eens, dat de situatie in de havens, helaas, uniek genoemd kan worden.

Wel zou ik nog aan de Staatssecretaris willen vragen om het mogelijk te maken – in de memorie van antwoord heb ik hierop onvoldoende antwoord gehad – scholing en bijscholing binnen de garantieregeling te laten vallen. Zo kunnen van improductieve uren productieve scholingsuren gemaakt worden.

Wat betreft het tot voorbeeld dienen van de regeling in de haven voor andere bedrijfstakken, deel ik de mening van de Staatssecretaris, dat het werk in de haven een eigen karakter heeft. Het systeem waarmee de Samenwerkende Havenbedrijven werken kan niet zonder meer gebruikt worden om andere bedrijfstakken gezond te maken. Maar het is zeker dat er belangrijke elementen in voorkomen die ook onder andere bedrijfsomstandigheden toepasbaar zijn.

Ziek worden doet men niet gauw; ik ook niet, maar als je eenmaal ziek bent, dan moet je toch wel helemaal beter zijn om weer aan het werk te gaan. Werkloos worden is een ramp, maar ben je werkloos en zit je in de sleur, dan is het vaak moeilijk om daar

Koningh

weer uit te komen. Door poolvorming kunnen dit soort problemen gedeeltematig opgevangen worden. Niet dat ik van mening ben dat poolvorming door een aantal bedrijven de problemen totaal zal oplossen, maar ik geloof wel, dat het een van de sleutels is om tot een oplossing te komen, gezien ook het succes dat de SHB heeft gehad.

Ik denk daarbij overigens niet aan bijvoorbeeld een poolvorming van 'bouwvakkers', maar meer aan een pool 'timmerlieden' of 'metselaars' in bepaalde plaatsen, dus vaksgewijs.

Ik was blij te horen dat ook de voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Twente en Salland, de heer De Gooijer, de suggestie heeft gedaan om uit te zoeken of poolvorming van werknemers in een groep bedrijven in Twente een oplossing kan bieden voor de werkloosheidsproblemen.

Ik hoop alsnog van de Staatssecretaris de toezegging te krijgen, dat een nader onderzoek ingesteld zal worden of er mogelijkheden zijn voor poolvorming in andere bedrijfstakken. In Amsterdam is destijds door de SHB daartoe een poging ondernomen, maar dit stuitte op grote moeilijkheden, omdat de haven-c.a.o. niet paste in bedrijven als Hoogovens en de Linoleumfabrieken-Krommenie.

□

De heer **Meis** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie acht de voorgestelde wetswijziging onjuist, omdat daarin wordt uitgegaan van de bezuinigingspolitiek die reeds door het vorige kabinet is begonnen. Als motivering van deze wetswijziging wordt namelijk letterlijk gezegd, dat de vorige regering op het standpunt stond, dat tot een herwaardering van het takenpakket van de overheidsuitgaven, zoals dat netjes heet, moest worden gekomen.

Ik wil voor alle zekerheid stellen, dat wij er vóór zijn, dat aparte maatregelen worden getroffen voor de SHB'ers in Amsterdam en Rotterdam. Deze zijn onder druk van de arbeiders destijds getroffen. Wij willen echter niets veranderen. Wij willen het uit de algemene middelen blijven laten komen. Het oude systeem was goed, zelfs uitstekend. Het heeft zowel het vaste personeel als de SHB'ers in de havens in de loop der jaren zover kunnen brengen, dat men op het ogenblik een havenarbeider een vakarbeider kan noemen. Hij is een vakman die op alle gebieden en 'all-round' kan werken.

Wij onderschrijven daarom het principe van een uitzonderingstoestand

voor de betaling uit de algemene middelen aan de arbeiders en de ondernemers in de haven – dit is de 50-50-clausule – waardoor de havenondernemers in staat worden gesteld over een arbeidsreserve te beschikken. Het kan in de haven nu eenmaal niet anders. Ik weet, dat dit een onmogelijkheid is, omdat ik er zelf zo lang heb gewerkt.

Ik zeg, dat wij dit principe onderschrijven, omdat als wij tegen het wetsontwerp stemmen, omdat wij niet voldoende toezeggingen hebben gekregen, eventueel de gifkickers die ons willen verwijten, dat wij tegen dit wetsontwerp stemden en daardoor ons tegen de havenarbeiders hebben opgesteld, abuis zijn. Ik heb zelf mogen meemaken, dat deze kwestie destijds in 1945 is doorgevoerd. De Staatssecretaris zal zich kunnen herinneren – hij was toen ook al vakbondsbestuurder – dat daarna de stakingen in de havens voor de nachttoeslag en andere hebben plaatsgevonden. Wij hebben ze allemaal meegemaakt.

Wat ons het zwaarst op de maag ligt, is dat, als deze wetswijziging wordt doorgevoerd, niet alleen zowel door de werkgevers als door de werknemers een kwart zal worden bijbetaald – $\frac{1}{4}$ en $\frac{1}{4}$ is 50% – maar dat wij niet weten onder welke regels de SHB'ers in het vervolg zullen vallen.

Ik kom weer bij de huidige toestand, waarin het geld uit de algemene middelen komt en niet uit het Algemeen Werkloosheidsfonds. Als er storm is of weinig werk of wat dan ook, krijgt een SHB'er toch het volle loon. Niemand kan daaraan komen. Als de gelden worden betaald uit het Algemeen Werkloosheidsfonds, kan een SHB'er onder alle bepalingen van de passende arbeid vallen. Als dan een of andere koekjesfabriek een wagen moet hebben gelost of er moeten ergens tien ton stenen worden gelost, blijft de havenarbeider geen havenarbeider, maar kan hij op grond van de Werkloosheidswet door de voorschriften betreffende passende arbeid overal worden heengestuurd. Dit is een van de redenen, dat men in vakbondskringen zeer grote bezwaren kenbaar heeft gemaakt. Wij willen een waterdichte garantie, dat de havenarbeider in de allereerste plaats havenarbeider blijft en dat hij niet op grond van deze wetswijziging straks overal kan worden heengestuurd.

Wij wensen geen onrust onder de havenarbeiders. Wij hebben er haardelich voor gewaarschuwd, dat men op dit punt voorzichtig moet zijn. Wij kennen onze jongens daar. Ik heb aan de Staatssecretaris de vraag

gesteld: Kunnen de havenarbeiders straks op grond van deze wijziging overal worden heengestuurd? Het schriftelijke antwoord van de Staatssecretaris was: Dat weet ik niet, dat laat ik aan de partners over.

De heer **Koningh** (DS'70): De havenarbeider valt onder een haven-c.a.o. Hij blijft in vaste loondienst, ook wanneer dit wetsontwerp van kracht is. Waaruit concludeert de heer Meis, dat de havenarbeider naar een koekjesfabriek kan worden gestuurd, die niet onder die haven-c.a.o. valt?

De heer **Meis** (CPN): Ik heb er helemaal geen trek in, met de heer Koningh te discussiëren. Ik wijs er wel op dat hij de man is geweest, die verleden jaar heeft doorgevoerd, wat ik thans beweer. Hij is de koploper geweest in de situatie, dat een deel van de Amsterdamse havenarbeiders bij Hoogovens is gaan werken, buiten het havenbedrijf om. Waar ik hier thans voor waarschuw, heeft hij van toepassing verklaard. Als de heer Koningh er de verantwoordelijkheid voor wil nemen, dat straks havenarbeiders naar elders worden gestuurd, dan doet hij dit maar, maar ik niet.

Ik ben toevallig ook groot gebracht in de haven. Ik wil tegenover de havenarbeiders recht overeind blijven staan. Ik wil van de Staatssecretaris waterdichte toezeggingen, dat dit niet kan. Laat de heer Koningh zich maar voor de havenarbeiders verantwoorden, ik zal het ook doen. Ik durf best te zeggen tegen de havenarbeiders, dat ik in dit geval niet ver van de heer Rietkerk af sta. Wij verdedigen een eerlijke zaak. Nogmaals dit moet vaststaan. Als wij op dit punt geen toezegging krijgen, dan zal onze fractie tegen dit wetsontwerp stemmen.

Vanaf 1972/1973 zijn gelden uit het werkloosheidsfonds getrokken op grond van artikel 34. Is dit juridisch wel mogelijk? Ik geloof het niet. Ik ben geen jurist, maar onze fractie heeft daarover de grootste twijfels. Als het juridisch niet mogelijk was, dan houdt dit in, dat de gelden over die jaren uit de algemene middelen hadden moeten komen. Dan hoeven wij thans ook niets te veranderen, en kunnen het laten, zoals het is, namelijk 50-50.

□

De heer **Vellenga** (PvdA): Voor de PvdA-fractie zijn bij dit wetsontwerp vier punten van groot belang:

1. De beschermde sociale positie van de betrokken werknemers, die met een zeer wisselvallig werkaanbod te maken hebben, en dus geregeld onvrijwillig 'niet-werkend' zijn.

Vellenga

2. De werkgelegenheid in Nederlandse havens.

3. Kwaliteit van en veiligheid bij het werk, omdat een vast bestand via opleiding, routine en zekerheid op werk, deze dan garanderen.

4. De vorm van samenwerking tussen werkgevers en werknemers, die sinds jaar en dag goed functioneert.

Die vier punten houden voor ons gevoel dan ook in, dat hier sprake is van een gesloten circuit. De grenzen, waarbinnen bepaalde handelingen kunnen worden verricht en bepaalde aanspraken kunnen ontstaan, zijn duidelijk aangegeven. Wat die grenzen betreft, sta ik dicht bij de heer Meis.

Dat onregelde teverstaan bracht en brengt leegloopte weeg, periodiek niet werken, zonder echt werkloos te zijn, maar ook zonder helemaal te voldoen aan criteria voor wachtgeldregelingen.

Dat bracht tot nog toe mee een bepaalde bijdrage naast de loonuitkeringen via specifieke financiële regelingen. Nu wordt definitief gekozen voor bijdragen uit het Algemeen Werkloosheidsfonds.

Wij hebben daarover een aantal kritische vragen gesteld in het voorlopig verslag. Mijn fractie is door de argumentatie in de respectieve memories van toelichting en van antwoord om de gelden uit het Algemeen Werkloosheidsfonds te halen voldoende overtuigd om akkoord te gaan met dit wetsontwerp. Daarbij waren twee dingen van belang. Ten eerste houdt de overheid een stem in het kapittel – dat staat ook met zoveel woorden in de memorie van antwoord – en pleegt overleg met werkgevers en werknemers over zeer belangrijke zaken die zich hierbij kunnen voordoen. Dat geldt volgens ons ook voor de spelregels, als het om passende arbeid gaat en om de manier van te werk stellen binnen de grenzen van het gesloten circuit. Ten tweede moeten de desbetreffende gelden terecht komen bij de stichtingen en dus niet alleen en zonder meer bij de betrokken werkgevers.

Over de vraag, of deze regeling ook voor andere bedrijfstakken zou kunnen gelden, is reeds uitvoerig gesproken en geschreven. Daarbij kan ik mij aansluiten, zij het dat deze vraag van uit verschillende gezichtshoeken is gesteld en ook kan worden gesteld. Een studie van die mogelijkheid kan misschien worden uitgebreid tot een studie van de financiële aspecten van het vraagstuk van de rechtvaardige verdeling van arbeid. Immers, bij dat vraagstuk kunnen de grenzen tussen werken en

niet werken – in bepaalde vormen – en tussen loon en loonvervangend inkomen gaan vloeien en verflauwen. Voor het overige zijn wij het graag eens met dit wetsontwerp.

Staatssecretaris **Mertens**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil mijn erkentelijkheid betuigen voor de wijze waarop de Kamer zich tegenover dit wetsontwerp heeft opgesteld. Ik heb begrepen, hoewel er nog een aantal vraagpunten is, dat men er positief tegenover staat.

Ik meen te hebben beluisterd dat het om twee kernpunten gaat. Het eerste kernpunt betreft de vraag, waarom de bijdrage aan de havenreserve ten laste van het Algemeen Werkloosheidsfonds moet komen, terwijl deze bijdrage jarenlang uit de algemene middelen is gekomen. Nu deze regeling wordt neergelegd via een wijziging in de Werkloosheidswet – deze regeling beperkt zich tot de havens, is zelfs afgeschermd tot de havens – wordt de vraag gesteld of er geen mogelijkheden zijn deze regeling uit te breiden tot andere bedrijfstakken of onderdelen daarvan. Gevraagd is ook of het niet gewenst is, dat voor een algemene beleidslijn in dit verband een studie zou worden ondernomen en adviesaanvragen zouden worden gedaan bij de Raad voor de arbeidsmarkt en de Sociale Verzekeringsraad. Dat is het tweede kernpunt.

Op het eerste kernpunt is de heer Rietkerk nogal uitvoerig ingegaan.

Het gaat daarbij om de bijdrage uit het Algemeen Werkloosheidsfonds. In de schriftelijke stukken is dit beargumenteerd met de volgende overwegingen. In de havens bestaat een zeer specifieke en unieke situatie. Het specifieke karakter van de situatie is, dat wij te maken hebben met de noodzaak van een arbeidsreserve die anders dan bij andere bedrijfstakken onmiddellijk oproepbaar moet zijn, niet alleen op iedere dag, maar zelfs op zaterdagen en zondagen, dag en nacht. Dat is nodig om dat havenbedrijf goed te doen functioneren, terwijl het een typisch grote betekenis voor de gehele Nederlandse economie en voor het gehele bedrijfsleven heeft. Het gehele havenbedrijf is van bijzondere betekenis. Natuurlijk kan men de betekenis voor de Nederlandse economie en voor het bedrijfsleven ook voor andere bedrijfstakken wel zien, maar zo specifiek en nauw verbonden als bij de zeehavens is het bij andere bedrijfstakken niet het geval.

Men kan van mening verschillen over de vraag, of die specifieke situatie

een financiële bijdrage rechtvaardigt en of die bijdrage dient te komen uit de algemene middelen dan wel uit het Algemeen Werkloosheidsfonds.

Bekend is dat het Algemeen Werkloosheidsfonds in de Werkloosheidsverzekering voor de helft uit de algemene middelen en voor de helft uit het gehele bedrijfsleven wordt gevoed. Daarbij geldt een uniforme premie. Men heeft dat indertijd zo geregeld om daarmee tot uitdrukking te brengen een specifieke verantwoordelijkheid voor werkloosheidsproblemen, zowel voor de overheid als voor het totale bedrijfsleven, terwijl bij de wachtgeldfondsen een meer specifieke verantwoordelijkheid voor werkloosheidsproblemen in de desbetreffende bedrijfstakken wordt onderkend.

De heer Rietkerk heeft geconstateerd dat is overwogen om naar de wachtgeldfondsen te kijken. Dienaangaande hebben wij een staatje overgelegd. Als deze specifieke werkloosheidsrisico's met alles wat daarmee is verbonden ten laste van de bedrijfstak zullen worden gebracht door middel van een wachtgeldfonds, zal dit nogal grote consequenties hebben voor de hoogte van het wachtgeld. Als men de premies voor de onderscheiden groepen combineert, moet men ten minste op een verdubbeling, zo niet meer, van de wachtgeldpremie rekenen. Dit zal er echter vervolgens toe leiden – dit is de kern van de regeling – dat de loongarantieregeling zal worden ingetrokken. Dan staan wij in feite weer aan het begin van de problemen van destijds in het havenbedrijf. Dan wordt men als het ware weer de losse arbeider van toen en komt men in diezelfde bijzonder moeilijke situatie terecht.

De heer **Rietkerk** (VVD): De Staatssecretaris legt sterk de nadruk op het specifieke karakter van de situatie in de haven en op het feit dat deze niet vergelijkbaar is met andere bedrijfssectoren. Ik vind in dat licht gezien een verschuiving van subsidies door de overheid naar de andere bedrijfssectoren daaruit niet logisch voortvloeien.

Staatssecretaris **Mertens**: Het gebeurt ook niet in de absolute zin zoals de heer Rietkerk het stelt. Ik heb nadrukkelijk de nodige onderscheidingen gemaakt in de financiering. Het blijft voor de ene helft een financiering uit de algemene middelen en voor de andere helft een financiering uit het gehele bedrijfsleven.

De heer **Rietkerk** (VVD): Dat is toch voor een deel een verschuiving naar het andere bedrijfsleven waarvan de haven zich zo specifiek onderscheidt;

Mertens

dat benadrukte u. Ik zie de redegeving daarvoor op zichzelf niet.

Staatssecretaris **Mertens**: Juist omdat het een belang is voor zowel de nationale economie als voor dat gehele bedrijfsleven.

De heer **Meis** (CPN): De Staatssecretaris suggereert dat, als wij dit wetsontwerp niet aannemen, wij dan weer op het punt aangeland zouden zijn dat de havenarbeiders niets zouden hebben. Ik wil dat betwisten, omdat hij de regeling van de subsidiëring uit de algemene middelen toch kan laten voortbestaan? Wij menen dat de huidige voorstellen, vergeleken met de vorige regelingen, een stap terug inhouden. Dat is de juiste gang van zaken. Hij moet de oorspronkelijke regelingen handhaven; dan is er geen probleem.

Staatssecretaris **Mertens**: Ook dit punt is uitvoerig in de stukken terug te vinden. Wij hadden te maken met het feit dat de bijdrage uit de algemene middelen werd gestopt. Daarna zijn de moeilijkheden gerezen die ons ertoe hebben genoodzaakt, een zeer langdurig en zeer intensief overleg met de partners in het havenbedrijf, zowel werknemers als werkgevers, te voeren om voor deze problematiek een oplossing te vinden. Ik kom nog terug op het specifieke punt van de mogelijkheden of onmogelijkheden van uitbreiding naar andere bedrijfstakken of delen daarvan.

De heer **Koningh** heeft bijval betuigd met het wetsontwerp. Hij heeft gevraagd of de specifieke scholing en bijscholing niet binnen deze garantieregeling zouden kunnen vallen. Ik meen dat dit niet nodig is, omdat de bestaande scholingsregeling, in samenwerking met het bedrijfsleven, voldoende ruimte biedt tot het op een zodanige wijze bijscholen van werkloze havenarbeiders tijdens de improductieve uren als gewenst is. Wat dat betreft is er geen enkele beperking, juist omdat het in samenwerking gebeurt. Er behoeven in dit opzicht geen speciale maatregelen te worden getroffen.

De heer **Koningh** (DS'70): Bedoelt de Staatssecretaris dat de improductiviteitsuren gebruikt zouden kunnen worden voor bijscholing?

Staatssecretaris **Mertens**: Dit object behoort ook tot het samenwerken in deze stichtingen.

De heer **Meis** heeft gevraagd of het wel juridisch verantwoord is dat men, in de periode dat er geen stortingen meer uit de algemene-middelenbron

plaatsvinden, deze gebracht heeft onder artikel 34 van de Werkloosheidwet. Als dit niet juist is, dat zou zijns inziens de situatie moeten worden teruggedraaid en zouden deze uitkeringen alsnog ten laste van de algemene middelen moeten worden gebracht. Er is geen twijfel over, of het juist is dat in de interimperiode deze bijdragen ten laste van het algemeen werkloosheidsfonds zijn gekomen. Die juridische twijfel was echter juist of dit permanent kon gebeuren. Dat kan wel voor een tijdelijke situatie; storingen uit het algemeen werkloosheidsfonds hebben niet alleen in de haven plaatsgevonden. De juridische problematiek spitste zich toe op de vraag of dit een blijvende situatie zou kunnen zijn.

Dat is ook een van de redenen geweest waarom de voorbereiding van dit wetsontwerp, naast het veelvuldig en uitvoerig overleg, ook een bijzonder juridisch aspect betrof. Wij hebben naarstig nagegaan of de blijvende situatie mogelijk dekkend gemaakt kan worden door de blijvende toepassing van artikel 34 van de Werkloosheidswet.

De heer **Meis** is terecht wat fel geweest met betrekking tot plaatsing van mensen in de havenreserve. Daarom moet er geen enkele moeilijkheid te zijn. Ik kan de heer **Meis** verzekeren dat de regeling er in geen enkel opzicht toe zal bijdragen dat havenarbeiders buiten het havenbedrijf zullen moeten werken. Zij blijven namelijk in loondienst en vallen bijgevolg niet onder de bepalingen van de Werkloosheidswet. Vanuit het algemeen werkloosheidsfonds wordt een bijdrage geleverd in de kosten van deze havenreserves. Vandaar ook het antwoord in de stukken dat het aan de partners wordt overgelaten. Het gebeurt dan op basis van vrijwilligheid.

De heer **Meis** (CPN): Het is in Amsterdam al gebeurd, met de redenering: als jullie het niet doen dan wordt er een aantal ontslagen. Wat ik gezegd heb is dus al toegepast. Ik sta hier niet zomaar wat uit mijn nek te praten. Dat zijn de feiten. Voordat deze wet in de Kamer kwam, is het al toegepast, met het argument dat er een paar honderd man uit zouden gaan als men het niet deed.

Staatssecretaris **Mertens**: Dat heeft met deze regeling niets te maken. Uit deze bijdrageregeling kan niet worden afgeleid dat de mensen bepaalde verplichtingen op zich moeten nemen ten aanzien van het aanvaarden van werk buiten de havens. Zij blijven in dienst van de havenreserve. Vandaar ook dat

ik de heer **Meis** deze verzekering kan geven.

De heer **Vellenga** heeft aan de hand van een viertal specifieke punten beargumenteerd waarom zijn fractie zich achter dit wetsvoorstel kan opstellen. Ik behoef daarop zichzelf niet op in te gaan.

De heer **Vellenga** heeft gesproken over de mogelijke uitbreiding van deze regeling naar andere bedrijfstakken. Terecht maakt de heer **Vellenga** de opmerking dat dat niet zo simpel ligt. Het is veel meer een probleem van de rechtvaardige verdeling van de beschikbare arbeid. Ik wil er daarom nog wat uitvoeriger op ingaan. Hier en daar zijn arbeidskrachtenpoules in opkomst. Naar onze opvatting is dat allereerst een zaak van het bedrijfsleven zelf. Op zichzelf kan het noodzakelijk zijn dat men beschikt over de poules om de spreiding van de werkgelegenheid mogelijk te maken en continue arbeid te verzekeren. Bij een eventuele aanvraag voor een bijdrage van de overheid in de kosten van het in stand houden van een dergelijke poule, zal naar onze mening – dit wordt ook in de praktijk gebracht – van geval tot geval beoordeeld moeten worden of een dergelijke bijdrage noodzakelijk is. Ik zeg hiermee nog helemaal niet dat het een bijdrage zal zijn langs de weg van het werkloosheidsfonds. Terecht heeft de heer **Hermesen** erop gewezen dat er vrij intensieve contacten zijn met arbeidspoules. Ik denk dan aan Drechtmetaal in Dordrecht en Rijnmetaal in Rotterdam.

De geachte afgevaardigde heeft ook gevraagd of ik de Minister wil verzoeken dat toegezegde gesprek spoedig te doen plaatsvinden. Als de Minister maar enigszins de tijd heeft, zal dat gesprek doorgaan.

De heer **Hermesen** stelde dat het niet alleen de werkgevers zijn waarmee overleg zal worden gevoerd. In dit geval is het nog onbekend of werkgevers en werknemers te zamen komen. Indien dit niet het geval is, dan ken ik de Minister voldoende om te weten dat, als hij tot bepaalde beslissingen moet komen, hij dit nimmer zal doen zonder daarover de opvattingen en het oordeel van de werknemersorganisatie te vernemen. De heer **Vellenga** heeft terecht benadrukt dat deze zaken de vrucht kunnen zijn van een zeer goede en intensieve samenwerking tussen werkgevers en werknemers.

Ik kom terug op het punt van het verlenen van de bijdrage. Die bijdrage kan wellicht worden verleend door de reeds nu bestaande instrumenten. Ik wijs hierbij met name op de twee ge-

Mertens

noemde arbeidskrachtenpoules: het instrument van de arbeidstijdverkorting en het verlenen van een wellicht noodzakelijke steun om die arbeid te reguleren. Slechts indien deze instrumenten onvoldoende armslag zouden blijken te bieden, kan worden bezien op welke andere wijze een dergelijke steunverlening mogelijk is.

Ik wijs erop dat deze gedragslijn ook gevolgd is bij de havenarbeidreserve.

De heer **Rietkerk** (VVD): Dan heeft de Staatssecretaris het dus over steunverlening door de overheid. Overweegt hij dan van geval tot geval enigerlei vorm van subsidie? Met deze wet kan het namelijk niet, die beperkt zich tot de havens.

Staatssecretaris **Mertens**: Ik heb al gezegd dat er, zo gauw het gaat om het toepassen van het instrument van de werktijdverkorting, bepaald geen sprake is van subsidiëring. Zo zijn wellicht meerdere instrumenten te noemen. Steunverlening behoeft niet te betekenen dat dit financiële steunverlening zou moeten zijn. De oplossing die daarbij naar voren komt, zal in sterke mate worden bepaald door de bijzondere situatie die dan aan de orde is. De heer Hermesen heeft, naar ik meen, in dit verband verwezen naar hetgeen in de scheepsbouw, in de metaal, in bepaalde delen van het bouwbedrijf en de bouwnijverheid aan de orde is. De heer Koningh heeft dit zelfs nog eens gespecificeerd in timmerlieden en metselaars. Bovendien heeft de heer Hermesen nog bepaalde onderdelen van de dienstensector genoemd.

Zoals in de memorie van toelichting en in de memorie van antwoord al is gesteld, kan ten aanzien van andere bedrijfstakken niet van soortgelijke situaties worden gesproken als die welke in de havenreserve bestaan. Eigenlijk zit hier de algemene problematiek achter van – zoals de heer Vellenga het nog eens nadrukkelijk zei – de rechtvaardige verdeling van de beschikbare arbeid. Natuurlijk willen wij best overwegen of deze problematiek zich zou kunnen lenen voor een adviesaanvraag aan de Raad van de Arbeidsmarkt, aan de Sociale Verzekeringsraad en – wellicht – bij de SER; hier is namelijk werkelijk een arbeidsmarktstructuurprobleem aan de orde. De heer Hermesen heeft in aansluiting hierop gevraagd de stand van zaken na het overleg, dat in concreto binnenkort met de stichtingen Drechtmetaal en Rijnmetaal zal worden gevoerd, in de Kamer te mogen vernemen. Hierbij denk ik aan de figuur van het monde-

ling overleg. Ik kan dit zonder meer toezeggen. Hieruit zou kunnen voortvloeien – van geval tot geval, dit zou best kunnen blijken – dat situaties aan het licht treden die een vergelijking kunnen oproepen met hetgeen hierbij aan de orde is.

Wij hebben echter juist vanwege die algemene problematiek het wetsontwerp welbewust afgeschermd om, als zich incidenteel toch gevallen zouden voordoen waarin van een vergelijkbare situatie sprake is, toch nog de weg te kunnen volgen van – zij het beperkt – uitbreiding van de wet. Het gaat er vooral om, gegeven de gevoeligheid van de materie – de heer Rietkerk heeft erop gewezen – de vinger aan de pols te houden. In dat geval zal uiteraard weer advies worden gevraagd, zowel aan de Raad voor de Arbeidsmarktpolitiek als aan de Sociale Verzekeringsraad, waar de hele problematiek van de sociale verzekering aan de orde is.

□

De heer **Rietkerk** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De Staatssecretaris erkent dus dat, als zich elders soortgelijke situaties voordoen als nu in dit wetsontwerp voor de havens zijn geregeld, naar zijn mening ook die bedrijfstakken een gelijke aanspraak behoren te hebben als nu aan de havens is toegekend en hij wil zo nodig een wetswijziging daartoe bevorderen. Heb ik dat goed begrepen?

Staatssecretaris **Mertens**: De heer Rietkerk heeft het nog voorwaardelijk gesteld. Met inachtneming van die voorwaarden – en dat zou dan na het overleg moeten blijken – geldt het natuurlijk evenzo, want dan is er een vergelijkbare situatie aan de orde.

□

De heer **Vellenga** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De Staatssecretaris heeft met veel kracht en klem aan het adres van de heer Meis en mij gezegd, dat de toestanden die wij vrezen zich niet voordoen en zich niet kunnen voordoen, althans op grond van de regeling. Ik zou graag willen, dat de Staatssecretaris, waar die dreiging toch aanwezig zou kunnen zijn in de toekomst, gebruikt maakt van zijn mogelijkheden als overheid om niet te laten gebeuren wat wij vrezen.

□

De heer **Koningh** (DS'70): Mijnheer de Voorzitter! Die laatste opmerking gaat mij iets te ver. Als ik het goed begrepen heb, stelt de Staatssecretaris duidelijk, dat partijen, casu quo onderne-

mingsraden, in dezen een grote stem hebben. Als in Amsterdam – een vergelijkbare situatie – op een bepaald moment 400 havenarbeiders te veel zijn, doordat de havenarbeid verplaatst wordt naar een andere plaats in Nederland, vind ik het een fantastische oplossing, dat zowel de vakbeweging als de werkgevers alsook de directie van de SHB met een plan komen, waardoor geen afvloeiing behoeft plaats te vinden – men maakt dan gebruik van natuurlijke afvloeiing – en waardoor tijdelijk onder de regeling van het groene boekje, de havenregeling, elders werk gezocht wordt. Als hier die toezegging wordt gedaan, zou dit sociale werk – want zo noem ik het – kapot kunnen gaan, hetgeen ik wil verhinderen.

Ik zou de Staatssecretaris willen vragen, dat in de eerste plaats over te laten aan de partijen binnen de haven.

□

De heer **Meis** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk, dat wij op het standpunt staan dat de 50-50-clausule voor de algemene middelen en de bijdrage van de ondernemers moet worden gehandhaafd. Wij zijn er helemaal voor, dat de havenarbeiders een uitzonderingspositie innemen, evenals de SHB en de havenondernemers. Daarom zien wij in deze wetswijziging een stap terug, vergeleken met datgene wat er was. Daar gaat het om. Ik wil niet verder ingaan op de vraag van de heer Vellenga, maar de zaak is zo, dat er grote meningsverschillen bestaan over de toepassing waarover door DS'70 is gesproken.

Het is bekend – ook de fractie van DS'70 kan dit weten – dat de gehele Rotterdamse haven, inclusief de vakbondsbestuurders, zich heeft verzet tegen de procedure die in Amsterdam, onder leiding van de heer Koningh, heeft plaatsgevonden.

Ik ben zelf al jarenlang bestuurder in de havens geweest. Ik wil niet in de positie komen – niet als persoon, maar ook niet als partij – dat de havenarbeiders ons zouden kunnen verwijten, dat wij in de Kamer vóór deze regeling hebben gestemd. Ik heb mijn verantwoordelijke, de heer Koningh de zijne. Wat de partners doen, is voor hún rekening. Ik heb mijn eigen verantwoordelijkheid en daarom zou ik waterdicht garanties willen ontvangen.

Laten wij elkaar goed begrijpen: wij willen deze regeling, maar dan betaald uit de algemene middelen. Wij vinden deze wijziging een stap terug. Daarom zijn wij ertegen.

Wat de juridische kant van de zaak betreft, begrijp ik het niet. Is het moge-

Meis

lijk, dat er in dit opzicht twijfels kunnen bestaan met betrekking tot het verrichten van een studie en met betrekking tot de duur van een termijn? Juridisch is juridisch. Of men er een week of een jaar over doet, wat voor verschil maakt het in juridisch opzicht? Als men vier jaar lang iets fout doet, is dat dan fouter dan wanneer men het een week fout doet? Ik heb het écht niet begrepen. De Staatssecretaris heeft gezegd, dat hetgeen in de afgelopen vier jaar is gebeurd in overeenstemming is met artikel 34, maar dat juridische problemen ontstaan wanneer het langer duurt. Wij zullen een jurist moeten raadplegen om erachter te komen, wie van ons tweeën gelijk heeft. Ik blijf twijfelen. Ik vraag dus om aantekening, mijnheer de Voorzitter, dat wij geacht willen worden, te hebben gestemd tegen deze achteruitgang in vergelijking met de situatie zoals zij is geweest, in casu de wijziging van het wetsontwerp.

Staatssecretaris **Mertens**: Mijnheer de Voorzitter! Of de bijdrage nu komt uit de algemene middelen dan wel uit het AWF, aan de bestaande regeling – die reeds 25 jaar, in een steeds betere vorm, werkt – verandert door de voorgestelde wijziging op zich zelf niets. De regeling blijft intact. Het gaat erom, dat een bijdrage wordt gestort ten gunste van de bestaande loongarantieregeling in de havenreserve. Hiermee blijft het dienstverband gehandhaafd. Het is aan partijen – de partners – om betrokkenen havenarbeider te laten blijven. Dit kan uitsluitend gebeuren op basis van vrijwilligheid.

De heer **Vellenga** heeft gevraagd, in hoeverre wellicht toch enig toezicht hierop zou kunnen worden uitgeoefend. Natuurlijk is het zo, dat wat de

hoogte van de bijdrage betreft de gang van zaken wordt gevolgd. Zou hierbij blijken dat sprake is van onregelmatigheden – hetgeen ik niet veronderstel – dan zal het ongetwijfeld de aandacht trekken van degene die de bijdrage verleent. In zoverre houdt men dus de vinger aan de pols. Op zich zelf wijzigt zich echter niets in de bestaande regeling.

De heer **Vellenga** (PvdA): Voelt u zich dan toch niet als overheid gehouden om het zo te doen als ik het heb geformuleerd? Dit wijkt aanzienlijk af van hetgeen de heer **Koningh** heeft gezegd.

Staatssecretaris **Mertens**: Het gaat erom, welk vertrouwen men heeft in het samenwerken van de sociale partners. Het is een zaak waaraan ook de heer **Vellenga** grote waarde hecht. Het was één van zijn overwegingen. Men moet er niet bij voorbaat van uitgaan, dat van de bestaande regeling een onjuist gebruik wordt gemaakt. In zoverre zie ik niet in, dat de overheid verantwoordelijk is voor een bepaald toezicht. Zouden dingen gebeuren die niet door de beugel kunnen, dan zal de overheid zeker niet werkeloos blijven toezien. Primair gaat het echter om de samenwerking tussen de sociale partners en om het vertrouwen dat de overheid aan deze vorm van samenwerking behoort te geven.

Ik kan de heer **Meis** toch niet overtuigen met betrekking tot de toepassing van artikel 34. Voor een tijdelijke situatie kan een beroep gedaan worden op het algemeen werkloosheidsfonds in de bedrijfstakken. Artikel 34 staat niet toe dat een tijdelijke uitkering omslaat in een blijvende uitkering. Dat was ook het juridische probleem, waarom wij de wet moesten wijzigen en wij geen gebruik konden maken van de normale bepalingen.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik merk op, dat in artikel I, onderdeel B, in de aanhef in plaats van 'Hoofdstuk IIIb' moet worden gelezen: Na hoofdstuk IIIb.

Deze verbetering zal worden aangebracht.

De onderdelen van het wetsontwerp worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De aanwezige leden van de fractie van de CPN wordt aantekening verleend, dat zij geacht wen-

sen te worden tegen dit wetsontwerp te hebben gestemd.

De vergadering wordt van 12.55 uur tot 13.45 uur geschorst.

De **Voorzitter**: Omdat het wetsontwerp Nieuwe bepalingen betreffende de Raad voor de Kunst (13 035) vandaag niet in behandeling kan komen en de Minister voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk de volgende week in het buitenland is, stel ik nader voor dit wetsontwerp te behandelen in de week van 8, 9 en 10 maart 1977 na het antwoord van de regering over de wetsontwerpen betreffende de grondpolitiek (13 713 en 13 714)

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: De vaste Commissie voor Economische Zaken heeft verzocht een tweetal openbare commissievergaderingen te mogen houden over de brief van de Ministers van Economische Zaken en van Sociale Zaken over de herstructurering van de Nederlandse scheepsnieuwbouw (14 352)

Ik stel voor dit verzoek toe te staan.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik bepaal dat deze openbare commissievergaderingen zullen worden gehouden respectievelijk op woensdag 9 en woensdag 16 maart a.s. van 9.30 tot uiterlijk 12.30 uur, of tot uiterlijk 12.15 uur indien op die dagen de Eerste Kamer vergadert.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van de bepalingen inzake veranderingen in de Grondwet, alsmede tot opnemings van bepalingen inzake splitsing van een voorstel (14 213)**.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, worden de op het wetsontwerp voorgestelde amendementen, die niet voldoende zijn ondertekend, voldoende ondersteund.

Over artikel I en de aanhef van artikel II wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over artikel 8.1 van artikel II, waarop zijn voorgesteld: twee amendementen-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 10, I en II); twee amendementen-Van Mierlo c.s. (stukken nrs. 11, I A t/m C en 12, I).

De heer **De Kwaadsteniet** (ARP): Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van ar-

De Kwaadsteniet

tikel 8, lid 1 hebben wij twee amendementen ingediend op stuk nr. 10. De beantwoording van de Minister van Binnenlandse Zaken over de behandeling van de tweede lezing in verenigde vergadering heeft de fracties van ARP, CHU en KVP in geen enkel opzicht kunnen overtuigen. Niettemin trek ik de amendementen op stuk nr. 10 in, omdat in het debat is gebleken dat op dit moment de tijd nog niet rijp is om voor dat voorstel in deze Kamer een meerderheid te verwerven.

De Voorzitter: Aangezien de amendementen-De Kwaadsteniet (stuk nr. 10) zijn ingetrokken, maken zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

□

De heer Van Mierlo (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben verheugd over de nota van wijzigingen die door de Regering is ingediend en die de basis van het overleg naar mijn gevoel ingrijpend heeft veranderd.

Als gevolg daarvan zal ik nu mijn twee amendementen op de stukken nrs. 11 en 12 intrekken, omdat die betrekking hadden op de oude tekst die door de nota van wijzigingen geheel is veranderd.

De Voorzitter: Aangezien de amendementen-Van Mierlo c.s. (stukken nrs. 11, I A t/m C en II en 12, I en II) zijn ingetrokken, maken zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

□

De heer Van Mierlo (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de eer twee nieuwe amendementen in te dienen. Die hebben betrekking op de nieuwe tekst van het wetsontwerp. Het ene amendement is in wezen precies het zelfde amendement als dat wat zojuist door mij is ingetrokken. Het wil namelijk de splitsingsmogelijkheid in tweede lezing uit de tekst nemen.

Ik heb zeer lang gearzeld om het amendement in te dienen. Mijn aarzelingen zijn zelfs nog niet helemaal verdwenen. Door het buitengewoon vruchtbare overleg, mede door open houding over en weer, ben je eerder geneigd amendementen als het even kan in te trekken dan ze te handhaven.

Ik blijf echter bezwaar voelen tegen de splitsing in tweede lezing. Ik moet toegeven dat de frequentie van splitsing in tweede lezing mogelijkerwijs door het splitsingsrecht in eerste lezing zal afnemen. Daar staat tegenover, dat als er van de splitsingsmogelijkheid in tweede lezing gebruik wordt

gemaakt – dat zal dan wel minder zijn – toch de inbreuk op de eerste lezing groter is dan wanneer er helemaal geen splitsingsrecht voor de eerste lezing zou hebben bestaan.

Het tweede bezwaar dat ik blijf voeren, is de 'invite' aan de Eerste Kamer om door stemgedrag plus verklaringen in eerste lezing aan te geven waar de Tweede Kamer in tweede lezing moet splitsen, wil zij de zaak in tweede lezing door de Eerste Kamer krijgen. Nu is er duidelijk een verschil met de positie van de Eerste Kamer in gewone wetgevingsarbeid.

De macht van de Eerste Kamer is dat zij in de gewone wetgevingsarbeid de laatste instantie is die aan het woord is. Als men de reden in acht wil nemen waarom de Eerste Kamer een wetsontwerp heeft verworpen, moet men met een geheel nieuw wetsontwerp komen. De Minister heeft terecht gezegd, dat de Eerste Kamer maar zelden gebruik maakt van de mogelijkheid een wet te verwerpen. Helaas gebeurt het nog steeds wel en soms op vitale punten. Maar de Eerste Kamer is in dat ene wetgevingsproces over één wetsontwerp de laatste instantie. Hier wordt de Eerste Kamer, binnen het zelfde proces van wetgeving, de voorlaatste instantie. Naar mijn gevoel verandert dat de positie van de Eerste Kamer essentieel.

Mijn bedenkingen komen neer op een verzet tegen een splitsing in tweede lezing, die mogelijk zal functioneren als een amendement op de eerste lezing. Deze bedenking wordt op zich zelf niet weggenomen, maar wordt geringer, indien het amendementskarakter maximaal wordt teruggedrongen. Daarvoor heb ik een tweede amendement ingediend.

De heer Bakker (CPN): De argumentatie van de heer Van Mierlo, ook die van de afgelopen dagen, zou iets sterker zijn, als hij kon aanvoeren waarom bijvoorbeeld de verwerping van een enkele wet door de Eerste Kamer, zoals die heeft plaatsgevonden, een verwerpelijke gebeurtenis was. De gevallen die ik mij herinner waren bepaald geen voorbeelden van de overbodigheid van de Eerste Kamer.

De heer Van Mierlo (D'66): Ik praat ook niet over de overbodigheid van de Eerste Kamer.

De heer Bakker (CPN): U zei, dat u het zo betreurde, dat de Eerste Kamer een enkele keer een wet verwerpt.

De heer Van Mierlo (D'66): U kent mijn standpunt. Sinds wij in de politiek zijn, staan wij de afschaffing van de Eerste Kamer voor.

De heer Bakker (CPN): Waar het om deze materiële gevallen ging – ik herinner mij een beroemd huurvoorstel dat in de Eerste Kamer is verworpen en dat hier onder andere is bestreden door D'66 – heeft de Eerste Kamer toch wel een nuttige functie gehad.

De heer Van Mierlo (D'66): Het gaat er niet om of de Eerste Kamer de ene keer nuttig is en de andere keer niet. Ik geef aan, dat bij de gewone wetgevingsarbeid de Eerste Kamer als laatste instantie fungeert van één proces, terwijl het bij een splitsingsinvoering in de Tweede Kamer het de voorlaatste instantie is. Dat verandert essentieel de positie van de Eerste Kamer in één proces van wetgeving.

Ik heb gezegd, dat mijn bedenkingen niet worden weggenomen maar wel geringer worden wanneer het tweede amendement wordt aangenomen. Volgens dat amendement dient te worden toegevoegd na het woord splitsen 'indien tussen de in de afzonderlijke voorstellen tot verandering op te nemen bepalingen geen rechtstreeks verband bestaat'. Dat geldt dus voor art. 8.1, vijfde lid, van het herziene wetsontwerp. De strekking is wel duidelijk: de bedoeling die wij allen hier hebben, namelijk geen direct verband verbreken in tweede lezing, deze bedoeling is in de memorie van toelichting, het voorlopig verslag, in de memorie van antwoord en in het debat door alle woordvoerders duidelijk naar voren gebracht, letterlijk in de Grondwet opnemen.

Waarom is er reden die bedoeling als tekst in de Grondwet op te nemen? Aanvankelijk heb ik gezegd, dat ik de discussie daarover niet zo relevant vond, omdat er toch geen garantie was. De Regering zei: vermijdt zoveel mogelijk vaagheid. Het noemen van geen direct verband is een vaagheid. Ik heb daartegenover overigens opgemerkt, dat er wel meer vaagheden in de Grondwet staan; ik herhaal nog eens de term 'openbare orde'. Bovendien heb ik gezegd: wat is vager, als je dat bedoelt en je zet de bedoeling in de memorie van toelichting of je zet die in de tekst van de Grondwet zelf? Maar het debat tot nu toe op dit punt gaf als uitkomst nul. Na de nota van wijziging is dat nu essentieel anders. Immers, het woord 'splitsing' voor twee lezingen heeft nu twee verschillende betekenissen. Bij de splitsing in eerste lezing is in principe iedere splitsing die tussen Regering en Kamer wordt overeengekomen, mogelijk.

Bij verschil van mening over de vraag of er al of niet een verband is, kan het onaanvaardbaar worden uitge-

Van Mierlo

sproken, het overleg worden heropend, het wetsontwerp worden teruggetrokken. De normale instrumenten functioneren daar. Bij de splitsing in tweede lezing is het ieders bedoeling, dat er een beperkte interpretatie geldt en dat er geen verband wordt verbroken. Dat zijn essentiële verschillen, maar er staat nu in de tekst van de Grondwet hetzelfde woord voor. Nu hanteer ik opnieuw het criterium van de Regering, namelijk het vermijden van vaagheid. In de nieuwe situatie is het vager en daardoor gevaarlijker om voor twee verschillende begrippen één en hetzelfde woord te gebruiken dan om een omschrijving te geven die op zich zelf de vraag openlaat, of er direct verband is of niet. Er is naar mijn gevoel nu alle reden in de tekst aan te geven, dat de splitsingsmogelijkheid in tweede lezing een andere en een beperktere is dan die in eerste lezing. Er gaat daarvan ook een signaalwerking uit aan de Eerste Kamer: denk erom, wij van de Tweede Kamer mogen van de Grondwet toch niet splitsen wat wij in de Tweede Kamer hebben gezien als een direct verband.

Daarbij zou het bijkomende hezwaar – het 'invite' aan de Eerste Kamer – worden ingedamd. Ik geef toe, dat ook bij deze redactie en het opnemen van dat beperkte verband in de tekst zelf de garantie niet aanwezig is, dat het dan ook in tweede lezing gebeurt. Laten wij ons echter realiseren, dat de Grondwet ten aanzien van de wetgever nooit iets garandeert. Nogmaals, normaal werkt de Grondwet niet anders dan het geven van een zedelijke opdracht aan de wetgever om zich aan de Grondwet te houden. Thans is er sprake van een parallel. Hier geeft de Grondwet een zedelijke opdracht aan de grondwetgever om zich aan de Grondwet te houden. In de nieuwe situatie, die thans is geschapen – tweemaal het woord 'splitsing' – acht ik dit van vitale betekenis. Daarom doe ik een dringend beroep op Kamer en Regering om deze redenering te honoreren in het stemgedrag.

De Voorzitter: Ik merk op, dat het lid Van Mierlo nieuwe amendementen heeft ingediend, voorkomende op de stukken 14 en 15.

□

De heer De Kwaadsteniet (ARP): Mijnheer de Voorzitter! Tijdens de discussie is al gebleken, dat wij akkoord gaan met het splitsingsrecht voor de Tweede Kamer in tweede lezing. Ook kunnen wij ons akkoord verklaren met de

eerste lezing. Via het amendement van de heer Van Mierlo op stuk nr. 14 worden op duidelijke wijze twee soorten splitsingsrechten naar voren gebracht, onder dezelfde naam, in één artikel. Dat lijkt mij met betrekking tot een procedure van een grondwetsherziening geen aanbevelenswaardige zaak. Vooral nog kunnen wij het amendement niet steunen. Wij zijn uiteraard zeer benieuwd naar de reactie van de Minister.

□

Mevrouw Kappeyne van de Coppello (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Gelet op hetgeen de heer Van Mierlo heeft betoogd, vind ik het amendement op stuk nr. 14 geen verbetering van de Grondwet. Het is volstrekt onlogisch om als men een nieuw recht creëert – op dit punt ben ik het eens met de heer De Kwaadsteniet – een groot verschil wordt gemaakt tussen het splitsingsrecht in eerste termijn en tweede termijn. Ook in zijn uitwerking is het onlogisch, omdat de heer Van Mierlo een bepaald soort splitsingen bedoelt tegen te gaan. Hij wil ze alleen in tweede lezing tegengaan, maar hij laat wel toe, dat zij feitelijk in eerste lezing zullen plaatsvinden. Dat lijkt mij voor de inhoud van de grondwetsvoorstellen, ter beoordeling van de Eerste Kamer niet logisch.

De heer Van Mierlo (D'66): In eerste lezing wordt in gemeenschappelijk overleg tussen Kamer en Regering vastgesteld, of er al dan niet een direct verband aanwezig is. Natuurlijk zal een Regering geen splitsing toestaan ter zake van een wetsvoorstel waarin direct verband bestaat. Men krijgt dan een conflict met de Regering daarover. Dit wordt uitgevochten. Uiteindelijk resulteert een bepaald wetsontwerp, al of niet gesplitst. Dat gaat naar de Eerste Kamer.

Mevrouw Kappeyne van de Coppello (VVD): Terzijde merk ik op, dat ik niet de indruk heb, dat alle conflicten tussen de Regering en de Staten-Generaal hier worden uitgevochten.

De heer Van Mierlo maakt a contrario mogelijk, dat in eerste lezing wel zaken worden gesplitst, die materieel met elkaar verband houden.

De heer Van Mierlo (D'66): Natuurlijk, alleen als daarvoor een meerderheid is.

Minister De Gaay Fortman: Dat is in tweede lezing net zo.

De heer Van Mierlo (D'66): In tweede lezing kan de meerderheid – en dat blijft mijn bezwaar – iets splitsen, wat

de Tweede Kamer in eerste lezing als een verband beschouwde.

□

De heer Franssen (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de Regering erkentelijk voor de nota van wijziging, waarmee naar ik meen een stuk verbetering in het wetsontwerp is aangebracht. Ik moet erkennen dat daardoor het recht van splitsing in tweede lezing een ander, althans een zwaarder karakter krijgt. Ik geloof dat wij nog eens tegen elkaar moeten zeggen dat het feit dat de Eerste Kamer een signaal geeft van: ik neem in tweede lezing dit wetsontwerp niet, acceptabel is dat juist vanwege dat signaal een wetsontwerp als wij nu behandelen ook werd ingediend. De vraag blijft of de splitsing die een gevolg zou zijn van dat signaal geoorloofd is, of niet een artikel te veel uit elkaar wordt gehaald, waardoor de in een apart voorstel van wet gezette artikelen een andere couleur krijgen. Om deze reden heb ik ingestemd met de gedachte van de heer Van Mierlo, namelijk om dat zwaardere karakter van de splitsing in tweede lezing vast te leggen in de woorden 'indien tussen de in de afzonderlijke voorstellen tot verandering op te nemen bepalingen geen rechtstreeks verband bestaat'.

Ik moet toegeven dat het niet fraai is dat men het woord 'splitsing' ziet in het tweede lid van artikel 8.1 en in het vijfde lid van hetzelfde artikel en dat de ene keer er niet bij komt te staan dat er geen rechtstreeks verband mag bestaan en de andere maal wel. Dat men zal kunnen zeggen dat men hieruit conclusies a contrario kan trekken. Ik geloof echter dat het reëel is, te zeggen dat mag worden verwacht dat datgene wat wij vandaag, gisteren en eergisteren tegen elkaar zeggen en zeiden zal worden gehanteerd bij de interpretatie van het artikel. Ik heb horende het bezwaar van een a contrario argument mij afgevraagd of het ook mogelijk zou zijn – ik leg deze vraag dus aan de Regering voor – in het eerste lid het woord 'splitsing' te vermijden en bij voorbeeld aldaar te spreken van: om de inhoud van het voorstel van zodanige wet door twee of meer andere voorstellen van wet te vervangen. Dan heb ik het woord 'splitsing' uitsluitend toegerekend voor het recht in tweede lezing en het verspreiden van de inhoud over meer voorstellen van wet gebruikt voor de eerste lezing, omdat dit ook op zich anders kan geschieden en hierover bij gewone meerderheid wordt besloten. Wij vermijden daardoor de a contrario-werking. Als dat mogelijk zou zijn, zou het amendement van de

Franssen

heer Van Mierlo en mij misschien achterwege kunnen blijven.

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Kunt u nog even uitleggen, wat precies het verschil is tussen splitsen en het verspreiden van de inhoud van een artikel over verschillende artikelen?

De heer **Franssen** (PvdA): Daar behoef ik geen explicatie van te geven. Nu wil mevrouw Kappeyne van twee wallen eten.

Zij wil namelijk graag de a contrario-redenering in haar argumentatie toepassen. Ik heb daarnaar geluisterd en heb voorgesteld het woord 'splitsing' een keer te vervangen om zo doende een ietwat andere situatie te scheppen. Nu zegt mevrouw Kappeyne dat dit niet moet gebeuren en dat ik het verschil tussen het ene en het andere eens moet uitleggen.

Mevrouw **Kappeyne van de Coppello** (VVD): Ik heb de a contrario-redenering niet ten gunste van, maar tegen het amendement van de heer Van Mierlo gebruikt. Ik vind namelijk het voorstel om het splitsingsrecht voor beide lezingen op dezelfde manier te gebruiken, zoals het in de nota van wijziging staat, goed en logisch.

De heer **Franssen** (PvdA): Hierover verschillen wij van mening. Met de heer Van Mierlo ben ik van oordeel dat er een zwaarder accent komt te liggen op de splitsing in tweede lezing. Ik kan zijn standpunt geheel aanvoelen, dat het om die reden beter is op de een of andere wijze dat zwaardere accent tot uitdrukking te brengen. Dat is gebeurd in het amendement dat door hem en mij is ingediend. Ik ben bereid een variant, die ik aan de Minister heb voorgesteld, te hanteren door in het eerste lid het woord 'splitsing' niet en in het vijfde lid wél te gebruiken. Het gaat er mij om dat wij niet het risico lopen dat de a contrario-redenering zal worden toegepast en dat men meent in eerste lezing het recht van splitsing ruim te kunnen interpreteren.

□

De heer **Bakker** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een vraag aan de heer Van Mierlo. Deze introduceert de stelling dat er alleen gesplitst mag worden bij tweede lezing als er geen rechtstreeks verband bestaat. Wie zal dat bepalen? Ik denk dat de redenering dat er geen rechtstreeks verband bestaat, zal worden gehanteerd door de voorstanders van splitsing. Ik ga er nu vanuit dat deze splitsing wordt aangevaard met een tweederde meerder-

heid; dan zal eenzelfde aantal mensen ook het oordeel uitspreken dat er geen rechtstreeks verband is. Daarom voorzie ik een eindeloze tekstuitleg in voorkomende gevallen met een duurzame onenigheid, waarbij stemmingen uitkomst moeten brengen. Deze stemmingen hebben bij voorbaat een uitslag, gelijk aan de stemming over de splitsing.

De heer **Van Mierlo** (D'66): Ik heb zeer uitvoerig in de debatten en in de stukken laten blijken dat wat de heer Bakker nu aanvoert één van de redenen is waarom ik mij verzet tegen splitsing in tweede termijn. Uitvoerig is besproken dat het formuleren van een bepaalde tekst geen garantie geeft. Nog vager is het echter in de memorie van toelichting een bedoeling aan te geven dan dat er, ook zonder garantie, een bepaalde tekst in de Grondwet wordt opgenomen; de Grondwet geeft nu eenmaal nergens een garantie.

De heer **Bakker** (CPN): Daar gaat het niet om. U stelt nu de aanvulling van een artikel voor. U stelt een verandering van de grondwetstekst voor. Bij mij is de vraag gerezen wat ik met dat stukje grondwetstekst kan beginnen. Het geeft mij niet, want de bepaling of er een rechtstreeks verband bestaat of niet, zal uiteindelijk worden toegepast door een tweederde meerderheid in de Kamer, exact gelijk aan die welke wil splitsen.

De heer **Van Mierlo** (D'66): Dat geldt ook voor de vraag, of een bepaalde wet al of niet strijdig is met de Grondwet. Die zal worden beantwoord naar de mate, waarin men deze wel graag wil. Toch staat in de Grondwet dat dit niet mag.

De heer **Bakker** (CPN): Dat is iets waar de Tweede Kamer voortdurend op moet letten.

De heer **Van Mierlo** (D'66): Daar doet zich hetzelfde geval voor.

De heer **Bakker** (CPN): Ja, maar u bouwt dat nu uitdrukkelijk in als een garantie tegen een soort van splitsing die eventueel door de Eerste Kamer zou worden geëntameerd.

De heer **Van Mierlo** (D'66): Zoals ook uitdrukkelijk in de Grondwet staat dat de wetgever geen wetten mag aannemen die tegen de Grondwet zijn. Zo staat er dan nu dat er in tweede lezing niet gesplitst mag worden daar waar een verband bestaat. Ik ben mij ervan bewust dat dit niet meer dan een zedelijke opdracht is, maar die staan er meer in de Grondwet.

De heer **Bakker** (CPN): U doet dat zo nadrukkelijk omdat u vindt dat de huidige tekst onvoldoende is. Ik zie daar het gewicht niet van, want die zedelijke opdracht blijft ook een kwestie van subjectieve uitleg. Als hier straks een tweederde meerderheid voor splitsing is, zult u niet degene zijn, die zegt: U bent een onzedelijk stelletje. Dat kan je dan wel zeggen, maar als argument mist het iedere kracht.

De heer **Van Mierlo** (D'66): Naar aanleiding van het voorbeeld betreffende de reclame kan ik mij toch voorstellen dat er op een gegeven moment een groep in de Kamer is, die zegt: Luister eens, wij waren er indertijd voor, via een amendement de handelsreclame wel onder bescherming van het grondrecht te laten vallen, wij hebben dat verloren, maar laten wij wél vaststellen dat er voor de Kamer wel een verband tussen die twee bestaat. Als de Grondwet dan zegt dat men dat verband moet honoreren, is het niet ondenkbaar dat een groep fatsoenlijke kamerleden zegt: De Grondwet verbiedt ons iets te splitsen, waar een verband tussen zit, laten wij dat dan maar niet nastreven. In ieder geval is het niet ondenkbaar, maar het is geen garantie. Dat geldt echter voor de gehele Grondwet.

De heer **Bakker** (CPN): Ja, maar zo zitten wij natuurlijk geen Grondwet te maken.

□

Minister **De Gaay Fortman**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de geachte afgevaardigde de heer De Kwaadsteniet dankbaar voor het intrekken van zijn beide amendementen, te meer omdat de geachte afgevaardigde met zekere nadruk verklaard heeft dat hij door het

betoog van de Regering in genen dele overtuigd was. De heer Van Mierlo heeft eveneens zijn oude amendementen ingetrokken, doch twee nieuwe ingediend. Het eerste heeft als strekking om de splitsingsmogelijkheid in tweede lezing te laten vervallen. Wij hebben daarover gistermiddag uitvoerig gediscussieerd. Ik herhaal nog een keer wat naar mijn mening het belang is van de splitsing in de tweede lezing. In de eerste plaats wijs ik erop dat men pas nadat de behandeling in deze Kamer voltooid is weet hoe de stemverhoudingen en de bepaling der standpunten geweest zijn. In de tweede plaats – en hier komt de pijn voor de geachte afgevaardigde naar voren – weten wij pas na de behandeling in eerste lezing het stemgedrag en de argumentering van de Eerste Kamer. Het amendement is erdoor ingegeven dat hij vreest dat wat naar zijn mening een misbruik is door de Eerste Kamer gepleegd zal worden. Wij kunnen geen wetten maken met het oog op vrees over wat de Eerste Kamer wel eens niet naar onze zin zou kunnen doen. Als men een tweekamerstelsel aanvaardt – dat is kort gelegen hier nog bevestigd – moet niet de ene Kamer een poging doen, te trachten het misbruik van de andere Kamer te voorkomen. Ik vind dat vrees voor wangedrag van de Eerste Kamer een slechte raadgever is.

De geachte afgevaardigde komt nu met een tweede amendement. Hij zegt: indien onverhoopt toch door de meerderheid van deze Kamer de splitsing in tweede lezing wordt aanvaard, mag dat alleen maar wanneer er tussen de te splitsen voorstellen geen rechtstreeks verband bestaat. In een interruptiedebat, waarbij ik niet betrokken was, maar waarnaar ik wel met grote aandacht heb geluisterd, heeft de geachte afgevaardigde gezegd: 'dan staat vast dat men in eerste lezing, namelijk doordat men niet gesplitst heeft, wel een direct verband aanwezig achtte'. Als de geachte afgevaardigde bedoeld heeft, dat te zeggen, is het naar mijn mening onjuist. Het kan namelijk best zijn dat men in eerste lezing helemaal geen behoefte heeft aan splitsing. Het hele punt komt dan niet ter sprake. Op basis van de ontwikkeling van de eerste lezing in deze en de Eerste Kamer kan men dan in de tweede lezing tot de conclusie komen dat men moet splitsen. Men kan dan niet zeggen dat er rechtstreeks verband is, omdat men in eerste lezing niet heeft gesplitst.

Ik kan mij verenigen met hetgeen de heer De Kwaadsteniet en mevrouw

Kappeyne hebben gezegd. Zij brachten naar voren dat men op deze wijze tweërlei splitsing zou introduceren. Ongetwijfeld zal men, mede gelet op het debat dat hier heeft plaatsgevonden, zeggen dat voor splitsing in eerste lezing de jacht helemaal vrij is, terwijl er voor de tweede lezing beperkingen gelden. Het is zo wat overdreven gezegd, maar de overdrijving poogt helderheid te verschaffen. In het Reglement van Orde wordt bepaald dat amendementen alleen toelaatbaar zijn als zij rechtstreeks verband hebben met het wetsontwerp. Als ik kijk naar de wijze waarop die bepaling in de loop van de staatkundige praktijk is geïnterpreteerd, ben ik van mening dat de waarborg die de heer Van Mierlo in zijn tekst meent te vervatten, blijkens de staatkundige praktijk op een ander maar nochtans verwant veld, snel zal leiden tot erosie van het begrip 'rechtstreeks verband'. Met andere woorden, de waarborg is geen waarborg.

De heer Franssen is met een interessante suggestie gekomen. Hij wil namelijk bij splitsing in eerste lezing het woord splitsing vermijden. Het lijkt een trouvaille, maar naar mijn mening is het dat allerminst. Het is de vraag of de zaak erdoor wordt veranderd. Als men het woord vermijdt, begrijpt iedereen, gelet op het debat dat hier is gevoerd, bij het interpreteren van de Grondwet dat de geachte afgevaardigde de splitsing in eerste lezing heeft willen vermommen. Materieel is wat de geachte afgevaardigde wil hetzelfde als er nu staat.

Daar komt nog bij dat wat de geachte afgevaardigde wil helemaal niet nodig is, want ook nu reeds is het mogelijk dat de Regering, lettende op de ontwikkeling van de debatten, vraagt om schorsing van de beraadslaging. Zij keert dan terug in haar eigen raadkamer. Dan wordt het wetsontwerp ingetrokken, waarna men komt met twee nieuwe wetsontwerpen, waarin de stof over de verschillende wetsontwerpen is verdeeld. Dat kan nu dus al. Een procedureel bezwaar tegen deze zaak is dat men met de twee, of drie nieuwe ontwerpen naar de minister-raad en de Raad van State moet. Ze moeten dan weer apart bij de Kamer worden ingediend, waarna de hele procedure opnieuw begint. In de formulering van de Regering kan er worden gesplitst hangende de behandeling in de Kamer, zonder dat de behandeling als zodanig wordt geschorst.

De heer Franssen (PvdA): De bewindsman zal toch hebben begrepen dat ik dat niet bedoel. Ik kan ermeest instemmen als hij zegt dat ik nog onvoldoen-

de remplaçant heb gegeven voor de tekstsplitting. Het blijft echter de bedoeling dat wij in beide lezingen de hele procedure van het maken en indienen van een nieuw voorstel van wet vermijden. Dat geldt zowel voor mijn tekst als die van de Regering.

Minister De Gaay Fortman: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb begrepen dat de geachte afgevaardigde dat niet bedoelde, maar al is het niet zijn bedoeling, het is wel het effect van wat hij niet bedoelt. Hij wil het woord 'splitsing' vermijden – daar zit de crux – en nochtans het wezen van de splitsing handhaven. Welnu, dat lijkt mij innerlijk tegenstrijdig.

De heer Franssen (PvdA): Hij had ook op een klein beetje hulp van de Regering gewacht om zo mogelijk een derde oplossing voor de bewoordingen te vinden.

Minister De Gaay Fortman: Er komt natuurlijk zelfs aan de fantasie van dit kabinet en van deze Minister een einde!

De beraadslaging wordt gesloten.

Over de artikelen 8.2 tot en met 8.6 van artikel II wordt geen beraadslaging gevoerd.

De behandeling van artikel II wordt geschorst.

Over artikel III en de beweegreden en het daarop voorgestelde amendement wordt geen beraadslaging gevoerd.

Artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

De aanhef van artikel II wordt zonder stemming aangenomen.

De Voorzitter: Ik stel voor, over de leden van artikel 8.1 van artikel II afzonderlijk te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

De leden 1 tot en met 4 worden zonder stemming aangenomen.

De Voorzitter: Ik merk op dat het amendement-Van Mierlo c.s. (stuk nr. 15,1) op lid 5 een oneigenlijk amendement is, omdat het ertoe strekt dit vijfde lid te verwijderen. Het lijkt mij daarom juist eerst te stemmen over het amendement-Van Mierlo c.s. (stuk nr. 14) en daarna over het al dan niet gewijzigde vijfde lid.

Mevrouw Kappeyne van de Coppello (VVD): Maar aangezien de Kamer in meerderheid een oneigenlijke procedure heeft toegestaan inzake het indienen van amendementen, ertoe strekkende om een lid te schrappen, en dit amendement naar inhoud verder

Kappeyne van de Coppello

strekt, lijkt het mij beter eerst over het amendement op stuk nr. 15, I te stemmen.

De Voorzitter: Dat moet ik bestrijden. Wij hebben daarover destijds bij de wijziging van het Reglement van Orde uitvoerig gesproken en toen is gezegd, dat wij zouden toestaan om in de vorm van een amendement een voorstel tot verwijdering van een gedeelte in te dienen, opdat de leden van dat voornemen vroegtijdig kennis zouden kunnen nemen. Het is alleen om die reden zo geregeld, maar wij zijn toch wel van mening gebleven dat het een oneigenlijk middel is. Ik heb ook nog zeer onlangs in soortgelijke gevallen bij enkele stemmingen – en daartegen heeft de geachte afgevaardigde zich toen niet verzet – gezegd: Het heeft de vorm van een amendement, maar het is eigenlijk geen amendement. Wij hebben zoëven vastgesteld, dat wij over de leden van het artikel afzonderlijk zullen stemmen. Nu op het vijfde lid een amendement is ingediend, zullen wij eerst over dat amendement moeten stemmen, voordat wij beslissen over het vijfde lid.

Mevrouw Kappeyne van de Coppello (VVD): *Mijnheer de Voorzitter!* Ik meen dat hierbij sprake is van een andere situatie. Er zijn namelijk twee amendementen op het betreffende lid, bovendien afkomstig van dezelfde indiener.

De Voorzitter: Ik had gehoopt, dat ik de geachte afgevaardigde zou kunnen overtuigen, namelijk dat het amendement op stuk nummer 15 een oneigenlijk amendement is, maar dat wij het hebben toegestaan om de gedachtenwisseling te vergemakkelijken. Ik meen, dat het zeker ook de bedoeling van de indiener van beide amendementen is.

Ik constateer, dat de Kamer zich met mijn opvatting kan verenigen.

Het amendement-Van Mierlo c.s. (stuk nummer 14) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, de PPR, DS'70, de PvdA en de PSP vóór dit amendement hebben gestemd.

De heer Van Mierlo (D'66): *Mijnheer de Voorzitter!* Ik meen dat u, technisch gesproken, toch over het amendement zult moeten laten stemmen, namelijk omdat schrapping van het lid gevolgen heeft voor het intitulé en voor de considerans.

De Voorzitter: Zij worden hierdoor niet aangetast. De geachte afgevaardigde heeft zijn amendement in twee delen gesplitst. Wij spreken nu over onderdeel I.

De heer Franssen (PvdA): *Mijnheer de Voorzitter!* In gemeen overleg met de Regering is besloten, splitsing bij eerste lezing mogelijk te maken. Ik betreur het, dat door verwerping van het amendement op stuk nummer 14 het zwaardere karakter van de splitsing in tweede lezing niet wordt onderstreept. Mijn fractie klampt zich echter vast aan de gedachte, dat wanneer in de toekomst een regering en een Kamer de Grondwet willen wijzigen en daarbij van het splitsingsrecht willen gebruik maken, zij dan uitvoerig zullen lezen wat hieromtrent bij de behandeling van het wetsontwerp is gezegd en dat zij zich de gemeenschappelijke conclusie zullen herinneren, dat niet mag worden gesplitst waar een rechtstreeks verband bestaat. Dit alles overwegende, zullen wij vóór het vijfde lid stemmen.

Lid 5 wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De Voorzitter: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66, DS'70 en de PSP tegen dit lid hebben gestemd.

Artikel 8.1 wordt zonder stemming aangenomen.

De artikelen 8.2 tot en met 8.6 van artikel II worden zonder stemming aangenomen.

Artikel II wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel III wordt zonder stemming aangenomen.

De Voorzitter: Als gevolg van de aanmerking van lid 5 van artikel 8.1 van artikel II is de zin aan het amendement -Van Mierlo c.s. (stuknr. 15, II) komen te ontvallen.

De beweegreden wordt zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

De Voorzitter: De aanwezige leden van de fractie van de BP wordt aantekening verleend, dat zij geacht wensen te worden tegen dit wetsontwerp te hebben gestemd.

Aan de orde is de **beantwoording** van door de leden Wiegel, Rietkerk, Van Aardenne en Keja overeenkomstig ar-

tikel 107 van het Reglement van Orde gestelde **vragen** aan de Minister-President en de Minister van Sociale Zaken over stakingen.³ [De vragen zijn opgenomen aan het eind van deze weekeditie.]

De heer Wiegel (VVD): *Mijnheer de Voorzitter!* Wij hebben gevraagd om mondelinge beantwoording van onze vragen, omdat de Regering tot onze verbazing niet binnen een paar dagen schriftelijk heeft geantwoord, ofschoon dat mogelijk en naar onze mening ook dienstig zou zijn geweest. Ik zal een korte toelichting geven op de laatste vraag en daarna op één van de eerdere vragen.

Ik meen dat wij er met elkaar dankbaar voor kunnen zijn dat er thans zicht op is dat de stakingen binnenkort tot een einde zullen zijn gebracht. De vier vragenstellers menen dat wellicht veel onheil had kunnen worden voorkomen, als de Regering eerder met een bepaalde bijdrage was gekomen en als de woorden die de Minister van Sociale Zaken enkele dagen geleden in de Eerste Kamer heeft gesproken – hij riep toen op tot overleg – eerder door de Regering waren gesproken, bijvoorbeeld bij monde van de Minister-President te Zeist.

Ik kom nu tot de toelichting op één van de eerdere vragen. Het minste wat van de Regering in deze zaak had mogen worden verwacht is, dat de leden van het kabinet eensgezind waren geweest in hun opvatting over de stakingen en de gevolgen daarvan. De Minister-President heeft in Zeist gezegd: Er moet worden gerespecteerd dat het stakingsrecht wordt gehanteerd. Hij heeft dat ook nog gezegd in de wetenschap, dat zijn woorden op een goudschaaltje zouden worden gewogen. De heer Boersma heeft diezelfde dag op de televisie de ontwikkelingen hoogst bedenkelijk genoemd. De heer Lubbers heeft erover gesproken en laatstelijk naar ik meen ook de heer Van Agt. Zou het niet zo zijn – en dat is de toelichting op deze vraag –, dat ten minste mocht worden verwacht van de leden van het kabinet, dat onderlinge tweedracht niet naar buiten kwam? Als men die tweedracht wél naar buiten wil laten komen, moet men dat niet doen op een reeks van spreekbeurten in het land. Laten wij er dan allemaal in dit huis maar kennis van nemen. Onze zorg is dat door dit onderlinge gebakkelei de strijd tegen de werkloosheid niet is gediend.

□

Minister Den Uyl: Mijnheer de Voorzitter! De heer Wiegel en de zijnen hebben mij gevraagd of hetgeen ik in Zeist heb gezegd, kan worden uitgelegd als een betoef van instemming met de zich thans nog steeds voortzettende en zelfs uitbreidende stakingen.

Ik zal enkele hoofdpunten van hetgeen ik in Zeist heb gezegd over het arbeidsconflict herhalen. Ik heb vooropgesteld dat de Regering eraan heeft gehecht nadrukkelijk uit te spreken het van grote betekenis te achten dat na twee loonmaatregelen, in december 1975 en in juli 1976, werkgevers en werknemers, eventueel op bedrijfstakniveau, in zelfstandige onderhandelings tot collectieve arbeidsovereenkomsten zouden komen. Even verder heb ik gezegd: 'Onze democratie moet in staat zijn om het stakingsrecht als laatste wapen te aanvaarden en, waar het gehanteerd wordt, ook te respecteren. Dat vraagt wel om inachtneming van spelregels'. Daaraan heb ik toegevoegd: 'Bij alle ruimte die er is voor kritiek op een rechterlijke uitspraak, is er gelukkig wel in ons land een onafhankelijke rechter en die mag niet worden geïntimideerd. Wij hebben er met zijn allen belang bij dat de onafhankelijke rechtspraak blijft voortbestaan en wordt gerespecteerd, ook als een rechter in Utrecht bivakkeert'.

Ik heb dus gezegd dat wij twee dingen moeten respecteren. Wij moeten de hantering van het stakingswapen als laatste wapen respecteren en wij moeten de uitspraak van de rechter over de in acht te nemen spelregels respecteren.

Naar aanleiding van het protocol waarover in belangrijke mate op zaterdag, in de daaraan voorafgaande week, overeenstemming was bereikt, heb ik gezegd: 'Ik vind van hetgeen zaterdagavond uit de buie is gekomen vooral één ding belangrijk, belangrijker dan alleen het levenspeil voor 1977, namelijk hetgeen is overeengekomen omtrent het overleg over waarborgen voor de werkgelegenheid'.

Ik heb aan het eind van mijn redevoering ter plaatse, sprekend over de grote betekenis van de groei in immateriële zaken en over het scheppen van meer zeggenschap en verantwoordelijkheid gezegd: 'Alle maatschappelijke vooruitgang wast niet af dat deze samenleving nog altijd ervaren wordt door honderdduizenden werknemers als een samenleving die van buitenaf en buiten hen om wordt gedirigeerd en gericht. En ik veroorloof mij op te merken dat als er vandaag gestaakt wordt of actie gevoerd, dat ook ge-

beurt, omdat onze samenleving nog altijd die onaanvaardbare tweedeling kent van enerzijds mensen die over kapitaal en bedrijven kunnen beschikken en anderzijds talloze werknemers die daar niet of nauwelijks aan te pas komen. Dat te doorbreken, dat leeft onder de massa van de werknemers'.

Ik ben van oordeel dat, als deze passages in hun context worden gezien, daaruit op generlei wijze een betoef van instemming van de Minister-President met zich voortzettende of uitbreidende stakingen kan of mag worden geconcludeerd. Het kan wel beschouwd worden als een duidelijke uitspraak omtrent de rechtmatigheid van staking als laatste wapen in onze democratie en de noodzaak om daarbij spelregels in acht te nemen.

Nadat op de daaraan voorafgaande zaterdagdag in belangrijke mate overeenstemming was bereikt en gebleven was het verschil tussen maximaal 1% en maximaal 2% van de zogenaamde initiële loonverbetering, heb ik beklemd toond dat het overbruggen van dat verschil een verantwoordelijkheid is van beide partners in het conflict. Het besef van die verantwoordelijkheid heeft in tal van bedrijfstakken geleid tot overleg en overeenstemming en tot het opschorten of beëindigen van stakingsacties.

Over de vragen 4 en 5 naar het rijmen van uitlatingen van bewindslieden wil ik het volgende zeggen: Sinds het begin van de stakingsacties op 7 februari is er dagelijks overleg geweest tussen de meest betrokken bewindslieden en dan vooral tussen de Minister van Sociale Zaken en mij. Er is op geen moment sprake geweest van enig substantieel verschil van inzicht omtrent de door de Regering in te nemen houding. Ook is op geen enkel ogenblik de eenheid van het regeringsbeleid doorbroken.

In de eerste plaats heeft de opstelling van de Regering zich gekenmerkt door terughoudendheid, omdat naar het oordeel van de Regering de ruimte voor de eigen verantwoordelijkheid van de partijen in het geding was en gerespecteerd diende te worden.

In de tweede plaats heeft de Regering uitdrukking gegeven aan haar zorg, met name over het voortduren van het conflict nadat op zaterdag 12 februari tussen de centrale organisaties in belangrijke mate overeenstemming was bereikt.

In de derde plaats heeft de Regering zich met raad en daad ter beschikking gesteld voor overleg waar dit werd gevraagd of waar dit geboden was. In de

brief van de Minister van Sociale Zaken van 16 februari aan u gericht, heeft de Regering daarvan rekenschap afgelegd.

Dat consistente beleid in het ernstige arbeidsconflict dat ons land sinds 7 februari kent, motiveert op geen enkele wijze de indruk die de heer Wiegel daarvan wekt, noch enige kwalificaties waarvan hij zich daarbij bedient. Daarvoor is de zaak te ernstig.

□

Minister Boersma: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nog enkele aanvullende mededelingen over de andere gestelde vragen.

Het antwoord op vraag 3 luidt, dat ik mij in de afgelopen weken ervan heb onthouden een oordeel te geven over meer bijzondere, door één van de partijen in het conflict naar voren gebrachte suggesties. Ik heb mij, ook ten opzichte van de Kamer, beperkt tot het geven van algemene informatie. Verder heb ik in algemene zin voorstellen gedaan op het door mij juist geachte moment. Een van die momenten was mijn antwoord in de Eerste Kamer, jongstleden dinsdag, op daar gestelde vragen.

In die opmerkingen, die ik op dat moment juist achtte, heb ik elementen verwerkt die, onder andere, door de voorzitter van het CNV naar voren zijn gebracht.

In vraag 4 wordt gerefereerd aan de opmerking die ik heb gemaakt, na een Fries citaat, over de bedenkelijkheid van de ontwikkeling. De heer Bakker heeft daarover op een partijvergadering in Hilversum een pikante opmerking gemaakt. Na het tot stand komen van het protocol was er de hoop, dat dit, met inachtneming van enkele dagen van afwikkeling, snel zou leiden tot het verminderen en zelfs verdwijnen van de stakingen.

Het bedenkelijke school op dat moment in het bijzonder hierin, dat duidelijk tekenen van verharding zich voordeden. Dat spreekt mij zeer in het bijzonder, omdat enkele hoofdpunten van het conflict zeer duidelijk waren opgelost in het protocol en omdat door die verharding de kans op een langdurig slepend conflict toenam. Dat, zo heb ik meermalen betoefd, zou voor mij een zeer bedenkelijke zaak zijn. Ik heb er nooit doekjes om gewonden.

Het is duidelijk dat ik vraag 5 vrijwel geheel kan overslaan. Er is geen noodzaak ergens zorg voor te dragen. De bezorgdheid van de zijde van de VVD is echt overbodig, zoals al duidelijk is gebleken uit het antwoord van de Minister-President.

Boersma

Ik kom tot vraag 6. Het is duidelijk dat in geval van conflict wanneer het gaat om de vraag of in een bedrijf moet worden gestaakt, er mensen zullen zijn die er wel voor zijn en mensen die ertegen zijn. Met andere woorden, naast stakers zullen er werkwilligen zijn. Het is bekend, dat een procedure is gevolgd, waarbij de uitgezochte ondernemingen eerst moeten stemmen over de vraag of er in hun bedrijf al of niet een staking moest komen. Er zou om te beginnen een zeer duidelijke meerderheid vóór de staking moeten zijn.

Verder is duidelijk, dat juist doordat in de loop van de conflictperiode van de zijde van de stakers op een gegeven moment de voorkeur werd gegeven aan beëindiging van het conflict, in die conflictperiode stakingen zijn opgeschort en beëindigd. Dit staat ook in verband met het feit, dat in toenemende mate werkwiligheid aan de dag trad. Met andere woorden: er is wel degelijk ook rekening gehouden met de werkwilligen.

Ik spits dit nader toe op de in vraag 7 aan de orde gestelde inhoud van het telegram dat ook mij is toegezonden. Zoals bekend heeft het tot stand komen van het protocol naderhand vrij snel geleid tot hervatting van het overleg bij ICI. De tijd tussen het toezenden van het telegram en het hervatten van de besprekingen over de arbeidsvoorwaarden was te kort om een duidelijk onderzoek in te stellen naar de precieze gang van zaken bij ICI. Het is nu gelukkig een achterhaalde zaak, een academische vraag geworden.

Ik voeg eraan toe, dat ons geen klachten hebben bereikt. In het algemeen is er bij de stakingen duidelijk discipline geweest. Er zijn beheerste acties gevoerd en er zijn geen klachten bij de politie gedeponneerd.

In vraag 8 staat een heel aardig woordje: wat doet de Regering 'eigenlijk'. Dat zal er niet toevallig in zijn opgenomen. De heer Wiegel heeft elders in het land al eens gezegd wat althans de Minister van Sociale Zaken doet. Ik heb geprobeerd daarvan ook een demonstratie te geven voor de televisie. Toen ik merkte, dat de interviewer dacht dat ik onwel werd, heb ik die demonstratie vrij schielijk weer beëindigd. Hij zei dus, dat de Minister van Sociale Zaken niets anders doet dan met de armen over elkaar zitten. Ik ben blij dat de heer Wiegel dit niet in 's lands vergaderzaal heeft herhaald. Dergelijke uitspraken bewaart hij kennelijk voor die verkiezingsbijeenkomsten waarover hij het had toen hij en-

kele van mijn collega's ten tonele voerde. De Minister-President heeft al gezegd, dat er natuurlijk doorlopend contact is geweest met alle bij de zaak betrokken partijen en dat wij steeds – ik zeer stellig – op alle mogelijke manieren hebben geprobeerd een bijdrage tot de oplossing van het conflict te leveren, ook nadat wij die bijdrage hadden geleverd op zaterdag 12 februari, de dag waarop uiteindelijk het protocol is geboren, mede dankzij de toen gelanceerde bijdrage van de zijde van het kabinet.

Ik verschil van opvatting – ook nu nog – met de heer Wiegel wanneer hij denkt, dat dit eerder had moeten gebeuren en dan het onheil had kunnen worden voorkomen. Ik trek dat zeer in twijfel. Ik meen ook, dat een grote meerderheid van de Kamer bij de interpellatie van de heer Rietkerk duidelijk heeft gesteld dat partijen niet vroegtijdig voor de voeten moeten worden gelopen en dat de gedrags- en beleidslijn van het kabinet werd onderschreven.

□

De heer **Wiegel** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank graag de Regering met name de Minister van Sociale Zaken voor zijn in het algemeen onomwonden en zakelijk antwoord.

Ik heb nog een vraag aan de Minister-President. Hoe kan hij zeggen, dat op geen enkel ogenblik de eenheid van het regeringsbeleid doorbroken is, hoe kan hij spreken over een consistent beleid, als de vice-Minister-President zegt, dat de Minister-President bepaalde woorden in Zeist beter achterwege had kunnen laten? Als dat een consistent beleid is, dan vraag ik hem: Wat is dan eigenlijk een inconsistent beleid?

De Minister van Economische Zaken heeft ook op de televisie enkele vingeroefeningen betracht ter zake van de schade van de stakingen. Is de Regering bereid een globaal inzicht te geven aan de volksvertegenwoordiging in de financiële en economische schade van de stakingen?

Minister **Den Uyl**: Mijnheer de Voorzitter! Het is de heer Wiegel bekend, dat ik enkele dagen in Israël ben geweest en geen gelegenheid heb gehad aan de gerespecteerde collega van Justitie te vragen, waarop hij wel gedoeld mag hebben, toen hij die uitspraak deed, die door de heer Wiegel wordt geciteerd. Voorshands houd ik die tot de categorie van woorden, die beter onuitsgesproken hadden kunnen blijven.

Minister **Boersma**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de stakingen geheel

en al zijn beëindigd, kan de balans worden opgemaakt. Dit is voor mij te meer aantrekkelijk, omdat dan kan worden nagegaan, welke de verschillen zijn tussen de schade voor de korte termijn en voor de langere termijn. Het is duidelijk, dat een conflict in de bouw een totaal ander is dan een in de havens. Ik kan op dit moment niet zeggen, in hoeverre langdurige schadelijke gevolgen in de havens als gevolg van het conflict zullen optreden.

De heer **Rietkerk** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Minister van Sociale Zaken willen vragen, of hij toch nog nader zou willen toelichten, waarom de Regering niet nu alsnog zou dienen te erkennen, dat zij – gelet op het feit, dat het hoofdpunt van het conflict ten aanzien van de automatische prijscompensatie met name ook door de bijdrage van de Regering tot een oplossing is gebracht – het uitbreken van deze staking waarschijnlijk niet had kunnen voorkomen, indien zij te voren zelfstandig die bijdrage had aangeboden

□

Minister **Boersma**: Mijnheer de Voorzitter! Ik vrees, dat ik niet zoveel heb toe te voegen aan hetgeen ik hierover ook bij eerdere gelegenheden heb gezegd. Ik wil kort enkele punten herhalen. Het principiële verschil van opvatting betrof de kwestie van het al dan niet doorgaan van de prijscompensatie voor het jaar 1977. Daarop zijn partijen uit elkaar gegaan. De Regering is daarbij in directe zin geen partij. Ik heb toen ook gezegd: Om te voorkomen, dat alleen nog maar een herhaling van zetten kan optreden, zal er allereerst een stap vooruit dienen te worden gezet door een van de bij het conflict direct betrokken partijen.

Ik heb met waardering onderstreept dat dit is gebeurd. Op een gegeven moment is van de zijde van de werkgeversorganisaties de eerste stap gedaan. Vanaf dat moment – donderdag 10 februari – begon zich geleidelijk aan de mogelijkheid af te tekenen dat de Regering in de loop van het gesprek haar bijdrage zou kunnen deponeren. Niet eerder; men verschieft zijn kruik niet op het moment dat er niets te schieten valt.

Op die donderdag waren de aanvankelijke verwachtingen, zo kort na de interpellatie, dat het gesprek dat om drie uur zou beginnen slechts kort zou gaan duren. Gelukkig is dat geweldig meegevallen. Om vier uur bleek al dat die termijn duidelijk was overschreden. De besprekingen hebben zich dan ook in de loop van de avond voortge-

Boersma

zet. Ik heb daarna zowel met vertegenwoordigers van de werkgevers als met vertegenwoordigers van werknemers nader contact gehad. Er was op informele wijze geen volstreekte onkunde voor wat betreft de mogelijkheden die de Regering zag, maar de wijze en het tijdstip waarop wij formeel met die gedachte naar voren zouden komen deden zich voor in de loop van zaterdag, toen de besprekingen een eind waren gevorderd en een bijdrage op dat moment nuttig werd geoordeeld. Ik houd staande dat een eerdere bijdrage in die zin er niet toe zou hebben geleid dat die ontwikkeling zich niet had voorgedaan, maar ik kan dat natuurlijk niet mathematisch bewijzen.

De heer **Van Aardenne** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Wat kan en wil de Regering in het algemeen en dus niet toegespitst op de ICI doen om werkwijzen een betere bescherming tegen intimidatie in voorkomende gevallen te bieden?

Minister **Den Uyl**: Mijnheer de Voorzitter! Zoals de Minister van Sociale Zaken zoëven al heeft uiteengezet, is het aantal klachten over hetgeen de heer Van Aardenne intimidatie noemt minimaal geweest. Daar waar dat is gebeurd, is er overleg geweest tussen de betrokken Ministers, uiteraard met inachtneming van een eerste verantwoordelijkheid, die rust bij de burgemeesters ter plekke voor de handhaving van de openbare orde. Ik mag nogmaals met enige voldoening constateren dat het aantal klachten buitengewoon gering is geweest en dat de acties zich in het algemeen hebben gekenmerkt door het in acht nemen van wat ik heb genoemd de spelregels.

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! In het licht van het antwoord van de Regering op vraag 8 heb ik de volgende vraag. Is de Regering bereid haar invloed aan te wenden door gebruik te maken van de contacten met de door de Regering benoemde commissarissen van DSM om de directie van de onderneming Synres in Hoek van Holland tot een zodanige opstelling te brengen in het probleem van de initiële loonstijging en de geschilpunten rond het omzetten van winst in werk en de zeggenschap van werknemers over de investeringen, dat in die onderneming een open onderhandelings situatie ontstaat zonder voorwaarden vooraf en daarmee ook een einde kan komen aan de in deze onderneming gisteren uitgeroepen staking?

Minister **Boersma**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van der Doef zal, naar ik aanneem, er begrip voor hebben dat ik niet alle individuele gevallen van voortdurende van conflict op dit moment ken. Hij stelt een vraag die is toegespitst op één bedrijf. Ik neem aan dat men bij dit bedrijf, dat in de chemische sector opereert, mogelijkerwijze in afwachting leeft van wat, nu het kort geding bij de Shell niet is doorgegaan, er in de grotere chemische sector zal gaan gebeuren. Desniettemin wil ik graag nagaan of er anderszins mogelijkheden zijn om te bevorderen dat het protocol als basis voor verdere onderhandelingen gaat dienen en dat er mogelijkerwijs een inspanning wordt geleverd om het sluitstuk, namelijk de verhoging van het de post initieel, tot een oplossing te brengen.

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Is het volstrekt uitgesloten dat de werkgevers op de hoogte konden zijn van het feit, dat de Regering een bijdrage zou leveren tot de oplossing van het conflict, alvorens zij hun bekende stap zetten?

Minister **Boersma**: Mijnheer de Voorzitter! Ik vrees dat ik door het grote aantal negatieven het zicht op een positief antwoord dreig kwijt te raken. Dat zou mij bijzonder spijten.

De volstrekte onbekendheid met eventuele mogelijkheden heeft hier geen enkele rol gespeeld. Ik herhaal dat men eerst bijeenkomen moest. Ik heb gesproken over informele contacten, maar ik wil daarover niet te veel zeggen, omdat zij in het debat relatief minder ter zake doen. Natuurlijk konden de belangrijkste mensen in het conflict weten welke voorstellen eventueel van de zijde van de Regering konden worden verwacht. Daartoe hebben immers de gesprekken van 2 februari jl. ook gediend, die ik uitdrukkelijk op verzoek van de werkgevers eerst met hen heb gehad en daarop aansluitend met de vertegenwoordigers van de vakbeweging afzonderlijk.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Bepalingen betreffende het giraal effectenverkeer (13 780)**.

De algemene beraadslaging wordt hervat.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Om te beginnen wil ik de heer De Graaf complimenteren met het behalen van zijn doctoraal examen. Het zal

hem ongetwijfeld deugd doen dat hij zijn loopbaan als jurist onmiddellijk kan aanvangen door een bijdrage te leveren aan de discussies over een wetsontwerp waarvan professor Schoorlijk in zijn artikel in het WPNR heeft geschreven dat het een denken op een abstractie niveau veronderstelt dat de kandidaat voor het doctoraal examen als veel te hoog gegrepen zou ervaren.

Alle sprekers hebben blij gegeven van hun waardering voor het werkstuk dat de Commissie Giraal Effectenverkeer heeft afgeleverd. Ik zou mij bij deze woorden willen aansluiten, vooral ook omdat het hier een materie betreft die zeer gecompliceerd is. Dit is ook een van de redenen geweest dat de voorbereiding van dit wetsontwerp de nodige tijd heeft geveerd. De heer Joekes heeft gevraagd wanneer de Wet giraal effectenverkeer in werking zou kunnen treden. Ik kan hem antwoorden dat de noodzakelijke voorbereidingen voor de invoering van het giraal effectenverkeer in Nederland vrijwel gereed zijn en dat gestreefd wordt naar invoering in de loop van dit jaar.

De heer **Joekes** (VVD): Ik interrumpeer in de hoop een tweede termijn geheel uit te sparen. Kunt u de datum toespitsen? Het jaar heeft nog tien maanden te gaan.

Minister **Van Agt**: Ik durf mij niet verder vast te pinnen dan ik zojuist heb gedaan. Uiteraard zijn de inspanningen gericht op een inwerkingtreding zo vroeg mogelijk in dit jaar.

De heren Joekes en Van Dis hebben bezwaren naar voren gebracht tegen de zogenaamde fictieve weigering in artikel 5, waardoor de indruk zou worden gewekt dat de wetgever het niet beantwoorden van een verzoek tot toelating als aangesloten instelling zou sanctioneren. Naar mijn mening is dat niet het geval; het centraal instituut – dat overigens geen ambtelijke instantie zal zijn, maar een door het bedrijfsleven zelf opgericht en beheerd instituut – wordt door artikel 5, derde lid, aan een bepaalde termijn gebonden, waarbinnen zij op het verzoek moet reageren. Deze bepaling is juist opgenomen om de verzoekende instelling de nodige rechtszekerheid te waarborgen en haar de mogelijkheid te bieden bij de Minister van Financiën in beroep te gaan. Bovendien moet ook kunnen worden bepaald op welk tijdstip de beroepstermijn afloopt. Ik acht het overigens niet waarschijnlijk dat het centraal instituut zich aan het niet beantwoorden van verzoeken tot toelating zal schuldig maken. Het toezicht op het instituut houdt een waarborg in tegen dergelijke praktijken.

Van Agt

De heer Van Dis heeft gesteld dat aan een systeem van giraal effectenverkeer een collectivistische trek inherent is. Indien hij daarbij in het bijzonder het oog heeft op het feit dat in geval van een niet-aanzuiverbaar tekort in een verzamel- of girodepot dit tekort naar evenredigheid van ieders aandeel in het depot over alle deelgenoten wordt omgeslagen, ben ik het met hem eens. Aan de bescherming van de verkrijger te goeder trouw ligt echter veel meer de overweging ten grondslag dat de verhandelbaarheid van effecten zo veel mogelijk moet worden gegarandeerd. Het wetsontwerp sluit hierbij aan bij de regeling van artikel 1401 BW en artikel 3.4.2.3a ontwerp NBW. De rechter zal naar de omstandigheden van ieder geval de criteria moeten stellen waaraan hij de goede trouw toetst. Daarbij zal de rechter waarschijnlijk in aanmerking nemen dat een aangesloten instelling meer kennis en ervaring inzake het effectenwezen bezit dan waarover een particulier doorgaans beschikt. Men mag van de instelling echter niet verlangen dat zij een onderzoek zal instellen naar de bevoegdheid van de vervreemder om over zijn aandeel in het depot te beschikken. Dit zou er op neerkomen dat zij van de vervreemder zou moeten eisen dat hij bewijst dat hij bevoegd is over zijn aandeel te beschikken. Dit zou de levering van effecten zeer moeilijk zo niet onmogelijk maken.

De verplichting die artikel 25 op de aangesloten instelling legt om terstond een kennisgeving van bijschrijving te zenden aan degene op wiens naam de bijschrijving heeft plaatsgevonden, is inderdaad in het ontwerp niet voorzien van een sanctie. Het toelatingsreglement dat het centraal instituut krachtens artikel 4 zal moeten opstellen zal echter een bepaling bevatten, waarbij het mogelijk gemaakt wordt de toelating als aangesloten instelling in te trekken als de instelling de bepalingen van de wet niet nakomt of als de instelling handelt in strijd met de eisen van een behoorlijk giraal effectenverkeer. Dit reglement behoeft de goedkeuring van de Minister van Financiën en zal bovendien in de Nederlandse Staatscourant worden bekend gemaakt.

Ik heb de indruk dat de heer Van Dis een te strikte interpretatie van artikel 32 geeft en het verschil tussen dit artikel en artikel 1757 BW overschat. Artikel 32 vestigt slechts een vermoeden ten aanzien van de gerechtigdheid van de bewaargever die geen deelgenoot is, dat wil zeggen degene die op eigen naam effecten van een ander in bewa-

ring heeft gegeven. Het kan hier gaan om effecten die met toestemming van de oorspronkelijke eigenaar door een ander in bewaring zijn gegeven, maar het kan in een bijzonder geval ook gestolen of verduisterde effecten betreffen. Zolang de rechthebbende het recht van de bewaargever om uitlevering van de effecten te vragen niet betwist, zal de instelling aan een verzoek van de bewaargever om uitlevering moeten voldoen. Betwist de rechthebbende het recht van de bewaargever, dan zal deze het initiatief moeten nemen en moeten bewijzen dat hij en niet de bewaargever deelgenoot is. Weet de instelling dat de in bewaring gegeven effecten gestolen waren, dan zal hij uitlevering moeten weigeren, omdat hij anders onzorgvuldig handelt jegens de bestolene en aansprakelijk gesteld kan worden uit onrechtmatige daad. Ik deel dan ook niet de mening van de heer Van Dis dat artikel 32 onvoldoende de zorgplicht van de bewaarnemer tot uitdrukking brengt. Dit artikel moet gezien worden in het licht van de overige bepalingen van het burgerlijk recht en in het bijzonder in het licht van artikel 1401 BW waaruit in het algemeen reeds een zorgvuldigheidsverplichting voor de instelling voortvloeit. Een verscherping van de onderzoeksplicht van de bewaarnemer zal veeleer in het nadeel van de effectencliënt werken, omdat deze iedere keer dat hij uitlevering vraagt, zou moeten bewijzen dat hij deelgenoot is, althans dat hij gerechtigd is uitlevering te vragen.

Artikel 1757, eerste lid, BW bepaalt zelfs uitdrukkelijk dat de bewaarnemer niet van de bewaargever kan vorderen te bewijzen dat deze laatste eigenaar van de in bewaring gegeven zaak is. Het tweede lid van dat artikel verplicht alleen de bewaarnemer om, als hij ontdekt dat de zaak gestolen is en hij bovendien de identiteit van de eigenaar kent, de eigenaar te waarschuwen. Deze moet dan de zaak binnen redelijke tijd opeisen, anders moet de bewaarnemer de zaak alsnog aan de bewaargever afgeven. De redactie van het tweede lid is wel expliciet, maar daardoor juist ook beperkt, in tegenstelling tot artikel 32 dat een meer algemeen geformuleerde bepaling bevat. Ik wijs er voorts op dat artikel 1757 BW in het voorontwerp voor Boek 7, het zogenaamde groene boek, niet is overgenomen, omdat daar volgens de toelichting geen behoefte aan is. Ik wijs er echter ook op dat artikel 32 van het wetsontwerp wel een eigen functie zal blijven vervullen, namelijk om duidelijk te maken dat de bewaargever in

beginsel bevoegd is de rechten van de deelgenoot uit te oefenen. Mijn conclusie moet dan ook zijn dat een herformulering van artikel 32 in de geest zoals de heer Van Dis heeft gesuggereerd, geen verdergaande bescherming van de effectencliënten zal bieden. De vraag wat er moet gebeuren als een instelling ontdekt dat er gestolen effecten in bewaring zijn gegeven en hoe de rechthebbende op die effecten daarvan op de hoogte moet worden gesteld, houdt niet in het bijzonder verband met het giraal effectenverkeer, maar betreft de gehele effectenhandel. Dit probleem dient nader onderzocht te worden in het kader van de wetgeving inzake de effectenhandel.

Ten aanzien van artikel 33 heeft de heer Van Dis een zeer ingewikkelde problematiek aangesneden. Zijn betoog komt er in het kort op neer dat hij de bescherming van de effectencliënten in geval van faillissement van de aangesloten instelling wil uitbreiden en ook wil laten gelden ten aanzien van de door de instelling als beheerder van het verzameldepot geïncasseerde renten en dividenden. Naar mijn mening zou dit alleen bereikt kunnen worden door aan de vordering van de deelgenoten op de instelling tot doorbetaling van de renten en dividenden een voorrecht toe te kennen. De vraag rijst dan welke rangorde dit voorrecht zou moeten innemen tussen de vele overige voorrechten die verspreid over verschillende wetten te vinden zijn. Deze vraag is niet eenvoudig te beantwoorden. Bovendien dient men te bedenken dat een dergelijk voorrecht in de praktijk slechts in een beperkt aantal gevallen een oplossing zal bieden, omdat zodra de instelling tot uitbetaling van het dividend of de rente aan de cliënten is overgegaan, dit voorrecht niet meer zal werken. In de praktijk geschiedt uitbetaling door overschrijving van het rente- of dividendbedrag op de rekening van de cliënt bij dezelfde instelling. Voor zijn vordering wegens zijn creditsaldo bij de instelling zal de cliënt slechts als concurrent crediteur kunnen worden aangemerkt.

Belangrijker is dat ik ook bezwaren van meer principiële aard heb tegen de suggestie van de heer Van Dis. Er is naar mijn mening geen bijzondere grond aanwezig ter rechtvaardiging van een dergelijk voorrecht. Verleent men aan een bepaalde groep schuldeisers een voorrecht, dan gaat dit ten koste van andere schuldeisers die een concurrente vordering hebben of een vordering met een voorrecht van

Van Agt

lagere rangorde. Tegenover bevoordeling van de ene groep schuldeisers staat een benadeling van een andere groep die evenzeer door het faillissement gedupeerd is. Er bestaat geen verschil tussen de schuldeiser die gedupeerd is, omdat hij zijn salaris, dat op zijn rekening bij de gefailleerde instelling was overgemaakt, niet ontvangt en degene die uitgekeerde rente of dividend van zijn effecten moet missen. Doel en strekking van de Wet giraal effectenverkeer is de invoering van een stelsel van collectieve bewaring en girale levering van effecten, onder handhaving van de zakenrechtelijke positie van de effectenclënten ten aanzien van de effecten. Zij mogen er door invoering van dit systeem niet op achteruitgaan. Doel en strekking van dit wetsontwerp is echter niet hun positie als geldcrediteuren te verstevigen ten koste van anderen. Bovendien zou men hier een bijzondere wettelijke bescherming scheppen ten aanzien van effecten die in het girale verkeer worden opgenomen en aldus discrimineren ten aanzien van de overige effecten.

De heer Verbrugh heeft gevraagd of het woord 'hoeveelheid' in artikel 13, derde lid voldoende duidelijk is en garandeert dat de bewaargever die uitlevering vraagt wel stukken van dezelfde soort uitgeleverd krijgt als hij in bewaring heeft gegeven. Op blz. 33 van de memorie van toelichting is uiteengezet waarom de commissie-Ras juist dit woord heeft gekozen. De keuze houdt verband met de wijze waarop een bepaald fonds ter beurze wordt goedgekeurd en de commissie heeft het wenselijk geacht om daarbij zoveel mogelijk aan te sluiten bij de wijze waarop de effectensaldi plegen te worden geadministreerd. Een meer uitgewerkte aanduiding houdt het gevaar in, dat iedere wijziging in de beursnotering een wetswijziging noodzakelijk maakt. Aangezien niet alleen het beleid van het centraal instituut, maar ook dat van de aangesloten instellingen zal worden getoetst aan de eisen van een behoorlijk giraal effectenverkeer, heeft niet gevreesd te worden dat de toepassing van deze bepaling de belangen van effectenbezitters zal schaden.

De tweede opmerking van de heer Verbrugh betreft de vestiging van pandrechten onder het systeem van het giraal effectenverkeer. Hij vroeg zich af of de invoering van dit systeem niet zal leiden tot oncontroleerbare mogelijkheden voor kredietverlening. Aangezien de mogelijkheden tot het vestigen

van pandrecht door invoering van het girale systeem op zich zelf niet worden verruimd, geloof ik niet dat er in dit opzicht van enige verandering sprake is. De algemene bankvoorwaarden en het toezicht uit hoofde van de Wet toezicht kredietwezen zijn en blijven de aangegeven middelen om eventueel misbruik tegen te gaan.

Ik wil tot slot van mijn bijdrage aan de gedachtenwisseling opmerken dat aan de invoering van het girale effectenverkeer in Nederland een grondige voorbereiding is voorafgegaan en dat het ogenblik gekomen is om tot invoering ervan over te gaan. Uiteraard zal met dit systeem in de praktijk de nodige ervaring moeten worden opgedaan en zal getoetst moeten worden of de wet op alle punten een bevredigende regeling geeft.

Minister Duisenberg: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil heel kort spreken, al was het alleen al om de indruk, die het betoog van mijn collega ongetwijfeld heeft gewekt, niet te snel te doen vervagen. Ik heb er met voldoening kennis van genomen, dat de heer Joekes zich in dit geval niet verzet tegen het toezicht vanwege de Minister van Financiën. Naar aanleiding van zijn vraag, wie dan dat toezicht wel zou moeten gaan uitoefenen, kan ik mededelen dat de gedachten uitgaan naar een hooggeplaatst ambtenaar.

De heer **Joekes** (VVD): Van uw departement?

Minister Duisenberg: Ja, mijnheer de Voorzitter! Wat de rechtsvorm van het instituut betreft, wil ik nog eens de overwegingen weergeven die de Regering ertoe hebben doen besluiten, te opteren voor de BV. Men moet het centraal instituut zien als een kleine onderneming van beperkte omvang. Er worden geen aandelen onder het publiek verspreid en wat het Europese argument betreft, dat de heer De Graaf heeft genoemd, wil ik antwoorden dat in het toekomstige Europese vennootschapsrecht vermoedelijk de rechtsvorm van de naamloze vennootschap bestemd zal zijn om te worden gebruikt voor grote ondernemingen. Er worden aan het instituut ook geen zware kapitaal-eisen gesteld.

Wat de publikatieplicht en de openbaarheid betreft, merk ik ook naar aanleiding van opmerkingen van mevrouw Lückers het volgende op. Men moet een onderscheid maken tussen publikatie van de jaarrekening en het jaarverslag. De rekening bestaat slechts uit balans en verlies- en winst-

rekening met de toelichting daarop en wordt gescheiden gehouden van het schriftelijke verslag of het jaarverslag. Indien het centraal instituut een BV wordt, behoeft inderdaad geen jaarrekening te worden gepubliceerd, maar dat belet geenszins dat de Minister van Financiën het jaarverslag zal publiceren. Daarbij zal het bij het centraal instituut – en dat lijkt mij toch het belangrijkste – vooral gaan om een uiteenzetting van hetgeen zich in dat verslagjaar heeft afgespeeld. Het gaat om datgene, wat door het instituut is verricht en niet zozeer om een financiële verantwoording, omdat niet mag worden verwacht dat het beheer van het centraal instituut belangrijke financiële mutaties mee zal brengen. Ik moet dan ook concluderen dat, hoewel ik geen overwegende bezwaren heb tegen het amendement, zoals door de heer De Graaf voorgesteld, ik het ook niet als een grote verbetering van het wetsontwerp kan zien.

De vraag van mevrouw Lückers of de openheid met betrekking tot het centraal instituut voldoende zal zijn gewaarborgd – het was eigenlijk een retorische vraag – wil ik als volgt beantwoorden: ik wijs op dat toezicht vanwege de Minister van Financiën en op het voornemen het jaarverslag te publiceren.

De heer Van Dis heeft gevraagd naar de mogelijkheid van het maken van winst door het centraal instituut. Er wordt aan gedacht het centraal instituut kostendekkend te doen werken. Een extra winst wordt niet beoogd, dus de VAD zal er koud van blijven!

De vraag of geen nadere regeling moet worden getroffen betreffende de melding door aangesloten instellingen van verloren of ontvreemde effecten, wil ik antwoorden dat dit een kwestie is die niet alleen van belang is voor het girale effectenverkeer, maar voor het effectenwezen in het algemeen. Dit zal ook in dat kader worden bestudeerd. Of dit zal uitlopen op een eventuele regeling in een nieuwe beurswet, kan ik thans nog niet zeggen. Wij zijn met de beurswet in een zeer ver gevorderd stadium van voorbereiding en ik hoop spoedig daarover aan de Kamer nadere mededelingen te kunnen doen.

De heer **Joekes** (VVD): Mijnheer de Voorzitter Het zou niet hoffelijk zijn om de bewindslieden niet te danken voor hun antwoord. Dit geldt voor zowel de vorm als de strekking ervan. De Minister van Justitie is begonnen met een, meen ik, welverdiend compliment aan de heer De Graaf. Ik wil op mijn beurt

Joekes

de Minister van Justitie een compliment maken dat hij zich in deze niet eenvoudige materie ook zo goed heeft weten in te werken.

Op zichzelf vind ik het een compliment voor de wetgeving dat maar twee amendementen op een toch wel ingewikkelde zaak zijn ingediend, waaraan bovendien op het eerste gezicht nog weinig behoefte blijkt te bestaan.

Wat de invoering in de loop van het jaar betreft, wil ik zeggen dat ik erg dankbaar ben voor de toezegging van de Minister van Justitie. Ik vraag mij af of deze invoering is gebonden aan bijvoorbeeld het begin van een kwartaal of dat zij technisch gesproken op ieder moment zou kunnen ingaan. Ik wil nog eens benadrukken dat de bedrijfstak zelf graag zag – zoals de Minister weet – dat zij zo spoedig mogelijk geschiedt. In ieder geval neem ik aan dat van de kant van de Regering geen belemmeringen aan deze invoering in de weg zullen worden gelegd, bijvoorbeeld door de late benoeming van deze of gene.

De Minister van Financiën heeft geen overwegende bezwaren tegen het amendement van de heer De Graaf te kennen gegeven. In het Engels heet zo iets 'damning with faint praise'. Hij beschouwde het namelijk ook niet als een grote verbetering. Ik trek mijn conclusies uit het feit dat de letterlijke betekenis van het woord 'amendement', 'verbetering' is.

Minister Duisenberg: De betekenis van het woord 'grote' hoef ik niet nader uit te duiden.

De heer **Joekes** (VVD): Ja zeker! Het is dus alweer 'damning with faint praise'!

Ik wil nog een opmerking maken aan het adres van de heer De Graaf. Ik meen dat ik mijn voorkeur voor de rechtsvorm van de BV zo uitvoerig heb uiteengezet – in vergelijking met de zijne aanvankelijk voor de stichting, later voor de NV; daarbij constateer ik dat wij eenmalig in de positie waren dat hij mij wel maar ik hem niet kon interrumperen om op dit manier de zaak uit te diepen – dat wij dit nu niet nader hoeven uit te spitten. Ik neem aan dat wij in de komende tijd, als wij beiden het voorrecht hebben, in de volgende Kamer terug te komen, nog wel eens over rechtsvormen kunnen spreken. Ik verheug mij daarop.

Wat zijn argumentatie voor zijn amendement betreft, sluit ik mij ten slotte nogmaals uitdrukkelijk bij de argumentatie – niet noodzakelijk de conclusie – van de Minister van Financiën aan.

□

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij aan bij de woorden van dank die mijn voorganger aan het adres van de beide bewindslieden heeft gericht.

Wat de beantwoording van mijn vragen en opmerkingen over artikel 32 betreft, constateer ik, dat duidelijk sprake was van begrip voor het feit, dat een oplossing in de geest van artikel 1757 van het BW voor een bepaalde groep wellicht een versterking van positie zou betekenen, maar dat zij in haar algemeenheid een verzwakking zou inhouden.

Ik heb in eerste termijn gevraagd, of het mogelijk is – ik denk speciaal aan de kleine effectenbezitters – een soort extra beschermende regeling in de statuten van het centraal instituut op te nemen.

Wat artikel 33 betreft ben ik het geheel eens met de Minister van Justitie, dat men – wanneer dit werd gedaan ten aanzien van de vruchten van het effectenbezit – het tot een bepaalde groep zou beperken. Op zich zelf zou dit niet zo erg zijn, want het zou kunnen leiden tot een versnelling van de rechtsbescherming bij alle andere geldvorderingen. De Minister wijst een nadere aanvulling van dit artikel af. Hiervoor heb ik begrip. Ik heb hem echter gevraagd of hij bereid is, dit probleem in zijn algemeenheid te laten onderzoeken. Is het mogelijk, een verder gaande bescherming van geldcrediteuren te bewerkstelligen? Ik zou dit zeer op prijs stellen.

□

De heer **De Graaf** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil twee korte opmerkingen maken.

Ik kan de Minister van Justitie mededelen, dat het vak 'giraal effectenverkeer' bij de keuzepakketten van de rijksuniversiteit van Utrecht is ingevoerd. Wat dit betreft, is de zaak dus rond.

Wat de rechtsvorm betreft, merk ik nog op, dat in de nota naar aanleiding van het eindverslag staat, dat de Minister van Justitie het jaarverslag kan publiceren. Als hij kan toezeggen, dat het zal worden 'De Minister van Justitie zal het jaarverslag publiceren', dan behoeft het door mij ingediende amendement wat mij betreft geen onderwerp van bespreking meer uit te maken.

□

Mevrouw **Lückers-Bergmans** (KVP): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de Minister van Financiën een vraag stellen. Ik

heb hem in eerste termijn gevraagd, of hij in artikel 1 opzettelijk heeft open gelaten, welke rechtsvorm hij het centraal instituut wil geven. Heeft hij dit met een bepaald oogmerk gedaan en zo ja, zal hij dan eraan blijven hechten, dat deze vorm open blijft en niet in de wet wordt opgenomen?

□

De heer **Verbrugh** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Mijn amendement had slechts ten doel, een schoonheidsfout te corrigeren. Het al of niet aanvaarden ervan zal feitelijk niets veranderen. De Minister van Justitie acht het echter mogelijk, dat bij aanvaarding van het amendement een wijziging in de notering van effecten weer een wetswijziging nodig maakt. Dan lijkt het door mij voorgestelde 'schoonheidsmiddel' wel wat duur. Ik houd niet van dure schoonheidsmiddelen en daarom zal ik mijn amendement intrekken.

De **Voorzitter:** Aangezien het amendement-Verbrugh c.s. (stuk nr. 11) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

□

Minister **Van Agt:** Mijnheer de Voorzitter! Ik, op mijn beurt, zeg dank voor de complimenten die ons zijn geworden.

De heer Joekes heeft gevraagd, of wij deze nieuwe wet op elke dag van het jaar kunnen invoeren dan wel of wij gebonden zijn aan het begin van de kwartalen. Ik kan die vraag niet uit parate kennis beantwoorden. Ik hoop dat wij niet gebonden zijn aan het begin van kwartalen, zodat wij een zo ruim mogelijke keus hebben om uitvoering te geven aan ons voornemen de wet zo spoedig mogelijk van kracht te doen worden. De heer Joekes zal uit de prioriteitenlijst van onderwerpen die zo mogelijk nog in deze Kamer behandeld moeten worden vóór de electorale strijd losbrandt, begrepen hebben dat het ons ernst is met het realiseren van deze nieuwe wetgeving.

Wat de eerste vraag van de heer Van Dis betreft: ik zie geen reële mogelijkheden om aan de rechthebbenden op effecten meer bescherming te verlenen dan waarvan ik in eerste termijn heb gesproken.

De geachte afgevaardigde heeft te kennen gegeven er begrip voor te hebben dat het introduceren van het voorrecht, waarvoor hij het pleit heeft gevoerd, ook wel aanzienlijke bezwaren met zich brengt. Hij heeft gevraagd of ik toch niet bereid ben over dit probleem nader te denken. Ik ben daartoe zeker bereid. Dat is niet slechts een loze toezegging, want zeer binnenkort

Van Agt

zal de Tweede Kamer – eerst in een openbare commissievergadering en later in de plenaire vergadering – het ontwerp van een nieuw derde Boek van het nieuwe Burgerlijk Wetboek in behandeling nemen. In dat derde Boek – Vermogensrecht in het algemeen – komt in de breedst mogelijke context de problematiek van de voorrechten aan de orde. Moeten er voorrechten zijn, generale en specifieke voorrechten, en welke? Dat lijkt mij een ideale gelegenheid om dit probleem in zijn juiste kader te bespreken. Het is het waard.

Ten slotte betuig ik mijn waardering aan de heer Verbrugh, omdat hij bereid bleek – dat mocht vaker zo wezen – zich door de Regering te laten overtuigen.

De heer **Joekes** (VVD): Dat hangt af van de kleur van de Regering.

□

Minister **Duisenberg**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Joekes sprak in tongen toen hij het over het amendement van de heer De Graaf had. In dezelfde tong waarin de heer Joekes sprak, luidt het standpunt van de Regering dat zij ten aanzien van dat amendement 'no strong feelings' heeft. Veel belangrijker is echter de materiële toezegging die de heer De Graaf van de Regering heeft gevraagd. Ik doe hem hierbij die toezegging, namelijk dat het 'kunnen' in de wet in de uitvoering geïnterpreteerd zal worden als 'zullen', zodat er een jaarverslag zal worden gepubliceerd.

Dat beantwoordt mede de vraag van mevrouw Lückers. Als de rechtsvorm open blijft, ontstaat de mogelijkheid alsnog tot aanpassingen over te gaan, naar gelang de omstandigheden zich in de toekomst wijzigen.

Ik meen de onvoorwaardelijke intrekking van het amendement van de heer Verbrugh, waarop de Minister van Justitie zojuist doelde, te kunnen laten volgen door een voorwaardelijke intrekking van het amendement van de heer De Graaf, gezien mijn toezegging. Ik sluit mij ook aan bij de allerlaatste woorden van de collega van Justitie.

De heer **De Graaf** (PvdA): Gezien de toezegging van de Minister, trek ik mijn amendement in.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-De Graaf c.s. (stuk nr. 10) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit:

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt van 15.47 uur tot 15.52 uur geschorst.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Regelen inzake het onttrekken van grondwater en het kunstmatig infiltreren van water in de bodem (Grondwaterwet) (13 705)**.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

□

Mevrouw **Epema-Brugman** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het is overbodig hier uiteen te zetten, hoe belangrijk water – en in het bijzonder grondwater – is. In twee openbare commissievergaderingen over het structuurschema drink- en industriewatervoorziening hebben wij daar uitvoerig over gesproken en de droge zomer heeft de belangrijkheid van water nog eens bevestigd, als wij het al niet wisten. Er is één lichtpuntje, de waterbehoefte in het jaar 2000 is sterk overschat, maar dat betekent alleen maar dat er minder, of kleinere drinkwaterbekkens hoeven te komen en niet dat het grondwaterprobleem nu is opgelost.

Het voor ons liggende wetsontwerp is een beperkt wetsontwerp. Het regelt alleen de kwantitatieve verdeling – en dat zelfs slechts gedeeltelijk – en niet het belangrijke kwalitatieve aspect van het grondwater. Dit laatste speelt vooral een rol bij infiltratie met oppervlaktewater. Overigens daar niet alleen, want het in de bodem brengen van afvalstoffen kan de kwaliteit van het grondwater ook beïnvloeden. Van daar dat in de memorie van toelichting terecht grote waarde wordt gehecht aan het tot stand komen van de Afvalstoffenwetten en de Wet op de Bodembescherming, alle drie wetten waarvoor de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne de eerstverantwoordelijke is. Die verantwoordelijkheid is er ook voor de Grondwaterwet Waterleidingbedrijven, die terecht verdwijnt omdat het beter is alle onttrekkingen/infiltraties in één wet te plaatsen. Eigenlijk is het voor ons liggende wetsontwerp een uitbreiding van die wet.

Wij zien wel de relaties met andere belangen, landbouw, natuurbescherming en ook met de waterhuishouding, maar toch menen wij dat de relaties met Volksgezondheid en Milieuhygiëne sterker zijn en daarbij komt dan

nog dat de belangen van milieuhygiëne en natuurbescherming en van landbouw en milieuhygiëne vaak parallel lopen.

Ik wil nog een punt noemen waarom wij menen, dat de eerste ondertekenaar de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne had moeten zijn. Deze Minister is belast met de zorg voor de drinkwatervoorziening. In de Kamer is een motie-Van Houwelingen aangenomen waarin staat dat grondwater bestemd moet zijn voor drinkwater, bepaalde industriële doeleinden en als reservevoorraad. Er bestaat dus een duidelijke relatie tussen grondwater en drinkwater. Bij de behandeling van het structuurschema is dat verschillend malen en door verschillende personen naar voren gebracht.

Wij vinden die drinkwatervoorziening erg belangrijk en dat is voor ons een reden te meer om te pleiten voor – laat ik het noemen – een andere onder-tekening van de wet. Zoals gezegd in het voorlopig verslag zien wij ook wel dat grondwaterbeheer een onderdeel is van het waterhuishoudkundig beleid, waarbij overigens grondwater maar een beperkte variabele is. De afweging hiervan tegen de relaties grondwater/milieu en grondwater/drinkwatervoorziening doet ons toch kiezen voor de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne.

Eigenlijk is het wel jammer, dat niet alle activiteiten die van invloed zijn op de grondwaterstand onder deze wet vallen. De Minister verwacht geen al te grote moeilijkheden omdat een deel van deze activiteiten toch al beoordeeld wordt door de provinciale besturen en anderszijds een stuk coördinatie tot stand zal komen door de inschakeling van de Commissie Grondwaterbeheer. Wij denken dat hier veel af gaat hangen van de activiteit van deze Commissie, dat wil zeggen in het zonnig ongevroegd advies uitbrengen.

Wil de Minister nog eens wat duidelijker aangeven waarom het bezwaarlijk is de ontwatering of afwatering van gronden onder de Wet te brengen, dat wil zeggen artikel 1, lid 3a, te laten verdwijnen.

Uit de schriftelijke gedachtenwisseling is dit, in ieder geval mij, niet helemaal duidelijk geworden. Het effect op de grondwaterstand kan aanzienlijk zijn en wij weten nog weinig van de kwantitatieve relatie tussen grondwaterstand en ecosystemen, zoals in de memorie van antwoord is te lezen. Voorzichtigheid is dus geboden.

Wij zijn door de memorie van antwoord overtuigd van het instellen van

een adviescommissie. De samenstelling ervan is door de nota van wijzigingen verbeterd. Ook de provincies zijn verplicht een grondwatercommissie in te stellen. Het ligt voor de hand in verband met de decentralisatie de provincies zelf te laten beslissen, hoe deze commissies moeten worden samengesteld. Ik verwacht en hoop, dat het voorbeeld van een samenstelling van de landelijke commissie en het regelmatige overleg dat in IPO-verband plaatsvindt, zal leiden tot een ongeveer gelijke samenstelling van de commissies in de onderscheiden provincies en tot een samenstelling waarin natuurbescherming en milieu-organisaties zijn vertegenwoordigd, zoals ook door de Voorlopige Centrale Raad voor de Milieuhygiëne is gevraagd.

Het is een goede gedachte geweest, de taak van het grondwaterbeheer aan de provincies op te dragen. De meeste hebben hiermee al een ruime ervaring. Bovendien is bij de milieuwetgeving de provincie eigenlijk het belangrijkste orgaan en heeft zij een forse taak op het gebied van de waterstaat. Zonder dat alles door het rijk aan de provincies wordt voorgeschreven, moet het beleid niet te ver uiteenlopen.

Over de uitvoering van de Wet inzake de Luchtverontreiniging en de in de meeste gevallen nog verder gedecentraliseerde uitvoering van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren horen wij vrij veel klachten. Bij de laatste wet ontstaan de klachten misschien voor een deel, omdat er een groot verschil in de heffingen bestaat en dat is iets wat kennelijk zeer aanspreekt. Ook bij deze wet kan dit voorkomen.

De Minister heeft daarom terecht de mogelijkheid, aanwijzingen te geven omtrent de inhoud van het provinciale plan.

In verband hiermee wil ik vragen, wat 'nationaal belang' in dit verband is. Kan de Minister dit hierbij invullen?

Er zijn naar mijn mening voldoende waarborgen, dat de aanwijzingen niet al te frequent behoeven plaats te vinden. Wat gaat er gebeuren, als provinciale staten het zo oneens zijn met de Minister, dat zij niet bereid zijn, aanwijzingen in het plan over te nemen? Volgens de Wet op de ruimtelijke ordening kan de Minister het dan op kosten van de provincie zelf doen. Ik vraag mij af, of in een dergelijke conflictsituatie de Provinciewet wel voldoende mogelijkheden biedt. Ik denk hierbij aan artikel 97 van de Provinciewet. Bij dit wetsontwerp wordt verondersteld, dat dit voldoende mogelijkheden biedt.

In het voorliggende ontwerp kan de rijksoverheid pas bij de vergunningverlening aan bod komen. Dan kunnen rijksambtenaren beroep instellen. Wat gaat er gebeuren, als de vergunning overeenkomt met het plan, zoals het er vóór de wijziging uitzag? Zit hierin niet een hiaat?

Van verschillende zijden is erop aangedrongen, beroep op het provinciale plan mogelijk te maken. In de memorie van antwoord wordt dit overbodig geacht door te wijzen op de overeenkomst met het streekplan in de Wet op de ruimtelijke ordening. Als wij deze lijn doortrekken, is de vergunning als het ware het bestemmingsplan. Daarvoor moet dus een overeenkomstige beroepsprocedure zijn voorgeschreven. Dat wil zeggen, dat een ieder die bezwaren tegen de vergunningverlening heeft ingediend, ook de mogelijkheid van beroep moet krijgen. Dit wordt echter niet voorgesteld.

De provincies komen in het bezit van nogal wat registratiegegevens. Deze registratie wordt door iedere provincie op dezelfde manier bijgehouden en ligt op de griffie voor ieder kosteloos ter inzage. Dit alles is prima geregeld. Komen deze gegevens nog op een centraal punt terecht? Het lijkt mij, dat het zowel voor milieustatistiek en wetenschappelijk onderzoek als voor het beleid van de Regering van belang is, gemakkelijk over deze gegevens te kunnen beschikken. Het is in dit verband ook van belang niet te veel uitzonderingen op de registratieplicht toe te staan. Dit moet mogelijk zijn, nu registratieplicht en vergunningplicht zijn ontkoppeld.

Een minderheid van de Voorlopige Centrale Raad voor de Milieuhygiëne adviseert ook een verplichting op te leggen, opgave te doen van kwaliteit van flora, fauna en grondwater. Voor wetenschappelijk onderzoek zou dit zeker van belang zijn en dit is uiteindelijk weer van belang voor het beleid in de toekomst. Ik vraag mij echter af, of deze inventarisaties gemakkelijk uitvoerbaar zijn voor de betrokkenen. Heeft de Minister er soms daarom van afgezien?

Wij zijn verheugd, dat de bewindslieden vinden dat de criteria voor de vergunningverlening moeten volgen uit het beleid dat de centrale overheid voorstaat. Wij zijn het er mee eens dat die criteria hun weerslag moeten vinden in de provinciale plannen. Bij de vergunningverlening moet dan weer een afweging plaatsvinden tegen alle in het geding zijnde belangen. Dat is op zich akkoord, maar het is belangrijk hoe afgewogen wordt; welke belan-

gen wegen het zwaarst? Die waardering van belangen, mijnheer de Voorzitter, zal van provincie tot provincie verschillen en zal ook in de tijd variabel zijn.

Ik zou de bewindslieden willen vragen vooraf met de provincies overleg te voeren en een uiteenzetting te geven over het door de Regering voorgestane beleid zoals uiteengezet in het structureel schema drink- en industriewatervoorziening 1972 en daarbij vooral de aandacht willen vestigen op de conclusies 5, 6 en 17, inhoudende: Grondwater dient te worden bestemd voor huishoudelijk gebruik en 'hoogwaardige' industriële doeleinden. Voor de handhaving van de kwaliteit van het grondwater is een stringente bescherming van het grondwater vereist. De instandhouding en verdere ontwikkeling van het natuurlijk milieu dienen, ook bij onttrekking en infiltratie, zoveel mogelijk te worden bevorderd.

Ik verwacht dat dan niet veel aanwijzingen omtrent de inhoud van het provinciale plan gegeven hoeven te worden en dat rijksambtenaren niet te veel in beroep hoeven te gaan tegen vergunningen. Mocht overigens blijken dat mijn hoop ongegrond is, dan moeten we niet schromen deze wet te herzien.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot het beroep. De Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne heeft kort voor Kerstmis een wetsontwerp Algemene Bepalingen Milieuhygiëne ingediend. Vluchtige lezing heeft mij al wel doen zien dat helaas de Grondwaterwet daar niet onder zal vallen. Was dat wel het geval geweest, dan waren we akkoord gegaan met de nu in de wet voorgestelde procedures en hadden verder kunnen discussiëren bij de Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne.

In de memorie van toelichting staat dat de bepalingen betreffende de vergunningprocedure evenals die betreffende het recht van beroep voor zoveel nodig zullen worden herzien, wanneer de Regering haar standpunt heeft bepaald met betrekking tot het rapport-Duk. Dat is nu dus gebeurd. Ik vind dat in de memorie van antwoord van de Grondwaterwet de zaak weer een beetje teruggedraaid wordt, want daar staat 'dat de vraag onder ogen zal moeten worden gezien in hoeverre ook de procedure met betrekking tot de vergunningverlening van de Grondwaterwetaanpassing zal behoeven'.

In de memorie van antwoord wordt 'het niet opportuun geacht incidenteel vooruit te lopen op de oplossing van een vraagstuk dat in dat wetsontwerp

Epema-Brugman

in een breder kader aan de orde komt'. Dat is waar, maar dan willen we wel de garantie dat er een aanpassing aan de Algemene Bepalingen Milieuhygiëne komt. Als we die niet krijgen moeten we met een amendement komen om degene die bezwaar heeft ingediend de mogelijkheid te geven in beroep te kunnen gaan. Ook al heeft de Minister belanghebbenden ruim opgevat, het is niet voldoende.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans te spreken over het hoofdstuk Heffingen. Ik zal daarover niet te veel zeggen. Het moet financieel niet aantrekkelijk zijn om grondwater te onttrekken in plaats van leidingwater te gebruiken. Daartoe zou het prijsverschil weg-belast moeten worden. Technisch gesproken is dit misschien niet zo eenvoudig, maar via standaard kostprijzen zal er toch een weg gevonden moeten kunnen worden. De heer Van Kuijen zal diepgaand op dit onderwerp ingaan. Ik merk nu, dat de Minister wat misprijzend kijkt. Wij hebben niet zo veel tijd. De tijd, die wij hebben, hebben wij verdeeld.

Minister **Westerterp**: Dat is mijn gewone blik.

Mevrouw **Epema-Brugman** (PvdA): Ik wist wel dat de Minister in blik deed in de vorm van auto's, maar verder niet.

Mijnheer de Voorzitter! Wat de voorgestelde heffing betreft, vraag ik mij wel af wie bepaalt, hoe hoog de kosten van de provincie zijn en welke onderzoeken eigenlijk noodzakelijk zijn.

In deze Kamer is behandeld het wetsontwerp Regelen betreffende de openheid en openbaarheid van bestuur. Dat heeft mij nog eens doen herlezen dit wetsontwerp om te zien of daarmee conflicten zouden zijn. Ik zou de Minister willen vragen om artikel 52 te laten verdwijnen. Het is een uitermate geheimzinnig artikel. Misschien wil hij hierop straks ingaan en ook kijken in hoeverre dit artikel in strijd is met de Wet openbaarheid van bestuur. Artikel 52 lijkt mij namelijk overbodig.

Met de overgangsbepalingen zijn wij niet erg gelukkig. Wij hebben nogal wat slechte ervaringen met de Wet verontreiniging oppervlaktewateren, hetgeen hier door de heer Imkamp bij de behandeling van de begroting van Verkeer en Waterstaat naar voren is gebracht. De bewindslieden zijn bang dat het technische en administratieve apparaat te veel zou worden belast als voor alle bestaande vergunningen opnieuw vergunning zou moeten worden aangevraagd. In ieder geval zullen de

ze vergunningen toch aan het provinciale plan getoetst moeten worden. Als zij daarmee in strijd zijn, behoren zij te worden gewijzigd. De beste garantie wordt dan verkregen door in ieder geval de vergunninghouders, genoemd in artikel 55, te verplichten binnen bij voorbeeld vijf jaar een nieuwe vergunning aan te vragen. Een andere oplossing zou zijn, een verplichte toetsing van de vergunningen aan het provinciale plan door gedeputeerde staten binnen een bepaalde termijn, maar dan is er weer geen beroep mogelijk. Wij kiezen dan ook voor de eerste variant. De termijn van binnen vijf jaar mag, wat ons betreft, er wel komen. Dan behoeven gedeputeerde staten niet beslist vijf jaar te wachten. Zij kunnen dat dan doen voor categorieën of voor bepaalde individuele gevallen. Daardoor kunnen zij het werk beter spreiden. De belasting wordt dan ook minder sterk, zodat dit argument aanmerkelijk kan worden verzwakt. Zij kunnen dan bij voorbeeld het eerst de slechte vergunningen aanpakken.

Het voor ons liggende wetsontwerp kan een stap naar een betere bescherming van het grondwater zijn. Er zal nog een aantal wetten en maatregelen moeten volgen om het beheer van het grondwater nog beter te regelen.

De heer **Van Houwelingen** (ARP):

Mijnheer de Voorzitter! Al meerdere malen hebben wij aangedrongen op maatregelen met betrekking tot het beheer van het grondwater. De twee belangrijkste overwegingen hiervoor waren:

1. de schadelijke gevolgen van een te vergaande verlaging van het grondwaterpeil voor de landbouw en het natuurlijk milieu; en
2. de noodzaak het grondwater zoveel mogelijk te bestemmen voor drinkwater en voor die industrieën waarvoor water met een goede kwaliteit noodzakelijk is.

Wij zijn daarom zeer verheugd dat wij thans dit wetsontwerp kunnen behandelen. Wel betreuren wij het dat dit wetsontwerp een zeer beperkte strekking heeft. Immers, de noodzaak om tot een betere beheersing van het grondwaterpeil te komen wordt door deze ontwerpwet slechts voor een beperkt deel bereikt. Ook de kwalitatieve aspecten – zeker belangrijk in verband met de bestemming voor drinkwater, maar ook voor het natuurlijk milieu – blijven helaas buiten beschouwing. Hoewel wij er begrip voor hebben dat besloten is tot een deelwetgeving – immers, ook naar onze mening heeft een regeling met betrekking tot de ont-

trekking van grondwater hoge prioriteit – betreuren wij het dat de mogelijkheid tot een meer integraal waterbeheer wel erg moeilijk wordt. Het streven naar een meer geïntegreerd waterbeheer zal echter naar mijn opvatting wel doelstelling dienen te blijven voor het beleid. Dit zal vooral ook gerealiseerd moeten worden in de Wet op de waterhuishouding. Kan de Minister reeds mededelen wanneer wij deze wet kunnen verwachten?

Uitgangspunt van dit wetsontwerp is de delegatie naar de provincie. Op zichzelf is dit geen onlogische zaak en kunnen wij hiermee ook instemmen. Wel blijven er enkele vragen. In deze wet is er geen verdere delegatie mogelijk, zoals bijvoorbeeld wel mogelijk is bij de Wet verontreiniging oppervlaktewater. De provincie Gelderland wijst er in een brief van 23 december jl. op, dat het onttrekken van een verdere delegatie juist een belemmering zal zijn om tot een verdere regionale integratie te komen. Is de Minister het hiermede eens? Welke oplossingen zijn er mogelijk?

Een belangrijk onderdeel is het opstellen door provinciale staten van een plan dat de hoofdlijnen aangeeft voor het grondwaterbeheer. Reeds heb ik gewezen op de noodzaak om zo spoedig mogelijk concrete maatregelen te nemen. Wij betreuren het daarom dat in artikel 57 de provincies nog drie jaar de tijd krijgen om zo'n beleidsplan op te stellen. Naar onze mening moet dit sneller mogelijk zijn. Wij hebben dan ook inmiddels een wijzigingsvoorstel ingediend om de termijn van drie jaar te wijzigen in twee jaar. Het is ons nog niet helemaal duidelijk in welke gevallen de Minister aan provinciale staten aanwijzingen kan geven. Ik onderschrijf de opmerking van mevrouw Epema hierover. Wanneer is er sprake van het nationale belang? Wil de Minister hier nog eens op ingaan. Ook na lezing van de memorie van antwoord is ons dit nog niet geheel duidelijk.

Wordt bijvoorbeeld bedoeld dat er alleen een aanwijzing gegeven zal worden als het provinciale plan niet in overeenstemming is met het Structuurschema-drink- en industriewatervoorziening? Ik neem aan van niet; daarom graag een nadere aanduiding.

Met betrekking tot het registratie- en vergunningstelsel zijn er enkele belangrijke wijzigingen aangebracht. Naar onze mening zeker een belangrijke verbetering. Toch blijven er nog wel enkele vragen.

Aarzelingen blijven over de mogelijkheid van ontheffing met betrekking tot de registratieplicht. Als voorbeeld

Epema-Brugman

wordt gewezen op de bronbemalingen. De gegeven informatie op blz. 15 van de memorie van antwoord stelt mij toch niet helemaal gerust. Immers het gaat hierbij toch in totaal om aanzienlijke hoeveelheden. Problemen kunnen zich voordoen ook bij relatief geringe hoeveelheden gedurende een korte periode, wanneer andere factoren erg ongunstig zijn. Wij gaan ervan uit dat het beleid van de Minister erop gericht zal zijn bij de uitvoering van artikel 11, lid 3, het aantal uitzonderingsgevallen zoveel mogelijk te beperken.

De noodzaak tot een zo goed mogelijke harmonisatie met betrekking tot inspraak en beroep is door ons reeds vele malen bepleit. Naar onze mening dient overwogen te worden een later stadium eventueel wijzigingen aan te brengen overeenkomstig bepalingen in de Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne. Deelt de Minister dit standpunt?

Met betrekking tot de heffingen blijven er bij ons nog enkele vragen. In de memorie van antwoord is reeds een indicatie gegeven over de hoogte van de heffing. Gezien echter de praktijk onder andere bij enkele milieuwetten vragen wij ons af, of er toch geen nadere landelijke voorschriften noodzakelijk zijn.

Hoewel de provinciale heffingsverordeningen zijn onderworpen aan de koninklijke goedkeuring overeenkomstig artikel 145 van de Provinciewet, betwijfelen wij, of hierdoor de bekende nadelen voldoende zullen worden ondervangen. Met name achten wij het een onjuiste gang van zaken, wanneer er te grote regionale verschillen ontstaan, de heffing als oneigenlijk instrument zal kunnen worden toegepast voor bijvoorbeeld het vestigingsbeleid, of meer dan strikt noodzakelijk toegerekend zal worden als kosten voor de uitvoering van deze wet.

Naar onze mening is het daarom gewenst te streven naar meer duidelijkheid over wat bijvoorbeeld verstaan moet worden onder: 'voor het grondwaterbeheer noodzakelijke onderzoeken'. Om hierover duidelijkheid te verschaffen is het mijns inziens daarom juister bij algemene maatregel van bestuur duidelijk aan te geven wat hieronder wordt verstaan. Wij hebben daarom hiertoe een wijzigingsvoorstel ingediend.

Wij vragen ons overigens af, in hoeverre het juist is dat er op provinciaal niveau onderzoek wordt verricht. Is de Minister het niet met ons eens dat dit zoveel beperkt dient te blijven.

Wij vragen ons met name af of bijvoorbeeld infiltratieprojecten door vele provincies afzonderlijk in het kader van hun experimenten moeten worden genomen.

Ik wil nog enkele opmerkingen maken over de kwaliteit van het grondwater, hoewel dat bij dit wetsontwerp niet rechtstreeks aan de orde is. Zoals reeds is aangekondigd, moet dit in een afzonderlijk wetsontwerp met betrekking tot de bodemverontreiniging geregeld worden. Kan de Minister reeds iets zeggen over het tijdstip waarop dit wetsontwerp zal worden ingediend? Dit is ons inziens wel zeer noodzakelijk, zeker nu het aantal klachten toeneemt over gevallen waarbij het grondwater sterk verontreinigd wordt. Er zijn, vooral de laatste tijd, nogal wat berichten over verontreiniging door met name koolwaterstoffen. Is het juist dat er aanzienlijke hoeveelheden grondwater verbruikt moeten worden voordat het grondwater weer voor drinkwater geschikt is? Zijn hierover gegevens bekend en is het niet noodzakelijk de controle hierop te intensiveren? Is de Minister bereid de provincies te verzoeken, vooruitlopend op een wettelijke regeling, de controle met betrekking tot de vervuiling van het grondwater uit te breiden, eventueel gecombineerd met bijvoorbeeld de grondwaterpeilbeheersing.

Ik wil nog de aandacht van de Minister vragen voor de grensproblemen, vooral met België. Deze problemen zijn hier reeds verschillende malen aan de orde geweest, onder andere door schriftelijke vragen van mijn collega's De Bekker en Cornelissen. Naast de discussies over de kwantitatieve aspecten vraag ik mij af of ook tijdens het regelmatig plaatsvindende overleg de kwalitatieve problemen niet duidelijk aan de orde moeten worden gesteld.

Ik wil nog een opmerking maken over de standaard kostprijs. In het algemeen ben ik er een voorstander van, ook via het prijsmechanisme verspilling van schaarse grondstoffen en afremming van het verbruik van sterk vervuilende producten, te beïnvloeden. Toch betwijfel ik of dit hier, via het amendement van de heer Van Kuijen op stuk nr. 25, nodig en gewenst is. Het moet immers vaststaan dat dit ook werkelijk effect heeft. In dit geval zijn is het aantal gebruikers beperkt. Ik vraag mij af of het vergunningensysteem hiertoe niet toereikend zal zijn. Ik ben benieuwd naar de reactie van de Minister. Wij hebben reeds eerder beklemdoond, onder meer door indiening van een motie hieromtrent, dat wij prioriteit willen geven aan de bestem-

ming van grondwater voor drinkwater. Wij nemen aan dat dit bij het vergunningenbeleid ook daadwerkelijk geëffectueerd wordt.

□

De heer **Van Rossum** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Reeds in de grijze oudheid waren de aanspraken op grondwater oorzaak van vele onenigheden. Wij lezen reeds in Genesis 26 over een strijd over waterputten tussen herders van Gerar en van Izaäk om mens en dier van het nodige drinkwater uit de bodem te voorzien. Het toestoppen van waterputten was zelfs een machtsmiddel om iemand het verblijf ter plaatse onmogelijk te maken. Wil men orde hebben inzake het gebruik van het grondwater, dan dienen daarvoor deugdelijke rechtsregels te gelden. In ons land is men het er gelukkig algemeen over eens dat die rechtsregels nodig zijn. De Grondwaterwet waterleidingbedrijven van 1954 heeft zeer goed, zij het met een sterk eenzijdig accent op de drinkwatervoorziening, gefunctioneerd.

Bij het opstellen van het thans voor ons liggende ontwerp is dan ook dankbaar gebruik gemaakt van de ruim 20-jarige praktijk die met die wet is opgedaan. Waar de redactie iets te wensen overliet is deze nu verbeterd. Waar de oude wet duidelijke beperkingen had, doordat zij uitsluitend op de drinkwatervoorziening gericht was, is het kader nu aanzienlijk verbreed en zijn ook de consequenties van deze ruime grenzen in de opzet van het wetsontwerp na zorgvuldige afweging zo duidelijk mogelijk tot uitdrukking gebracht. Als ik zo de stukken lees, en ook nu weer de mondelinge verhandeling volg, dan schijnt het of één van de belangrijkste punten is, in welke volgorde de wet wordt ondertekend.

Als ik iets van de ontwikkelingen van de laatste 20 jaar heb gevolgd en begrepen, kan ik mij nauwelijks voorstellen dat iemand die enig inzicht in de problematiek heeft hier ook maar enigszins moeite mee heeft. Juist in de laatste decennia is de belangstelling voor alles wat leeft en zich beweegt – voor het gehele milieu – sterk toegenomen. Om die reden is de interesse voor de invloed van het grondwater op het milieu sterk geïntensiveerd. Om het milieu te sparen is er een algemene roep ontstaan – in de Kamer hebben wij er zelfs al eens een motie-Van Houwelingen over aangenomen – om vooral zuinig te zijn met aanspraken op het grondwater. De hoeveelheid water die nodig is voor de samenleving – wij weten dat uit de behande-

ling van het structuurschema drink- en industriewatervoorziening – neemt nog steeds toe. Bij een toenemende behoefte aan goed water met daarbij de stringente eis dat de hoeveelheid te winnen grondwater vrijwel niet mag toenemen zal de extra hoeveelheid die moet worden gewonnen vrijwel geheel uit het oppervlaktewater moeten komen, hetzij rechtstreeks, hetzij indirect door infiltratie in de bodem, maar dan meestal via open waterlopen die in beheer zijn bij waterschappen.

De gehele wetgeving betreffende de open waterlopen is de directe verantwoordelijkheid – als het over rivieren of kanalen gaat – of de indirecte verantwoordelijkheid – als het over kleinere watergangen gaat – van de Minister van Verkeer en Waterstaat. Ergo: wie uit milieu-overwegingen het gebruik van grondwater wil beperken, zal het toejuichen dat de Minister van Verkeer en Waterstaat bereid is de verantwoordelijkheid voor deze wet op zich te nemen. Dat andere Ministers hierbij mede verantwoordelijkheid dragen, is uiteraard buiten kijf. De Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne heeft die mede-verantwoordelijkheid zelfs zeer duidelijk wegens de grote belangen van de volksgezondheid bij een goede drinkwatervoorziening. Wij mogen echter de zwakke schouders van die Minister niet zwaarder belasten dan nodig is. Indien zij te veel luistert naar haar deskundigen op het gebied van de volksgezondheid, is het duidelijk dat de kwaliteit van het grondwater meestal beter is dan van het oppervlaktewater, zodat waterleidingexperts snel zullen adviseren om met het oog op de volksgezondheid de toename van het grondwatergebruik niet te sterk te reguleren. Indien zij echter luistert naar haar milieudeskundigen, zal zij snel geneigd zijn, zich zeer restrictief op te stellen ten opzichte van het grondwatergebruik. Binnen haar departement kan haar verantwoordelijkheid alleen maar tot ambtelijke conflicten leiden en zal zij, om een toereikende oplossing te vinden, zich tot haar ambtgenoot van Verkeer en Waterstaat moeten wenden om haar met extra oppervlaktewater te hulp te komen.

Waarom dan niet de conflicten als weleer bij de herders Gerar en Izaak voorkomen en de rechtstreekse verantwoordelijkheid op de juiste plaats gelegd, zoals in dit wetsontwerp ook terecht is geschied.

Het wetsontwerp sluit ook goed aan bij de bestaande praktijk. Bij grotere werken moet men wel eens door scha-

de en schande wijs worden. De voorbeelden liggen hier voor het grijpen. Overmatige onttrekking van zoet water aan de duinen brengt de zout-zoetgrens onder die duinen naar boven en geeft aanleiding tot toenemende zoute kwel in de polders achter de duinen, waardoor de land- en tuinbouw in moeilijkheden komen en extra zoet water van de grote rivieren moet worden aangevoerd. Bovendien werkt de zoetwaterzak onder de duinen als een damwand om de kwel van zout water onder die duinen te voorkomen. Is waterstaatstoezicht op de onttrekking aan de duinen niet reeds uit dien hoofde dringend geboden? Bovendien wordt het milieu in de duinen zelf aangetast, hetgeen verdrogings- en verstuivingsgevaar met zich kan brengen en dus aantasting van de waterkering.

Een tweede voorbeeld. Inpoldering van de Noordoostpolder zonder randmeer had ernstige gevolgen voor de land- en tuinbouw in Kuinre en omgeving, zodat extra inlaatgemalen moesten worden gebouwd om de schade door de wateronttrekking te ondervangen die het gevolg was van de uitgevoerde werken.

Dat geschiedde toen op zichzelf van overheidswege, zoals men toen zei geheel onverplicht, omdat men het een rechtmatige overheidsdaad vond. Zou de toen opgetreden schade, indien deze wet toen van kracht geweest was, nu vallen onder artikel 35, tweede lid en zou de Minister van Verkeer en Waterstaat tot schadevergoeding verplicht zijn geweest?

Infiltratie kan gewenst zijn om een tekort aan grondwater aan te vullen. De aanvulling kan echter zo groot zijn dat bij sterk doorlatende ondergrond een polder nauwelijks meer te bemalen is en mitsdien niet rendabel voor landbouwkundige doeleinden te exploiteren is. Ik denk aan de polder Broekvelden en Vettenbroek bij Reeuwijk.

Is het uitgedompte kwelwater van zeer goede kwaliteit, dan kan het een welkome aanvulling zijn voor de drinkwatervoorziening. Ik denk hierbij aan de Bethunepolder in het Vechtgebied. In hoeverre is, gelet op deze extreme voorbeelden, polderbemaling in het algemeen te kwalificeren als onttrekking van water aan de bodem en in hoeverre moet een polderbemaling mitsdien ingevolge artikel 11 worden geregistreerd en in hoeverre zijn zij op grond van artikel 14 vergunningsplichtig?

In hoeverre valt het brengen van zout grondwater door middel van gasbronnen bij boerderijen nu onder deze

wet? Moet worden aangenomen dat keuren van waterschappen en provinciale verordeningen, die thans deze en soortgelijke zaken regelen, buiten werking worden gesteld bij het in werking treden van deze wet, gelet op het bepaalde van artikel 3 van de Keurenwet?

Wordt in het advies van de voorlopige Raad van Milieuhygiëne niet te veel aangenomen dat cultuur-technische werken vrijwel steeds gericht zijn op peilverlagingen, waarvoor overigens meestal provinciale goedkeuring nodig is? Door enkele provincies worden zelfs peilen vastgesteld.

Gaat het bij de cultuurtechnische werken van de laatste jaren niet veel meer om de waterbeheersing? Dit houdt voor de hogere gebieden peilregulatie in met bodemvallen en al dan niet beweegbare stuwen, waardoor in vele gevallen het grondwaterregime juist gunstig wordt beïnvloed. Is hierop, op bladzijde 30 van de memorie van toelichting, al niet duidelijk gewezen?

Bij grote waterstaatkundige werken – stuwen, tunnels in rivieren – zijn evenals bij andere grote bouwwerken vaak bronbemalingsinstallaties van grote capaciteit nodig, die in de wijde omgeving een verlaging van de grondwaterstand tot gevolg kunnen hebben. Het Rijk heeft in het verleden steeds commissies ad hoc benoemd om de veroorzaakte schade te ramen en om billijke schaderegelingen voor gelaedeerden te adviseren. Vallen deze werken in de toekomst ook onder de registratie- en vergunningplicht van gedeputeerde staten? Zal daarmee worden afgezien van gespecialiseerde commissies ad hoc en alles in handen worden gegeven van de meer algemene organen, zoals deze op grond van het thans voorliggende wetsontwerp zullen gaan functioneren?

Nog vele andere voorbeelden zouden te geven zijn. Voor mij is bij alle genoemde beleidsterreinen echter de verantwoordelijkheid van de Minister van Verkeer en Waterstaat zo expliciet dat het verwisselen van verantwoordelijkheden – zoals bij amendement wordt voorgesteld – alleen maar tot grote competentieverschillen en tot het minder goed werken van de wet kan leiden.

Naast de verantwoordelijkheid van beide, genoemde, Ministers – die de wet wel zullen ondertekenen – hebben zeker ook de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, voor de vele ruimtelijke aspecten, de Minister van Economische Zaken, in verband met de voorziening voor de in-

Van Rossum

dustrie, alsmede de Minister van CRM, in verband met het natuurbeheer, hun specifieke verantwoordelijkheden die ook in artikel 10 op enigszins indirecte wijze gestalte hebben gekregen. Is het niet gewenst, vooral indien achteraf bepaalde schade blijkt te ontstaan, de mogelijkheid van schadevergoeding door de minister die een bepaald belang behartigt – ik denk hierbij aan artikel 41 – iets ruimer te stellen dan alleen nadat een aanwijzing is gegeven, hetgeen naar ik aanneem toch een hoge uitzondering zal zijn?

Gedeputeerden zullen, als het algemene belangen betreft, zeker hun verantwoordelijkheid gevoelen voor schade-toekenning. Indien het echter zeer specifieke belangen voor unieke objecten betreft, waarvoor vaak hoge uitgaven nodig zijn, zal de meer specialistische verantwoordelijkheid die bij een provincie zou leiden tot hogere heffingen beter kunnen worden gedragen door een minister die zulke specifieke belangen behartigt en daarvoor ook veelal fondsen beschikbaar heeft op de rijksbegroting.

Als wij in deze lijn doordenken, komt ook de vraag op, of er, indien de koopplicht ingevolge artikel 35, lid 3 gaat werken, geen mogelijkheid moet zijn, dat de minister die zulks aangaat, in de plaats treedt van de vergunninghouder om een aantal percelen te kopen, die bijvoorbeeld tot natuurterrein bestemd worden. De vergunninghouder zal veelal meer belang bij het water hebben dan bij het eigendom van de grond.

Artikel 57 heeft een paar vragen opgeroepen. Ik verschil in dit opzicht van mening met de geachte afgevaardigde de heer Van Houwelingen. In artikel 57 is bepaald, dat provinciale staten binnen 3 jaar na inwerkingtreding van deze wet voor de eerste maal een provinciaal grondwaterplan moeten opstellen. Ik maak even een kleine vergelijking. De Overgangswet ruimtelijke ordening – ik doel op artikel 10, lid 3 en artikel 31 – nam een termijn van 5 jaren in acht, waarbij het een geweldige inspanning gekost heeft om de zaken tijdig gereed te krijgen en waarbij dat een aantal gemeenteraden heel duidelijk niet gelukt is. Bij de Ontgrondingenwet – artikel 30 – ging men ook uit van een periode van 5 jaren. Dat is over het algemeen wel gelukt, maar ik vermeld erbij, dat de wet pas 5 jaar nadat zij in het Staatsblad was geplaatst, ging werken. De overgangsperiode werd daardoor 10 jaar.

Bij de Wet verontreiniging oppervlaktewater werd in artikel 31, lid 1 een overgangsperiode van 4 jaren aange-

houden, wat, naar ik bekend mag veronderstellen voor vele provincies een vrijwel niet te vervullen opdracht was, waaraan de meesten, gelet ook op de nodige goedkeuringen van hogere hand, nauwelijks konden voldoen.

Hier wordt dit alles teruggebracht tot 3 jaren. Als het kan is het mooi, maar enige ervaring met dit soort werk heeft bij mij wel grote vragen opgeroepen. Moet er op het laatste moment weer snel een noodwetje komen, net als vorig jaar bij de autorijsscholen, of moeten wij op voorhand maar gelijk van een ruimere periode uitgaan?

Bij artikel 7 kwam bij onze fractie de vraag nog op, of het provincies bij de samenstelling van de provinciale commissie mogelijk is naast een aantal vaste leden, een aantal functionele leden aan te wijzen, die afhankelijk van het op te stellen advies aan de commissievergaderingen deelnemen. Gedacht wordt aan de burgemeester van de gemeente waarin het water onttrokken wordt, de dijk- of watergraaf van het betrokken waterschap en de directeur van het regionale waterleidingbedrijf. Bij een soortgelijk adviesorgaan, namelijk de Gelderse coördinatiecommissie voor dijkverbetering, zijn met die organisatie methode zeer goede resultaten bereikt. Past een zodanige werkwijze in de omschrijving van dit wetsartikel? Zal overigens de vaste deelname van de rijksleden de provinciale bevoegdheden niet al te veel frustreren?

Met het volgende punt ben ik het wel geheel met de heer Van Houwelingen eens. Is delegatie aan waterschappen, gelet op de eenheid van waterbeheer, overwogen of kan dat nog overwogen worden? Wij hebben daarover van de provincie Gelderland een uitvoerige brief ontvangen. Ook zij wijst op de eenheid van waterbeheer, waarover ook een nota van gedeputeerde staten gaat, die aan provinciale staten is uitgebracht. Men stelt daar hoge prijs op, maar er moeten natuurlijk openingen in de wet zijn om zoets ook te kunnen uitvoeren.

In enkele provincies is de waterwinning nauw gelieerd aan de provincie, bij voorbeeld in Noord-Holland. In zo'n geval is er een nauwe relatie tussen vergunningverlener en vergunninghouder, die soms onbedoeld de verhoudingen kan vertroebelen. In enkele wetten is met deze samenloop rekening gehouden, bijvoorbeeld in artikel 33 van de Waterstaatswet, waar bepaalde bevoegdheden aan gedeputeerde staten zijn toegekend, doch waarbij bepaald is, dat als het provinciale werken betreft, die bevoegdheden aan de Kroon zijn voorbehouden.

Is er, voor de zuiverheid van het bestuur, geen reden om hiervoor een soortgelijke bepaling in te bouwen, al was het slechts om de schijn van machtsmisbruik te vermijden?

Mijnheer de Voorzitter! In de nota naar aanleiding van het eindverslag is een verduidelijking gegeven over de onttrekking van water aan de grond ter weerszijden van provinciale grenzen. Hierbij wordt – staat er – in iedere provincie een heffing opgelegd en wel in evenredigheid tot de hoeveelheden die in die provincies aan de grond worden onttrokken. Dit is een op zich zelf zeer logische, maar waarschijnlijk heel weinig sluitende regeling. Het gaat prachtig als de beide heffingen ongeveer gelijk zijn, maar bij verschil in heffing tussen de provincies is het bepaald niet uitgesloten, dat in de provincie met de laagste heffing de grondwaterstand door grotere onttrekking iets meer zal dalen en dat het water zal gaan stromen van de provincie met de hogere prijs naar de provincie met de lagere.

Ik wil een voorbeeld noemen. Het Gronings waterwinbedrijf werkt voor een groot deel in Drenthe. Hoe zal dit straks functioneren? Zijn er meer van zulke situaties? Hoe moet het verband worden gezien tussen het reeds jaren goed werkende Archief Grondwaterstanden TNO, waar in een reeks van jaren veel gegevens ter zake zijn verzameld, en de algemene maatregel van bestuur, zoals geregeld in artikel 12? Wordt het archief in de algemene maatregel van bestuur opgenomen, of zullen deze zaken langs en door elkaar heen gaan werken?

Een ander punt is dat van de verleende vergunning en van de hieraan verbonden voorschriften, zoals omschreven in artikel 14. Deze formulering is van gelijke strekking als hetgeen is bepaald over voorwaarden in artikel 18 van de Keurenwet. Mag worden aangenomen, dat de jurisprudentie op dit artikel ook richtinggevend zal zijn voor het thans geformuleerde wetsartikel, of zullen de bredere context en de invloed van andere bewindslieden tot een ruimere interpretatie leiden?

Kunnen de bewindslieden, om latere verrassingen voor toekomstige vergunninghouders te voorkomen, zich duidelijk uitlaten over de authentieke uitleg van begrenzing der voorschriften of voorwaarden? Gaat het overigens in dit artikel en de volgende alleen maar over verbodsbepalingen, of zijn het meer in het algemeen bepalingen over het gebruik van grondwater, zoals bij amendement door mij voorgesteld?

Over de hoogte der heffingen ver- schaft blz. 23 van de memorie van ant- woord bepaald ook geen duidelijk in- zicht. Eerst wordt gezegd, dat 1 mln. gulden, geschat door Zuid-Holland, aan de hoge kant is, terwijl op precies dezelfde blz. wordt gezegd, dat het langs de weg der heffingen te bekosti- gen bedrag van gemiddeld 1 mln. gul- den per jaar per provincie aannemelijk is, terwijl er bovendien nog f 300.000 à f 500.000 per provincie per jaar bij komt voor onderzoek en voor de hier- uit voortvloeiende schade. Ik ontvang graag enige verduidelijking op dit punt. Er is namelijk op zijn minst de schijn dat een en ander elkaar tegen- spreekt. Schattingen vooruit zijn nu eenmaal moeilijk, maar zij zijn wel no- dig. Het moeten dan het liefst goede schattingen zijn. Ik wil slechts één voorbeeld geven:

In de memorie van antwoord bij de behandeling van de Algemene Bij- standswet werd de extra uitgave door de toenmalige bewindsvrouw ge- schat op 65 mln. gulden per jaar (fe- bruari 1963). In de begroting voor 1977 is hiervoor ruim 4 miljard gulden ge- raamd. Dit is in dertien jaar een verzes- tigvoudiging: meer dan de gewone in- flatie! Niemand is bij de behandeling van een wetsontwerp gediend met schattingen die er zo ver naast zijn. Wij schieten er niet graag zo ver naast.

Een afzonderlijk punt is hierbij, of de onderzoeken uit de heffingen of uit de algemene middelen moeten wor- den betaald. Onderzoek, evenals toe- zicht en controle, is in het algemeen een overheidstaak. Die wordt óf ge- heel – ik denk aan vele instituten – óf ten dele – ik denk aan TNO – door de overheid gefinancierd.

Bij de Wet op de Luchtverontreinig- ing zijn wij helaas van de rails gegle- den en daarover is nogal veel ontevren- denheid in den lande. Iets wat je eens fout doet, behoeft je niet fout te blijven doen. Een wijziging van artikel 48 op dit punt lijkt gewenst. Hoe denken de bewindslieden hierover?

In artikel 22 moet ons inziens naast onttrekken van water ook infiltratie ge- noemd worden.

In artikel 25 kan het nuttig zijn dat gedeputeerde staten zich rekenschap geven of bij wijziging van de tenaam- stelling, ook een ander gebruik van de vergunning verwacht mag worden en indien hun zulks blijkt, dat zij de be- voegdheid hebben, alsdan passende maatregelen te nemen. Een proeve van redactie van een amendement hiervoor is inmiddels aan de Kamer aangeboden.

Ik kom thans aan de overgangsbepa- lingen. Om te voorkomen dat naast de Grondwaterwet waterleidingbedrijven ook een stuk onteigeningswet wordt ingetrokken, wordt voorgesteld het eerste lid van artikel 59 daartoe enig- zins aan te vullen. Hierbij is trouwens tevens de vraag of het overgangsrecht wel geheel sluitend is.

De Grondwaterwet waterleidingbe- drijven kent twee overgangsartikelen, namelijk de artikelen 29 en 30. Het be- langrijkste is artikel 29, lid 1 en houdt in dat het verbod om zonder vergun- ning van de Minister een inrichting in werking te hebben niet van toepassing is op inrichtingen welke ten tijde van de inwerkingtreding van de wet be- staan en krachtens een Hinderwetver- gunning of aan die wet voorafgaande Koninklijke besluiten in normaal be- drijf zijn.

In de praktijk bleek deze bepaling aanleiding te geven tot moeilijkheden met betrekking tot de interpretatie van het begrip 'in normaal bedrijf zijn', ter- wijl er ook bedrijven zijn die, als zij de krachtens een Hinderwetvergunning toegestane hoeveelheid overschrij- den, 'vergeten' daarvoor een vergun- ning ingevolge de Grondwaterwet wa- terleidingbedrijven aan te vragen. De omstandigheid dat er geen eenvor- migheid bestaat in de formulering van Hinderwetvergunningen, waarvan er sommige in vermogen tot onttrekking, andere in hoeveelheid grondwater die mag onttrokken worden zijn uitgedrukt, maakt de situatie nog veel ge- compliceerder.

Ten einde te grote moeilijkheden voor de vergunninghouder te voorko- men en om diens rechtspositie veilig te stellen, volgt een aantal bepalingen aan het slot van artikel 55, lid 2. Is het niet merkwaardig dat een bepaling als deze, namelijk dat de onttrekking of in- filtratie gedurende zekere tijd mag worden voortgezet, niet geldt bij in- trekking van een vergunning op grond van artikel 26, lid 1?

Is de situatie zo, dat een vergunning verleend krachtens de Grondwaterwet waterleidingbedrijven voor de toepas- sing van de grondwaterwet wordt be- schouwd als te zijn verleend krachtens laatstgenoemde wet – artikel 54 lid 1 – en kunnen nog na de totstandkoming van de grondwaterwet vergunningen worden verleend ingevolge de be- staande wet, artikel 59, lid 2? Is het the- oretisch dus mogelijk dat de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygië- ne een vergunning verleent en dat deze kort daarna door gedeputeerde sta- ten van de desbetreffende provincie wordt ingetrokken? Het lijkt wat won- derlijk.

Is het denkbaar dat een waterlei- dingbedrijf door intrekking een reeds lang bestaande vergunning vrij onver- wacht kwijtraakt? Beroep zou het wa- terleidingbedrijf geen soelaas bieden op korte termijn als de intrekking inge- volge artikel 47, lid 2 onmiddellijk in werking treedt. Waarom de rechts- positie van hen die een vergunning hebben uit anderen hoofde dan ex arti- kel 2 van de Grondwaterwet waterlei- dingbedrijven gunstiger is dan voor laatstgenoemden is een vraag die ook de memorie van toelichting niet beant- woordt. Maar dat antwoord krijgen wij mogelijk nu bij de plenaire behande- ling.

Bij het begin van mijn betoog heb ik erop gewezen hoe grondwater reeds vele tientallen eeuwen geleden een bron van twist was. Sommige gelu- den wijzen ook op soms vals gestelde prioriteiten tussen drinkwatervoorzie- ning en industrie. Beide zijn echter dringend nodig en dan draagt ook hierbij de overheid het zwaard der gerechtigheid niet tevergeefs. Zij is een wreekster tot straf degene die kwaad doet, daarom is het nodig onderwor- pen te zijn niet alleenlijk om der straf maar ook om des gewetens wil en dan geldt ook hier: zijt niemand iets schul- dig, dan ook bij de verdeling van het water elkander lief te hebben, want die een ander liefheeft op de rechte wijze die heeft ook op dit punt de wet ver- vuld. Helaas, hoe weinig bezien we ook te dezer zake dat de liefde van de na- ste, ook met water, geen kwaad mag doen en dat we aan een ieder ook goed water moeten gunnen opdat de liefde ook hier blijke de vervulling der wet te zijn.

□

De heer **Tuijnman** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor de uitvoerige wijze waarop zij de door ons gestelde vragen hebben be- antwoordt. Het heeft mij verheugd, dat de Regering zich bereid heeft getoond op een aantal, ook door ons naar vo- ren gebrachte, wensen in te gaan. Een aantal aanvankelijke bedenkingen van ons is weggenomen.

Zoals ik reeds in het voorlopig ver- slag deed weten, achten wij de wet bij- zonder nuttig. Met de algemene strek- king zijn wij het dan ook eens.

Na de schriftelijke voorbereiding zijn voor mij slechts weinig punten over- gebleven. Voor een deel is dit een ge- volg van de omstandigheid dat pas in de praktijk zal blijken hoe, nadat de deskundigen hun adviezen hebben uit- gebracht, de wet zal worden ingevuld. Ik verdiep mij niet in herders die put-

Tuijnman

ten dichtstoppen. Ik herinner aan oude cowboyfilms waarin waterputten werden vergiftigd. Ik zal zoveel mogelijk binnen het kader van de schriftelijke voorbereiding blijven.

In het voorlopig verslag heb ik al medegedeeld, dat ik niet in beschouwingen wil treden over de drink- en industriewatervoorziening in het algemeen en de positie en functie van het grondwater in het bijzonder. Ik zie daarbij niet over het hoofd, dat ook de in het kader van de grondwaterwet te nemen beslissingen deel uitmaken van een geïntegreerd waterbeheer. Het gaat om een stukje deelwetgeving, dat ook in samenhang moet worden gezien met de Waterleidingwet en de komende wet bodembescherming.

Bij de nadruk die de Regering legt op het verband met het totale beheer ontken je ook niet aan de samenhang tussen oppervlakte- en grondwater. Daarbij zijn twee zaken van belang, namelijk de kwaliteit en de kwantiteit van het water. Het kwantitatieve waterbeheer is toevertrouwd aan de Minister van Verkeer en Waterstaat. Voor zover het om de zorg voor de kwaliteit van het oppervlaktewater gaat geldt hetzelfde. De kwaliteit van het drinkwater is toevertrouwd aan de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne. Steeds als wij in ons land over de kwaliteit van het water spreken, ontmoeten wij het dualisme van het gevolgde systeem. In de wet bodembescherming zullen wij daar stellig ook tegenop lopen, omdat het water als transportmedium fungeert voor bodemverontreinigende stoffen.

Het milieuhygiënisch aspect – de medeondertekening van de wet door Minister Vorrink onderstreept het – heeft een zwaar accent. De conclusie op blz. 2 van de memorie van antwoord, waar sprake is van 'tal van andere belangen, waaronder milieuhygiënische', doet ternauwernood recht aan de nauwe relatie tussen het grondwaterbeheer en het milieu. Ik neem aan dat de Minister hierop, mede naar aanleiding van de gedachten van mevrouw Epema, uitvoerig zal ingaan.

De behandeling van dit wetsontwerp is nogal eens uitgesteld. Daardoor heb ik de tijd gehad, over deze zaak na te denken. Ik ben tot de conclusie gekomen dat het voor de eenheid van beheer verreweg het beste is, dat de Minister van Verkeer en Waterstaat de eerstverantwoordelijke is, ook al ten aanzien van de technische diensten die bij deze zaak moeten worden benut. Aan de andere kant sluit ik niet uit, dat als gevolg van de wateronttrek-

king aan de bodem ook agrarische belangen in het geding zijn, terwijl ook andere zware accenten zijn aan te geven.

Het beheer in zijn laatste bestuurlijke fase, namelijk daar waar de voorwaarden voor de vergunninghouders in het geding zijn, dient acht te slaan op de belangen van het milieu, de land- en tuinbouw en van de wateronttrekkers zelf. Is het ook de bedoeling dat er te zijner tijd een milieu-effect-reportage komt, een nieuw element dat wij gaan invoeren bij zaken waarbij het milieu betrokken is?

Ik acht het een goede zaak dat deze wet eraan meewerkt in een deel van het waterbeheer eenheid te brengen. Dat bevordert de rechtszekerheid voor belanghebbenden.

Ik oefen hiermee geen kritiek op de provincies die, vooruitlopend op deze wet, inmiddels reeds regels hebben gesteld. Eenheid van beleid kan – dat ben ik met de Regering eens – bereikt worden door het gezamenlijk door rijks- overheid en provinciale overheden regels stellen en – ik ben daar gevoelig voor – door een goed en regelmatig overleg.

Dat daarbij ruimte wordt gegeven voor decentralisatie sluit aan bij onze opvattingen over de bestuurlijke kant van het milieubeheer. Het gaat hier om een taak van de provincie. Deze taak zal dan gestalte krijgen in het provinciale plan. Op basis van dit door provinciale staten vastgestelde plan voeren gedeputeerde staten het beleid.

In dit verband blijf ik zitten met een probleem. In de praktijk zal het om een afwegen van belangen gaan. Het is mij duidelijk wat het doel is waarnaar wij streven, maar desondanks blijf ik, niet-tegenstaande de verduidelijking die de Regering in de nota naar aanleiding van het eindverslag heeft willen geven, toch nog in het onzekere verkeren over de vraag hoe dat allemaal zal gaan. Ik ben daarin niet alleen. Ook de Regering weet in feite nog niet hoe het allemaal zou gaan. De gedachten hierover zijn immers nog niet in die mate ontwikkeld dat zij vorm zouden kunnen geven aan een proeve van een beleidsplan, waarom ik al eens heb gevraagd.

Ik wil mij er wel van laten overtuigen dat dit niet anders kan, maar ik vertrouw erop dat de Regering mee kan voelen dat ik die er als medewetgever, na het groene licht te hebben gegeven, verder hoegenaamd niet aan te pas kom, toch behoefte aan heb na de inwerkingtreding van deze wet geïnformeerd te worden over de werking in de praktijk.

Ik zeg dit ook omdat het ook met het oog op het kwantitatieve en kwalitatieve waterbeheer en niet minder met het oog op de verschillende ten dele controverse belangen die in het geding zijn, zeker tot de controlerende taak van de Kamer kan worden gerekend kennis te kunnen nemen van de werking in de praktijk. Al voortwerkend moet immers ook de overheid ervaring opdoen.

In die nog nader te regelen zaken zal veel aandacht worden geschonken – daarvan ga ik althans uit – aan milieu, ecologie, landbouw en natuurlijk ook de belangen van de wateronttrekkers, de waterleidingbedrijven en de industriële bedrijven. Of en in hoeverre zijn de betrokken Ministers in staat en bereid om jaarlijks in of als bijlage bij hun memorie van toelichting verslag te doen over de werking en voortgang van deze wet? Ik vraag dat ook omdat nog bewezen moet worden dat alle bij deze Grondwaterwet in het geding zijnde belangen in voldoende mate door de provincies zullen kunnen worden afgewogen.

In aansluiting hierop herinner ik eraan dat de Regering, in antwoord op een door mij gestelde vraag, als haar mening geeft dat, gezien de plaatselijk uiteenlopende omstandigheden, bij voorbeeld het geven van vrijstellingen het best aan de provincies kan worden overgelaten. Ik kan daarin wel meegaan. Ik wil dan echter toch de verzekering hebben dat, om een voorbeeld te noemen, de in de landbouw in gebruik zijnde beregeningsinstallaties ongemoeid zullen worden gelaten. Ik denk daarbij in het bijzonder aan de situatie op de hogere zandgronden.

De Ministers hebben verklaard dat de leden van de in artikel 5 genoemde technische commissies niet als representanten van belangengroepen mogen worden gezien. De deskundigheid van de leden van deze commissies zal de enige keuzefactor zijn. Welke disciplines zullen daarin dan vertegenwoordigd zijn?

Het is mij overigens opgevallen dat in de derde nota van wijzigingen in artikel 3, lid 2, wel vertegenwoordigers van het Bosschap en uit de kringen van natuur en milieu met name worden genoemd, maar niet vertegenwoordigers van het Bureau Milieuhygiëne van de Raad van Nederlandse Werkgeversverbonden, een naar mijn mening toch zeer belangrijke instelling.

Ik dring er met klem op aan, zulks alsnog te doen, omdat de belangen die in dit bureau zijn vertegenwoordigd, van een ten minste even grote zwaarte

Tuijnman

zijn. Een toezegging in dezen stel ik zeer op prijs.

Ik had gesuggereerd ook tot instelling van provinciale technische commissies te besluiten. Een van de redenen om dit niet te doen is, dat er niet voldoende deskundigen te vinden zijn. Ik moet dat op gezag van de Ministers aannemen. Toch ben ik er niet zeker van dat de provincies de verleiding kunnen weerstaan, zich langs andere weg, maar dan in de vorm van een mogelijk bepaald niet kleine apparatuur, zich deze deskundigheid te verschaffen. Ik wil wel de verzekering dat de rijksoverheid er op zal toezien dat het die kant niet opgaat. Ik heb er op gewezen dat het belangrijk is, in het geval dat er schadeclaims worden ingediend, over lopende gegevens te beschikken met betrekking tot de grondwaterstanden. Het belang van deze gegevens wordt door de Regering zeker niet ontkend. Mag ik overigens aannemen, dat daarbij gebruik zal worden gemaakt van het archief voor grondwaterstanden van de Dienst Grondwaterverkenning - TNO?

De nadere toelichting van de Regering over de gevolgen van het eventueel intrekken c.q. gedeeltelijk intrekken van een vergunning is verhelderend. Ik begrijp nu wel, dat er situaties kunnen optreden waarbij aan gehele of gedeeltelijke intrekking van een vergunning niet valt te ontkomen. Toch wil ik er nog eens met de meeste klem op wijzen dat, zoals de praktijk nu ligt, geen wezenlijk onderscheid mag worden gemaakt tussen drinkwatervoorziening en de industriewatervoorziening, met name die waarvoor water van hoge kwaliteit onmisbaar is. Ik zie zeer wel in dat in dit opzicht prioriteiten moeten worden afgewogen in die zin, dat in het algemeen grondwater voor de drinkwatervoorziening is te verkiezen vóór gereinigd oppervlaktewater. Maar ook industrieën zijn afhankelijk van het beschikbaar zijn van water van hoge kwaliteit.

Nogmaals, ook beperking van het gebruik kan ertoe leiden, dat een geheel bedrijf in moeilijkheden komt. Ik mag toch wel aannemen, dat hiermee bijzonder rekening zal worden gehouden.

Ik wijs erop, dat de heffingen die de Regering ons voorstelt, in het algemeen niet tot ondraaglijke lasten zullen leiden. Toch blijkt dat, als het om grotere onttrekkers gaat, die tussen de f 90 en f 1000 leges per miljoen kubieke meter betalen, het om meer-uitgaven gaat die tussen de f 10.000 en f 20.000 per miljoen kubieke meter

kunnen liggen. Er moet wel voor worden gewaakt, dat deze heffingen niet uit de hand gaan lopen. Het is derhalve van belang, dat de rijksoverheid op de hoogte van deze heffingen blijft toezien. Ik voel dan ook niets voor een prijszetting voor het door industrieën onttrokken water. Men moet niet vergeten, dat de keuze van de vestigingsplaats mede bepaald werd door het beschikbaar zijn van een bepaalde kwaliteit water, waarbij uiteraard ook een exploitatie-overweging in het geding was.

De conclusie, dat een deel van de apparaatskosten van de provincie, voor zover betrekking hebbend op onderzoeken, uit de heffingen en de leges kan worden bestreden, maar dat het grondwaterbeheer, als reeds nu behorende tot het takenpakket van de provincie, voor het overige uit de middelen van de provincie moet worden bestreden, kan ik niet zo gemakkelijk delen. Welke zekerheid heb ik, dat in bepaalde provincies door verhoging van de heffingen ruimte wordt geschapen om een omvangrijk en kostbaar apparaat op te bouwen? Ik dring nogmaals erop aan, dat de Regering erop toeziet, dat dit niet gebeurt.

Het gaat er nu om van start te gaan, ervaring op te doen en wellicht aan de hand van die ervaringen te zijner tijd de Grondwaterwet aan de in de praktijk naar voren komende eisen aan te passen. Uit een oogpunt van wetgeving is dit misschien niet zo fraai maar naar het mij voorkomt wel praktisch. Ik heb vertrouwen in de werking van de Commissie Grondwaterbeheer, de technische commissie grondwaterbeheer en de provinciale grondwatercommissies.

Ik hoop, dat hetzelfde gezegd zal kunnen worden van de inhoud van de provinciale plannen en de wijze, waarop deze bij het vergunningenbeleid zullen worden gehanteerd. Met name zal moeten blijken, of de afweging van de daarbij betrokken belangen voldoende kan worden geobjectiveerd.

De heer **Van Kuijen** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Het wetsontwerp, waarover wij nu spreken beoogt een optimale verdeling van het grondwater tot stand te brengen in het verband van het totale waterbeheer. Dat is inderdaad een erg urgente zaak. Grondwater is immers onze enige nog overgebleven bron van zonder meer beschikbaar, goed drinkwater. De behoefte daaraan zal in de komende jaren nog aanzienlijk toenemen, maar op sommige plaatsen wordt nu al meer

grondwater onttrokken dan uit een oogpunt van goed waterbeheer verantwoord is; beperking van de onttrekking zal het grondwater daar dus nog schaarser maken dan het nu al is. In een dergelijke situatie moet het huidige systeem van grondwaterbeheer door middel van provinciale verordeningen alleen, onvoldoende worden geacht.

Het voorliggende wetsontwerp biedt echter slechts een organisatorisch kader waarin de vergunning-verlening door de provincie en een heffingensysteem uniform worden geregeld. Binnen die gedecentraliseerde opzet bestaat dan nog de mogelijkheid voor de Regering om aanwijzingen te geven met betrekking tot de inhoud van het provinciale beleidsplan, voor zover het nationaal belang dat zou vereisen.

Hoewel door deze opzet de organisatie van het grondwaterbeheer ongetwijfeld kan worden verbeterd, wordt daardoor alleen geenszins een optimale verdeling van het grondwater bereikt. Wat onder optimaal moet worden verstaan, hangt immers samen met de keus die moet worden gemaakt bij de bestemming van het schaarse grondwater tussen verschillende belangen. Daarvoor is ook van belang een gekoppeld beleid voor zowel het oppervlaktewater als het grondwater, nog algemener: met het totaal van het waterbeheer.

Wij vinden het een gemis dat de Regering heeft nagelaten in de schriftelijke voorbereiding op deze aspecten in te gaan. Weliswaar wordt in de memorie van toelichting onderkend dat er hiervoor beleidslijnen moeten komen, er wordt echter volstaan met een verwijzing naar een komende Wet op de waterhuishouding en een landelijk plan - wellicht een structuurschema - voor de waterhuishouding. Met de totstandkoming van deze kaders zal echter nog wel de nodige tijd gemoeid zijn - graag zullen we horen hoeveel volgens de Regering, en er moeten intussen toch beslissingen over vergunning-aanvragen worden genomen. Ook zullen ten aanzien van provinciale beleidsplannen wellicht aanwijzingen krachtens artikel 10 moeten worden gegeven. Bovendien zal toch ook het Structuurschema drink- en industriewatervoorziening 1977 nog dit jaar moeten verschijnen en het daarin weer te geven beleid zal ook in belangrijke mate samenhangen met de visie van de Regering op de bestemming van het grondwater. De Kamer heeft daarover geen twijfel laten bestaan; door aanvaarding van de motie-Van Houwelingen heeft zij duidelijk uitge-

Van Kuijen

sproken van mening te zijn, dat grondwater – waar mogelijk – bestemd dient te worden voor huishoudelijk gebruik, industriële doeleinden, waarvoor hoge kwaliteit een voorwaarde is en als reservevoorraad. Deze uitspraak was te meer van belang, omdat in het structuurschema 1972, nogal eenzijdig de nadruk wordt gelegd op een uitbreiding van het gebruik van oppervlaktewater voor de drinkwaterbereiding en nauwelijks aandacht werd besteed aan herdeling van grondwater.

Juist gezien die discussie had van de Regering bij de behandeling van deze wet meer informatie over de, nog verder uit te werken, beleidslijnen mogen worden verwacht. Evenzeer hebben wij concrete informatie gemist over de beleidsvisie die naar de mening van de Regering ten grondslag zou dienen te liggen aan de provinciale beleidsplannen. De heer Tuijnman wees hier al op.

Weliswaar vermeldt de memorie van antwoord als beleidsbenadering uitvoering van wat ik, korthedshalve, zal omschrijven als de intentie van de motie-Van Houwelingen, maar op geen enkele wijze wordt aangegeven wat daarvan de consequenties voor de herverdeling van het grondwater zouden kunnen zijn. Dat er wel het een en ander te herverdelen is, wordt duidelijk bij het bekijken van de, helaas nog te spaarzaam beschikbare, cijfers. Ik baseer mij nu voornamelijk op de nota Grondwaterbeheer van de Provincie Zuid-Holland. In 1972 werd 45% van de totale hoeveelheid onttrokken grondwater gewonnen door drinkwaterbedrijven; van de door particulieren onttrokken 55% werd 68% gebruikt voor koeling, 10% daarvan, op zich ook een aanzienlijk hoeveelheid, was afkomstig van bouwputbemalingen. Opmerkelijk is overigens dat de voeding- en genotmiddelenindustrie die dikwijls genoemd wordt als voorbeeld van een industrietak die niet zonder grondwater zou kunnen en die in Zuid-Holland 67% van de particuliere onttrekkingen voor zijn rekening neemt, daarvan toch ook weer – en nu volgens cijfers uit Noord-Brabant – 60% voor koelwater gebruikt.

Wij menen dat er in de industriële sector heel wat op het grondwatergebruik bespaard zou kunnen worden. Wij denken daarbij niet alleen aan de levering van gedeeltelijk gezuiverd oppervlaktewater, maar ook aan de ontwikkeling van nieuwe technische processen betreffende de koeling en ook gericht op hergebruik van water. Ik meen dat de heer Van Houwelingen aan deze twee aspecten geen aan-

dacht heeft besteed. Naar mijn mening zijn deze ook van gelding, wanneer het gaat om een beperkt aantal gebruikers dat vergunningplichtig zou zijn. De overheid kan op deze ontwikkeling grote invloed uitoefenen, zowel direct door middel van het vergunningenbeleid, als indirect via de prijs van de bedrijfswaterhuishoudingen (winning, zuivering en lozing). In dit verband is de kostprijs van het grondwater van belang. Deze wordt volgens het onderhavige wetsontwerp bepaald door de winningskosten, eventueel de zuiveringskosten en de kosten van de heffing krachtens artikel 48, lid 1.

Wij menen dat daarnaast ook in de prijs, althans ten dele, tot uitdrukking zou moeten komen dat het hierbij om een schaars goed gaat en dat de hoogte van de prijs zodanig zou moeten zijn, dat er een prikkel tot besparing van uitgaat. Men zou kunnen stellen dat er wat dit betreft geen principiële verschil tussen grondwater en aardgas is. In de nota naar aanleiding van het eindverslag heeft de Regering opgemerkt dat een dergelijke heffing met name zou ingrijpen in de situatie van die particuliere onttrekkers, voor wie de mogelijkheid om door eigen winning van grondwater te kunnen beschikken over water van goede kwaliteit het motief is geweest voor oprichting van hun bedrijf of althans voor de keuze van de vestigingsplaats. Dat zal wel, maar dat geldt toch ook wanneer hun vergunning wordt ingetrokken of gewijzigd; of staat bij voorbaat al vast dat dergelijke bedrijven in ieder geval op de oude wijze mogen doorgaan met onttrekken? Dit lijkt mij in strijd met de strekking van het wetsontwerp.

Ook het mogelijke effect voor de kostprijs van het eindproduct en voor de concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland is geen doorslaggevend argument, evenmin als het dat is bij de prijvaststelling

De heer **Tuijnman** (VVD): Waarom is dat geen doorslaggevend argument? U praat er gemakkelijk over, maar er zijn bedrijven die op bepaalde punten gingen zitten, omdat zij aldaar goed water konden krijgen.

De heer **Van Kuijen** (PPR): van aardgas, leidingwater of de hoogte van reinigingsheffingen. Overigens zou een tijdelijke schadeloosstelling – ik probeer nu de heer Tuijnman tegemoet te komen – aan dergelijke bedrijven, naar analogie van de regeling die sommige milieuwetten kennen, niet uitgesloten behoeven te worden. Het is geen argument omdat wij het ook bij andere schaarse goederen, die voor de pro-

duktie noodzakelijk zijn niet hanteren. De vraag is dan ook waarom het in dit geval wel doorslaggevend zou moeten zijn.

Wij menen dat tegen deze achtergrond bezien het op artikel 48 ingediende amendement, dat beoogt de prijs van het gewonnen grondwater ten minste gelijk te maken aan die van leidingwater, als een redelijk compromis tussen onze eerder naar voren gebrachte opvattingen en die van de Regering mag worden gezien. Wij hopen althans dat de Regering het zo zal zien.

Het spreekt vanzelf dat, als wij erin zouden slagen via verschillende wegen het industriële gebruik van grondwater tot het essentiële te beperken en als bovendien het drinkwaterverbruik minder overdreven zou stijgen dan in het Structuurschema drink- en industriewatervoorziening 1972 is aangewonnen, dan voor een belangrijk deel in de drinkwaterbehoefte van het jaar 2000 door grondwateronttrekking zou kunnen worden voorzien, wat dan weer de aanleg van minder en minder omvangrijke voorraadbekkens en infiltratieprojecten nodig zou maken.

Nu kom ik als vanzelf bij de kwestie van de eerst-verantwoordelijke minister. In onze visie zal het grondwater voor het allergrootste gedeelte bestemd dienen te zijn – in de toekomst zeker – voor gebruik als drinkwater.

Ik heb getracht de heer Van Rossum, zij het op heel bescheiden wijze, na te volgen en heb een citaat gevonden, dat luidt: 'Het inzicht dat aanspraken van de openbare drinkwatervoorziening op het grondwater zwaarder kunnen wegen dan de aanspraken van andere belanghebbenden of rechthebbenden is niet nieuw. Dit beginsel werd reeds in 1838 in artikel 675, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek vastgelegd.'

Zo luidt de inleiding bij de uitgave van de Grondwaterwet Waterleiding-bedrijven die wij in deze Kamer gebruiken. Ik geef toe dat dat slechts ruim 100 jaar geleden is, maar ik begin nog maar net; wie weet waar ik nog eindig met citaten als ik zo doorga.

Minister **Westerterp**: Als u goed zoekt, zult u in het verlengde van uw gloedvolle betoog van het begin, dat een integraal waterbeheer nodig is, toch bij de Minister van Verkeer en Waterstaat terecht komen.

De heer **Van Kuijen** (PPR): Ik hoop ook op dit punt de Minister genoegdoening te verschaffen met het vervolg van mijn betoog. Ik heb geconstateerd dat uit de opvatting dat het grondwater voornamelijk gebruikt dient te wor-

Van Kuijen

den voor de drinkwatervoorziening voortvloeit dat er geen essentieel verschil bestaat met de situatie die thans nog van kracht is, namelijk dat de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne de eerstverantwoordelijke is voor de uitvoering van de Grondwaterwet Waterleidingbedrijven. Bovendien mag ik erop wijzen dat de technische kennis betreffende de drinkwatervoorziening voor een belangrijk deel bij het laatstgenoemde departement is geconcentreerd. Voor de indiening en uitvoering van het Structuurschema drink- en industriewatervoorziening 1972 is de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne de eerstverantwoordelijke. Er bestaat ongetwijfeld een sterke relatie tussen het grondwaterbeheer en het algemene waterbeheer. Ons is in de memorie van antwoord een wetsontwerp-waterbeheer toegezegd. Vanzelfsprekend is de Minister van Verkeer en Waterstaat voor die wet en het ermee samenhangende structuurschema verantwoordelijk. Hij zal aldus kunnen zorgen voor de samenhang tussen het grondwaterbeheer en het algemene waterbeheer. Voor ons is het geenszins vanzelfsprekend dat ook voor de vergunningverlening ten aanzien van het grondwaterbeheer deze Minister daarom ook de eerstverantwoordelijke zal moeten zijn, zoals thans de visie van de Regering is. Ik zeg dit met enige schroom na het gloedvolle betoog dat de heer Van Rossum hierover zojuist heeft gehouden.

Ik wijs erbovendien nog op dat ook ten aanzien van de Wet op de Bodemverontreiniging de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne de eerstverantwoordelijke is. Ook op dat gebied bestaat er een sterke relatie, met name met het kwalitatieve beheer van het grondwater.

Over de relatie met het algemene waterbeheer willen wij graag nader worden geïnformeerd. Ik heb begrepen dat de Minister staat te popelen dat te doen. Ik doel in het bijzonder op het feit dat het onttrekken van grondwater ten behoeve van ontwatering en afwatering van gronden buiten beschouwing is gelaten. Ik heb nog steeds de indruk dat de meeste cultuurtechnische maatregelen ontwatering tot doel hebben. Daardoor wordt de mogelijkheid van grondwaterwinning echter minder. Afstemming van grondwaterwinning en bestrijding van wateroverlast op elkaar is daarom bijzonder urgent. Het lijkt van belang te horen hoe de Regering zich dit, mede in het kader van de uitvoering van de onderhavige wet, voorstelt.

De heer **Van Rossum** (SGP): De Waterstaatswet is al eens gewijzigd om zowel onttrekking van water als water toevoer onder deze wet te laten vallen.

De heer **Van Kuijen** (PPR): Dat zal in dit geval niet voor de infiltratie gelden.

De heer **Van Rossum** (SGP): Wel zeker, ten dele wel.

De heer **Van Kuijen** (PPR): Goed.

In dit verband wijs ik graag op een suggestie die ik onlangs las. Op de waterbalansen, ook van vrij grote gebieden, staat het gewonnen grondwater altijd als een uitgaande post vermeld. Is het niet de moeite waard te onderzoeken welk gedeelte van het gebruikte grondwater via infiltratie weer binnen het balansgebied kan worden gebracht? Zo zal wellicht een gunstiger grondwaterbalans kunnen ontstaan. Ik heb uit het desbetreffende artikel begrepen, dat het zelfs om 10% van het totaal van de in het jaar 2000 geraamde hoeveelheid te winnen grondwater kan gaan. Dat zou 0,2 mld. kubieke meter per jaar zijn, wat zeker de moeite waard lijkt. Op die wijze zal in ieder geval de aanleg van veel oppervlaktewaterleidingen naar grote infiltratieprojecten kunnen worden voorkomen.

Deze wet regelt ook de infiltratie. Het is algemeen bekend dat daaraan naast het belang voor de waterwinning ook grote bezwaren verbonden zijn. Ik wil hier met name wijzen op de verontreiniging van de bodem door infiltratie van giftige en soms ook eutrofiërende stoffen. Van het gedrag van die stoffen in de bodem is tot nu toe erg weinig bekend. Het is geenszins onwaarschijnlijk dat verzadiging van de bodem met die stoffen en ook ophoping van die stoffen in organismen zal optreden. Daarom is het volstrekt noodzakelijk dat er voor het te infiltreren water kwaliteitsnormen worden gesteld. Mag ik aannemen dat die normen in het kader van de vergunningverlening zullen worden gesteld? Daarover wil ik een heel expliciet antwoord van de Regering hebben.

Wat de inspraak- en beroepsaspecten en de overgangsregeling betreft, sluit ik mij gaarne aan bij de opmerkingen die mevrouw Epema-Brugman daarover heeft gemaakt.

Een enkele technische vraag zullen wij bij de artikelsgewijze behandeling van deze wet stellen. Dat zullen er overigens niet teveel zijn, omdat wij de wijze waarop de Regering met betrekking tot de meer technische punten met ons van gedachten gewisseld heeft van uitzonderlijk goede kwaliteit achten; ik wil mij wat dit betreft gaarne aansluiten bij de vorige sprekers.

Daardoor is de behoefte om erg diep op een groot aantal technische aspecten in te gaan betrekkelijk gering. Het is mij echter opgevallen dat in het hele wetsontwerp het begrip 'grondwater' niet wordt gedefinieerd. Is het niet nodig om dat alsnog te doen en daarbij vooral het verschil tussen bodem- en grondwater aan te geven?

□

De heer **Imkamp** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Voor D'66 staat voorop dat een regeling van het gebruik van grondwater een milieuzak is. Het is voor ons primair een milieuzak, dus niet 'onder meer' maar 'vooral' een milieuzak! Het verwondert mij dat de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne de rangen van de aanwezige Minister niet versterkt.

Minister **Westerterp**: Zij vertrouwt voor de verdediging van dit regeringsontwerp volledig op de Minister van Verkeer en Waterstaat.

De heer **Imkamp** (D'66): Dat begrijp ik, maar het zou in het kader van deze verdediging niet misstaan als zij op zijn minst zou horen welke de overwegingen zijn op grond waarvan de competentie geheel en al of mede aan haar zou worden toebedeeld. Zijn er overwegingen op grond waarvan de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, die in normale gevallen als mede-ondertekenaar volgens het gebruik in deze Kamer aanwezig zou moeten zijn, verstek laat gaan.

De **Voorzitter**: Dat is niet juist. Er zijn vrij veel gevallen bekend dat, terwijl er sprake is van vele ondertekenaars, slechts één Minister of Staatssecretaris de Regering vertegenwoordigt. Dat staat niet in de eerste plaats ter beoordeling van de Kamer.

De heer **Imkamp** (D'66): Het gaat nu over een specifiek geval waarin de competentie krachtens een amendement centraal staat. Ik zal hierover niet verder uitweiden, maar doorgaan op mijn thema.

Minister **Westerterp**: Dat lijkt mij verstandig!

De heer **Imkamp** (D'66): Moet eigenlijk nog uitgelegd worden dat water, en zeker ook grondwater, van het meest wezenlijke belang is voor mens en natuur? Ik heb het dan nog slechts over de mens en niet eens over de menselijke maatschappij welke niet meer is dan een kunststuk door mensenhanden gemaakt en als zodanig slechts boven het individuele bestaan van de mens komt. Het beheer van het water raakt primair de mens en de natuur.

Imkamp

Dat is de voornaamste reden waarom wij van mening zijn dat deze wet primair een milieuwet zou moeten zijn en als zodanig hier ter discussie zou moeten staan.

Minister Westerterp: Ik wil toch even een misverstand wegnemen. De Minister van Verkeer en Waterstaat is de milieuminister voor het water. Het gaat hier inderdaad ook om een milieuvraagstuk.

De heer **Imkamp** (D'66): De Minister van Verkeer en Waterstaat heet echter niet minister van verkeer en waterstaat en milieu. Wij hebben het departement van Volksgezondheid en Milieuhygiëne niet voor niets. Ik kan mij voorstellen dat de Minister van Verkeer en Waterstaat liever iets aan uitbreiding doet dan aan inkrimping, maar het milieu is nog niet aan zijn departement toegevoegd. Misschien gebeurt het in een volgende rit, maar dan zien we wel weer.

Het milieu-aspect van hetgeen in het kader van het maatschappelijk bestuur aan bod komt, is een aspect dat krachtens het beginsel van het bestaan van Volksgezondheid en Milieuhygiëne daar thuis hoort. Wanneer de Minister zegt dat hij het milieu van het water behartigt, is dat in feite waar. Ik kan die opvatting echter niet delen, krachtens het feit dat wij al een ministerie voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne hebben.

Over het milieubeleid heb ik tijdens de bespreking van de begroting voor 1977 van het departement voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne het een en ander gezegd. Omdat het van belang is voor dit wetsontwerp, wil ik er in het kort even op terugkomen.

1. In een kabinet dat de werkgelegenheidsproblematiek als primaire beleidsdoelstelling ziet, komt het milieu onontkoombaar enkele trapjes lager.
2. Het milieubeleid valt, op de keper beschouwd, aan te merken als een begrenzing van economische activiteit, die normaal vanuit een puur economische groeigedachte geïndiceerd zou zijn, maar niet doorgaat op grond van de defensie die dan milieu heet.
3. In het Nederlands kabinet zijn alle Ministers en Staatssecretarissen, met uitzondering van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en de Staatssecretaris van CRM, gebaat bij een stijging van het bruto nationaal produkt. Met uitzondering van deze twee kan ieder departement slechts bij een zo hoog mogelijk opvoeren van de economische groei gebaat zijn. Niet voor niets heten de departementen,

met uitzondering van Financiën, 'spending', ofwel uitgavenministeries. Ook in de ministerraad bevinden de bewindslieden, die zich direct verantwoordelijk weten voor het behoud van het milieu, zich in een dramatische minderheidspositie.

4. Het ziet er naar uit dat in het licht van de primaire doelstelling, gericht op het behoud van de werkgelegenheid, de centrale overheid meer als een bedreiging voor het behoud van het milieu bekeken moet worden dan de lokale overheden. Dit lag in 1971 anders.

5. De lokale overheid, c.q. de burgers ter plekke moeten zelf uitmaken – zoveel mogelijk ook in laatste aanleg – in welke mate zij een bepaalde graad van vervuiling draaglijk vinden. Met andere woorden: de centrale overheid dient in een gedecentraliseerde democratie te wijken voor de wens van de mensen ter plaats.

6. Ook wat de lokale overheid betreft, valt er aan milieubewustheid nogal eens te twifelen, dus blijft als meest effectieve groep die milieubehoud waarborgt over de actiegroep.

7. De belangen van het behoud van het milieu moeten hun bescherming vinden in een stringente formulering en toepassing van de milieuwetten. Mijn voortdurend hameren op een actief opsporings- en vervolgingsbeleid ter zake kan hierbij nog worden vermeld.

Na deze inleidende woorden moet op de vraag, of dit wetsontwerp beantwoordt aan de primaire milieu-eis die de fractie stelt, met een stellig 'neen' worden geantwoord. Formeel is het al duidelijk nu Minister Vorrink niet als eerste ondertekenaar figureert, maar er is meer.

De gedachte dat bij de verdeling van het schaarse grondwater de mens c.q. de drinkwatervoorziening van de mens en het milieu en het natuurbehoud centraal zouden moeten staan wordt in deze wet niet overgenomen. Op pag. 3 van de memorie van toelichting valt onder meer te lezen: 'Langs deze weg moet worden bevorderd dat het grondwater zoveel mogelijk ter beschikking komt voor doeleinden waarvoor het gebruik van dat water essentieel is, de openbare drinkwatervoorziening en bepaalde industriële toepassingen, zoals de levensmiddelen- en de farmaceutische industrie'. Volgens D'66 zou deze zin omgebouwd moeten worden in die zin dat drinkwatervoorziening en pas daarna bepaalde industriële toepassingen toegelaten zouden moeten worden.

Dit wetsontwerp is, zoals het er nu ligt, het ontwerp van een gave waterstaatswet. Dat vindt D'66 zorgelijk. Reeds in 1969, bij de behandeling van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren, heb ik een betoog gehouden waarin ik zei dat ik het waterstaatskarakter van die wet nauwelijks aantrekkelijk vond. Bij de jongste begrotingsbehandelingen ben ik daarop teruggekomen. Ik heb bij die gelegenheid op het euvel gewezen dat door de gevolgen van dit waterstaatskarakter van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren de inspecteurs, belast met het toezicht op het milieu, als adviseurs niet behoorlijk aan hun trekken kwamen. De positie van de inspecteurs is nu gelukkig gewijzigd of wordt gewijzigd. Dit is wel wat laat, zeven jaar na behandeling in deze Kamer.

Dit wetsontwerp is, zoals gezegd, een waterstaatswet in voorbereiding, ofschoon geen direct belang ligt bij het departement van Verkeer en Waterstaat. De indieners zien dit tenminste zelf zo. Op blz. 23 van de memorie van toelichting wordt bijvoorbeeld gesproken over de afweging van de verschillende, bij de grondwaterstand en gebruik betrokken belangen. Daarbij worden het agrarisch grondgebruik, het natuurbehoud, de recreatie en industriële vestiging of -uitbreiding vermeld. Deze opsomming komt op meerdere plaatsen terug. Water behoort tot de traditionele competenties van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Dit Ministerie heeft altijd de eerste viool gespeeld bij het beheer van water. Deze traditie wordt nu eigenlijk even vrolijk voortgezet. Toch is er geen echt zakelijke rechtvaardiging voor te vinden.

Minister Westerterp: Behalve dat in Nederland de Minister van Waterstaat de rentmeester van het water is.

De heer **Imkamp** (D'66): Dat is, zoals ik al heb gezegd, de traditie. Het is natuurlijk geen inhoudelijke rechtvaardiging, doch een formele, een organisatorische. Met de inhoud van het rentmeesterschap heb ik moeilijkheden. Daarvan heb ik gezegd dat er, qua bestier van het grondwater, een andere prioriteit zou moeten worden gelegd, met andere woorden: een ander rentmeesterschap zou moeten worden uitgeoefend dan in de memorie van toelichting staat. Ik ben het over de inhoud van het rentmeesterschap niet met de Minister eens, tenminste tot nog toe.

Natuurlijk is er wel een rechtvaardiging, al ligt zij een beetje buiten het kader. Zelf heb ik als ambtenaar enige

Imkamp

competentiesgeschillen als toevoerder, als mede-aanwezige, meegemaakt. Daarbij heb ik gezien dat het afschrijven van een bepaalde competentie door een Minister in de ambtelijke wereld toch wel wordt beschouwd als een soort desertie, als verraad. Dit is doorgaans de reactie, die ik heb meegemaakt. Misschien zou dit ook hierbij een rol kunnen spelen, al wil ik er niet verder op ingaan.

Omdat dit wetsontwerp niet primair milieugericht is, komt dit ook tot uitdrukking in de tenuitvoerlegging, die natuurlijk ook primair een waterstaatskenmerk draagt. Bij voorbeeld valt de samenstelling van de commissies – zoals in de artikelen 2 t/m 6 vermeld – onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Verkeer en Waterstaat. Ook het opstellen van algemene maatregelen van bestuur en de goedkeuring van verordeningen vallen onder deze Minister.

De indruk die de opmerking van de bewindslieden in de nota naar aanleiding van het eindverslag maakt, waarin zij verwijzen naar artikel 86 van de Grondwet en daarin stellen dat de 'mede-ondertekening van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne betekent dat ook zij in het bijzonder verantwoordelijkheid zal dragen voor de uitvoering van de wet', is natuurlijk nauwelijks overtuigend. Evenmin – ik zou haast zeggen nog minder – is het argument, dat algemene maatregelen van bestuur ten slotte in de Minister-raad komen, overtuigend.

Nu vindt D'66, dat de medeverantwoordelijkheid van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne mank gaat vanaf het moment, dat zij haar zegje niet kan doen over de wijze, waarop de uitvoerende organen, c.q. de adviserende organen, zijn samengesteld, en over de wijze, waarop de uitvoeringsmaatregelen gestalte krijgen. Als die wezenlijke stem aan een medeondertekende Minister wordt ontzegd, blijft er slechts een papieren medeverantwoordelijkheid over. Dat is niet meer dan een loos gebaar. Ik vrees een beetje, dat de afwezigheid van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne dit op een dramatische manier illustreert. Zij staat ambtelijk gezien dan ook grotendeels buiten spel. Wij hebben een amendement in portefeuille, dat eventueel ingediend zal worden en dat een compromis inhoudt. Wij hebben gisteren geleerd dat politiek het sluiten van compromissen betekent. In ons amendement wordt 'Onze Minister' vervangen door de combinatie: 'Onze Minister

van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en Onze Minister van Verkeer en Waterstaat.'

Minister **Westerterp**: Heeft u wel eens van staatsrechtelijke gedochten gehoord? Dit lijkt mij daarvan nu een voorbeeld.

De heer **Imkamp** (D'66): Gelukkig zegt de Minister 'lijkt' en geeft hij er geen bewijs van.

Minister **Westerterp**: Nu ben ik voorzichtig.

De heer **Imkamp** (D'66): Precies. Het lijkt mij niet. Misschien ziet de Minister, gezien het carnaval, de wereld van de gedochten op dit moment iets anders dan de meer nuchteren.

In de constructie van onze staatsrechtelijke opvattingen – een staatsrechtelijk novum is het ook niet – zijn voor alle uitvoeringsmaatregelen beide Ministers dan gelijkelijk aansprakelijk. Wij wachten met het indienen van dit amendement op het antwoord van de Minister op het door mij medeondertekende, verdergaande amendement, dat door mevrouw Epema is ingediend.

De **Voorzitter**: Dat betreur ik zeer. Als u maar de geringste neiging hebt een amendement in te dienen, moet u die niet onderdrukken en uw amendement zo snel mogelijk indienen. Dan kan iedereen daarmee rekening houden. Het is een verkeerde procedure om te wachten. Dat meen ik in alle oprechtheid. Wij proberen ook in de laatste jaren een andere werkwijze te volgen.

De heer **Imkamp** (D'66): Ik kan uw gedachte zeer wel volgen. Ik denk, dat ik wat meer verwacht van het gemeen overleg tussen Kamer en Regering. Ik hoop, dat bepaalde suggesties ook zonder een formeel amendement het welwillend oor van een bewindsman kunnen treffen.

De **Voorzitter**: Niets let u een amendement in te trekken, als u ervan overtuigd bent, dat het toch niet zo'n goede gedachte is.

De heer **Imkamp** (D'66): Ik leg mij, zoals steeds, graag neer bij uw suggestie, mijnheer de Voorzitter.

Zou een dergelijk nog in te dienen amendement aanvaard worden, dan krijgt de gehele wet een milieuovertelling, zoals wij ons dat voorstellen. Dan wordt de beduchtheid voor de toepassing van deze wet, namelijk dat zij te zeer in economische richting zal worden omgebogen, wat geringer. Dan zou ook een bijkomend nadeel van de huidige opzet van de wet, namelijk de beperktheid van opzet, kunnen vervallen.

De bewindslieden stellen op blz. 5 van de memorie van antwoord, dat ruilverkavelingswerken of andere waterbeheersingswerken hun eigen adviserende instanties kennen. Met name wordt de Centrale Cultuurtechnische Commissie genoemd. Die hebben dan te zorgen voor de goede onderlinge afstemming van de bij grondwaterwinning en waterbeheersing betrokken belangen.

Kan in dergelijke gevallen de Commissie Grondwaterbeheer worden ingesteld? De inschakeling zou naar onze mening toch wel moeten worden voorgeschreven. Hoe staat de Minister hier tegenover?

Mijnheer de Voorzitter! De opzet van de werking van de wet is nogal schriel. Al te veel activiteiten vallen buiten de werkingssfeer van de wet. De beperking in artikel 1, dat slechts inrichtingen of werken, bestemd tot het onttrekken van grondwater, onder de werking van de wet vallen, is een schrijnend voorbeeld hiervan.

Al hadden de bewindslieden maar een uitbreiding of liever nog een nadere uitwerking van de werkingssfeer van de wet in het vooruitzicht gesteld, door middel van algemene maatregelen van bestuur, waardoor gaandeweg ook andere activiteiten binnen de werkingssfeer van de wet hadden kunnen worden gebracht, dan was er in ieder geval een opening hiertoe geweest. Ons lijkt – wet-systematisch gezien – de beperking van artikel 1 nauwelijks verantwoord.

Wat is, zou ik willen vragen, het wezenlijke bezwaar tegen het verstaan, in artikel 1, onder 'inrichting of werk' die inrichtingen of werken, die het onttrekken van grondwater tot gevolg hebben (wier activiteiten dit tot gevolg hebben)? In een algemene maatregel van bestuur zou nader kunnen worden bepaald, welke inrichtingen of werken niet hieronder vallen. Bij een dergelijke omschrijving van de werkingssfeer van de wet valt tenminste iedere activiteit die onttrekking van het grondwater tot gevolg heeft in beginsel onder deze wet.

Wet-systematisch en qua waterbeheer lijkt dit mijn fractie een constructie die ver boven de huidige te verkiezen is.

Vervolgens zal mijn fractie binnen zeer korte tijd een amendement indienen op artikel 10, en wel met de bedoeling, door toevoeging van de woorden 'milieu en natuurbehoud' te verhinderen, dat krachtens een aanwijzing wordt overgegaan tot een andere verdeling van het grondwater, voor zover nationale belangen dat vorderen,

Imkamp

waarbij bij voorbeeld economische of andere niet geheel op de voorgrond staande nationale belangen tot wijziging van de verdeling zouden moeten leiden. Ook dit in te dienen amendement strekt ertoe, de aanwijzingsbevoegdheid van de centrale overheid jegens de provinciale overheid te binden aan de centrale doelstelling, zoals zij D'66 voor ogen staat, in de thans in behandeling zijnde ontwerp-wet.

De heer **Koekoek** (BP): Mijnheer de Voorzitter! Wat zou de reden zijn van de indiening van dit wetsontwerp en waar hebben zich met het grondwater moeilijkheden voorgedaan? Dit zijn twee hoofdvragen van onze kant, waarop in de stukken – niet in het wetsontwerp en ook niet in de memorie van antwoord en de memorie van toelichting – een antwoord wordt gegeven. Natuurlijk worden wel allerlei argumenten aangevoerd om aan te tonen, dat het zo niet langer kan en dat er iets moet gebeuren. Wij hebben het idee, dat als het wetsontwerp wordt aangenomen – dit in tegenstelling tot wat de heer Imkamp heeft gezegd – er heel wat zal gebeuren en dat het ook heel wat zal kosten. Waarom dit alles nodig is, weten wij echter nog niet. Misschien is het zo, dat de 'rentmeester van de waterstand' – in dit geval de stand van het grondwater – ons hierop een duidelijker antwoord kan geven dan in de stukken te lezen is. Wij hopen dit wel, maar zien het voorhands nog niet, omdat wij, al zijn wij niet groepen om minister van Verkeer en Waterstaat te worden, toch wel verstand van water hebben. Er is namelijk een hoeveelheid water, even groot als die van gisteren en even groot als die welke er 100 jaar geleden was. Er is een hoeveelheid die niet wordt opgebruikt. Zij verandert wel, maar wat er in de eerste plaats gebeurt, is – dit is een groot gebrek bij het beheer door een rentmeester – dat de rentmeester heeft toegelaten, dat het water in ernstige mate wordt vervuild.

In mijn jeugd, in 1920–1925, haalden wij gewoon water voor het gezin uit het kanaal. Ook onderweg, als wij naar school gingen, trokken wij een klomp uit en dronken daarmee water uit het kanaal. Dat kon in 1920 en 1925. Als dat nu nog zou zijn, dan zou een fractie als die van D'66 niet al die bezwaren hoeven te maken tegen het milieu. Zij kan zich dan ook met ons richten tegen diegenen die dit in handen hebben gehad, namelijk de elkaar opvolgende regeringen en de grote partijen, met al-

lerlei zich daarachter bevindende adviesorganen. Het voorbeeld dat ik zojuist gaf, is nu niet meer van toepassing, omdat het kanaal er niet meer is. Mocht het Zuideropgaande als kanaal er nog zijn, dan zou het misschien niet kunnen vanwege de vervuiling. Er is later wel een wet gekomen voor het oppervlaktewater, maar die wet werkt tot op heden niet in de praktijk. Bijvoorbeeld in de gemeente Ede worden gewoon vergunningen gegeven door burgemeester en wethouders aan verffabrieken om bij nacht de vaten te spoelen in het oppervlaktewater. Het oppervlaktewater staat in nauw verband – dat is eerder betoogd, maar wij als deskundigen weten dat – met het grondwater en het grondwater staat in nauw verband met het bronwater.

Wanneer ik iemand hoor verhalen over de evenredige verdeling van het grondwater, dan vraag ik mij af waar die man het over heeft, Nergens in ons land is meer iets te verdelen. Wanneer men waar dan ook een buis tot op een diepte van 50 m brengt in onze bodem en daar een pomp op zet, kan men dag en nacht pompen zonder dat die droog loopt. Men heeft dan water; er is dus niets te verdelen.

Men klaagt wel over de stand van het grondwater. De stand van het grondwater is belangrijk voor de agrarische sector. Het is belangrijk dat er bij wijze van spreken in de zomer een waterstand is van 40 cm beneden het oppervlak en in de winter van 80 cm beneden het oppervlak. In een industrie en vooral een woonkern is het belangrijk dat de waterstand niet 40 of 80 cm, maar 5 of 10 m beneden het oppervlak is.

Wat hebben nu die elkaar opvolgende regeringen de laatste honderd jaar daaraan gedaan? Zij hebben daaraan helemaal niets gedaan. Dat had echter wel gekund. Men had ernaar kunnen streven in de woonkernen de funderingen zover op te hogen, dat men daar een hoogte had bereikt van bijvoorbeeld 10 m boven het oppervlak van de omliggende polders. Men zou daar dan geen last van het water hebben dat men in het omliggende land voor de agrariërs zo hoognodig heeft. Wij weten dat het zo is. De Minister van Verkeer en Waterstaat zal mij op deze punten niet tegenspreken.

Wij hebben te maken met sterk vervuild water. Meer en meer mensen gaan zelf voor de watervoorziening zorgen. Dat is heel eenvoudig. Overal in Nederland kan men zelf een boring slaan. Ik ken boeren die al dertig jaar een watertank in de kelder hebben staan met daarop een pomp en een

elektrische motor. Zij hebben daaraan nog nooit voor één cent onderhoud gehad. Zonder dat iemand er last van heeft voorzien zij zichzelf van water. Nu is vandaag gezegd dat ervoor moet worden gezorgd dat dat niet voordeliger is dan leidingwater.

Waarom mag dat niet voordeliger zijn? Ik ken het geval van een boer wiens pomp op een dag troebel water gaf. Er was zand in gekomen. Daardoor raakte de aanvoer van de drinkbakjes in de boerderij verstopt. Hij moest toen een nieuwe boring laten verrichten, die hem 2 000 gulden kostte.

Waarom moeten wij ons als lid van de Kamer of als lid van de Regering bemoeien met een dergelijke zaken? Die zaken lossen de onderdanen zelf wel op. Wij denken daar dus anders over. Wij willen van de Minister horen waarom hij met dit wetsontwerp is gekomen, in overleg met zijn collega's alvorens wij hiervan het belang inzien. Er zouden belangen kunnen zijn, ook al zien wij ze niet. Er zouden echter ook nadelen kunnen zijn. Het kost ontzettend veel geld.

Wij krijgen daarmee veel ambtelijke bemoeiingen en daardoor wordt het levensonderhoud in Nederland ook weer opnieuw duurder.

Wij moeten geen zaken uitdenken waardoor het levensonderhoud duurder wordt. Er zij verschillende wetten gemaakt. De heer Van Rossum heeft er een paar opgenoemd in zijn betoog. Hoe werkt nu de wet op het oppervlaktewater? Het werkt niet zolang de gemeentebesturen vergunningen geven om vergif weg te spoelen in het oppervlaktewater. Het is voorgekomen dat vee van de boeren dat uit de sloten dronk werd vergiftigd. Ik ken een boer – de Minister weet daar ook van – die daardoor een schade kreeg van 70 000 gulden. Ik heb later gehoord dat de provinciale autoriteiten hem een schadevergoeding hebben toegezegd, die alleen nog moet worden goedgekeurd door deze Minister. Deze man was boer, maar door de opgelopen schade zag hij zich genooddakt in loondienst te gaan, omdat deze zaak wel een jaar heeft geduurd. Ik vraag de heer Van Rossum nu hoe zo'n wet verontreiniging oppervlaktewater werkt. Hij is daar een groot voorstander van, maar hoe denkt hij daarover als ik hem dergelijke voorbeelden ga voorhouden. De heer Van Rossum zal daarop waarschijnlijk het antwoord schuldig moeten blijven.

Wij kijken naar de oorzaken en de ziekten. Wij zien dan het verontreinigen van het water. Daarnaast zien wij

Koekoek

dat wij de laatste vier jaar een Regering hebben gehad die overal winstbejag van wil maken. Dat hebben wij al jaren met de elektriciteit, wij kregen het met het aardgas. De Regering zorgt dat het aardgas wordt gedistribueerd maar neemt een enorme grote winst. Zij heeft daarna zuiveringschappen ingesteld. Niet alleen de Regering heeft dat gedaan, ook de grote partijen, zij allemaal hebben eraan meegewerkt. Al deze zaken kosten extra geld. Op het ogenblik bedragen de kosten per inwoner 23 gulden per jaar. Wij lezen berichten in de krant dat dit bedrag met 20 à 30% zal worden verhoogd. Het zijn allemaal gevolgen. Het zijn allemaal financiële opbrengsten voor de Regering, het zijn geldbronnen.

Als van de kant van de Partij van de Arbeid dan wordt gezegd dat ervoor moet worden gezorgd dat het zorgen voor eigen drinkwater niet te voordelig wordt, zie ik het ervan komen dat het in de toekomst allemaal verboden zal worden. Er zijn nu instellingen die het niet meer mogen doen. Wat valt er echter precies onder een 'inrichting'?

Men weet het nog niet. Ik veronderstel dat straks alles wat geen water van de gemeente afneemt, eronder valt. Is niet enige tijd geleden in deze Kamer een dergelijk wetsontwerp aan de orde geweest voor de waterleidingbedrijven? Wij voelden er toen helemaal niets voor deze zaak in overheidshanden te leggen. De grote partijen hebben er vóór gestemd, dat een waterleidingbedrijf minstens 100.000 afnemers moest hebben. U herinnert het zich misschien noch zo half en half, maar ik weet het nog heel goed. Wij hebben toen bezwaar aangetekend dat de particuliere bedrijven die, het goedkoopste werken, eruit moesten. Dit wetsontwerp is een nieuwe fundering voor mijn argumentatie.

Wij wachten vanzelfsprekend het antwoord van de Minister, de rentmeester, af. Wij hopen dat wij hierover nadere mededeling krijgen. Tot op heden zien wij echter niet veel in dit wetsontwerp. Wij zien alleen een grotere ambtelijke bemoeiing, een inperking van de vrijheid en ingrijpende maatregelen bij die bedrijven, die zich tot nog toe zonder één cent overheidsbijdrage hebben bedroven.

Er is geen gebrek aan grondwater; dat kan niemand mij tegenspreken. Wij behoeven ons alleen maar de tekeningen van de lagere school voor ogen te halen, waarop te zien is dat het peil van het grondwater in verband staat met de kanalen. Gooit men de kanalen

dicht, dan zakt het grondwater. Men had dat niet moeten doen. Men denke maar aan het Veluwemeer. Wanneer in de bossen op de Veluwe het grondwaterpeil daalt, gaan de bomen gebrek lijden. Die waterstand wordt verlaagd door uitvoering van ondeskundige werken van de Regering. Bomen in bossen die jaren lang een hoge waterstand hebben gehad kunnen dit niet missen. Bomen in een bosgebied zonder grondwater groeien net zo goed als die waarbij het grondwaterpeil hoog is. De narigheid ontstaat door wijziging van het grondwaterpeil waarmee ik wil zeggen dat men niet in de natuurlijke situatie moet ingrijpen.

De heer **Jongeling** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Het hoge ontwikkelingspeil van onze samenleving zorgt voor paradoxale situaties die men vroeger voor onmogelijk zou hebben gehouden. Wie had een eeuw geleden kunnen denken dat ons land nog eens te kampen zou kunnen krijgen met een probleem als het tekort aan water? Als Nederland op dit punt met problemen komt te zitten, hoe moet het dan wel niet in het buitenland zijn waar men in het algemeen over veel minder water beschikt. In datzelfde buitenland staan wij overigens nog steeds bekend als een volkje dat bij wijze van spreken dagelijks tot zijn knieën in de modder staat en dat met behulp van molens wanhopig probeert de zaken een beetje droog te krijgen.

De werkelijkheid is echter geheel anders en het wetsontwerp dat wij vandaag bespreken tracht met deze werkelijkheid rekening te houden. Mijn fractie onderschrijft dit streven, vooral ook omdat zij van mening is dat wij zuinig dienen om te springen met alles wat God in zijn schepping heeft gelegd. Met dat laatste hebben wij hier wel in een heel letterlijke zin te maken. De natuur, gehoorzaamend aan Gods wetten, zorgt ervoor dat wij kunnen beschikken over een grote hoeveelheid grondwater, die regelmatig wordt vernieuwd. Het ligt als het ware gebruikelijk voor ons en op ons rust de plicht van een zorgvuldig beheer.

Dat kan, globaal, op twee manieren gebeuren. In de eerste plaats dienen wij ervoor te zorgen dat de bestaande watervoorraad zo min mogelijk wordt vervuild en in de tweede plaats moet erop worden gelet dat het schone grondwater alleen wordt aangewend voor die doeleinden waarvoor het strikt noodzakelijk is.

Het wetsontwerp voorziet in de mogelijkheid met deze beide eisen reke-

ning te houden en dat is een goede zaak. Het is een instrument om ervoor te zorgen dat wij nu en in de toekomst het waterprobleem op de juiste wijze zullen kunnen hanteren.

Hoewel de noodzaak van de wetgeving mijns inziens voor een ieder duidelijk kan zijn, zou ik over de betekenis van dit wetsontwerp nog een vraag willen stellen, vooral met betrekking tot de betrouwbaarheid van de cijfers over het toekomstig drinkwaterverbruik en de conclusies die daaruit volgen.

Blijkens de memorie van toelichting gebruikt ons land thans 1300 miljoen m³ grondwater per jaar en is de prognose, dat dit in het jaar 2000 4000 miljoen zal zijn. Omdat de totale voor winning beschikbare hoeveelheid grondwater op 1900 miljoen m³ per jaar wordt geraamd, moet worden verwacht, dat over een jaar of vijf, zes een landelijk tekort aan grondwater zal bestaan. De conclusie dringt zich dan aan ons op, dat op dat moment het wetsontwerp voor het grootste gedeelte buiten werking moet worden gesteld, omdat zich dan een situatie aandient, waarin het nationale belang vordert – om de terminologie van artikel 10 te gebruiken – dat de centrale overheid permanent met een aanwijzing zal moeten gaan werken.

Voor een eigen beleidsruimte van de provincies zal dan geen sprake meer kunnen zijn. Graag zou ik de mening van de bewindsman over deze conclusie willen vernemen.

Mijn fractie kan, zoals gezegd, in grote lijnen instemmen met de regeling zoals in het wetsontwerp is neergelegd. De bestuurlijke vorm, waarin aan de provincies een aantal belangrijke bevoegdheden worden toegekend, is een goede keuze. Het is evenzeer juist dat deze wet geen algemene regels van operationele aard voor de verdeling en toedeling van het grondwater bevat.

Bij enkele onderdelen van het wetsontwerp zou ik nog wel wat kanttekeningen willen plaatsen. In de eerste plaats betreft dat de inhoud van de provinciale plannen. In artikel 8 van het wetsontwerp wordt de provincie opgedragen een plan te maken met daarin de hoofdlijnen voor het grondwaterbeheer. In het tweede lid van dat artikel wordt bepaald dat de Minister door middel van een algemene maatregel van bestuur regelen kan stellen omtrent de inrichting van zo'n plan. Ik heb daar wat vragen over. Welke zaken zullen nu wel en welke niet in deze algemene maatregel van bestuur worden vastgelegd? Zullen dat allen for-

Jongeling

mele vereisten zijn, of kan de Minister via deze algemene maatregel van bestuur ook ingrijpen in de eigen beleidsruimte van de provincie? Zal de algemene maatregel van bestuur zodanig algemene regels bevatten, dat deze gelijkelijk zullen gelden voor elke provincie, of zal onderscheid worden gemaakt naar de specifieke omstandigheden van elke aparte provincie?

Ik kan mij na het lezen van de stukken niet aan de indruk onttrekken dat de Minister naast artikel 10 ook in artikel 8 een wat verkapte aanwijzingsbevoegdheid krijgt. In de eerste plaats blijkt dit uit wat in de toelichting wordt opgemerkt over de basisplannen voor de drinkwatervoorziening. Daarvan wordt op blz. 23 van de toelichting gezegd dat deze plannen mede bepalend zullen zijn voor het grondwaterbeheer en met name voor de inhoud van de provinciale beleidsplannen als bedoeld in artikel 8 van het wetsontwerp. Vele concrete zaken, zoals de plaats en de omvang van de projecten voor grondwaterwinning, infiltratie en wateropslag, zullen in deze basisplannen een plaats krijgen. Wat er dan nog voor de provincies zelf overblijft is mij niet zo duidelijk meer. In de toelichting bij het wetsontwerp wordt ook nog melding gemaakt van een wet op de waterhuishouding die momenteel in voorbereiding is. Daaruit zal later voortvloeien een zogenaamd landelijk plan voor de waterhuishouding. Ik mag aannemen dat ook dit plan een verdere insnoering van de beleidsvrijheid van de provincies zal betekenen. Vandaar dat ik zou willen vragen: wat blijft er, als alle plannen van de Minister over enkele jaren zullen zijn verwezenlijkt, over van de provinciale bevoegdheden?

Een enkele vraag nog over artikel 10, waarin de aanwijzingsbevoegdheid van de Minister wordt geregeld. In het derde lid wordt bepaald dat de Minister slechts dan een aanwijzing kan geven, als hij het fiat heeft gekregen van een aantal van zijn collega's. Nu valt op, dat diezelfde collega's plus de Minister van Binnenlandse Zaken reeds vertegenwoordigers hebben in de Commissie Grondwaterbeheer. Ik zou willen vragen, waarom de Minister van Binnenlandse Zaken wel een vertegenwoordiger in genoemde commissie zal hebben, maar niet wordt genoemd in het rijtje van artikel 10, het derde lid.

Een volgende vraag betreft de relatie tussen het nationale belang, zoals genoemd in artikel 10 en de rijksbelangen die worden genoemd in artikel 44.

In artikel 44 wordt bepaald dat rijksambtenaren tegen provinciale beslissingen in beroep kunnen gaan als het vergunningsbeleid der provincies in conflict raakt met rijksbelangen. Wat moet hier precies onder rijksbelangen worden verstaan? Is dat hetzelfde als het nationale belang waar artikel 10 over spreekt? En indien dit het geval is, betekent dit dan dat de desbetreffende rijksambtenaar pas dan conflict met rijksbelangen kan constateren, als er sprake is van strijd met een eerder gegeven aanwijzing ex artikel 10?

Er worden in het wetsontwerp nogal wat verschillende commissies genoemd. Over een enkele zou ik een vraag willen stellen. De belangrijkste commissie is de Commissie Grondwaterbeheer. De wijze, waarop de taak van deze commissie in artikel 2 is geregeld, is mij niet geheel duidelijk. In de eerste plaats ontgaat mij, waarom naast de andere collega's van advies en bijstand de Raad van de Waterstaat apart moet worden genoemd als een instantie die door de commissie kan worden geadviseerd. In de tweede plaats zie ik niet goed in, waarom de commissie alleen maar mag adviseren aan de Raad van de Waterstaat en andere colleges van advies en bijstand. Waarom is hier niet gekozen voor een wat ruimere omschrijving? Er is immers veel voor te zeggen om de commissie adviseringsbevoegdheid te geven ten aanzien van alle gevallen waarbij het grondwaterbeheer is betrokken, onverschillig welke instantie het in een bepaald geval betreft.

Een andere zaak die mij niet geheel duidelijk is betreft de relatie tussen het grondwaterbeheer en de ruimtelijke ordening. In de toelichting bij het wetsontwerp wordt duidelijk gesteld dat in het geval het grondwaterbeheer gevolgen heeft voor de ruimtelijke ordening, de provinciale planologische commissie ingeschakeld zal worden. Dit lijkt me een eenvoudige en voor de hand liggende oplossing. Het is mij daarom dan ook niet geheel duidelijk, waarom in de provinciale grondwatercommissies een aparte plaats is ingeruimd voor de inspecteur van de ruimtelijke ordening. Is hier geen sprake van een oververtegenwoordiging van bepaalde belangen?

Mijn fractie heeft waardering voor dat onderdeel van de regeling waarin aan provinciale staten de bevoegdheid wordt verleend te bepalen in hoeverre de grondwatersituatie in hun gebied voor kleine onttrekkingen uitzonderingen toestaat op de vergunningplicht en dergelijke. Het geeft de wet een aan de praktijk aangepaste soepelheid. Al-

leen uit het oogpunt van de rechtsgelijkheid zou dit bezwaren kunnen oproepen. Het zal nu immers mogelijk zijn dat iemand een bepaalde hoeveelheid grondwater wil onttrekken, zonder dat daar een vergunning voor nodig is, maar dat een ander in een andere provincie voor een veel kleinere hoeveelheid wel een vergunning moet aanvragen. Heeft de Minister in dit soort of nog extremere gevallen nog mogelijkheden van correctie?

Ten slotte zou ik nog een opmerking willen maken over het geval dat een onttrekking consequenties heeft voor meer dan één provincie. In zo'n geval zullen beide colleges van gedeputeerde staten zeggenschap hebben over de vergunningverlening. Hoewel daar op zich zelf geen bezwaar tegen is, vind ik het toch niet fraai dat in geval deze colleges niet met elkaar tot overeenstemming kunnen komen, de vergunningaanvrager de dupe daarvan kan zijn. In artikel 29 wordt immers bepaald, dat beide colleges maximaal 1 jaar met elkaar kunnen bakkeleien en dat daarna de Minister de beschikking neemt. De tijd die de Minister kan besteden aan het nemen van deze beschikking, is in principe onbeperkt, want in het artikel wordt geen termijn daarvoor genoemd. De vergunningaanvrager wordt zodoende het slachtoffer van bestuurlijke problemen, waar hij zelf op geen enkele wijze schuldig aan is. Dat is een ongewenste zaak en ik zou de Minister dan ook willen vragen, hier het een en ander te verbeteren.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 18.10 uur tot 19.45 uur geschorst.

Voorzitter: Kleisterlee.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Wijziging van de Luchtvaartwet (Stb. 1958, 47) met betrekking tot de aanwijzing van luchtvaartterreinen (13 130)**

De algemene beraadslaging wordt hervat.

□

Mevrouw Groensmit-van der Kallen (KVP): Mijnheer de Voorzitter! Hoewel de langzamerhand spreekwoordelijke tijdnood ook de bewindslieden verleiden week min of meer leek te dwingen hun antwoorden in sneltreinvaart te geven, zijn wij hen na lezing van hun

Groensmit-van der Kallen

teksten erkentelijk voor de nauwgezette wijze waarop zij op onze opmerkingen en vragen zijn ingegaan. Wij nemen daarbij aan dat zij instemmen met de vragen en opmerkingen, waarop zij niet zijn ingegaan onder het motto 'Wie zwijgt stemt toe'.

Wij zijn verheugd over de mededeling van de Ministers dat zij in zijn algemeenheid instemmen met de stelling dat een aanwijzing, hetzij voor een nieuw luchtvaartterrein, hetzij voor de uitbreiding van bestaande luchtvaartterreinen, moet steunen op de structuurschema's Burger- en militaire luchtvaartterreinen. Zij voegen hieraan echter toe dat uitzonderingsgevallen mogelijk moeten zijn en zij doelen daarbij op het vliegveld Welschap.

Minister Stermerdink spreekt zich over Welschap het meest markant uit, als hij zegt:

'Het is verder ook heel normaal, dat bij de wijziging van wettelijke bepalingen een procedure die onder de oude bepalingen reeds ver is voortgeschreden op de oude voet wordt voltooid.'

Wij zijn de Minister van Verkeer en Waterstaat daarom erkentelijk voor het feit dat hij ons desondanks toezegt alsnog aanvullende procedures voor Welschap op gang te zullen brengen, die in de nieuwe wet worden geëist. Hij noemde daarbij in de eerste plaats het verplicht ter visie leggen van gedetailleerde kaarten – een plan in hoofdzaak voor de aanleg en het gebruik van het luchtvaartterrein –, waarbij de indeling van het luchtvaartterrein en het gebruik dat daarvan mag worden gemaakt duidelijk blijken. Onder de oude wet bestaat deze verplichting immers niet.

Heb ik vervolgens goed begrepen dat het voorstel voor een gedraaide baan bij Welschap geheel in overeenstemming is met de opvatting van de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening hieromtrent, hetgeen ook een voorwaarde is die door de nieuwe wet wordt vereist?

Minister **Westerterp**: Ik bevestig dat bij dezen.

Mevrouw **Groensmit-van der Kallen** (KVP): Dank u.

Ook Minister Stermerdink heeft gezegd, dat alle waarborgen die de nieuwe wet biedt voor Welschap hun waarde behouden. Ook deze uitspraak achten wij zeer waardevol.

Wanneer de bewindslieden zo duidelijk een uitzondering maken voor de aanwijzing van het regionale vliegveld bij Eindhoven, met als argument dat de procedure al zo ver is gevorderd,

verwondert het ons dat zij dit niet om dezelfde reden doen voor de aanwijzing van de plaats voor een tweede nationale luchthaven, waar immers ook al een jarenlange procedure voor op gang is welke zich in het eindstadium bevindt. Welke reden bestaat hiervoor? Op welk advies wacht de Minister van Verkeer en Waterstaat nog? Kan hij bevorderen dat het lang verwachte slotadvies binnen afzienbare tijd ter tafel komt?

In ieder geval zijn wij erkentelijk voor het feit dat duidelijk is geworden, dat de tot nu vijf mogelijke plaatsen voor een tweede nationale luchthaven nu beperkt zijn tot twee, namelijk de Markerwaard en West-Brabant. Dat is al heel wat, maar helaas nog niet alles.

Wij hebben onze twijfels over de visie van de bewindslieden dat de plaats zelve van een luchtvaartterrein bij de inspraakprocedure van dit wetsontwerp niet meer aangevochten kan worden. Bij de behandeling van het eerste structuurschema 'Drink- en industriewatervoorziening', waarbij de Ministers Vorriek en Gruijters aanwezig waren, is uitdrukkelijk gezegd dat in een structuurschema zoveel mogelijk terreinen voor eigen doeleinden worden gereserveerd, maar dat dit aantal geenszins onaantastbaar is, wanneer door middel van een concretisering hiervan via tienjarenplannen, basisplannen en/of streek- en bestemmingsplannen zou blijken, dat die reserveringen niet kunnen worden gehonoreerd, of wanneer andere, later uitgekomen structuurschema's op dezelfde terreinen reserveringen zouden willen leggen voor heel andere doeleinden.

In zulke gevallen zou terugkoppeling mogelijk moeten blijven. Wij zullen het op prijs stellen indien de bewindslieden hun uitspraken zullen willen toetsen aan die van de eerstverantwoordelijke minister op dit punt, namelijk de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Ik doel op de uitspraken die deze Minister bij de behandeling van het eerste structuurschema heeft gedaan. Ik zal het op prijs stellen indien de bewindslieden die thans achter de tafel zitten daaruit hun conclusies zullen willen trekken.

Wij menen namelijk dat de interpretatie die deze bewindslieden aan de functie van een structuurschema geven, daarmee niet geheel strookt. Wij moeten de traditie van deze nieuwe begrippen nog opbouwen; het is dus geen verwijt, wij moeten de zaken bij de verschillende Ministers op dezelfde wijze in één lijn aanvatten.

Wij willen vervolgens bij de Minister van Verkeer en Waterstaat erop aandringen, zijn stellingname ten aanzien van bijdragen van de overheid in de zoneringswerkzaamheden, wat de heffingen betreft, te heroverwegen. Niet alleen regionale of plaatselijke overheden hebben in de loop der jaren bijdragen tot de huidige situatie van onze luchthavens geleverd, ook de centrale overheid is hiervoor mede verantwoordelijk door het niet tijdig nemen van de nodige beslissingen, zoals het aanleggen van uitstralende wegen, spoorwegen en tunnels, met name bij Schiphol. Deze Minister is hiervoor uiteraard niet alleen verantwoordelijk, maar dat is in de loop der jaren zo gegroeid.

De Rijks Planologische Commissie wijst in haar advies aan de Minister hierop nadrukkelijk. Dat kan de Minister toch niet zo maar naast zich neerleggen. Nu nog geen definitieve beslissing is genomen over de vraag of op rijksniveau budgettaire ruimte is te vinden voor uitgaven in verband met de zoneringswerkzaamheden, zijn bovengenoemde overwegingen wellicht in de besluitvorming hieromtrent te betrekken. Ik wil graag van de Minister horen of hij deze overwegingen in zijn besluitvorming wil betrekken, mede gezien de aandrang van de Rijks Planologische Commissie in haar advies aan de Minister.

Ik wil nu ingaan op een enkele opmerking van de Minister van Defensie. Wij zijn erover verheugd dat het vliegtuigbeleggingsplan in 1977 kan worden verwacht en dat de Minister inderdaad niet meer dan twee jaar nodig denkt te hebben voor de zoneringsaanwijzing. Het is ons echter niet duidelijk geworden waarom de Minister enerzijds enkele extra miljoenen opvoert voor noodzakelijke, speciale apparatuur en militair personeel voor radarcontrole, terwijl hij anderzijds toestemt in de controle van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en daarmee deze zaken aan een ander ministerie wil overlaten. Hoe zit dat precies? Wij achten een toezicht op dit gebied van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne een goede zaak, maar zouden graag over de methodiek hiervan nader geïnformeerd worden.

Wanneer de Minister stelt dat diverse amendementen, waaronder ook mijn amendement op stuk nr. 15, tijdroevend zijn, acht ik dit bezwaar niet overtuigend en met betrekking tot het amendement op stuk nr. 15 ook niet juist. De door mij bedoelde kaarten zijn immers – van Schiphol weet ik dat ze-

Groensmit-van der Kallen

ker – al lang gemaakt en dus voorhanden. De Minister heeft dit bezwaar gelukkig bij het mondeling overleg niet herhaald.

Minister Stemerink: Ik dacht dat het overtuigend was!

Mevrouw Groensmit-van der Kallen (KVP): Als de Minister het zo belangrijk had gevonden, dan had hij het naar mijn mening wel herhaald. Dat heeft hij met betrekking tot de amendementen op stuk nr. 17 en 18 ook niet gedaan. Ik meende dat de tijdlimiet hem toch niet te zwaar lag.

Minister Stemerink: Iets wat duidelijk is, moet men niet herhalen. Dat neemt de kracht eraan. Ik heb dat verkeerd getaxeerd.

Mevrouw Groensmit-van der Kallen (KVP): Bij de artikelsgewijze behandeling zullen wij hierover wellicht meer horen.

De Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne uitte in eerste instantie ook bezwaren tegen het amendement op stuk nr. 15, bezwaren die wij aanvankelijk niet begrepen, maar die op een misverstand bleken te berusten nadat wij ons in het mondelinge overleg met de bewindsvrouw nader hebben kunnen verstaan. Het kan uiteraard onze bedoeling niet zijn, ook bij nieuwe vliegvelden een eerste fasekaart met hoge kosteneenheden te vragen en daarnaast een eindfasekaart met lagere kosteneenheden erop. Bij nieuwe vliegvelden behoren deze beide kaarten gelijk te zijn. Met andere woorden: bij nieuwe vliegvelden behoort men meteen de optimale buitengrens tevens als eerste fasegrens te beschouwen. Dat er dan, uit het oogpunt van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, wellicht hooguit één plaats voor zo'n nieuw vliegveld in Nederland overblijft, mogen sommigen betreuren, maar dat is dan niet anders. Wij verwachten dat de Minister, na deze verduidelijking van ons standpunt, uitspreekt dit amendement niet alleen, zoals zij al zei, sympathiek te vinden, maar er ook geen bezwaar meer tegen te hebben. Dan is deze zaak ook weer opgelost.

Reeds in eerste instantie hebben wij de Minister geprezen voor de onderzoeken die zij naar aanleiding van de geluidbelasting heeft bevorderd, te zamen met andere departementen. Wij menen dat hierdoor al veel voorbereidend werk is verricht.

Ten slotte ondersteunen wij de constatering van de bewindsvrouw dat deze nieuwe regeling heel goed zal

kunnen werken, maar dat het wel heel erg aankomt op een goede, milieubewuste uitvoering ervan. Het is daarom een gerechtvaardigd verlangen, dunkt ons, dat de Kamer op de uitvoering van deze wet greep wil houden.

□

De heer **Giebels (PvdA):** Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord van de bewindsliden ligt al weer enige tijd achter ons, maar ik herinner het mij als zeer uitvoerig en gedegen. Het verreesde een grondige, ook ambtelijke voorbereiding. Daarvoor zeggen wij hartelijk dank. Intussen is er nog een vruchtbaar mondeling overleg geweest over de amendementen. Er waren er veel ingediend, hetgeen bij sommigen de vraag deed opkomen of de schriftelijke voorbereiding wel voldoende zou zijn geweest. Dat lijkt mij een wat merkwaardige conclusie, omdat men evengoed het omgekeerde zou kunnen concluderen. Vele van de amendementen zijn ook kamerbreed gesteund. Men kan zich er eerder over verwonderen, nu ook een groot deel akkoord is bevonden door de Regering, waarom zij niet eerder in een nota van wijziging zijn overgenomen.

Minister Westerterp: Het zijn niet altijd verbeteringen. Wij willen echter gemeen overleg met de Kamer plegen.

De heer **Giebels (PvdA):** Het waren niet altijd verbeteringen, althans niet in de ogen van de Ministers. Ik heb echter begrepen dat er verschillende wel als verbeteringen zijn gezien. Ik wil nog wel even vaststellen dat de meeste amendementen in de schriftelijke voorbereiding naar voren zijn gekomen. Een Kamer die daaruit de consequentie trekt door met amendementen te komen, kan men dan moeilijk een verwijt maken.

Ik heb waardering voor de positieve reactie op ons amendement op artikel 18, waardoor de koppeling van de aanwijzing aan de planologische kernbeslissing inzake de structuurschema's in de wet is vastgelegd. Daarmee komt, wat mij betreft, – daarmee wijk ik kennelijk af van de mening van mevrouw Groensmit – de behoefte om de aanwijzingsbeschikking zelf nog in de Kamer aan de orde te stellen, te vervallen. Daarbij overweeg ik dat afwijkingen van het structuurschema op zich de procedure van de planologische kernbeslissing moeten volgen. Verder moeten alle structuurschema's elke vijf jaar worden herzien. En in het derde deel van de derde nota zullen alle structuurschema's nog eens in elkaar worden geschoven. De overmaat,

waarover mevrouw Groensmit sprak, zal er dan uitgaan.

Mevrouw Groensmit-van der Kallen (KVP): Als u die aanwijzing niet mag bestrijden, wordt het intussen gerealiseerd ten koste van de andere structuurschema's.

De heer **Giebels (PvdA):** We mogen het wel bestrijden, want we zijn er zelf bij wanneer het structuurschema wordt vastgesteld. Dan hebben wij alle mogelijkheden om over de uitwerking daarvan onze meningen kenbaar te maken. Ik denk bij voorbeeld aan amenderende moties.

Ik kom nog even terug op de rechtsgevolgen van de zoneringsaanwijzing, ex artikel 26. De Minister heeft mij erop gewezen dat daarin, via artikel 38 van de Wet op de ruimtelijke ordening de moeizame weg van het streekplan moet worden gekozen om in het bestemmingsplan de zoneringsaanwijzing te doen brengen. Dat was mij niet ontgaan, maar ik vroeg in hoeverre deze zoneringsaanwijzing ex artikel 26 zal gaan vallen onder het nieuwe regime van de directe aanwijzingsbevoegdheid welke de Minister van Volkshuisvesting heeft aangekondigd in de eveneens al enige tijd aangekondigde herziening van de Wet op de ruimtelijke ordening.

Ik wil nog twee opmerkingen maken over het beheer van de vliegvelden. Ik heb geen reactie gekregen op het door mij uitgesproken vermoeden dat in het kader van de voorbereiding van de tweede nationale luchthaven wellicht al een kleine studie gemaakt zou kunnen zijn over vliegveldenbeheer, met name over de samenhang van het beheer wanneer naast Schiphol een andere, tweede nationale luchthaven zou gaan opereren.

Wellicht dat de Minister toch nog gelegenheid ziet, te antwoorden of mijn vermoeden juist is. Daarnaast gaan wij akkoord met het aansnijden van deze zaak bij de behandeling van het Structuurschema Civiele Vliegvelden, met dien verstande dat ik wil bepleiten, het wat vrijblijvende 'aansnijden' te vertalen in die zin dat in dit structuurschema ook de beleidsvoornemens op het stuk van het beheer van vliegvelden zal worden weergegeven. Gaarne verneem ik nog de reactie van de Minister hierop.

Ik heb begrepen dat de Minister van Verkeer en Waterstaat de min of meer 'uitgerekte' besluitvorming over een tweede nationale luchthaven nu in elkaar wil gaan drukken en daarbij onder meer als belangrijk motief hanteert dat de samenhang tussen het structuur-

Giebels

schema en de individuele beslissing over de tweede nationale luchthaven hem de neiging ingeeft, deze als een harmonica in elkaar te schuiven. Ik kan mij dat voorstellen. Het zou voor de hand liggen, hetzelfde voor Welschap te doen. Daarvan zegt de Minister van Verkeer en Waterstaat echter dat er dringende redenen bestaan om af te wijken van het ideaalbeeld. Deze dringende redenen liggen volgens de Minister dan weer niet – en dit is een belangrijk punt – op zijn terrein, namelijk het terrein van de burgerluchtvaart. Deze dwingen niet tot een snelle beslissing.

Voor de beslissing over Welschap moeten wij bij de Minister van Defensie te biecht gaan. Hij heeft dan misschien niet alle touwtjes in handen maar hij heeft toch – wat Welschap betreft – duidelijk het voortouw, hetgeen ook uit de behandeling van dit onderwerp in het antwoord van de Regering is gebleken. Nu is – mevrouw Groensmit heeft daarop ook al gewezen – de heer Stemerding soms wat cryptisch in zijn uitlatingen. Ik heb er drie opgetekend...

De heer **De Beer** (VVD): Dat zijn militaire geheimen!

De heer **Giebels** (PvdA): Dat is nog niet zo erg, maar voor een eenvoudig kamerlid lijken zij soms ook wel innerlijk wat inconsistent. Ik heb er drie die ik moeilijk bij elkaar kan passen. Zo heeft hij gezegd dat wij flinke stappen hebben gemaakt met ons structuurschema voor militaire terreinen. Dit geldt meer in het bijzonder voor het Vliegveld-beleggingsplan, dat wellicht als afzonderlijk structuurschema in de molen zal komen. 'Alle ontwerp-aanwijzingen', zegt hij dan letterlijk: 'kunnen en dienen hierop ook te wachten'. Iets verder zegt hij echter – in een volzin, letterlijk geciteerd door mevrouw Groensmit-Van der Kallen –: 'de procedure is zover gevorderd dat wij de oude procedure kunnen volgen.'. Daarna zegt hij weer: 'Onze nota is een voorlopig oordeel. In het overleg met de betrokken commissies kunnen alle aspecten nog aan de orde komen, inclusief de procedurele'. Het gaat mij erom dat wij, voordat wij met de kamerbehandeling van dit wetsontwerp starten, met de vier betrokken commissies een vergadering hebben gehad om te bekijken hoe wij de nota betreffende Welschap zouden behandelen. Bij die gelegenheid is echter besloten, met de besluitvorming daarover te wachten, tot wij in de Kamer over dit wetsontwerp zouden hebben

gesproken om in het kader daarvan nu eens precies het naadje van de kous te achterhalen van de strekking en de intenties van deze nota. Daarom doe ik toch nog een poging, duidelijk gericht tot de heer Stemerding, Minister van Defensie, die het aangaat – dit is een duidelijkheid die wij inmiddels hebben gekregen – te weten te komen wat wij met deze nota moeten. Wat is de formele strekking ervan?

Betekent het feit dat hij zegt dat de commissies alles verder kunnen bespreken, inclusief de procedurele kant van de zaak, dat wij als commissies onderling tot de conclusie kunnen komen dat de beslissing over Welschap pas kan worden genomen wanneer het Vliegveld-beleggingsplan op tafel ligt? Daarvan heeft de Minister in zijn nota zelf impliciet gezegd dat dit nodig is om tot een beslissing over Welschap te komen.

Hoeveel tijd hebben wij nu eigenlijk voor het nemen van een beslissing over Welschap? Ik heb begrepen dat er sprake is van een soort 'latente urgentie' in zoverre dat elk moment – al is dit geen te voorspellen moment – de chef-staf van de luchtmacht kan zeggen dat hij het niet langer verantwoord vindt dat er op Welschap wordt gevlogen omdat het te gevaarlijk is.

Dat omen hangt ons al jaren boven het hoofd, maar dat is tot nu toe nog nooit zo gezegd. Het behoeft ook niet gezegd te worden, omdat er intussen met de nodige miljoenen van de NAVO nogal wat aan de baan is opgeknaapt. Neen, zegt de Minister, tot half 1978 hebben wij sowieso de tijd. Bovendien zit daar nog wat rek in. Ik heb begrepen, dat het, ook al zou het 1979 worden of nog later, nog wel mogelijk zou zijn dat squadron tijdelijk elders te stationeren, bij voorbeeld in Noorwegen. Met andere woorden: hoeveel tijd hebben wij nu eigenlijk beschikbaar?

Dan kom ik nu tot de hamvraag. Als de Minister zegt, dat de nota een voorlopig oordeel geeft, begrijp ik daaruit, dat de nota niet een ontwerp-aanwijzing is. Dat kan zij eigenlijk ook niet zijn, omdat een groot aantal punten nog onopgelost is, bijvoorbeeld de deelname in de financiering en niet het minst het financieringstekort van ongeveer 10 miljoen. Andere punten zijn de beheersvorm en de planologische afweging. Die punten gaan de Minister van Defensie allemaal aan.

De antwoorden op deze vragen hebben wij nodig om op afdoende wijze aanstaande donderdag, wanneer de commissies weer bij elkaar komen om over de verdere behandeling van de nota betreffende Welschap te spreken,

over die nota zinvol te kunnen debatteren. Intussen wil ik geen twijfel laten bestaan over het standpunt van de PvdA ten aanzien van Welschap. Wij zijn beslist nog niet overtuigd van de noodzaak van het voortbestaan van Welschap, zowel als burgerluchthaven als als blijvende militaire luchthaven. Wij weten ons overigens daarbij in het gezelschap van de huidige Minister-President, die al in 1972 in feite een stap verder ging in een brief aan de agglomeratie Eindhoven. Hij gaf daarin te kennen, dat Welschap naar zijn idee zou moeten worden opgeheven.

Minister **Westerterp**: De heer Giebels citeert een stuk uit een brief van de heer Den Uyl. Was de heer Den Uyl toen al Minister-President?

De heer **Giebels** (PvdA): Ik heb gesproken over de huidige Minister-President. De datum is 25 september 1972. Die brief zal de Minister van Verkeer en Waterstaat niet onbekend zijn. Hij zal uit zijn eigen carrière ook weten, dat op dat moment het eerste kabinet-Den Uyl nog niet bestond.

Minister **Westerterp**: Kijk, dat is dan even vastgesteld.

De heer **Giebels** (PvdA): Misschien kunnen wij tegelijkertijd even vaststellen, dat omstreeks diezelfde tijd, namelijk op 26 oktober 1972, de toenmalige lijstaanvoerder van de KVP, de heer Andriessen, te kennen gaf.....

De heer **De Beer** (VVD): Dat is hij nog steeds.

De heer **Giebels** (PvdA): De heer Andriessen gaf ook toen al – het is wat dat betreft te verwachten, dat hij dat standpunt ook nu nog zal huldigen – te kennen, dat er in ieder geval niet over Welschap zou worden beslist voordat het vliegveldbeleggingsplan op tafel lag. Daarmee is hij weer in het goede gezelschap van de Minister van Verkeer en Waterstaat, die dat in een brief van 17 december 1973 aan burgemeester en wethouders van Eindhoven te kennen heeft gegeven. Als ik de verschillende standpunten toets op de punten waarop zij overeenkomen, dan kan ik in ieder geval het volgende concluderen: eerst moet het militaire vliegveldbeleggingsplan op tafel liggen, voordat er over Welschap kan worden beslist.

Minister **Westerterp**: Ik vind, dat het voor de duidelijkheid noodzakelijk is, dat er nu klaarheid komt over het standpunt van de PvdA. Er wordt gezegd: wij zijn nog niet overtuigd van de noodzaak van het voortbestaan van Welschap. Dat begrijp ik. Als Welschap

Giebels

nu wèl blijft bestaan, is de PvdA dan voorstander van de draaiing van de baan of niet?

De heer **Giebels** (PvdA): Als Welschap moet blijven bestaan, in welke vorm dan ook, dan lijkt het mij duidelijk dat er gedraaid moet worden. Dan zijn er echter al wel een hele reeks beslissingen aan voorafgegaan.

Ik heb nog een vraag over Budel, die via Minister Westerterp toch over Welschap gaat, de Minister zegt, dat de zaak Budel op het ogenblik sub judice is in verband met het kroonberoep et cetera, maar dat hij er wel een stevige pleitnota over heeft ingediend. Mij interesseert nu, of hij in die pleitnota ook de vraag onder de ogen heeft gezien of een uitgebreid Budel, gesteld dat Welschap gaat. De Minister zegt, dat de staat zou zijn de beperkte regionale behoefte van zuidoost-Brabant aan luchtvaartverwerking op te vangen, in aanmerking genomen dat wij in de toekomst naast de ene nationale luchthaven wellicht nog een tweede zullen hebben. Daardoor zal er voor die regionale behoefte waarschijnlijk onvoldoende overblijven om naast Welschap nog een uitgebreid Budel te hebben.

□

De heer **Rienks** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de bewindslieden voor de beantwoording. Ik wil mij in tweede termijn tot enkele hoofdlijnen beperken.

De ministers hebben weinig gesproken over de coördinatie-aspecten van de bestrijding van geluidhinder, welke ik heb genoemd. Het wetsontwerp op de geluidhinder sluit vliegtuiglawaai uit. Het onderhavige wetsontwerp regelt deze materie, doch laat vliegende vliegtuigen buiten schot en voorziet ook niet in de bestrijding van geluidhinder bij vliegvelden die niet worden gebruikt door vliegtuigen met straalturbinemotoren. Naar mijn mening is een duidelijke stellingname van de ministers nodig. Waar hoort deze materie – dit 'gat' van geluidhinderbestrijding – thuis? Als medewetgever moeten wij een helder beeld hiervan hebben.

De zonering van kleine velden – als ik mij niet deftig uitdruk – stellen wij bij amendement in de wet voor. Dit gat is dan in ieder geval opgevuld. Het andere gat kan dit wetsontwerp niet opvullen. Het is niet denkbaar, dat deze geluidhinder onbestreden blijft zonder een wettelijk kader. Het kan wèl door de Minister van Verkeer en Waterstaat, namelijk door het geven van voor-

schriften voor laagvliegers. Hij heeft een en ander genoemd. Verdergaande voorstellen van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne liggen bij hem.

Ik verzoek de Regering concreet en duidelijk, te worden geïnformeerd over de problematiek van de geluidhinder van laag vliegende vliegtuigen, met name over de wettelijke mogelijkheden die de bewindslieden hebben om deze problematiek voldoende te regelen. Als de bevoegdheden op basis van de Luchtvaartwet voldoende zijn, dan is mijn volgende vraag: Kan en wil de Regering de Kamer – bijvoorbeeld binnen een jaar – nader informeren over de wenselijkheden en mogelijkheden op dit terrein? Ik vraag uitdrukkelijk hierom en ik verzoek ook om een duidelijk antwoord. Ik overweeg, wanneer dit niet komt, aan de Kamer om een uitspraak hierover te vragen.

Op mijn opmerkingen over de vraag, wat selectieve groei voor de burgerluchtvaart betekent, heb ik van de Minister van Verkeer en Waterstaat geen enkel antwoord gekregen. De Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne heeft duidelijk over een politieke keuzemogelijkheid gesproken. Ik wil de Regering vragen, ook hierover een duidelijke uitspraak te doen, in het kader van het kabinetsbeleid als geheel. Alle prognoses op basis van een extrapolatie van historische ontwikkelingen gaan mank door het ontbreken van zo'n visie. Het is een visie die eigenlijk behoort vooraf te gaan aan een structuurschema voor de civiele luchtvaart om te voorkomen, dat dit schema van onjuiste uitgangspunten uitgaat. Deze intentie behoort te worden geformuleerd. Ik verzoek de Minister, haar nu duidelijk te geven.

Hoe de cumulatie van geluidhinder van – bijvoorbeeld – wegen en vliegvelden gelijktijdig kan worden opgelost, zal in de uitvoering duidelijk worden. Dit is gezegd. Ik neem aan, dat het ook zo zal zijn. Ik vroeg de Regering ook om een soepel standpunt inzake deze vraagstukken, bijvoorbeeld wat de financiële aspecten ervan betreft. In het kader van de zonering zijn er aspecten van kostenverdeling die een rol zullen spelen. Ik heb hierop geen antwoord gekregen. Als hierop geen antwoord komt, kunnen ook in de praktijk de moeilijkheden bijzonder groot worden. Misschien loop ik hiermee wat ver vooruit op de wet op de geluidhinder, maar zij zal er zeker komen voordat de zonering zal zijn afgerond.

De Minister heeft in dit kader ook niet precies aangeduid, wat limitatief moet worden begrepen onder de

woorden 'onder meer' in de memorie van toelichting. Het betreft artikel 27, lid 3. Hierin worden onder andere zweefvliegtuigen genoemd. Ik zou gaarne exact vernemen, wat dit onder meer' nog meer kan omvatten dan zweefvliegtuigen.

Een tweede serie opmerkingen betreft de procedure rond de uitvoering van de zonering. Het zal allemaal nog jaren duren. Dat is duidelijk gemaakt door de Minister van Defensie. Hij stelde dat de planologische kernbeslissing inzake de militaire vliegvelden vooraf zal gaan aan de zonering. Dat is een nieuw feit. Als hij zover is als hij stelt, vinden wij die procedure wel logisch en aanvaardbaar. De Minister van Verkeer en Waterstaat wenst die procedure niet te volgen. Hij heeft duidelijk gezegd dat hij voor Schiphol nu beginnen wil. Over de andere vliegvelden heeft hij zich niet duidelijk uitgelaten. Ik constateer dat beide Ministers een verschillende weg volgen. Zij zijn dan ook niet van dezelfde politieke kleur. Daarin zal het verschil wel zitten.

De Minister van Defensie heeft aan dit andere beleid zijn afkeuring van het amendement op stuk nr. 31 verbonden. Terecht, in zijn voor ons nieuwe visie. Het amendement moet aangepast worden. Nu in het door de Regering over te nemen amendement op artikel 18 de planologische kernbeslissing in de wetgeving zijn intrede zal doen, heb ik weinig moeite de intentie van de Minister over te nemen door het amendement zo te wijzigen dat voor militaire vliegvelden de termijn van drie jaar pas zal ingaan na de vaststelling van de planologische kernbeslissing. Vooraleer echter een nieuwe tekst in te dienen, wacht ik ook de reacties van de bewindslieden af, omdat het pluriforme beleid inzake de aanpak van de zonering nog meer nieuwe gezichtspunten kan opleveren.

Minister Westerterp: Vanmiddag heeft de Voorzitter eraan herinnerd dat de Regering niet adequaat kan reageren op potentiële amendementen, maar dat zij daarvoor de tekst van de amendementen moet kennen.

De heer **Rienks** (PvdA): Ik heb dat ook gehoord. Het is een duidelijke zaak. Ik wil dat amendement ook zo snel mogelijk indienen, maar ik moet daarvoor eerst nog enkele antwoorden van de Ministers hebben. Ik zal nu nog verder uiteenzetten, wat naar mijn mening de intenties moeten zijn.

De Voorzitter: Ik verzoek de geachte afgevaardigde in ieder geval de tekst van het gewijzigde amendement en de toelichting daarop aan de bewindslie-

Rienks

den kenbaar te maken, opdat adequaat door de Regering kan worden gereageerd.

De heer **Rienks** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dat is in ieder geval mijn bedoeling.

In het mondeling overleg over de amendementen heeft de Minister van Verkeer en Waterstaat gezegd geen fatale termijnen in de wet te willen, als die tot verstrekkende gevolgen kunnen leiden. Dat lijkt op zich een redelijk punt, maar de functie van een fatale termijn is nu juist dat hij ook fataal is. Het probleem dat wij met dit amendement proberen te lijf te gaan, is dat na een redelijke termijn van voorbereiding en overleg over de te nemen aanwijzingsbeslissing de besluitvorming moet plaatsvinden, dus ook wanneer het overleg tussen de verschillende overheden niet tot overeenstemming leidt. Dat kan heel gemakkelijk omdat de verschillende overheden verschillende belangen hebben te dienen en niet klaar staan om elkaars belangen te dienen.

Tegen die achtergrond brengt het belang van de burgers van ons volk met zich dat daardoor de aanwijzing niet onbeperkt vertraagd mag kunnen worden en dat de Minister dus in een bepaalde situatie de knoop maar moet doorhakken. Dat is niet een tekort doen aan rechten van andere overheden, want die houden een volledige beroepsmogelijkheid over. Daar komt nog bij dat het beroep geen schorsende werking heeft. Het amendement beoogt dus in feite niets anders dan te zorgen dat de Minister tijdig een beslissing neemt na een redelijke termijn.

De Minister van Defensie heeft een redelijke termijn nodig na de planologische kernbeslissing. Dat zou dus in het amendement kunnen komen voor de militaire velden. Voor de burgervelden zou drie jaar een redelijke termijn zijn. Wij hebben ook nog een amendement dat beoogt de kleine velden onder de werking van de wet te brengen. Voor die velden zou wellicht nog een iets langere termijn nodig zijn. Ik zou graag van de Minister willen horen wat hij daarvoor een redelijke termijn vindt. Ik zou dan in het amendement een driedeling willen aanbrengen naar de verschillende soorten velden met verschillende termijnen. .

Duidelijk is dat de planologische kernbeslissing enerzijds en de aanwijzingsprocedure die erop moet volgen anderzijds los van elkaar lopen. Het is een lust voor de inspraakfans maar

voor het publiek toch moeilijk te doorgronden. Ik vraag de Minister van Defensie – dezelfde vraag stel ik evenwel ook aan de Minister van Verkeer en Waterstaat inzake het structuurschema burgerluchtvaart, waaraan een uitspraak inzake een tweede nationale luchthaven zal worden gekoppeld – de procedures zoveel mogelijk logisch samenhangend te doen verlopen, met een goede voorlichting en vermindering van tijdverlies, en in ieder geval te trachten te voorkomen dat de inspraakprocedures door of na elkaar veel verwarring veroorzaken bij het publiek. Dat is de slechtste dienst die de samenleving kan worden bewezen.

De Minister van Verkeer en Waterstaat heeft gesteld, dat de uitbreiding van de zoneringsplicht voor kleine velden tot vertraging zal leiden. Dat lijkt mij sterk. Ik meen dat wij alleen langer met de zonerings bezig zullen zijn.

De Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne zegt dat boven 35 Ke geen nieuwe woonwijken mogen worden gesticht. Als 35 Ke de uiterste zonegrens is, zal daarbuiten geen beperkt regime gelden. Wat zit er nu nog tussen, met name in de buurt van Schiphol? Zal daar nog woningbouw plaatsvinden boven 35 Ke, bijvoorbeeld tussen 35 en 40 Ke, of niet? Wat is exact het standpunt?

De Minister van Verkeer en Waterstaat heeft gezegd 'voorkomen is beter dan genezen'. Laat de Regering dan duidelijk maken op welke plaatsen tussen 35 en 40 Kosten-eenheden in de buurt van Schiphol nog woningen mogen worden gebouwd en waarom dat moet. Eigenlijk zou het niet moeten.

Ik heb nog een opmerking over Zestienhoven. De Minister heeft gezegd dat hij niet bereid is aanwijzingen in te trekken zolang het structuurschema burgerluchtvaart dat niet uitwijst. Met zijn luchtvaartbril op bekeken is dat een plausibel antwoord. Wij hebben echter ook de 1%-operatie. Het vliegveld kost schatten geld per jaar. Het rendeert niet. Een alternatieve bestemming bespaart miljoenen gulden aan collectieve lasten.

Heeft de Minister, die zich beklaagt dat hij met zo weinig geld eigenlijk amper Minister van Verkeer en Waterstaat kan zijn, zich wel eens afgevraagd hoe hij dit binnen zijn departement beter kan coördineren? Ik vraag de Minister zeer concreet het structuurschema zo veel mogelijk te bespoedigen en vooral om eens een globale kosten-batenanalyse te maken voor Zestienhoven en die als richtsnoer in zijn beleid te betrekken.

Er is nog een ander punt ten aanzien van die sluitingen. Artikel 29, lid 2, verandert de intrekkingbepaling uitdrukkelijk. De exploitant kan het verzoek doen. De Minister willicht dit in na een publikatie in de Staatscourant tussen zes weken en zes maanden.

In de memorie van antwoord is daar verder nog over gezegd dat overleg met de exploitant zou kunnen plaatsvinden. De bepalingen die daarop duiden worden nu zeer uitdrukkelijk uit de wet geschrapt. Dat doet bij mij de vraag rijzen waar een dergelijk beleid straks in de nieuwe wet nog steun vindt. Naar onze mening is bij het uitdrukkelijk schrappen van deze bepalingen uit de huidige wet ook duidelijk geworden, dat de ministeriële bevoegdheden ten aanzien van de wens van de exploitant wat sluiten betreft duidelijk minder zijn geworden dat in de oude luchtvaartwet.

De Minister heeft gezegd dat hij met mijn opvattingen over de uitvoering van de zonerings globaal wel mee kan voelen. Ik heb concreet om een overlegstructuur van de drie betrokken overheden gevraagd bij het maken van een bestemmingsplan voor de zoneringsgebieden. Ik begrijp uit het antwoord van de Minister dat op een verzoek van gemeenten zo'n structuur te mogen hebben door het Rijk welwillend zal worden gereageerd.

De financiën van de lagere overheden verheugen zich in mijn permanente aandacht. Dat weet de Minister en als hij nu over normale bestuurlijke kosten van bestemmingsplannen spreekt, dan ziet hij eraan voorbij, dat de zonerings natuurlijk als complicerende factor extra kosten met zich brengt voor provincies en gemeenten. Dat is buiten kijf. Extra kosten worden vergoed, zegt de nota naar aanleiding van het eindverslag en het is dus niet waar, als de Minister nu zegt dat die kosten niet meetellen. De financiële verhouding is wel degelijk in het geding en ik vraag de Minister dit probleem niet uit de weg te gaan, doch het alsnog te bespreken en met de VNG en de provincies naar een oplossing te streven.

Als de Minister die extra kosten niet vergoedt, dan zal het Gemeentefonds het probleem aan moeten snijden. Overigens: directe kosten worden in ieder geval wel vergoed, dus ook renteverliezen, kosten van toezicht op de werken en grondkosten.

Dat de uitvoering bij Schiphol 20 jaar zou moeten duren, heb ik berekend op basis van de gegevens die de Minister verstrekke. De zonerings is goedkoper, de heffing levert meer op. Prachtig! In 10 jaar klaar bij Schiphol

Rienks

na de bestemmingsplannen. Des te beter! Daarna gaan wij de normen verscherpen en geïsoleerde woningen afbreken. Dat dilemma is niet naderbij gebracht door de antwoorden. Jammer. Misschien is nu toch duidelijk te maken dat er nog zinniger bestedingen denkbaar zijn voor geld van de overheid.

De aanwijzingen op basis van artikel 25 van de Woningwet zie ik nog niet zo zitten. Het gaat hier niet om een normaal onderhoudsgebrek, het gaat om iets nieuws: de geluidsisolatie. Ik denk, dat het zinnig is, in de algemene maatregel van bestuur, die Staatssecretaris Schaefer maakt voor vernieuwingen die huurders moeten gedogen, de geluidsisolatie op te nemen. Is daarover een nadere mededeling te doen?

De heer **De Beer** (VVD): Ik meen mij te herinneren, dat dit juist is afgewezen in de memorie van antwoord bij het desbetreffende wetsontwerp.

De heer **Rienks** (PvdA): Dat het erin zou worden opgenomen?

De heer **De Beer** (VVD): Ja.

De heer **Rienks** (PvdA): Dan rijst de vraag alsnog, of artikel 25 de mogelijkheden inderdaad wel effectief biedt om de aanschrijving te doen.

Ik heb gevraagd of de kosten en baten per vliegveld voor burgerluchtvaart bij elkaar geadministreerd worden en of baten voor het ene vliegveld voor de zoneringskosten van een ander vliegveld kunnen worden aangewend. Ik meen begrepen te hebben dat daartegen van de zijde van de luchtvaart bepaalde bezwaren zijn. Hierover wil ik graag wat naders vernemen.

Tot slot heb ik nog een enkele opmerking over mijn amendement op artikel 27 inzake kleinere wijzigingen. De Minister van Defensie heeft gezegd: wij kunnen eigenlijk niets meer doen, als het amendement wordt aangenomen. Dat is niet de bedoeling van de indieners.

Het amendement voegt drie elementen toe, die er niet in stonden:

- de verharding van banen die voordien niet verhard waren;
- de verbreding van verharde banen;
- de verschuiving van verharde banen in de lengte van hun as, voor zover niet de geluidszone beïnvloedend.

Waarom dit amendement? Wij menen, dat deze wijzigingen een gewijzigd functioneel gebruik kunnen betekenen. Een wijziging in de verhar-

ding zal nodig zijn bij intensiever gebruik, bij wijziging in het jaargebruik, bij meer professioneel gebruik, enz. Teuge is daarvan een duidelijk voorbeeld. Dat moet naar onze mening tot een uitgebreide procedure leiden.

Hetzelfde geldt voor verbreding; dat betekent een ander functioneel gebruik. De Minister heeft mij aangepakt op de verlenging, die voor minder geluidsbelasting bij militaire vliegvelden nodig zou kunnen zijn. Theoretisch heeft hij gelijk. Maar het is meer theorie dan werkelijkheid. Als dit zou spelen, kan het alleen van invloed zijn als de geluidszones op een hoger vliegveldgebruik zijn gebaseerd dan werkelijk plaatsvindt, als de capaciteit niet is gehaald en als in de zonering is gemajoreerd. Juist in die situatie komt het ons niet ongewenst voor, dat die procedure dan wordt gestart en niet later, als de capaciteit bijvoorbeeld voor bijna 100% benut is.

Ik praat zeer uitdrukkelijk niet over wijzigingen van 1 of 2 meter verlenging of een wijziging van de verharding. Dat zijn zaken die in aanlegvergunningstelsels in het bestemmingsplan mijnentwege geregeld kunnen worden. Ik zie die uitdrukkelijk niet onder artikel 27, lid twee, vallen.

De overwegingen van de Minister van Defensie vind ik dan ook niet overtuigend. Het gaat om die relevante veranderingen die niet direct, maar later, wijzigingen in de aanwijzingen nodig kunnen maken. Dit is een offer aan de democratie, want het onherroepelijke is gebeurd: er is geïnvesteerd. Daarna zou de aanwijzing herzien moeten worden. Deze procedure moeten wij bij voorkeur niet introduceren.

□

De heer **Van Rossum** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Gaarne dank ik de bewindslieden voor de haast met supersonische snelheid uitgesproken antwoorden, waarbij zij aan vele punten snel voorbij raasden, zonder overigens door overmatige geluidshinder de Kamer te irriteren. Ik noem er in dezelfde sneltreinvaart enkele waar ik mee instem en enkele waarover ik van mening verschil.

Sluiting van Zestienhoven wordt niet overwogen; naar ik hoop geldt hetzelfde van de thans in exploitatie zijnde andere regionale vliegvelden.

De autonomie van de gemeenten zal niet nodeloos worden ingeperkt, maar gelet op de vrijwel steeds bestaande bovengemeentelijke belangen moet aanwijzing van het betrokken vliegveld en de vaststelling van de geluidszone door de centrale overheidsorganen

geschieden. Naar ik begrepen heb komen planologische kosten voor de gemeente, maar bouwkundige voorziening in de geluidszones voor rekening van het Rijk. Dan mag ik daarbij toch wel aannemen dat een billijke toeslag gegeven wordt aan de gemeente voor de extra gemaakte kosten voor bouwkundige voorzieningen.

Indien enigszins financieel te realiseren, zal ongeveer over 15 jaar de vloot van toestellen met oude lawaaiige motoren geheel vervangen zijn door vliegtuigen met gecertificeerde motoren, wil dat zeggen dat op de eventueel nieuw te stichten tweede internationale luchthaven geen vliegtuigen met oude motoren meer zullen mogen landen, gezien het tijdschema van de Minister?

Naast die punten bleven er mogelijk door de haast enkele vragen onbeantwoord, maar dat is gelukkig nog te herstellen.

Hoe is het met de bouwkundige voorzieningen in grensoverschrijdende geluidstroggen? Het zal u niet verbazen als ik hierbij onder andere aan de Übungslanndeplatz in der Venloër Heide bij Nettetel-Leuth denk.

Waarom is de Nederlandse norm voor de geluidshinder bij vliegvelden bij meer dan 10 vliegtuigbewegingen per dag in Nederland hoger dan in welk land ter wereld ook? Ik moge hiertoe verwijzen naar fig. 12 van de noot die bij het debat in eerste termijn in de Handelingen werd opgenomen.

Heeft bij plaatsen in een uitzonderingspositie van vliegvelden waarop luchtvaartuigen die aangedreven worden door straalmotoren in deze lex specialis niet duidelijk de bedoeling voorgezet om de geluidhinder van vliegtuigen met propellermotoren onder te brengen in de algemene wet geluidhinder, en zo dit niet in het voorne men lag kan dit alsnog geschieden?

Welke bouwkundige, financiële of andere voorschriften zullen er komen voor voorzieningen in geluidszones en in hoeverre corresponderen deze met voorschriften in andere landen?

Nu ten slotte nog enkele punten die voor deze algemene beraadslaging van belang zijn.

De Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne gaat er wel wat al te gemakkelijk van uit dat de EEG-richtlijn die in de maak is alleen gaat over geluidsproductie van luchtvaartuigen en minder over het vaststellen van zones rond vliegvelden. Die zonering is er echter wel degelijk in begrepen. Nu mag het vaststellen van die richtlijn mogelijk wel enige tijd op zich laten wachten, maar ik heb de indruk dat het

Van Rossum

met onze Hollandse degelijkheid via planologische kernbeslissingen en de nodige beroepsprocedures ook nog wel enige tijd zal duren voordat alle geluidszones rechtsgeldig zijn vastgesteld. Ik ben daarover minder optimistisch dan de heer Rienks. De Minister van Defensie ging al uit van een periode van vier jaar. Is het nu geen titanenarbeid deze twee zaken langs elkaar te laten gaan en dan de kans te lopen dat men straks opnieuw moet beginnen en de hele procedure te herhalen? Is het niet mogelijk reeds direct bij de zone-vaststelling met de te verwachten EG-eisen rekening te houden?

De Minister van Verkeer en Waterstaat is nauwelijks of in het geheel niet ingegaan op de internationale aspecten die dan de hoge kosten van geluidszonering rond de vliegvelden met zich kan brengen als Nederland hier anders handelt dan andere internationale vliegvelden. Dit geldt uiteraard primair voor Schiphol, in de toekomst wellicht voor een tweede internationale luchthaven. Wat heeft internationaal overleg opgeleverd op het gebied van de aan te leggen normen en de toe te passen maatregelen en de daaruit voortvloeiende heffingen?

Indien Nederland niet afstotend op het luchtverkeer wil gaan werken zal het in de pas moeten blijven met de grote internationale vliegveldaccommodaties. Wil de Minister op deze internationale aspecten – ik zou haast zeggen: zijn hobby – in tweede termijn nog wat uitgebreider ingaan, mede omdat dit voor enkele van de ingediende amendementen wel eens van belang zou kunnen zijn.

Ten slotte de politiek aangaande het bij deze bespreking herhaaldelijk genoemde vliegveld Welschap, waarover nog nader overleg zal volgen en de tweede internationale luchthaven die naar ik begrijp, in het structuurschema voor de vliegvelden zal worden genomen, welk schema dan de procedure van de planologische kernbeslissing zal volgen.

Welnu mijnheer de Voorzitter, ik heb getracht goed te luisteren naar de betogen van alle afgevaardigden die het woord voerden en van de Ministers. De meesten hebben over Welschap gesproken en meenden dat dit onder deze wet moet vallen. Welnu, daar valt het via de overgangsbepalingen automatisch onder, dus heb ik om die reden geen behoefte tot nodeloos uitstel van de beslissing.

Wat ik echter als ondertoon meende te bespeuren was bezwaar tegen aanwijzing van Welschap als burgerlucht-

vaartterrein als zodanig, mede met het oog op de geluidhinder. Op zich zelf legaal, maar zo'n standpunt heeft wel consequenties. De Minister heeft duidelijk gesteld, dat hij nog geen beslissing kon nemen over de tweede nationale luchthaven, omdat hij nog niet over alle adviezen beschikte, maar dat zover hij het nu kon overzien, er slechts twee locaties in aanmerking kwamen, namelijk de Markerwaard en West-Brabant. Indien men nu in Brabant al zo grote bezwaren heeft tegen een dwergbedrijf als Welschap, wat zal er dan voor een storm opsteken als er een reus als een tweede internationale luchthaven zou komen.

Mijnheer de Voorzitter! Als de Kamer hierover een duidelijk standpunt heeft zal het mogelijk heel veel tijd besparen en de Minister bovendien veel onnodig werk, indien dit dan maar onomwonden wordt uitgesproken. De Minister is zo goed geweest ons in een voorlichtingsfolder te laten zien, wat een tweede nationale luchthaven betekent. Als ik het goed heb gezien, moeten er minstens zeven dorpen helemaal met de grond gelijk worden gemaakt. Veel moeite en pijn kunnen worden bespaard, als wij ons duidelijk uitspreken, dat er maar één mogelijkheid is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de eer u een daartoe strekkende motie aan te bieden.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van Rossum, Jongeling, Abma, Verbrugh en Van Dis wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging over de wijziging van de Luchtvaartwet, met het doel planologische maatregelen te treffen in de zones rond vliegvelden waar overmatige geluidhinder wordt ondervonden;

gelet op het standpunt van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, dat, betreffende geluidhinder van vliegtuigen moet worden uitgegaan van het gestelde in hoofdstuk V van het rapport van de Gezondheidsraad inzake de Geluidhinder (Kamerstuk 11 673), hetwelk moet worden beschouwd als een nadere verbeterde uitwerking van het advies van de Commissie Geluidhinder door Vliegtuigen (commissie-Kosten);

opmerkende, dat in genoemd rapport van de Gezondheidsraad (hoofdstuk V par. 3.3) als richtlijn wordt aanvaard,

dat een strook in het verlengde van de startbanen, ter breedte van 4 km en ter lengte van 14 km, aan weerszijden gerekend vanaf het uiteinde van de baan, veelal ongeschikt is voor bebouwing;

uitgaande van de wenselijkheid, dat, indien een tweede internationale luchthaven zou worden aangelegd, deze zal moeten worden voorzien van ten minste twee startbanen, geschikt voor verkeer met een groot aantal vliegbevingen met de grootste vliegtuigen, wat dan betekent, dat een oppervlakte (inclusief het vliegveld zelf) van rond 30 000 ha vrij moet zijn of vrijgemaakt moet worden van woonbebouwing;

gehoord de mededeling van de Minister van Verkeer en Waterstaat, dat als enige reële mogelijkheden voor een tweede internationale luchthaven in ons land slechts in aanmerking komen een lokatie in Brabant of in de toekomstige Markerwaard;

mede in de beschouwing betreffende, de uit het debat gebleken bedenkingen, die reeds ter sprake kwamen bij de relatief geringe maatregelen die nodig zijn indien het vliegveld Welschap als regionaal burger-luchtvaartterrein voor een beperkt aantal vliegbewegingen met overwegend kleinere toestellen wordt aangewezen;

concluderend, dat de ruimtelijke en milieuhygiënische bezwaren tegen de aanleg van een tweede internationale luchthaven in Brabant, mede door de eisen die voortvloeien uit het thans behandelde wetsontwerp zo groot worden dat deze lokatie illusoir wordt;

nodigt de Regering uit, bij het kenbaar maken van haar voorlopig voornemen over het structuurschema burgervliegvelden voor een tweede internationale luchthaven, mede met het oog op de te treffen zoneringsmaatregelen, ervan uit te gaan dat in een gebied van ongeveer 30 000 ha rond dit vliegveld gen bebouwing aanwezig mag zijn of indien wel aanwezig, deze moet worden geamoveerd of waarvan een groot gedeelte van kostbare geluidsisolatie moet worden voorzien,

en gaat over tot de orde van de dag.

□

De heer **Van Kuijen** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb ondanks uw voortreffelijke voordracht het dictum van de motie niet helemaal gevolgd, maar ik heb de stellige indruk dat de conclusie van de motie alleen maar kan zijn dat er voor een dergelijke luchthaven in Nederland überhaupt geen plaats is. Wellicht zullen wij daarover in een der-

Van Kuijen

de termijn verder kunnen discussiëren.

Ik dank de Minister van Verkeer en Waterstaat voor de beantwoording van mijn vragen. De enkele punten die nog resten zullen wellicht bij de artikelsgewijze behandeling aan de orde kunnen komen.

De Minister van Defensie heeft uitvoerig over Welschap gesproken en de heer Giebels heeft bijna elk verstandig kritisch woord dat daarna nog kon worden gezegd, gezegd. Mij rest nog slechts een vraag te stellen. Ervan uitgaande dat de desbetreffende belangrijke nota hier in de Kamer nog aan de orde zal komen en tevens begrepen hebbend dat bij een meerderheid van deze Kamer, voor zover ik dat heb kunnen peilen, begrip bestaat voor het horen van de mening ter zake in de regio, kan ik mij eigenlijk nauwelijks voorstellen dat wij vóór 25 mei tot een uitspraak over die nota zullen komen.

Heb ik uit de woorden van de Minister van Defensie met recht opgemaakt dat het voor hem, gezien de rek in de tijd, geen bezwaar zou opleveren? Ik wil er geen twijfel over laten bestaan dat ik hiermee geenszins bedoel terug te komen op hetgeen ik in eerste termijn heb gezegd, namelijk dat wij van mening zijn – aangezien het hier toch om een aanwijzing in verband met de burgerluchtvaart gaat, onafhankelijk of er een gedraaide baan moet komen – dat deze aanwijzing pas zal moeten kunnen plaatsvinden na de afwerking van de planologische kernbeslissing over de burgerluchtvaartterreinen.

Ik dank de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne voor de uitvoerige wijze waarop zij aandacht heeft besteed aan hetgeen ik naar voren heb gebracht. Ik was erg verheugd met haar toezegging zich bij de normstelling meer te gaan richten op de gevoelige groepen van de bevolking. Ik heb een wenkend perspectief geschetst, dat de Minister wellicht in theorie aansprak maar dat zij in de praktijk niet zo zag zitten. Ik ben zeer verheugd met het wenkend perspectief dat zij van haar kant heeft genoemd: 20 Kosteneenheden. Deze belangrijke opmerking moeten wij zeker niet vergeten.

Op een wat onzorgvuldig geformuleerde wijze – het zij toegegeven – heb ik haar gevraagd een vergelijking te maken tussen Kosteneenheden en de normen, zoals in de Wet geluidhinder zijn gegeven. Zij heeft mij daarop een uitvoerig antwoord gegeven, zodat ik nu beter een parallel kan trekken tussen de in het kader van de

Wet geluidhinder getolereerde overlast en hetgeen in het kader van de behandeling van dit wetsontwerp inzake wijziging van de Luchtvaartwet op het gebied van de zonering naar voren zal komen. Ook daarvoor dank ik haar.

De Minister heeft en passant geantwoord op een vraag van mij inzake het 'stand still-beginsel'. Zij merkte op dat dit beginsel naar haar mening ook geldt voor de vorm van milieuoverlast die geluidhinder, ook van vliegtuigen, is. De passage onder punt 2.3 van de memorie van toelichting op de begroting voor het dienstjaar 1975 zegt, dat de hoofdlijn van het Nederlandse document, waarin het 'stand still-beginsel' verder werd uitgewerkt en aan de EG-raad van milieuministers is aangeboden, hierin bestond, dat de milieuverbetering, die zowel algemeen als per milieucomponent wordt nagestreefd, globaal gesproken dient te worden bereikt door een verbetering van de relatief zwaar belaste onderdelen van het milieu enerzijds, terwijl de situatie anderzijds in de relatief gunstige regio's en sectoren zoveel mogelijk dient te worden behouden.

Zijn de bewindslieden niet met mij van mening dat er, uitgaande van deze formulering, constaterende dat deze ook betrekking heeft op geluidhinder, veroorzaakt door vliegvelden, op het ogenblik geen enkele basis is om, gezien dit milieu-aspect, zelfs maar een aanwijzing van Welschap te overwegen?

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De bewindslieden hebben weliswaar in sneltreinvaart maar zeer volledig en uitstekend de vragen en opmerkingen die in eerste termijn zijn gesteld respectievelijk gemaakt, beantwoord. Daaraan is misschien niet vreemd het feit, dat tussen het stellen van de vragen en het verstrekken van dit antwoord enige tijd is verlopen, zodat het antwoord beter kon worden voorbereid.

Eén vraag is onbeantwoord gebleven ten aanzien van de toekomst van de Stichting Geluidhinder Schiphol. Wij hebben gevraagd hoe deze toekomst zal zijn. Zal zij een commissie-ex artikel 28 worden? Indien dit niet het geval is, zullen dan beduidende verschillen optreden?

Het tweede punt dat ik te berde wil brengen betreft de keuze voor de tweede nationale luchthaven. De mededeling van de Minister van Verkeer en Waterstaat dat de beslissing over de plaats van een eventuele tweede nationale luchthaven niet binnen deze

kabinetsperiode zal worden genomen, heeft ons ...

Minister **Westerterp**: U moet de tekst van de Handelingen goed lezen!

De heer **De Beer** (VVD): Die heb ik jammer genoeg nog niet bij de hand. Corrigeert u mij dan! Wat heeft u dan gezegd? Het zou wel verhelderend zijn als u mij nu corrigeert.

Minister **Westerterp**: Ik heb gezegd dat ik het niet uitgesloten acht dat die beslissing voor 25 mei kan worden genomen.

De heer **De Beer** (VVD): Dan hoop ik ernstig dat dit debat ertoe zal leiden dat die beslissing toch wordt genomen. Ik herinner mij dat de vaste Commissie voor Verkeer en Waterstaat, vele jaren geleden een excursie heeft gemaakt naar de Rijksluchtvaartdienst. Wij hebben daar een geweldig planningbord gezien waarop het hele beslissingsproces over de vaststelling van die vestigingsplaats was aangegeven. Als ik mij goed herinner, was toen al gepland dat de Regering in 1975 een voornemen zou uitspreken voor een bepaalde vestigingsplaats. Wij zijn nu inmiddels twee jaar verder. Ik meen dat het hoog tijd wordt dat er ter wille van de regio's die erbij betrokken zijn een uitspraak komt. Ik wil de Regering zeer dringend verzoeken, alsnog te proberen binnen deze kabinetsperiode tot een dergelijke uitspraak te komen.

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Het is niet mijn gewoonte om bewindslieden te danken voor hun antwoorden, omdat ik het vanzelfsprekend vind dat in een goed debat goede antwoorden gegeven worden. Toch wil ik dat op dit moment zeker wel doen, mede in verband met het mondeling overleg dat wij hebben gevoerd dat ik bijzonder verhelderend en duidelijk heb gevonden. Ik meen dat dit heeft bijgedragen tot een snelle afhandeling van de verschillende amendementen. Er zijn nog wel een aantal verschillen van inzicht blijven bestaan; op zich zelf is dat geen ramp. Ik wil er nog extra de nadruk op leggen dat dit wetsontwerp in onze ogen een enorme stap vooruit is in vergelijking met de bestaande toestand. De Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne heeft daar in haar bijdrage al op gewezen. Het aannemen van dit wetsontwerp – dat staat bij ons voorop – is daarom noodzakelijk.

Wat ons betreft zijn er nog verschillen van inzicht blijven bestaan, ook op het punt van de normen die gesteld

Nypels

zullen worden ten aanzien van de toelaatbare geluidbelasting. De Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne heeft verklaard dat het op zichzelf niet juist is, uit te gaan van vrij subjectieve belevingen van verschillende mensen die rondom vliegvelden wonen. Het gaat erom dat men niet op bepaalde verhalen kan afgaan. Dit lijkt mij ook juist; wij hebben gepleit voor een verfijning van de toe te passen criteria en normen.

De Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne heeft haar argumenten daar tegenover gesteld om aan te geven dat de bestaande voornemens, die ook in de memorie van antwoord en in zekere zin in de memorie van toelichting waren aangegeven, juist zijn. Ik deel de conclusie dat wij op dit moment niet met een 'welles-nietes'-verhaal kunnen aankomen. De praktijk zal het allereerst moeten uitwijzen en, daaraan voorafgaande, de verschillende studies die op dit moment nog worden verricht. Wat dat betreft wil ik de Regering het voordeel van de twijfel geven en de resultaten van de studies die zijn aangekondigd of die nog worden verricht afwachten. Een belangrijk deel van deze studies zal in 1977 zijn afgerond. Vandaar dat ik daarover op dit moment niet verder de degens wil kruisen.

In eerste termijn heb ik aandacht gegeven aan een tweetal amendementen die ik heb ingediend (stuk nr. 20 en 21). Ik heb ze in eerste termijn besproken omdat ik ervan uitging dat ze van principiële aard zijn. Het gaat om de amendementen waarin wordt voorgesteld, te bepalen dat bij een beslissing over een aanwijzing tot een luchtvaartterrein ook overeenstemming moet bestaan met de Minister, belast met de zorg voor de milieuhygiëne en dat deze Minister ook moet deelnemen aan het opstellen van de voordracht bij een kroonberoep volgens artikel 30. Bij het mondeling overleg zijn hiertegen van de kant van de Regering een aantal bezwaren naar voren gebracht. Tegen amendementen, die beogen de positie van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne bij de besluitvorming over de aanwijzing van luchtvaartterreinen en de daarbij behorende geluidzonering te versterken, is van de kant van de Regering naar voren gebracht dat zij bezwaren heeft, omdat in het wetsontwerp zorgvuldig uitdrukking is gegeven aan de bestaande bevoegdheidsverdeling op dit terrein op dit moment. Wij vragen ons af, of de bevoegdheidsverdeling op dit moment wel juist is.

Bij de vraag wat wij met deze amendementen moeten doen, willen wij rekening houden met het feit dat wij bijna een jaar geleden in de Kamer een discussie hadden met de Minister-President over de coördinatie van het milieubeleid. Dat was naar aanleiding van zijn brief over dat onderwerp (13 643, nr. 1). Mijn fractiegenoot Terlou heeft toen een motie ingediend waarin de Regering onder meer werd gevraagd, zodanige voorbereidingen te treffen dat bij de volgende constituerende vergadering van een kabinet de verantwoordelijkheid en de bevoegdheden ten aanzien van een samenhangend milieubeleid kunnen worden versterkt. Deze motie, die met algemene stemmen werd aangenomen, ontlokte de Minister-President de toezegging dat het in het voornemen van de Regering lag, te doen wat de motie vroeg.

Nu de Regering op dit moment bezwaren aanvoert tegen beide amendementen willen de ondertekenaars het, vooruitlopend op het algemene kabinetsberaad over dit onderwerp, niet tot een confrontatie laten komen. Wij gaan ervan uit dat nadere bestudering van de amendementsvoorstellen zal plaatsvinden tegen de achtergrond van de algemene wens van de Kamer om te komen tot een versterking van de verantwoordelijkheid en bevoegdheden van de Minister, belast met de zorg voor de milieuhygiëne, ten aanzien van een samenhangend milieubeleid. Daarbij zou onder andere nog de brief betrokken kunnen worden van de Stichting Natuur en Milieu. Op grond van de voorgaande overwegingen willen de indieners de amendementen die voorkomen op de stukken nr. 20 en 21 bij deze intrekken.

De **Voorzitter**: Aangezien de amendementen-Nypels c.s. (stukken nrs. 20, I en II en 21) zijn ingetrokken, maken zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De vergadering wordt van 21.05 uur tot 21.10 uur geschorst.

Minister Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! Wij zijn bepaald verheugd over de wijze waarop ook in tweede termijn van de zijde van de Kamer is gereageerd op de algemene strekking van deze wijziging van de Luchtvaartwet, die beoogt te komen tot invoering van geluidzones rond de luchtvaartterreinen, in het kader van de nieuwe procedure voor aanwijziging van de luchtvaartterreinen.

Juist omdat de Kamer zo weinig tijd heeft, heb ik mij verleden keer met su-

personische snelheid door de antwoorden heen gewerkt. Ik moet er toch op wijzen dat het antwoord naar onze mening vrij complex was. Er waren 95 vragen gesteld en die zijn allemaal beantwoord.

Ik ben mevrouw Groensmit erkentelijk voor wat zij heeft omschreven als haar positie en – naar ik aanneem – die van haar politieke vrienden ten aanzien van de procedure rondom de aanwijzing van het vliegveld Welschap. Ik zal hierop niet meer terugkomen. Ik neem aan dat spoedig het overleg kan plaatsvinden dat reeds jaren geleden is afgesproken met de betrokken Kamercommissies. Ter voorbereiding is onzerzijds een nota uitgebracht waarin een voorlopig oordeel staat weergegeven.

Ik wil nog wel deze opmerking naar voren brengen, juist naar aanleiding van wat tijdens het interruptiedebat is gezegd: Laat het toch nooit zo ver komen dat de bevolking van de agglomeratie Eindhoven uitsluitend doordat vertraging is opgetreden in het tijdstip van aanwijzing, niet over een gedraaide baan zou kunnen beschikken. Indien men van mening is dat het vliegveld moet blijven bestaan, moet er een draaiing van de baan plaatsvinden. Ik zeg dit uit hoofde van het toekomstige gebruik van Welschap als burgerluchthaven.

Ik heb reeds eerder gezegd dat wij hopen, het uitbrengen van het Structuurschema Burgerluchtvaartterreinen zoveel mogelijk te bespoedigen maar dat er nu eenmaal ontzettend veel tijd mee is gemoeid. Juist de mensen die zich bij de Rijksluchtvaartdienst zo uitvoerig hebben beziggehouden met de voorbereiding van de beslissing over de tweede nationale luchthaven zijn, uiteraard, dezelfde die zijn belast met de voorbereiding van het opstellen van het Structuurschema Burgerluchtvaartterreinen. Er is nu eenmaal tijd nodig om zo'n uitvoerig stuk gefundeerd te kunnen voorbereiden.

Ik kom nog even terug op de lokatiekeuze van de tweede nationale luchthaven. Toen ik in 1973 aantrad als Minister van Verkeer en Waterstaat, heb ik mij ook het hele schema van planning in de besluitvorming laten voorleggen. Het is nu eenmaal zo dat in elke planning, helaas, ook wel eens storingen optreden. Er hebben, bijvoorbeeld, bijstellingen moeten plaatsvinden ten aanzien van de verwachte prognoses. Zoals men weet, is in eerste instantie van een minimum een maximumraming uitgegaan. In de maximumraming zaten wij in het jaar 2000 op 100 miljoen passagiersbe-

Westerterp

wegingen. Als gevolg van allerlei ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan, hebben wij dit wat bijgesteld.

Bovendien is mij als Minister van Verkeer en Waterstaat een uitspraak ontlokt over de lokatiekeuze doordat uitvoerig in de Kamer in eerste termijn is gevraagd – door de heer Rienks – of ik de garantie kon geven dat het besluit omtrent de plaats van een tweede nationale luchthaven, nog vóór 25 mei zou worden genomen. Daarop heb ik geantwoord dat ik, met de wetenschap waarover ik toen beschikte, daaromtrent niet meer definitief verklaren kon dat dit vóór 25 mei zou gebeuren. De Kamer zal er immers toch mee instemmen dat voor een zo belangrijke beslissing het advies van de Rijks Planologische Commissie vereist is. Welnu, dat is op dit ogenblik nog niet uitgebracht. Ik sluit niet uit – ik spreek zelfs de hoop uit – dat het nog mogelijk zal zijn, vóór 25 mei over dit advies te beschikken. Als het er echter niet is – of op het allerlaatst komt – vóór 25 mei, sluit ik niet uit dat zo'n belangrijke beslissing niet meer zal kunnen worden genomen voor de verkiezingen.

Bovendien heb ik gezegd dat het bepaalde voordelen zou kunnen bieden, de procedure van de lokatie in te schuiven bij het besluit of en, zo ja wanneer, er een tweede nationale luchthaven komt.

Mijnheer de Voorzitter! Dit zijn de overwegingen, die aan de huidige wetenschap ten grondslag liggen. De heer Van Rossum heeft een motie ingediend. Als het mogelijk zou zijn, op die basis een besluit te nemen over de vraag, waar een tweede nationale luchthaven in Nederland moet worden gevestigd, dan vraag ik mij af waarvoor wij jaren studie hebben verricht en waarom de RPC nog zo bezig is om te komen tot een verantwoorde beslissing. De heer Van Rossum heeft een aantal feiten als vaststaand in zijn motie opgevoerd, waarvan ik niet weet of zij inderdaad in de definitieve beslissing zullen worden verwerkt.

De heer **Van Rossum** (SGP): Ik heb ze alleen ontleend aan het betoog, dat hier is gehouden.

Minister **Westerterp**: Ik lees bij voorbeeld: 'uitgaande van de wenselijkheid, dat, indien een tweede internationale luchthaven zou worden aangelegd, deze zal moeten worden voorzien van tenminste twee startbanen, geschikt voor verkeer met een groot aantal vliegbewegingen met de grootste vliegtuigen, wat dan betekent dat een oppervlakte (inclusief het vlieg-

veld zelf) van rond 30 000 ha vrij moet zijn of vrijgemaakt moet worden van woonbebouwing.'

De heer **Van Rossum** (SGP): Dat haal ik uit uw gegevens.

Minister **Westerterp**: Ja, dat komt uit die brochure, maar ik zou minstens de mogelijkheid willen openlaten – ik zeg niet dat het gebeurt – dat bijvoorbeeld de RPC in haar advies tot de conclusie komt dat, gelet op de prognoses ten aanzien van het luchtverkeer in de toekomst, wellicht ook te dien aanzien een herbezinning moet kunnen plaatsvinden. Ik vind het dus op het ogenblik volstrekt onverantwoord om op deze wijze, zonder dat men beschikt over de resultaten van de studies, een uitspraak te doen over de lokatie van een tweede nationale luchthaven in ons land.

De heer **Van Rossum** (SGP): Maar wilt u dan straks inspraak organiseren over een plan, waarbij zeven dorpen worden afgebroken? Wilt u dan aan de bewoners gaan vragen of zij dat leuk vinden? Dat behoeft ik niet te vragen, want dat weet ik zo wel.

Minister **Westerterp**: Dat weet ik ook. Men kan er toch niet van uitgaan, dat er nu eventjes op een avondje wordt besloten, dat 7 jaren van studie volstrekt voor niets zijn geweest en dat de Kamer wel een besluit zal nemen, en passant de beslissing, dat de Markerwaard wordt ingepolderd, even meenend. Ik zeg niet, dat dat niet het besluit van de Regering zal zijn. Ik vind echter wel, dat zo'n beslissing, die voor tientallen jaren voor ons land van doorslaggevende betekenis zal zijn, ook voor de lokatie van de werkgelegenheid, niet op deze wijze genomen kan worden. Dat lijkt mij althans onverantwoord, maar uiteraard is het aan de Kamer om daarover te oordelen.

De heer **Rienks** (PvdA): Ik begrijp, dat de Minister wil wachten op het advies van de Rijksplanologische Commissie, maar kan hij misschien nog verduidelijken, wanneer dat advies komt en waarom dat zo ellendig lang duurt? Die adviesaanvraag ligt al een hele tijd bij de RPC.

Minister **Westerterp**: Ik neem nu toch de RPC in bescherming. Ik weet, hoe hard de RPC de afgelopen maanden heeft moeten werken aan allerlei structuurschema's. Ik kom zelf binnenkort met twee structuurschema's. Dat moet allemaal via de RPC. Men moet zich eens een voorstelling maken van wat die RPC moet behandelen. Dat moet allemaal weloverwogen gebeuren.

Het uitbrengen van het advies hangt mede samen met bepaalde elementen die nader moeten worden bekeken. Ik wil de RPC geen verwijt maken, als het advies niet op een zodanig tijdstip gereed kan komen, dat de lokatiekeuze vóór 25 mei zou kunnen worden gemaakt.

Mevrouw Groensmit-van der Kallen heeft gevraagd naar de inspraak over de aanwijzing in het kader van het structuurschema. Bij de inspraakprocedure over de aanwijzing ligt de plaats van een terrein inderdaad vast. Dat zou ook niet anders kunnen. De plaatskeuze is een concrete uitwerking van het structuurschema, waarin de behoefte aan infrastructuur is neergelegd met daarbij de globale plaatsaanduiding van de mogelijk nieuwe elementen. De concrete uitwerking komt tot stand in overleg met de betrokken provinciale besturen – dat zijn immers de autoriteiten, die streekplannen moeten vaststellen – en met de gemeentebesturen, die verantwoordelijk zijn voor de bestemmingsplannen. Deze opvatting – dat zeg ik nog eens uitdrukkelijk – is geheel in overeenstemming met wat de Minister van Ruimtelijke Ordening daarover destijds heeft opgemerkt.

Mevrouw **Groensmit-van der Kallen** (KVP): Ja, dan zijn wij het eens. Uit de memorie van toelichting leek te lezen, dat die aanwijzing door de Minister gedaan kon worden zonder de inspraak van de lagere overheden. Dat heb ik bestreden. De Minister zegt nu echter zelf, dat het provinciale bestuur en de gemeentebesturen uiteraard mee mogen praten over de definitieve bepaling van de lokatie. Globaal staat die al in het structuurschema, maar de concrete aanwijzing geschiedt dus in overleg met de lagere overheden. Ik ben blij met deze opmerking; nu zijn wij het helemaal eens.

Minister **Westerterp**: Dan kan ik doorgaan met mijn betoog!

Wat een mogelijke heroverweging betreft van het standpunt ten aanzien van de bijdrage uit de algemene middelen in de kosten van de zonering merk ik op, dat de Regering een bijdrage uit de algemene middelen niet geheel wil uitsluiten, maar dat ik op dit moment geen verdere toezegging kan doen dan die, welke ik in eerste termijn heb verwoord.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Giebels heeft over het vliegveld Budel gesproken. Nu de zaak voor de rechter is – voor de Raad van State – wil ik niet ingaan op de overwegingen die bij deze zaak aan de orde kunnen komen.

Westerterp

Wat het beheer van vliegvelden betreft, zeg ik gaarne toe – ik meen dit ook in eerste termijn te hebben gezegd – dat deze kwestie uitvoerig in het structuurschema burgerluchtvaartterreinen aan de orde zal komen.

De heer **Giebels** (PvdA): Mijn vraag is, of dit zal gebeuren in de vorm van beleidsvoornemens.

Minister **Westerterp**: Ik wil niet vooruitlopen op het structuurschema burgerluchtvaartterreinen.

De heer Giebels heeft vervolgens gevraagd, of de aanwijzing ex artikel 26 van de Luchtvaartwet, die nu via gedeputeerde staten verloopt, in de toekomst zal worden omgezet in een rechtstreekse aanwijzing. Het laat zich aanzien, dat inderdaad, zodra de wijziging van de Wet op de ruimtelijke ordening op het stuk van de rechtstreekse aanwijzing van kracht is geworden, ook de aanwijzing omtrent de inrichting van een geluidszone – dus krachtens artikel 26, eerste lid, van het onderhavige wetsontwerp – hieronder zal gaan vallen.

De heer Rienks heeft gesproken over het vliegveld Zestienhoven. Ik zeg gaarne toe, dat wij in het structuurschema veel aandacht aan dit vliegveld bij Rotterdam zullen besteden. Of het zal gebeuren op basis van een kosten-batenanalyse kan ik niet garanderen. Er wordt veel met kosten-batenanalyses geschermd. Ik heb in de afgelopen 3½ jaar enige ervaring hiermee opgedaan. Ik ben iets relativerend geworden ten aanzien van hetgeen men allemaal op basis van zo'n analyse kan beslissen. Het is een hulp-instrument, maar ten slotte moet toch altijd een besluit worden genomen, zij het dat sprake moet zijn van een zo goed mogelijk inzicht in, met name, de kwantificeerbare gevolgen van een mogelijke beslissing. Veelal moeten belangrijke factoren in de analyse uiteindelijk op arbitraire wijze worden vastgesteld.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Rienks heeft voorts gevraagd, in hoeverre baten die op het ene vliegveld zijn ontvangen (baten uit heffingen op vliegtuigen die veel lawaai maken) voor andere velden zouden kunnen worden aangewend. Ik acht een dergelijke overheveling moeilijk te bereiken, maar dit zijn zaken die nog in overweging zijn.

Gevraagd is om spoed bij de totstandkoming van het structuurschema burgerluchtvaartterreinen. Wij doen ons best. Het is niet onmogelijk dat dit schema in de periode 1978/1979 aan

de openbare inspraakprocedure zal kunnen worden onderworpen.

De heer Rienks heeft voorts gevraagd naar de betekenis van 'onder meer' in de memorie van toelichting, waar wordt gesproken over zweefvliegtuigen. Bedoeld zijn luchtvaartuigen zonder voortstuwingsinstallatie. Zoals de Kamer duidelijk zal zijn, vallen hieronder onder andere: ballonnen, zweefvliegtuigen, hang-glidgers en para-sail-toestellen.

Mijnheer de Voorzitter! Wat de vraag van de heer Rienks inzake de selectieve groei betreft, wijs ik erop, dat bepaalde belangrijke elementen van de nota van rechtstreekse betekenis zijn voor het luchtvaartbeleid. Ik doel op de Nota inzake de selectieve groei. In het kader van het sectorbeleid immers wordt in deze nota op een aantal ontwikkelingen gewezen die voor de toekomstige structuur van de Nederlandse economie van belang kunnen zijn. Het gaat hierbij met name om de export in het algemeen, om het internationale dienstenverkeer en om het internationale transport. Wanneer wij de consequenties van zo'n beleid doordenken, dringt de conclusie zich op – dit is althans onze opvatting – dat het grote belang dat tot dusverre door de Regering aan het beschikbaar zijn van een adequaat net van luchtverbindingen is gehecht, in de toekomst vermoedelijk eerder zal toenemen dan afnemen.

Bij de verdere vormgeving van het toekomstig vervoersbeleid zal hiermede rekening worden gehouden. Ik geef echter gaarne de uitdrukkelijke verzekering dat wij hierop bij komende gelegenheden – ik denk bijvoorbeeld aan de discussie over het structuurschema Burgerluchtvaartterreinen – dieper zullen ingaan.

Naar mijn gevoelens zijn de gaten die de heer Rienks zag in de geluidhinderregeling toch al gevuld, althans zo lijkt het. De Regering heeft geen bezwaar tegen het amendement op de zonering van alle terreinen waar vliegtuigen komen. In het mondeling overleg heb ik overigens al gezegd dat dit voor de tijdsduur van de werkzaamheden tot moeilijkheden kan leiden. Er zijn, zoals eerder gezegd, al voorschriften in een ver gevorderd stadium. In een regeling krachtens artikel 11 van het Luchtverkeersreglement worden de naderingsvluchten gereguleerd, ten einde een minimum aan lawaai te krijgen. De Minister van Verkeer en Waterstaat is bevoegd deze regels vast te stellen.

De Luchtvaartwet biedt mogelijkheden tot het instellen van een minimumvlieghoogte. In dit verband is op

het ogenblik overleg gaande over bepaalde gebieden in de Waddenzee. Tevens kunnen verboden worden ingesteld voor gebieden waarboven geen luchtvaart mogelijk is. Er is dus een wettelijk kader voor deze maatregelen. In dat kader vindt ook overweging van bepaalde activiteiten plaats.

Dan is er nog de kwestie van de termijnen waarbinnen de zonering moet zijn geregeld. In eerste termijn is uitvoerig uiteengezet waarom het stellen van termijnen op straffe van het vervallen van de aanwijzing ten sterkste moet worden ontraden. Ik heb mondeling een nieuw amendement van de heer Rienks gehoord, maar ook daartegen blijf ik ernstige bezwaren koesteren. Het verandert immers niets in onze opvatting dat het besluitvormingsproces bij de lagere overheden niet definitief kan worden beïnvloed. Men kan zich als regering toch moeilijk garant stellen dat de gewenste termijnen worden gerealiseerd. Ik doe een dringend beroep op de Kamer, geen fatale termijnen te stellen.

Als zulke termijnen wel worden ingesteld, komt men in de toekomst wellicht voor de noodzaak te staan van een noodwetgeving. Wat zou er niet kunnen gebeuren als één bepaalde gemeente – niet eens misschien doordat men dwars wil liggen, maar gewoon doordat er moeilijkheden zijn binnen de raad – niet binnen die fatale termijn een besluit zou hebben genomen? Stelt u zich eens voor dat wij de aanwijzing Schiphol zouden moeten intrekken! Het zou toch een volstrekt onmogelijke situatie zijn dat die aanwijzing van rechtswege zou vervallen. Ik heb ervaring met fatale termijnen in de Europese wetgeving. Die termijnen leiden er alleen maar toe dat men er bij het overschrijden kennis van neemt, of wel dat men dan zo'n noodwetgeving toepast.

De heer **Rienks** (PvdA): De Minister kan zich er niet achter verschuilen dat hij moet wachten op de lokale overheden. Wanneer men in overleg met de lokale overheden snel tot een beslissing kan komen, is er geen probleem. Ik heb mijn amendement ingediend voor de situatie dat die overeenstemming niet tot stand kan komen, omdat bij voorbeeld de doelstellingen te sterk divergeren.

De Minister moet dan een beslissing nemen, omdat het algemeen belang nu eenmaal vraagt dat hij die beslissingen niet eeuwig voor zich uitschuift.

Minister **Westerterp**: De sanctie die de geachte afgevaardigde daarbij stelt is

Westerterp

het vervallen van de aanwijzing. Dat is niet een sanctie tegen het betrokken gemeentebestuur, maar tegen het betrokken vliegveld.

De heer **Rienks** (PvdA): Neen, als de Minister de beslissing neemt, is de sanctie verder helemaal niet effectief.

Minister **Westerterp**: Ik heb mijn standpunt ten opzichte van het amendement voldoende toegelicht.

De **Voorzitter**: Als de geachte afgevaardigde hierop nog wil terugkomen, zal hij dat moeten doen bij de behandeling van het amendement.

Minister **Westerterp**: De heren Rienks en Van Rossum hebben gevraagd welke kosten voor vergoeding uit de heffingen in aanmerking komen. Uiteraard vallen ook de extra bouwkundige voorzieningen welke in bestaande gebouwen en woningen moeten worden aangebracht daaronder.

De grens voor de kosten die niet worden vergoed moet onzes inziens liggen bij de soorten activiteiten die gemeenten reeds nu verrichten in het kader van het maken van bestemmingsplannen en de begeleiding van de uitvoering ervan.

De heer **Van Rossum** (SGP): Dus niet de extra kosten van bouw- en woningtoezicht.

Minister **Westerterp**: Wij kunnen niet meer toezeggingen doen dan wij in eerste en tweede termijn al hebben gedaan.

Artikel 25 van de Woningwet betreft voorzieningen in verband met de ongeschiktheid tot bewoning of noodzakelijke verbeteringen, een en ander in verband met de eisen van de bouwverordening. Het is mogelijk noodzakelijk deze verordeningen aan te vullen conform de eisen van het wetsontwerp geluidhinder. De algemene maatregel van bestuur waarop de heer Rienks doelt zal behoren bij het wetsontwerp woningverbetering, dat de materie van de geluidhinder niet bestrijkt.

Aan het adres van de heer Van Rossum merk ik op, dat het alleen opnemen van geluidhinder veroorzaakt door straalvliegtuigen in de Luchtvaartwet in eerste instantie steunt op de praktische opvatting, dat hier de hinder het grootst is. Dit probleem moet dan ook het eerst worden aangepakt. Aan het opnemen van de zoning van andere vliegvelden in de Wet geluidhinder is niet gedacht. Ook hier biedt de Luchtvaartwet naar mijn mening een geëigend kader.

Ik heb overigens al medegedeeld, dat de Regering geen bezwaar heeft tegen het amendement dat zoning van alle luchtvaartterreinen beoogt. Voor de duur van de werkzaamheden kan dit uiteraard wel gevolgen hebben.

De heer Van Rossum heeft mij gevraagd nog eens terug te komen op de internationale aspecten van de heffingen. Hij vraagt of dit niet zal leiden tot concurrentievervalsing tussen de vliegvelden.

Het is natuurlijk één van de elementen die moet worden betrokken bij de overweging op welke termijn zoning kan worden aangebracht, omdat de kosten van de zoning in beginsel moeten worden opgebracht conform het uitgangspunt 'de vervuiler betaalt' door de betrokken luchtvaartmaatschappijen respectievelijk de gebruikers. De opbrengst van de heffingen zal dus medebepalend zijn voor de termijn waarop de zoning kan worden uitgevoerd. Daarbij kan de internationale concurrentiepositie van de Nederlandse vliegvelden een overweging zijn.

De heer De Beer heeft vragen gesteld over de Stichting Geluidhinder Schiphol, als een commissie overeenkomstig artikel 28 van de Luchtvaartwet, zoals dat zal luiden indien dit wetsontwerp tot wet wordt verheven.

Die gedachte biedt aantrekkelijke mogelijkheden. Er zullen dan wel bepaalde aanpassingen nodig zijn, met name bij het lidmaatschap van bijvoorbeeld ambtenaren in dat geval.

Ik ben verheugd dat de heer Nypels er ten slotte van is overtuigd geraakt dat de bevoegdheidsverdeling tussen de Ministers, die onderwerp van zorgvuldig beraad heeft uitgemaakt in de discussie in de Ministerraad over dit wetsontwerp, hem geen aanleiding geeft te insisteren op wijzigingen in het huidige regime.

Indien nodig zullen wij nog op de artikelen en de amendementen terugkomen. Wij hebben inmiddels een uitvoerig mondeling overleg gehad. In het verslag van het overleg is aangegeven dat de Regering bereid is bepaalde amendementen waartegen door de Kamer geen bezwaren worden gemaakt over te nemen. Ik hoop dat het gemeen overleg er ook toe zal leiden dat de kamerleden ook willen luisteren naar bezwaren die door de Regering zijn ingebracht tegen andere amendementen.

□

Minister **Stemerdink**: Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Groensmit-van

der Kallen heeft vragen gesteld over het opvoeren van extra miljoenen ten behoeve van controlemaatregelen. Misschien ben ik daarover niet duidelijk geweest.

Ik heb willen waarschuwen voor de hoge kosten die gemoeid zijn met frequente radarcontrole. Indien deze kosten toch nodig blijken, zullen zij moeten worden gedragen door de controlerende instantie.

Vervolgens heb ik mijn twijfel uitgesproken over het nut van die radarcontrole voor militaire vliegvelden. Daarvoor heb ik een aantal argumenten genoemd. Dat was het probleem.

De heer Giebels heeft met name aan mij vragen over Welschap gesteld. Terecht heeft hij opgemerkt, dat met het vliegveldbeleggingsplan belangrijke vorderingen zijn gemaakt en dat in het algemeen alle aanwijzingen, conform de nieuwe wet, daarop moeten wachten. Hij vraagt zich af, waarom de nota-Welschap daarop anticipeert. Hij vraagt in dit verband met name naar het karakter van de nota en de intenties die erachter liggen.

Die intenties zijn niet onduidelijk. Ook door deze Regering is steeds toegezegd, dat omtrent de baanverdraaiing geen beslissing zal worden genomen, alvorens met de commissies overleg is gepleegd. Met de uitgebrachte nota willen wij een basis geven aan dit overleg. De nota is op zich zelf geen ontwerp-aanwijzing. Zoals bekend is er een ontwerp-aanwijzing die indertijd is behandeld overeenkomstig de bepalingen van de oude wet. De behandeling van de nota is toegezegd vóórdat de ontwerp-aanwijzing een echte aanwijzing kan worden. Uiteraard kunnen de commissies in het overleg tot elke conclusie komen die hun juist lijkt.

Ik wijs er nogmaals op, dat, evenals voor alle andere bestaande vliegvelden, ook te zijner tijd voor Welschap ingevolge artikel VI van de nieuwe wet de vaststelling van de geluidszone zal plaatsvinden. Mevrouw Groensmit-van der Kallen heeft hierop ook al geïndiceerd.

De heren Giebels en Van Kuijen hebben de vraag gesteld hoeveel tijd er nog is. In de nota-Welschap hebben wij naar de stand van 'dit moment' (alweer enige weken geleden, naar beste weten de Kamer geïnformeerd. Het grote probleem met het noemen van een tijdstip is, dat de ervaring leert dat dat kan verschuiven. In eerste instantie heb ik ook gewezen op de situatie in 1972, toen van de ene dag op de andere een squadron moest worden ver-

Stemerdink

plaatst, omdat er een verandering van de situatie optrad.

Telkens als die vraag wordt gesteld, tracht ik naar beste weten het tijdstip aan te geven dat op dit moment op Defensie leeft. Ik heb dat in Den Bosch gedaan. De situatie is niet veranderd. Vandaar dat ik op dit moment in deze Kamer het citaat uit Den Bosch nog een keer kon voordragen. De geachte afgevaardigde heeft een aantal elementen genoemd die zouden kunnen leiden tot een wat rekken van de tijd. Op zich zelf kan hij daarin gelijk hebben.

Als de nota door de commissies wordt behandeld, lijkt het mij een goede zaak dat ik op dat moment de laatste stand van zaken geef. Meer kan ik op dit moment daarover niet zeggen. Nogmaals, het noemen van een tijdstip is altijd gevaarlijk of het nu gaat om wetsontwerpen of algemene maatregelen van bestuur enz omdat wij met een aantal elementen, zoals veiligheid, te maken hebben waarover niet altijd met zekerheid een uitspraak is te doen.

In de nota-Welschap hebben wij echter naar ons beste weten, naar de stand van dat moment, de situatie weergegeven.

Ik geef toe dat er op dat moment nog een aantal onzekerheden waren, zoals de financieringskwestie. Inderdaad bestaat er een tekort in de investeringssector. Daarvoor moeten wij nog een oplossing zoeken. Ik verwacht daarbij geen grote moeilijkheden, maar die oplossing moet er wel zijn.

Een ander onzeker element is de studie waaraan wij op Defensie bezig zijn. Ik heb de stand van zaken gegeven. Ik zal mijn uiterste best doen de beslissing inzake Welschap een zo goed mogelijke fundering te geven wanneer de aangepaste Defensienota, althans in hoofdlijnen, op Defensie bekend zal zijn. Die aangepaste nota kan dan mede als basis voor de besluitvorming dienen.

De heer Rienks heeft een aantal geruststellende woorden gesproken over de noodzaak een nieuwe aanwijzingsprocedure te starten wanneer er sprake is van een versterking, een verlenging of een verharding van de baan. Hij zegt dat een dergelijke nieuwe procedure alleen nodig is wanneer deze wijzigingen een wezenlijke wijziging van de functionele taakstelling met zich mee kunnen brengen.

Ik ben verheugd over zijn uitleg van het amendement op artikel 27. Dat staat er echter naar mijn mening niet.

Ons verschil van inzicht schuilt in de woorden 'dan wel' halverwege het artikel. Vóór die woorden staan die verhardingen, verbredingen enz. en erna staat de vergroting van de geluidsbelasting en dus van de geluidzone. Begrijp ik hem goed, dan zijn de woorden 'dan wel' misplaatst en zou er moeten staan: die. Daarmee wordt aangegeven, dat in alle gevallen van verharding, verbreding enz. de nieuwe aanwijzing moet volgen wanneer ze een wijziging van de geluidzone tot gevolg hebben. Als de heer Rienks dat bedoelt, dan kan ik mij daarin geheel vinden en koester ik geen enkel bezwaar meer tegen het amendement.

De heer Rienks heeft nog een aantal opmerkingen gemaakt over de relatie tussen de planologische kernbeslissingen en de zoneringsaanwijzingen. Hij stelde, dat er zoveel overlappingen zijn in beide procedures, dat zij verwarrend voor de burger kunnen zijn. Hij bepleitte in dit verband een goede voorlichting en begeleiding van het publiek.

Het is vanzelfsprekend, dat die voorlichting en begeleiding moeten plaatsvinden, als het even kan op een goede manier.

Ik zou zijn mening, als die er achter zit, dat beide procedures synchroon verlopen en dat daarom verwarring is te verwachten, kunnen onderschrijven in de gevallen dat beslist niet te verwachten is, dat de inspraakprocedure van de planologische kernbeslissing tot wijziging van de voorlopige beslissing zal kunnen leiden. Wanneer zal zich zo'n geval kunnen voordoen? Een reële inspraak door andere rijksinstaties of door provinciale en gemeentebesturen alsmede door de bevolking en ten slotte ook door de volksvertegenwoordiging moet in beginsel tot wijziging in het regeringsbeleid aanleiding kunnen zijn. Ik geef toe, er zijn geen militair-strategische redenen om op dit moment een wijziging in de vliegveldbelegging voor te stellen. De budgettaire situatie van ons land staat ook niet veel toe. Dat laat het principe onverlet, dat inspraak in het vliegveldbeleggingsplan tot wijziging kan leiden.

Als wij uitgaan van het beginsel, dat de inspraak in een planologische kernbeslissing tot wijziging van die kernbeslissing moet kunnen leiden, dan is daarmee in lijnrechte tegenspraak tegelijk met de inspraakprocedure een andere inspraakprocedure in gang te zetten. Dit zou een verwarrend effect kunnen hebben. De tweede procedure, te weten die van de ontwerp-aanwijzingen, moet natuurlijk gestoeld zijn

op bepaalde uitgangspunten. Voor die uitgangspunten zijn twee mogelijkheden. Of er wordt rekening gehouden met een mogelijke wijziging als gevolg van de inspraak in de pkb-procedure, of niet. Als beide procedures niet na elkaar maar synchroon verlopen, is alleen de laatste mogelijkheid reëel, namelijk niet rekening houden met mogelijke wijzigingen, maar uitgaan van de bestaande situatie. Ik heb twee weken geleden al geschetst, dat het tot onvoorstelbare moeilijkheden zal leiden als wel rekening wordt gehouden met mogelijke wijzigingen. Dat is het gevolg van het feit, dat wij wat gevechtsstraalvliegtuigen in Nederland betreft op dit moment spreken over verdeling van tien squadrons over tien vliegbases.

Ik heb nu voldoende aangegeven, dat het onjuist is beide procedures tegelijk te laten verlopen. Ook van de heer Rienks heb ik begrepen, dat hij door deze argumentatie is overtuigd. Dat neemt niet weg, dat natuurlijk een goede voorlichting op haar plaats is, want in de discussie zullen de twee procedures, ook al verlopen ze niet synchroon maar na elkaar, een rol spelen.

De heer Rienks heeft ook aan mij gevraagd, hoe ik sta tegenover een termijn van drie jaar voor de vaststelling van de geluidzones. Ik constateer allereerst, dat hij door mijn betoog van twee weken geleden tot de overtuiging is gekomen, dat die termijn pas moet gaan lopen na onherroepelijke vaststelling van het vliegveldbeleggingsplan, dus nadat de discussie in de Tweede Kamer tot een planologische kernbeslissing heeft geleid. Ik spreek nu alleen over de militaire kant van de zaak.

Hij vraagt nu mijn mening over de haalbaarheid van een periode van drie jaar voor het afwerken van de aanwijzingsprocedure. Evenals mijn ambtgenoot van Verkeer en Waterstaat sta ik huiverig tegenover fatale termijnen vanwege hun mogelijke fatale gevolgen. Ik ken het amendement nog niet. Een adequate reactie is daarom nog niet goed mogelijk. Zeker is wel, dat hoe sterker de sanctie op het overschrijden van de termijn is geformuleerd, hoe sterker de afwijzing van het amendement zal moeten zijn.

Uiteraard ben ik bereid een grote krachtsinspanning van mijn ambtenaren te garanderen. Ik geef toe: een termijn van drie jaar lijkt zeer redelijk. Nogmaals, van de woorden 'fatale termijn' wil ik het woord 'fataal' onderstrepen. Dit wijst al op de kracht, waarmee wij dit amendement moeten af-

Stemerdkink

wijzen. Wellicht kan de geachte afgevaardigde deze gedachte nog in zijn overwegingen betrekken.

Minister **Vorrink**: Mijnheer de Voorzitter! Ook in tweede termijn heeft mij de zorg van de geachte afgevaardigden voor de milieuhygiëne en de volksgezondheid gefrasseerd. Ik heb begrepen, dat deze zaak bij de kamerleden hoog zit. Met deze constatering is het intrekken door de heer Nypels van zijn twee amendementen – nrs. 20 en 21 – niet in strijd, gelet op de overweging, die hem tot die intrekking heeft geleid.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Rienks heeft een pertinente vraag, die over geld gaat, gesteld. Hij heeft gevraagd of de Regering bereid is een soepel standpunt in tenemen ten aanzien van de kostenverdeling, als er sprake is van cumulatie van verkeers- en vliegtuiglawaai. Het antwoord daarop is: Ja. In de memorie van antwoord op het wetsontwerp inzake de geluidhinder hebben wij al een poging gedaan iets meer te zeggen over deze problematiek. Wij dachten met name aan saneringsgebieden. Bij het treffen van maatregelen moet met een eventuele cumulatie rekening worden gehouden. Dit zal invloed hebben op de kostenverdeling voor het treffen van die maatregelen. Men moet mij thans niet vragen een algemene getalsmatige regel voor die kostenverdeling te geven. In de eerste plaats kan ik erg slecht tellen en in de tweede plaats hebben wij daarvoor onvoldoende gegevens.

Een tweede vraag van de heer Rienks was: Waar mag rond Schiphol nog boven de 35 KE worden gebouwd?

De eerste zin, die ik hier getikt voor mij zie, luidt: De wettelijke mogelijkheden zijn natuurlijk beperkt. Dat is niet helemaal juist, er zijn geen wettelijke mogelijkheden. De Wet inzake de Geluidhinder is er nog niet en hetzelfde geldt voor het wetsontwerp tot wijziging van de Luchtvaartwet. Dus: er is geen enkel middel. Wij hebben getracht in de circulaire – die in overleg met de andere departementen tot stand zijn gekomen: de eerste was van juli 1974 – een soort van aanbeveling te doen. Nogmaals, er zijn geen wettelijke mogelijkheden.

De heer **Rienks** (PvdA): Ik meen, dat de Minister mij niet helemaal goed heeft begrepen. In het kader van de komende voorschriften wordt gespeeld met de gedachte, dat ter zake van Schiphol

niet meteen de meest ver gaande maatregelen zullen kunnen worden genomen. Er zal naar een soort van afbouw worden gestreefd. Wanneer met 40 KE wordt begonnen, blijft men met die gap tussen 35 en 40 KE zitten. Daarop was mijn vraag gericht.

Minister **Vorrink**: Het probleem, dat ik schetste bestaat natuurlijk ook. Op het moment, dat met een wettelijke regeling wordt gekomen, vindt een confrontatie plaats. Stel, dat ter zake van Schiphol een norm van 40 KE wordt aangehouden.

Wij hebben gesteld, dat voor woningbouw eigenlijk de norm van 35 moet worden gehanteerd. Wat nu te doen? Naar mijn mening moet men via het middel van de planologie tot een oplossing zien te komen. Degeenen, die bij de woningbouw en de planologie zijn betrokken, moeten nu al rekening houden met de bestemmingen en de normen. In eerste termijn heb ik al gezegd, dat voorzichtig met algemene normen te werk moet worden gegaan. Verschillende bestemmingen hebben verschillende normen. Een psychiatrisch ziekenhuis heb ik wel eens een bestemming met een zeer zware norm genoemd.

Dat betekent dus dat men via middelen die eigenlijk niet op het terrein liggen van de geluidhinder – dat zijn planologische middelen die men kan hanteren – moet proberen tot een oplossing te komen. De heer Rienks moet voorts niet vergeten dat zonering niet het enige middel is waardoor geluidbelasting kan worden verlaagd. Er zijn ten minste nog twee andere middelen. Het ene is een vermindering van het lawaai van de vliegtuigen zelf en het tweede is een vermindering van het aantal vliegbewegingen. Het kan dus zijn dat een situatie die bestaat in een gegeven jaar en die te zwaar is, in de loop van de jaren daarna verandert, niet omdat de zonering verandert, maar de feitelijke situatie ter plaatse.

Als de heer Rienks vraagt, wat men zou moeten doen, dan zeg ik: Men heeft geen ander middel dan nu reeds rekening te houden met de waarschijnlijkheid dat aldaar die en die zone zal komen, met het gegeven dat voor woningbouw 35 kosteneenheden eigenlijk de grens is.

Als de overheden die primair belast zijn met de verantwoordelijkheid daarvoor zich daarvan niets zouden aantrekken, zou men zich, zo goed als men dat op dit moment ook heeft met de plaatsen rond Schiphol, geplaatst kunnen vinden in een situatie, waarin men zijn toevlucht moet gaan zoeken in bij

voorbeeld geluidsisolatie. Ik vind dat geen ideale oplossing, wat de heer Rienks waarschijnlijk met mij eens is, maar ik moet erbij zeggen dat mensen die een zware geluidsoverlast hebben met een gedeeltelijke verbetering echt blij kunnen zijn.

De heer Van Rossum heeft eigenlijk drie vragen van de eerste termijn meegenomen. Daar heb ik het een beetje moeilijk mee, omdat hij heeft gevraagd: Wil de Regering rekening houden met de in het kader van de EEG gemaakte richtlijn voor geluidhinder rond vliegvelden? Ik kan en moet herhalen dat er in de EEG een richtlijn in de maak is voor de geluidproductie van civiele straalvliegtuigen en dat er op dit moment in de EEG naar ons beste weten geen richtlijn voor geluidzoneering rond vliegvelden in de maak is. Ik kan dus geen rekening houden met een richtlijn die nog niet in de maak is.

Voorts heeft de heer Van Rossum gevraagd, hoe het met de bouwkundige voorzieningen van grensoverschrijdende geluidzones van buitenlandse vliegvelden staat. Dat probleem hebben wij niet alleen herkend, maar wij hebben in het wetsontwerp Geluidhinder in hoofdstuk VIII, handelend over andere geluidzones geprobeerd een regeling voor dit probleem te treffen. Ik geloof dat het daarin thuishoort en niet in het wetsontwerp dat nu aan de orde is.

Ten slotte heeft de heer Van Rossum gevraagd, waarom de Nederlandse norm per dag hoger is dan enige andere buitenlandse norm. Ik dacht dat ik hierover in eerste termijn iets had gezegd. Ter wille van de spoed heb ik wellicht stukjes overgeslagen. Wij hebben niet alleen zeer snel gepraat maar ook hier en daar nog wat wegge laten. Ik moge nog een keer verwijzen naar het rapport van de Commissie Planologie Luchtvaartterreinen, omdat daarin de op dit moment – hierin zit een zeker voorbehoud – meest actuele vergelijking met buitenlandse normen wordt gemaakt. Ik kan niet instaan voor wat er over vijf jaar weer gebeurt, maar alleen maar zeggen wat op dit moment according to our lights het beste is. Daarin wordt de stelling van de heer Van Rossum, als zou onze Nederlandse norm met meer dan tien vliegunten per dag hoger zijn niet bevestigd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat ik het hierbij kan laten.

Mevrouw **Groensmit-van der Kallen** (KVP): Het spijt mij dat ik nog helemaal geen antwoord heb gekregen op mijn vragen.

Minister **Vorrink**: Ik was erg dankbaar voor de inbreng van mevrouw Groen-

Vorrink

smit. Tussen haar en mij is over het door haar onder nr. 15 ingediende amendement geen verschil van mening vanuit milieuhygiënisch oogpunt.

De heer **Van Kuijen** (PPR): Ik heb geen antwoord gehad van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne inzake haar visie op de relatie tussen het 'stand still-principe' en de aanwijzing van een nieuw luchtvaartterrein.

Minister **Vorrink**: Ik meende dat de heer Van Kuijen het 'stand still-beginsel' noemde in het kader van Welschap. Dat begreep ik niet erg, want ik dacht dat op Welschap op dit moment een squadron ligt. Ik meen dat Welschap helemaal niet de plaats is waar het doodstil is en dat wij die doodse stilte daar moeten handhaven.

De heer **Van Kuijen** (PPR): De Minister heeft niet begrepen dat het om aanwijzing tot burgerluchtvaartterrein ging.

Minister **Vorrink**: Ik meen dat het 'stand still-beginsel' in het bijzonder betrekking heeft op de stelling, althans mede omvat de stelling, dat wat schoon is schoon moet blijven. Ik ben niet de eerstaangewezene om over Welschap te praten. Dat zijn mijn buurlieden van Verkeer en Waterstaat en van Defensie, links en rechts van mij. Ik heb echter nog niemand in deze Kamer horen zeggen dat het bij Welschap zo 'schoon' is.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, worden alle op het wetsontwerp voorgestelde amendementen, voor zover zij niet voldoende zijn ondertekend, voldoende ondersteund.

Over de aanhef van artikel I wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over artikel 18 van artikel I, waarop is voorgesteld een amendement-Giebels c.s. (stuk nr. 22).

Minister **Westerterp**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb tegen het amendement, voorkomende op stuk nr. 22, uit de Kamer geen bezwaren gehoord en merk op dat de Regering bereid is het over te nemen.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-Giebels c.s. (stuk nr. 22) door de Regering is overgenomen, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over artikel 19 van artikel I wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over artikel 20 van artikel I, waarop zijn voorgesteld:

een amendement-Groensmit-van der Kallen c.s. (stuk nr. 15);
twee amendementen-Nypels c.s. (stukken nrs. 17 en 18);
een amendement-Giebels c.s. (stuk nr. 24).

De heer **Giebels** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Bij het mondeling overleg heeft de Minister van Verkeer en Waterstaat mijn amendement, voorkomende op stuk nr. 24, ontraden waar het ging om het voorstel om het advies van de Rijksplanologische Commissie ter inzage te leggen. Hij is echter niet op het tweede deel van mijn amendement ingegaan, dat betrekking had op de resultaten van het bestuurlijk overleg, bedoeld in artikel 19. Ik verneem daarover nog graag zijn oordeel.

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog een toelichting geven op het amendement, voorkomende op stuk nr. 18 (herdruk). Dat betreft het voorstel om voor te schrijven dat in ieder geval een maatschappelijk en ecologisch effectrapport wordt toegevoegd aan de stukken, die in dit artikel zijn voorgeschreven. De Regering heeft daarbij als argument naar voren gebracht dat een verplichting in de wet om een dergelijk rapport over te leggen prematuur zou zijn, omdat de discussie hierover nog aan de gang is. Wel heeft de Regering de mogelijkheid geopend dat in een aantal gevallen een dergelijk rapport over wordt geleegd.

Het feit dat het hier gaat om een premature beslissing lijkt mij als argument onjuist. Op het ogenblik is in de maatschappij vrij algemeen aanvaard dat bij projecten van zo'n grote betekenis als van die waarover wij nu spreken een maatschappelijk en ecologisch effectrapport noodzakelijk is (men spreekt dan meestal over een milieu-effectrapport). Het is dus ook niet voor niets dat de Raad van Advies voor de Ruimtelijke Ordening ervoor pleit, voor verschillende ruimtelijke projecten – daarover spreken wij vandaag – een dergelijk rapport toe te voegen. Dat geeft al aan dat hier sprake is van een langzamerhand aanvaardde opvatting. In het advies van de RARO wordt ook gezegd dat een dergelijk rapport beslist noodzakelijk is om inspraak en beroep in dit soort aangelegenheden mogelijk te maken, omdat alleen wanneer de effecten op dit terrein behoorlijk in een rapport zijn weergegeven het mogelijk is, tot een beroep te komen. Op die gronden wil

ik de Regering vragen, of zij haar bezwaren op dit punt opzij wil zetten en de Kamer voorstellen, dit amendement te aanvaarden.

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil aan de indieners van het amendement vragen wat zij precies verstaan onder een 'maatschappelijk rapport'. Bedoelen zij daarmee een maatschappelijke kosten-batenaanlyse? Zou de rapportage, die in het amendement wordt verlangd, ook moeten gelden in het geval er van een zeer eenvoudige wijziging sprake is, bij voorbeeld een kleine wijziging van een startbaan bij een vliegveld?

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Het gaat mij om een maatschappelijk rapport zoals dat door de RARO wordt bedoeld in zijn advies dat onder nr. 13 996 stuk nr. 2 op blz. 39 is gepubliceerd. Daar staat: 'Bij maatschappelijke effecten ware te denken aan de invloed die bijvoorbeeld de vestiging van een grote electriciteitscentrale heeft' – hier gaat het dus over een luchtvaartterrein – 'of kan hebben op het vestigingsklimaat voor bedrijven, hetgeen weer effecten kan hebben op de vraag naar arbeidskrachten, woningen en verbindingen en daardoor ook op de vraag naar voorzieningen'. Een dergelijk rapport, zoals hier wordt bedoeld, is ook in het amendement beoogd.

De heer **De Beer** (VVD): En die kleine wijzigingen?

De heer **Nypels** (D'66): Het is de bedoeling dat ook daarbij een dergelijk rapport wordt overlegd, maar dan kan het waarschijnlijk een vrij eenvoudig rapport zijn. Dat is geen reden om het niet te doen.

De heer **Giebels** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de indieners van het amendement op stuk nr. 15 vragen wat het resultaat van het overleg is geweest dat zij ingevolge het mondelinge overleg zou voeren.

Mevrouw **Groensmit-van der Kallen** (KVP): Mijnheer de Voorzitter! In het mondeling overleg is mij door de Regering bij monde van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne gevraagd, met haar nader over het amendement op stuk nr. 15 te overleggen. Na dit overleg is ons beiden gebleken dat het amendement in deze vorm toch de juiste bedoelingen weergaf. Wij waren het beide met deze bedoelingen eens, zodat ik verder geen aanleiding zag om in dit amendement nog veranderingen aan te brengen.

Westerterp

Minister **Westerterp**: Mijnheer de Voorzitter! Ik had begrepen dat het mondeling overleg er met name toe diende om de toelichtingen op de amendementen zo kort mogelijk te houden. Ik zal dus met conclusies komen.

Indien er vanuit de Kamer geen bezwaar tegen wordt gemaakt, is de Regering bereid het amendement op stuk nr. 17 over te nemen.

Dan het amendement op stuk nr. 18. Ondanks de toelichting die de heer Nypels nog eens uitvoerig heeft gegeven, moet de Regering de aanvaarding van dit amendement ontraden.

Dan het amendement op stuk nr. 15. De Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne heeft hierover al haar oordeel gegeven, waarop mevrouw Groensmit heeft gereageerd.

Ik kom dan tot het amendement-Giebels op stuk nr. 24. Na het mondeling overleg moet ik zeggen dat de Regering met klem ontraadt de publicatie van rapporten van de rijksplanologische Commissie verplicht te stellen. Ten aanzien van het bestuurlijk overleg wil ik geen bezwaar maken.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-Nypels c.s. (stuk nr. 17) door de Regering is overgenomen, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Minister **Vorrink**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog iets zeggen aan het adres van de heer Nypels. Hij citeerde het advies van de Raad van advies voor de ruimtelijke ordening. Inmiddels heeft de Centrale raad-milieuhygiëne een rapport uitgebracht over het zogenaamde milieu-effect rapport. Aanstaande woensdag is daarover een overleg met de vaste commissie voor milieuhygiëne. Ik zou het erg waarderen als wij niet nu, hangende het eerste overleg tussen Regering en Kamer over dat advies van de centrale raad, inmiddels al een maatschappelijk en ecologisch rapport zouden introduceren, hetgeen overigens – zie Amerika – een van de mogelijkheden is van het milieu-effect rapport. Op die grond verzoek ik de geachte afgevaardigde het amendement niet te handhaven.

De heer **Van Kuijen** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne vragen of zij wellicht bereid is, toe te zeggen dat aanwijzing van luchtvaartterreinen in aanmerking komt voor een proefproject ten aanzien van milieu-effectrapportage. Het is de Minister bekend dat wij volgende week ook

over de mogelijkheid van proefprojecten zullen spreken. Een dergelijke uitspraak zou wellicht het handhaven van dit amendement onnodig maken.

Minister **Westerterp**: Mijnheer de Voorzitter! Na het mondeling overleg en na hetgeen in eerste termijn door de Regering is gezegd, wil ik de Kamer nog eens ontraden om de noodzaak van een dergelijk rapport in de Luchtvaartwet op te nemen.

Minister **Vorrink**: Mijnheer de Voorzitter! Ik denk dat de hier aanwezige kamerleden die woensdag met mij het eerste overleg hopen te voeren er bezwaar tegen zouden maken – terecht – als ik hier nu alvast zou gaan vertellen wat er onder het milieu-effect rapport zou kunnen vallen. Dat is namelijk een van de vragen waarover wij zullen moeten overleggen. Zijn het alleen overheidsactiviteiten, alleen particulieren, of alles tezamen? Ik kan dat op dit moment nog niet zeggen.

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Speciaal de woorden van de Minister voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne in beide termijnen gesproken, hebben mij ertoe gebracht, in overleg met de indieners, het amendement in te trekken.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-Nypels c.s. (stuk nr. 18) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 21 van artikel I, waarop is voorgesteld een amendement-Giebels c.s. (stuk nr. 23).

Minister **Westerterp**: Mijnheer de Voorzitter! De conclusie van het mondeling overleg was dat de Regering uiteindelijk geen bezwaar zou maken tegen aanvaarding van het voorstel. Ten einde de procedure zoveel mogelijk te bespoedigen, wil ik dus maar voorstellen het amendement, indien daartegen vanuit de Kamer geen bezwaar wordt gemaakt, over te nemen.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-Giebels c.s. (stuk nr. 23) door de Regering is overgenomen, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 22 van artikel I, waarop is voorgesteld een amendement-Groensmit-van der Kallen c.s. (stuk nr. 16).

De heer **Van Rossum** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb geen bezwaren,

maar ik meen dat, als het wetsontwerp inzake de openbaarheid van bestuur eenmaal in werking treedt, dit amendement volmaakt overbodig is.

Mevrouw **Groensmit-van der Kallen** (KVP): Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat het feit dat er een wetgeving komt, waarin dan pas het voorgestelde overbodig zal worden, geen reden is om het in de huidige wet niet op te nemen. Het is een goede gewoonte dan aan facet-wetgeving te doen.

Minister **Westerterp**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kijk de heer Van Rossum vragend aan, omdat ik niet weet of zijn opmerking moet worden geacht, een bezwaar te zijn. Het amendement wordt door de Regering overbodig geacht, maar het stuit niet op bezwaren. Indien de Kamer zich daartegen niet verzet, zijn wij bereid het over te nemen.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-Groensmit-van der Kallen c.s. (stuk nr. 16) door de Regering is overgenomen, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 23 van artikel I, waarop is voorgesteld een amendement-Giebels c.s. (stuk nr. 25).

Minister **Westerterp**: Mijnheer de Voorzitter! Indien de Kamer geen bezwaar maakt, is de Regering bereid dit amendement over te nemen.

De **Voorzitter**: Aangezien het amendement-Giebels c.s. (stuk nr. 25) door de Regering is overgenomen, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 24 van artikel I, waarop is voorgesteld een gewijzigd amendement-Nypels c.s. (stuk nr. 47).

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Bij het mondeling overleg is van de zijde van de Regering tegen ons oorspronkelijke amendement als bezwaar naar voren gebracht dat het zeer bezwaarlijk zou kunnen zijn, aan alle bezwaarden een beschikking toe te zenden. Het zou hier kunnen gaan om duizenden gevallen. Om aan dit bezwaar tegemoet te komen, hebben wij aan het amendement een stuk toegevoegd, waardoor het mogelijk wordt voor de instanties die straks met de uitvoering te maken hebben, te kiezen tussen het toezenden van een beschikking aan de bezwaarden – dat

Nypels

kunnen zij doen als het aantal niet te groot is – of publikatie in de plaatselijke bladen. De keuze kan dus afhankelijk worden gesteld van de vraag wat qua uitvoering het eenvoudigst is.

Daarbij handhaven wij echter de gedachte, dat de bezwaarden in ieder geval de beschikking moeten krijgen over de beschikking tot aanwijzing van een luchtvaartterrein, hetzij via rechtstreekse toezending, hetzij via publikatie in de plaatselijke bladen.

Minister Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! Ik moet zeggen, dat wij bij de wetgeving zo veel mogelijk de zorgvuldigheid in acht moeten nemen. Ik word nu geconfronteerd met een op het laatste ogenblik gewijzigde tekst van een amendement, waarover wij overleg hebben gevoerd met de vaste commissie. Mag ik ook eens aan de enorme administratieve rompslomp herinneren, die door een beperkt aantal ambtenaren verwerkt moet worden? Wij willen er tenslotte niet te veel hebben. Als er een actie wordt ondernomen, kan het wel eens om duizenden bezwaarden gaan. Via de officiële publikaties kan toch ook kennis worden genomen van de aanwijzing, wanneer deze eenmaal is vastgesteld.

Ik heb gezegd, dat de Regering er geen bezwaar tegen zal hebben om aan de persoonlijk gerechtigden afschriften van de beschikking te doen toezenden. Ik vind dit amendement veel te veel rompslomp in het leven roepen. Ik moet het amendement in deze vorm ontraden.

De heer De Beer (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Als medeondertekenaar van het amendement zou ik de Minister willen zeggen, dat die rompslomp in het geval dat er duizenden bezwaarden zijn, vermeden wordt, als de aanwijzingsbeschikking, zoals het amendement in zijn gewijzigde vorm dat nu mogelijk maakt, gepubliceerd wordt. Dat is nu juist de tegemoetkoming van de indieners van het amendement aan de Regering.

Minister Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! In het mondeling overleg heb ik begrepen, dat de indieners bereid waren te overwegen, onderscheid te maken tussen de persoonlijk gerechtigden, die een afschrift van de beschikking zouden krijgen, en de bezwaarden, die kennis zouden kunnen nemen van de aanwijzing in de Staatscourant. Ik heb mijn oordeel over het gewijzigde amendement gegeven.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over artikel 24a van artikel I wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over het amendement-De Beer c.s. tot invoeging van een nieuw artikel 24 b (stuk nr. 34).

Minister Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! Het lijkt de Regering bezwaarlijk en ongewenst om in deze incidentele sectorwet het begrip planschade een aparte regeling te geven, welke aan dit begrip een andere en ruimere betekenis zou toekennen dan het in het standaardartikel van de planschade, te weten artikel 49 van de Wet ruimtelijke ordening, heeft gekregen. Ik moet dus persisteren bij het oordeel, gegeven bij het mondeling overleg, namelijk dat wij dit amendement ontraden.

De heer De Beer (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Wat is de bredere en ruimere strekking, die aan het begrip planschade in dit amendement zou worden gegeven?

Minister Westerterp: Daarop is in tweede termijn uitvoerig gewezen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 25 van artikel I waarop zijn voorgesteld:

een amendement-Rienks c.s. (stuk nr. 27);

een nader gewijzigd amendement-Van Kuijen c.s. (stuk nr. 48);

een gewijzigd amendement-De Beer c.s. (stuk nr. 45);

twee amendementen-Van Kuijen c.s. (stukken nrs. 40 en 41).

De heer Rienks (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de Minister nog vragen naar de aard van de verdragen die hij bij aanneming van dit amendement – het amendement op stuk nummer 27 – vreest. Heb ik het goed begrepen, dan zouden de werkzaamheden die het gevolg zouden zijn van aanneming van dit amendement betekenen, dat de zonering van de kleinere velden zal geschieden na die van de grotere velden. Hoeveel tijd zal naar de mening van de Minister aan de zonering van de kleinere velden moeten worden besteed, na die van de grotere velden, voordat tot een aanwijzing zal kunnen worden overgegaan.

De heer Van Kuijen (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil een opmerking maken over het amendement op stuk nummer 40. De Minister heeft toegezegd, het hierin gevraagde – raadpleging van de voorlopige centrale raad voor de milieuhygiëne – te zullen bevorderen. Ik trek het amendement derhalve gaarne in.

De Voorzitter: Aangezien het amendement-Van Kuijen c.s. (stuk nummer 40) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De heer Van Kuijen (PPR): Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft toegezegd, de gevraagde procedure van voorpublicatie, wat de algemene maatregel van bestuur in kwestie betreft, te zullen volgen. Ik trek derhalve mijn amendement op stuk nummer 41 gaarne in.

De Voorzitter: Aangezien het amendement Van Kuijen c.s. (stuk nummer 41) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De heer Van Kuijen (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog iets zeggen over het amendement op stuk nummer 48. Ik heb getracht, door deze wijziging tegemoet te komen aan bezwaren van de zijde van de Regering. Het was mijn stellende indruk, dat deze bezwaren op een misverstand berustten. Ik hoop dat het amendement in zijn nieuwe vorm voor de Regering aanvaardbaar is.

Minister Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! De heer Rienks heeft gevraagd, of ik een termijn kan noemen waarbinnen de zonering voor de kleinere vliegvelden gereed zou kunnen zijn. Deze termijn kan ik absoluut niet noemen. Ik wijs er nog eens op, dat ontzettend veel werk zal moeten worden verricht in verband met de vaststelling van de geluidszones en de totstandkoming hiervan bij de vliegvelden in Nederland. Het oorspronkelijke plan was, dit te doen voor de luchtvaartterreinen waarvan vliegtuigen met turbine-straalmotoren gebruik maken. Als de heer Rienks zijn amendement op stuk nummer 27 handhaaft, zal de Regering zich niet ertegen verzetten. In dit geval, waarin naar onze mening sprake is van een verzwarende, zullen wij het oordeel aan de Kamer overlaten.

In het nader gewijzigde amendement van de heer Van Kuijen op stuk nummer 48 wordt – als ik het zo snel kan overzien – inderdaad tegemoet gekomen aan door mij tegen het amendement op stuk nummer 43 geuite bezwaren. Ik zal het oordeel erover aan de Kamer overlaten.

Minister Stemerding: Mijnheer de Voorzitter! In het amendement staat met betrekking tot de militaire basisgegevens een toevoeging, namelijk: 'tenzij het belang van de veiligheid van de Staat zich daartegen verzet'. Nu dit het geval is, laat ik het oordeel aan de Kamer over.

Van Rossum

De heer **Van Rossum** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb er wel moeite mee. Ik zou er geen moeite mee hebben wanneer er algemene gegevens over het geluid verzameld en gepubliceerd zouden worden. Het is in wat algemene bewoordingen gesteld. Als het over incidentele vliegtuigen gaat, kan men natuurlijk allerlei reacties tegen bepaalde vliegmaatschappijen en bepaalde piloten krijgen. Het wordt dan een kwestie van veroordeling door het publiek. Wij moeten dat niet in onze wetgeving opnemen.

Ik heb tegen een publikatie niet het minste bezwaar wanneer het gaat over een optelling van het totale geluid dat veroorzaakt wordt aan het einde van een startbaan. Ik heb er wel bezwaar tegen wanneer er tegen bepaalde luchtvaartmaatschappijen een hetze gevoerd gaat worden, omdat men bij hen wel gemeten heeft en bij een ander niet en omdat men dan de gegevens wil hebben.

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Dat is – dat stel ik mij althans voor – niet het gebruik dat van het amendement zal worden gemaakt.

De heer **Van Rossum** (SGP): Maar zo staat het er niet.

De heer **De Beer** (VVD): Het gaat er mij om dat de basisgegevens voorhanden zijn, zodat iedereen in staat is te controleren of de berekeningen van de totale geluidhinder juist zijn uitgevoerd. De basisgegevens moeten zodanig zijn, dat dit kan.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 26 van artikel I waarop zijn voorgesteld:

- twee amendementen-De Beer c.s. (stukken nrs. 33 en 39);
- een amendement-Van Kuijen c.s. (stuk nr. 42).

Minister **Westerterp**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van het amendement op stuk nr. 39 voeg ik aan het bezwaar dat ik in het mondeling overleg heb geuit nog toe, dat ten onrechte wordt verondersteld dat een bewoner op grond van een aanwijzing ex artikel 26 zonder meer tot ontruiming kan worden verplicht. Daar is geen sprake van. Ik moet dus persistenten bij mijn oordeel dat aanvaarding van het amendement op stuk nr. 39 moet worden ontraden.

De heer **De Beer** (VVD): Dat is een hardnekkig misverstand bij de Minister, mijnheer de Voorzitter! Zoals ik al in het mondeling overleg heb gezegd –

en het spijt mij dat de Minister daarop niet ingaat – is de constructie van het amendement niet zo, dat er een beperking van de mogelijkheden van de overheid uit zou voortvloeien ingevolge een verandering in de aanwijzing als zodanig. Neen, de constructie is deze. Zoals de Minister ook in zijn antwoord in eerste termijn heeft uiteengezet, zal een plaatselijke overheid de mensen alleen maar kunnen verplichten hun woning te verlaten, wanneer die plaatselijke overheid die woning of die bedrijfsruimte heeft verworven. Op welke wijze kan die plaatselijke overheid dat dan doen? Als het gaat om een geliberaliseerd gebied, kan het op dit moment nog volgens artikel 1623e van het Burgerlijk Wetboek, sub 7. Daar is het namelijk mogelijk de huur op te zeggen op basis van de uitvoering van een bestemmingsplan en dan kan de kantonrechter dat niet ongedaan maken. In het niet-geliberaliseerd gebied is het ingevolge artikel 18, lid 2, van de Huurwet mogelijk, welk artikel een soortgelijke strekking heeft.

De opzet van mijn amendement is dat, wanneer een opzegging zou plaatsvinden ingevolge een beroep op beide genoemde wetsartikelen, in elk geval het bestemmingsplan waarop het beroep wordt gedaan niet de inhoud kan hebben, dat zittende bewoners uit hun huizen kunnen worden gedwongen. Daarom is dit amendement wel degelijk zinvol.

Minister **Westerterp**: De heer De Beer heeft herhaald wat hij in het mondeling overleg heeft gezegd. Ik heb in eerste termijn al gezegd, dat hij uitgaat van een verkeerd uitgangspunt. Ik heb zoëven toegelicht waarom naar de mening van de Regering het amendement moet worden ontraden.

In het mondeling overleg heb ik ook de bezwaren van de Regering tegen het amendement op stuk nr. 33 uiteengezet. Het oordeel over dat amendement wil ik nu aan de Kamer overlaten.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 27 van artikel I, waarop is voorgesteld een amendement-Rienks c.s. (stuk nr. 26)

De heer **Rienks** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben vanavond al enige malen over dit amendement gesproken. De Minister van Defensie heeft gezegd dat vervanging van de woorden 'dan wel' door 'die' het amendement voor hem aanvaardbaarder zou maken. Ik ben geneigd aan dat verlangen te voldoen. Ik zou er van de Minister echter nog graag een nadere toelichting op krijgen. Door de door

hem voorgestelde wijziging vervalt namelijk de nevenschikking die het oorspronkelijke wetsontwerp en het amendement op stuk nr. 26 zeer nadrukkelijk bedoelen. Bedoelt de Minister met zijn suggestie inderdaad die nevenschikking op te heffen?

Minister **Stemerdink**: Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat de argumentatie duidelijk is. Het gaat om de woorden 'dan wel' en de relatie met de geluidzonerings. Wordt het woordje 'die' opgenomen, dan worden de aanvullingen die de geachte afgevaardigde voorstelt in relatie gebracht met de geluidzone als bedoeld in artikel 25, lid 1. Wordt die wijziging aangebracht, dan heb ik geen bezwaar meer tegen het amendement.

De heer **Rienks** (PvdA): Gezien de nadere toelichting meen ik dat wij met deze wijziging duidelijk maken dat wij koppeling van de twee belangrijk vinden. Dat was ook het uitgangspunt voor het oorspronkelijke amendement. Ik wijzig mijn amendement dan ook in die zin.

De heer **De Beer** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Als mede-ondertekenaar heb ik moeite met de wijziging die de heer Rienks nu op suggestie van Minister Stemerdink wil aanbrengen. Zou de tekst inderdaad luiden 'of een vergroting van lengte of breedte van bestaande banen of een verharding van banen betreft die een wijziging' etc., dan sluit dit uit dat uitsluitend wijziging van de geluidzone ook bij aanwijzing moet geschieden. Dat zal toch niet de bedoeling van de indieners of van de Minister zijn! Deze wijziging doet een gat ontstaan.

Ik geef de Regering en de eerste ondertekenaar van het amendement ernstig in overweging, te bezien of dit wel de oplossing is.

Minister **Westerterp**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de Kamer nog eens wijzen op de risico's. Als op het laatste moment in amendementen nog wijzigingen worden aangebracht, blijkt vaak pas naderhand welke consequenties deze hebben.

Met alle waardering voor pogingen in de derde termijn nog wijzigingen aan te brengen, wil ik erop wijzen dat wij in het mondeling overleg uitvoerig uiteen hebben gezet welke bezwaren bestonden tegen het amendement.

De Kamer zou er verstandig aan doen over de aanvaarding van het amendement te stemmen. De tekst is nu in ieder geval duidelijk.

De heer **Rienks** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er niet afkerig van,

Rienks

maar ik wil wel graag van de Minister horen, of hij de opvatting van de heer De Beer deelt. Zou dat niet het geval zijn, dan wil ik graag aan zijn verlangens tegemoetkomen.

Minister Stemerink: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in tweede instantie gezegd, wanneer 'dan wel' in 'die' wordt veranderd, het amendement voor ons acceptabel is. Ik heb begrepen dat er tussen de geachte afgevaardigden een discussie is ontstaan over de juiste betekenis van die verandering. Het lijkt mij een goede zaak, wanneer zowel Regering als Kamer zich over deze tekst buigen en daaraan de volgende week, als het noodzakelijk is, nog enkele woorden besteden.

De beraadslaging wordt geschorst.

Beraadslaging over artikel 28 van artikel I, waarop zijn voorgesteld:

een amendement-Rienks c.s. (stuk nr. 28);

een amendement-De Beer c.s. (stuk nr. 35);

een gewijzigd amendement-De Beer c.s. (stuk nr. 44).

Minister Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! Indien tegen het amendement op stuk nr. 28 vanuit de Kamer geen bezwaar wordt gemaakt, is de Regering bereid het over te nemen. Hetzelfde geldt voor het amendement-De Beer c.s. op stuk nr. 35.

In het gewijzigd amendement van de heer De Beer is rekening gehouden met de opmerking die in het mondeling overleg is gemaakt. De Regering heeft tegen dit amendement geen bezwaar en laat het oordeel erover aan de Kamer over.

De Voorzitter: Aangezien het amendement-Rienks c.s. (stuk nr. 28) en het amendement-De Beer c.s. (stuk nr. 35) door de Regering zijn overgenomen, maken zij geen onderwerp van de beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 29 van artikel I.

De heer Rienks (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in mijn tweede termijn nog een aanvullende vraag gesteld over de betekenis van het vervallen van een aantal bepalingen omtrent de sluiting van een vliegveld en over de procedure daarvoor. Kan de Minister daarop misschien nog antwoorden?

In het oude artikel 29 stond de bepaling, dat de Minister een verzoek tot intrekking kon aanhouden of zelfs afwij-

zen. Die bepaling ontbreekt in de nieuwe versie van de wet. Ik heb daaruit geconcludeerd, dat de Minister het verzoek van een exploitant niet meer definitief kan tegenhouden. Hij kan natuurlijk wel overleg plegen. Ik vraag de Minister, of die standpuntbepaling juist is.

Minister Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! Voor zover ik kan overzien lijkt mij de interpretatie van de heer Rienks niet juist.

De heer Rienks (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dan zou ik graag van de Minister horen, waarom die interpretatie niet juist is. Dan zie ik de ratio van vereenvoudiging van de wet op dit punt niet.

Minister Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! Het lijkt wat op een nieteswelles spelletje. Het is nu een uitdrukkelijk voorstel van de Regering om de tekst zo te wijzigen. Daarbij is de interpretatie van de heer Rienks niet juist.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel 30 van artikel I, waarop is voorgesteld een amendement-De Beer c.s. (stuk nr. 32).

Minister Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! Indien tegen dit amendement geen bezwaar vanuit de Kamer wordt ingebracht, is de Regering bereid het over te nemen.

De Voorzitter: Aangezien het amendement-De Beer c.s. (stuk nr. 32) door de Regering is overgenomen, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

De behandeling van artikel I wordt geschorst.

Over de artikelen II en III wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over het amendement-Rienks c.s. tot invoeging van een nieuw artikel IV (stuk nr. 30).

Minister Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog eens het bezwaar dat ik in de commissie heb gemaakt herhalen. Ik vind het tegenover de Kamers der Staten-Generaal wat merkwaardig, dat terwijl elke burger geacht wordt de wet te kennen, de Regering een algemene maatregel van bestuur die in het Staatsblad wordt geplaatst nog afzonderlijk aan de Kamer moet toezenden. Ik moet daarom het amendement ontraden.

De heer Rienks (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb al eerder gezegd, dat

deze bepaling aan andere wetten is ontleend, in dit geval rechtstreeks aan een bepaling in artikel 59 van de Woningwet. Het is ook te rechtvaardigen, dat waar de Kamer geacht wordt deze wetten ook in materiële zin mede te beoordelen, wij tijdig daarover de beschikking krijgen en niet het aan toevallige lezing van het Staatsblad moeten overlaten om deze zaken onder ogen te krijgen.

Minister Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! Waar hier een beroep wordt gedaan op de zwakte van de Kamer, meen ik het oordeel aan de Kamer te mogen overlaten.

De beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over artikel IV, waarop is voorgesteld een amendement-Rienks c.s. (stuk nr. 29).

Minister Westerterp: Mijnheer de Voorzitter! Indien tegen dit amendement geen bezwaar vanuit de Kamer wordt ingebracht, is de Regering bereid het over te nemen.

De Voorzitter: Aangezien het amendement-Rienks c.s. (stuk nr. 29) door de Regering is overgenomen, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Over artikel V wordt geen beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over artikel VI, waarop is voorgesteld een amendement-Rienks c.s. (stuk nr. 31).

De heer Rienks (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben over dit amendement al in twee termijnen een discussie gevoerd. De argumenten van de bewindslieden tegen de fatale termijn zouden naar mijn smaak tot een grote schoonmaak in onze wetgeving moeten leiden, want het barst van de fatale termijnen in de Nederlandse wetgeving. Ik wil thans geen discussie over de bezwaren tegen fatale termijnen. Het onderhavige geval is bepaald niet het meest ernstige in onze totale Nederlandse wetgeving.

Gezien de ernstige bezwaren van de zijde van de Regering en gelet op de toezegging van de Minister, dat met voortvarendheid aan de zonering zal worden gewerkt, zijn de indieners van mening dat dit amendement kan worden ingetrokken.

De Voorzitter: Aangezien het amendement-Rienks c.s. (stuk nr. 31) is ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

Voorzitter

Over artikel VII en de beweegreden wordt geen beraadslaging gevoerd.

De behandeling van het wetsontwerp wordt geschorst.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, het verslag van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 22.45 uur.

Lijst van ingekomen stukken met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen.

1°. drie brieven van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, met de mededeling, dat zij zich in haar vergadering van 22 februari 1977 heeft verenigd met de haar door de Tweede Kamer toegezonden voorstellen van wet, gedrukt onder de nummers 14 100-VI, 14 100-XV en 14 100 J.

De Voorzitter stelt voor, deze brieven voor kennisgeving aan te nemen;

2°. een brief van de Minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van de ter stilzwijgende goedkeuring aan de Kamer overgelegde tekst van de Wijziging van het Internationaal Verdrag betreffende de uitwatering van schepen, 1966; Londen, 12 november 1975 (14 382, R 1063).

Dit stuk is al gedrukt en rondgedeeld;

3°. een brief van de Minister van Economische Zaken, met betrekking tot de Exportnota 1976 van het Centraal Orgaan voor de Economische Betrekkingen met het Buitenland (14 380).

Deze brief is al gedrukt en rondgedeeld;

4°. de volgende adressen:

een, van mejuffrouw F. Schuitema te Oosterbeek, met betrekking tot de ziekenfondspremie;

een, van mevrouw P. L. Tjoa-Lindgreen te Lekkerkerk, met betrekking tot de belasting van haar overleden man;

een, van J. Tentua te Opheusden, met betrekking tot een pensioenvervangende uitkering met terugwerkende kracht.

Deze adressen zijn gesteld in handen van de Commissie voor de Verzoekschriften;

5°. de volgende brieven e.a.:

een, van K. Doorschot te Brunssum, over mijnwerkerspensioenen;

een, van J. van de Rest te Amsterdam, met betrekking tot een boedelvernieling;

een, van het Hoofd van de Afdeling Voorlichting van het Ministerie van

Binnenlandse Zaken, ten geleide van een exemplaar van de 'Provinciekrant';

een, van het Bestuur van BBK, over het wetsontwerp Nieuwe bepalingen betreffende de Raad voor de Kunst;

een, van de Industriebond, NVV, over de Wet op de ondernemingsraden;

een, van het Provinciaal Bestuur van Drenthe, over de voorgenomen stichting van een uraniumfabriek in Duitsland;

een, van L. D. van der Klaauw te Rotterdam, over het eventueel verlenen van een ereregeld aan Lady Spencer Churchill;

een, van het Nederland Centrum van Directeuren, over de wet op de ondernemingsraden.

Al deze stukken liggen op de griffie ter inzage; voor zoveel nodig is kopie gezonden aan de betrokken commissies.

Noot 2 (zie blz. 3419)

De vragen van de leden Hartmeijer, Kombrink en Stoffelen luiden:

1
Kan de Staatssecretaris bevestigen, dat door het overheidsbedrijf PTT, toestellen worden verhuurd, waarmee bijvoorbeeld een directeur van een bedrijf via een paar drukken op een knop, alle gesprekken binnen dat bedrijf kan afluisteren, zonder dat de betrokkenen hier iets van merken?

2
Kan de Staatssecretaris ook bevestigen, dat de PTT genoemde toestellen zo perfect aflevert, dat bij iedere telefoonverbinding die tot stand komt een lampje bij de desbetreffende af- of meeluisteraar gaat gloeien, waardoor er alleen nog maar een toets ingedrukt hoeft te worden om privé- of bedrijfsgesprekken te beluisteren?

3
Indien de vragen 1 en 2 bevestigend beantwoord worden, kan de bewindsvaandelaar dan meedelen bij wat voor soort bedrijven deze toestellen geplaatst zijn en of ook overheidsbedrijven hiervan gebruik maken?

4
Hoeveel van dergelijke toestellen zijn er thans geplaatst?

5
Is het de Staatssecretaris bekend, of ook het personeel van de huurders op de risico's is geweest?

6
Om welke redenen heeft de PTT genoemde – buitengewone – dienstverlening nimmer publiek gemaakt?

7
In hoeverre is de Staatssecretaris het met de stelling eens, dat meeluister- toestellen afluistertoestellen zijn indien hiervan gebruik gemaakt wordt zonder dat de betrokkene hier iets van merkt?

8
Past een dergelijke gang van zaken wel in het beleid van de PTT, waar steeds gezegd wordt: 'Wij garanderen het telefoongheim van rechthebbenden'?

9
Past een dergelijke gang van zaken verder wel in het beleid van deze Regering, waar 'privacy' een belangrijk goed is?

10
Kan de Minister van Justitie meedelen, of een dergelijk misbruik van de 'privacy' niet in strijd is met de artikelen 139a en 441a van het Wetboek van Strafrecht'?

11
Is de Staatssecretaris bereid genoemd apparaat uit het takenpakket van de PTT te halen?

1 Artikel 139a-1. Met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste twintigduizend gulden wordt gestraft hij die met een technisch hulpmiddel een gesprek, dat in een woning, besloten lokaal of erf wordt gevoerd, opzettelijk:
1°. anders dan in opdracht van een deelnemer aan dat gesprek afluistert;
2°. zonder deelnemer aan dat gesprek te zijn en anders dan in opdracht van zulk een deelnemer opneemt;
Artikel 441a. Hij die openlijk, of door verspreiding van enig geschrift ongevraagd, dan wel als bij hem voorhanden aanwijst en daarbij de aandacht vestigt op de geschiktheid daarvan als technisch hulpmiddel voor het heimelijk afluisteren of opnemen van gesprekken of als onderdeel van zulk een hulpmiddel wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste twee maanden of geldboete van ten hoogste vierhonderd gulden (4 Sr. 139a V., 374bis, 441b).

Noot 3 (zie blz. 3440)

De vragen van de leden Wiegel, Rietkerk, Van Aardenne en Keja luiden:

1
Moet de mededeling, gisteravond door de Minister-President gedaan, dat indien het stakingswapen wordt gehanteerd dit gerespecteerd dient te worden, worden uitgelegd als een betoon van instemming van de Minister-President met de zich thans nog steeds voortzettende en zelfs uitbreidende stakingen?

2
Zo neen, wil de Minister-President dit dan onomwonden kenbaar maken en zeggen wat hij vindt van het feit, dat – al zijn vakbeweging en ondernemers elkaar in het pogen tot overeenstemming te komen over de arbeidsvoorwaarden in 1977 dicht genaderd – een deel van de vakbeweging doorgaat met het organiseren en steunen van de voortzetting en uitbreiding der staking?

3
Wil de Regering haar oordeel geven over het respectabele en constructieve standpunt van het CNV, zoals o.a. door zijn voorzitter Lanser verwoord, dat – nu over het meest hete hangijzer, de automatische prijscompensatie, voor 1977 overeenstemming tussen de partners in het bedrijfsleven is bereikt – de stakingen moeten worden opgeschort en er weer moet worden onderhandeld?

4
Hoe zijn de uitlatingen van de Minister-President te rijmen met die van de Minister van Sociale Zaken, ook gisteravond gedaan, dat de huidige gang van zaken met betrekking tot de ontwikkeling der stakingen bedenkelijk is?

5
Willen de bewindsvaandelaar zorg dragen voor een eensgezinde opstelling van de leden van het kabinet in deze zo hoogst ernstige situatie?

6
Beseft de Regering, dat heel veel werknemers in ons land de stakingen beëindigd willen zien en weer aan het werk willen?

7
Wat is het oordeel van de Regering over de inhoud van het telegram, dat werkwilligen van het bedrijf ICI onder meer aan u en aan de volksvertegenwoordiging stuurden en waarin zij melding maakten van het feit, dat zij door stakers verhinderd worden te werken en u en de volksvertegenwoordiging vragen alles te doen deze toestand te doen beëindigen?

8
Wat doet de Regering eigenlijk op dit moment om te bevorderen dat de stakingen worden opgeschort, dat er weer onderhandeld wordt, dat de werknemers die willen werken weer aan het werk kunnen en dat ons land geen verdere schade oploopt?

